BEATI THEODORETI EPISCOPI CYRENSIS, IN EZECHIELEM PROPHETAM COMMENTARIVS,

Ioanne Baptista Gabio Veronensi interprete.

Cum indice verborum, ac rerum omnium memorabilium.

ROMAE M. D. LXIII.

Apud Paulum Manutium, Aldi F.

Cum priuilegio Pii IIII. Pont. Max.

Exemplum priuilegii.

MOTV proprio &c. Cum nuper ad huius almæ Vrbis ornamentum, & publicam studiosorum omnium utilitatem nostro iussu instituta in hac Vrbe fuerit officina librorum pulcherrimis characteribus, & summa cum diligentia imprimendorum, præsertim sacrorum, ecclesiasticorumque scriptorum, accersito Venetijs, et huic negotio præposito dilecto filio Paulo Manutio, cum eruditissimo uiro, tum paternæ in hac arte laudis, & industriæ imitatore, prouidere, sicut æquum est, uolentes, ne eius labor, & industria, quæ fructum aliis allatura est, ipsi uni detrimentum afferat; quod euenturum esset, si libros eius diligentia, et cura non sine magnis sumptibus emendatos, & impressos, atque editos alii postea imprimerent, atque ederent, minore forsitan etiam adhibita diligentia: Vniuersis & singulis librorum impressoribus, & bibliopolis tam extra, quàm intra Italiam, sub excommunicationis latæ sententiæ pœna, nostræ uero, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ temporali ditioni immediate, mediateue subiectis, etiam sub pœna quingentorum ducatorum auri fisco nostro applicandorum, & amissionis librorũ ipso facto, etiam sine declaratione cuiusquam Iudicis incurrendis, inhibemus, & interdicimus, ne quis ullum ex libris aut ecclesiasticorum scriptorum, aut cuiuscunque generis, qui aut nunquam ante editi fuerint, aut quos ipse Paulus primus, sublatis mendis, correxerit, declararitue, seu corrigendos, declarandosue curarit, siue illi Græci, Latini, linguaue Italica communi, siue e Græco sermone in Latinum Italicumue conuersi, imprimere, uel ab alijs impressum uendere, aut uenalem proponere, & habere audeat per annos quinque, ab eo tempore, quo Paulus eum ediderit, computandos: Mandantes dilectis filijs nostris Camerario, & Vicario Vrbis, necnon Gubernatori, Senatori, Cameræ Apostolicæ causarum Auditori, & alijs Vrbis ordinarijs Iudicibus, Legatisque, Vicelegatis, Gubernatoribus, & Potestatibus terrarum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, Baricellisque, & executoribus earundem, ac uenerabilibus fratribus singularum extra terras prædictas ciuitatum Archiepiscopis, & Episcopis, eorumque Vicarijs, ut quoties ipsius Pauli nomine requisiti fuerint, ei efficacis defensionis præsidio assistentes præmissa omnia, & singula contra inobedientes, & contrauenientes ad executionem censurarum, et pœnarũ prædictarum, omni, & quacunque appellatione remota, procedant, & quilibet eorum procedat, inuocato etiam, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis. Quia uero difficile esset hanc nostrã cedulam originalem ad singula loca deferri: Volumus quod de eius tenore, quod ad prohibitionẽ nostram huiusmodi attinet, credi debeat exemplis in ipsis libris imprimendis, seu etiam non inserto tenore narratis: ita quod sola narratio, seu enunciatio in ipsis libris, ut moris est, facienda, ad effectum, ut contra inobedientes, ut præfertur, procedi possit, sufficiat. Et maioris efficaciæ causa uolumus ut originalis ipsa cedula per Cursores nostros hic in Vrbe in locis consuetis, ut moris est, affigatur, & publicetur: ne quisquam ignorantiam eius ualeat allegare: Decernentes irritum, & inane quidquid secus fieri contigerit: Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, priuilegijs quoque, & indultis quibuscunque, alijs super imprimendorum librorum facultate forsan concessis, & innouatis, ceterisque in contrarium facientibus quibuscunque.

Placet motu proprio.

AD VITELLOCIVM VITELLIVM
S. R. E. CARDINALEM AMPLISS.
in Commentarios Theodoreti in Ezechielem Prophetam, Ioannis Baptiſtæ Gabii
PRAEFATIO.

PERSAEPE mihi præclariſsimas res, Antiſtes ampliſſime, cogitanti, quibus ad ueram gloriam Pius Quartus Pontifex Maximus nititur, & immortalitatem, non ſolum admirari eius animi magnitudinem, ſed etiam Deum Opt. Max. ex animo precari in mentem uenit, ut, quæ ſumma ab eo prudentia inſtituta, ſummo ſtudio, ſummaq; diligentia procurantur, ad optatos tandem perueniant exitus: quo non modo nos omni probitate ac uitæ integritate ornatiſsimi, ſanctiſsimiq; patris noſtri egregiis muneribus perfruamur; uerumetiam poſteritas omnis illius beneficio inſtaurata diuorũ templa, arces artificioſiſsime communitas, Italiæ portus expurgatos & in priſtinam opportunitatem, formamq; reſtitutos, urbium portas magnificentiſſime conditas, aut renouatas, uias commodiſſime, aptiſsimeq; directas, eximias ædes tum ad ornamentum, tum ad utilitatem ciuium ingenioſiſsime extructas contẽplans obſtupeſcat: neque hæc ſolum, quibus corporis commodis dumtaxat conſultum fortaſſe uideatur, ſed multo magis illa in cælum laudibus extollat, quæ a uera animi pietate ac religionis ſtudio profecta, & piis hominibus auxilii plurimum ad perſequendas optime inſtitutæ uitæ rationes afferant, & impios deprauatis opinionibus excæcatos, caducisq; huiuſce uitæ bonis addictos, ad ea cogitanda, & alacri animo complectenda traducat, quæ ad ueram, perpetuamq; beatitudinem aſcenſum parent quamfacillimum. Illa cum multa ſint; unum tamen præcipuum eſt Tridentinum concilium, quo nihil uidetur Chriſtianæ religioni ſalutarius, aut utilius excogitari hoc præſertim tempore

potuisse; quodque ipse ita administrandum curat, ut nihil eorum prætermittatur, quæ ad tuendam ueram & catholicam fidem, ad retinendam Christianam libertatem, ad profliganda denique hæreticorum monstra pertineant: cumque animaduerterit haud aliis acrioribus telis perditissimos homines ad suam ipsorum perditionem, ut Petri uerbis utar, scripturas deprauantes, confici posse, quam doctissimorum, eorundemq; sanctissimorum sententiis & auctoritate, qui non de suo sensu depromentes, sed diuino afflati numine arcana nobis mysteria patefecerunt: studiosissime operam dat, ut, si qua eorum monumenta litteris commendata delitescunt, aut aliena & obsoleta iam lingua loquuntur, in lucem prodeant, & in linguam magis omnibus communem & latius hodie uagantem conuertantur. Quocirca iussit & aliorum & Theodoreti, uiri grauissimi in primis, luculentissima in sanctos prophetas commētaria græce scripta Latina lingua diuulgari: ad cuius muneris partem uocatum esse me, cum pluribus aliis de causis, tum duabus maxime gaudeo: primum, quod si omnibus in colenda uinea domini est elaborandum, ea mihi illius excolendæ pars obtigit, in qua exiguæ meæ uires haud incommode sese exercendi datam sibi sentiant occasionē: deinde, quod tibi & auctoritatis & uoluntatis patris nostri sanctissimi Pii Quarti, ut par est, studiosissimo, ex quo me domi tuæ pro tua liberalitate alendum curasti, gratius hac re nihil accidere potuisse perspexi. itaque ad id & si mea sponte satis incitatum, tuis tamen prudentissimis cohortationibus uehemētius inflammasti, effecistique, ut, quam in uertenda ipsius Theodoreti sane docta & accurata in Danielem expositione diligentiā adhibui, eandem in his quoque eiusdem in Ezechielem commentariis interpretandis alacriore animo adhibere studuerim. Et iccirco ea tibi dedicare non alienū neque ab officio meo duxi, neque ab ea cura, quam sustines, huius negotii tibi cum amplissimis Cardinalibus Ioanne Morono Mediolanensi, Bernardino Scoto Sabino, & Marco Antonio Amulio Veneto, uiris eruditissimis; & de quibus quoties homines cogitant, toties de uera & perfecta uirtute cogitare

gitare coguntur, a summo Pontifice cōmunicati: neque iniuria, acerrimo siquidem ingenio, quod ita ab ineunte ætate præ te-tulisti; ut in rebus arduis ac difficilibus perite scienterq; geren dis eluceret: & singulari optimarū artium doctrina, cui te assi-duo studio dedidisti, amplissimos dignitatis gradus es assecutus, & iuuenili ætate cū summis uiris æquatus in societatem eorum munerū, quæ maxime Christianæ religionis intersunt, asscisce-ris. Quid dicam de tuorū probitate morum? qui ita laudabiliter uiuis, ut nunquā ego te (neque enim inficiari potes esse me tua-rum uirtutum domesticū testem) uiderim ab honestissimis cu-ris uacuū, aut otiosum: ut recte mihi uideantur facturi, quicun-que in tuas actiones, tanquam in speculum, inspicientes, inde sibi bene uiuendi exempla petant. Et profecto haud alium de-cuit esse te, amplissima & honestissima Vitelliorum familia na-tum: quæ cum maiorum memoria egregiis uiris, ac summis ducibus sibi diuinitus concessis florentissima fuerit, nostra cer-te Alexandrum parentem tuum, bellica uirtute præstantissi-mum; cuius gloria, dum res humanæ uigebunt, perpetua sem-per laude cumulabitur; & fratres item tuos parenti non dissimi les, neque degeneres futuros tulit. Verum, ut ad Theodoretum reuertar, operæ pretium facturus nunc mihi uideor, si de eius uita pauca quædam ex probatis auctoribus collecta, ut, quantæ semper merito fuerit auctoritatis, intelligatur, percurram. Fuit igitur sanctissimus hic uir natione Syrus, iam inde usque a pue ritia cum omnium disciplinarum, tum uero sacrarum littera-rum studiosissimus, sibiq; ad imitandum Ioannem Chrysosto-mum, uere aureum eloquentiæ flumen, potissimum delegit: tantumque & doctrina & morum sanctitate profecit, ut non immerito Cyrensis ecclesiæ episcopus fuerit declaratus: quam optime administrans, omniaq; sua consilia, & omnes cogitatio-nes ad communem utilitatem referens, ad scribendum se con-tulit, plurimaq; nobis utilissima ingenii sui monumenta atti-cam uenustatem redolentia (fuit enim illius multa & copiosa, atque perspicua & leniter fluens eloquentia) reliquit. nam ue-tus testamentum explanauit, & obscuros illius locos singulari

edito

potuisse; quodque ipse ita administrandum curat, ut nihil eorum prætermittatur, quæ ad tuendam ueram & catholicam fidem, ad retinendam Christianam libertatem, ad profliganda denique hæreticorum monstra pertineant: cumque animaduerterit haud aliis acrioribus telis perditissimos homines ad suam ipsorum perditionem, ut Petri uerbis utar, scripturas deprauantes, confici posse, quam doctissimorum, eorundemq; sanctissimorum sententiis & auctoritate, qui non de suo sensu depromentes, sed diuino afflati numine arcana nobis mysteria patefecerunt: studiosissime operam dat, ut, si qua eorum monumenta litteris commendata delitescunt, aut aliena & obsoleta iam lingua loquuntur, in lucem prodeant, & in linguam magis omnibus communem & latius hodie uagantem conuertantur. Quocirca iussit & aliorum & Theodoreti, uiri grauissimi in primis, luculentissima in sanctos prophetas commẽtaria græce scripta Latina lingua diuulgari: ad cuius muneris partem uocatum esse me, cum pluribus aliis de causis, tum duabus maxime gaudeo: primum, quod si omnibus in colenda uinea domini est elaborandum, ea mihi illius excolendæ pars obtigit, in qua exiguæ meæ uires haud incommode sese exercendi datam sibi sentiant occasionẽ: deinde, quod tibi & auctoritatis & uoluntatis patris nostri sanctissimi Pii Quarti, ut par est, studiosissimo, ex quo me domi tuæ pro tua liberalitate alendum curasti, gratius hac re nihil accidere potuisse perspexi. itaque ad id & si mea sponte satis incitatum, tuis tamen prudentissimis cohortationibus uehemẽtius inflammasti, effecistique, ut, quam in uertenda ipsius Theodoreti sane docta & accurata in Danielem expositione diligentiã adhibui, eandem in his quoque eiusdem in Ezechielem commentariis interpretandis alacriore animo adhibere studuerim. Et iccirco ea tibi dedicare non alienũ neque ab officio meo duxi, neque ab ea cura, quam sustines, huius negotii tibi cum amplissimis Cardinalibus Ioanne Morono Mediolanensi, Bernardino Scoto Sabino, & Marco Antonio Amulio Veneto, uiris eruditissimis, & de quibus quoties homines cogitant, toties de uera & perfecta uirtute cogitare

gitare coguntur, a summo Pontifice cõmunicati: neque iniuria, acerrimo siquidem ingenio, quod ita ab ineunte ætate præ tetulisti; ut in rebus arduis ac difficilibus perite scienterq; gerendis eluceret: & singulari optimarũ artium doctrina, cui te assiduo studio dedidisti, amplissimos dignitatis gradus es assecutus, & iuuenili ætate cũ summis uiris æquatus in societatem eorum munerũ, quæ maxime Christianæ religionis intersunt, ascisceris. Quid dicam de tuorũ probitate morum? qui ita laudabiliter uiuis, ut nunquã ego te (neque enim inficiari potes esse me tuarum uirtutum domesticũ testem) uiderim ab honestissimis curis uacuũ, aut otiosum: ut recte mihi uideantur facturi, quicunque in tuas actiones, tanquam in speculum, inspicientes, inde sibi bene uiuendi exempla petant. Et profecto haud alium decuit esse te, amplissima & honestissima Vitelliorum familia natum: quæ cum maiorum memoria egregiis uiris, ac summis ducibus sibi diuinitus concessis florentissima fuerit, nostra certe Alexandrum parentem tuum, bellica uirtute præstantissimum; cuius gloria, dum res humanæ uigebunt, perpetua semper laude cumulabitur; & fratres item tuos parenti non dissimiles, neque degeneres futuros tulit. Verum, ut ad Theodoretum reuertar, operæ pretium facturus nunc mihi uideor, si de eius uita pauca quædam ex probatis auctoribus collecta, ut, quantæ semper merito fuerit auctoritatis, intelligatur, percurram. Fuit igitur sanctissimus hic uir natione Syrus, iam inde usque a pueritia cum omnium disciplinarum, tum uero sacrarum litterarum studiosissimus, sibiq; ad imitandum Ioannem Chrysostomum, uere aureum eloquentiæ flumen, potissimum delegit: tantumque & doctrina & morum sanctitate profecit, ut non immerito Cyrensis ecclesiæ episcopus fuerit declaratus: quam optime administrans, omniaq; sua consilia, & omnes cogitationes ad communem utilitatem referens, ad scribendum se contulit, plurimaq; nobis utilissima ingenii sui monumenta atticam uenustatem redolentia (fuit enim illius multa & copiosa, atque perspicua & leniter fluens eloquentia) reliquit. nam uetus testamentum explanauit, & obscuros illius locos singulari

edito

edito uolumine illuſtrauit, ſexdecim prophetas, & Pſalmos Dauidicos accurate interpretatus eſt; commentaria in omnes Pauli epiſtolas, librum de prouidentia, & item aduerſus omnes hæreſes, eccleſiaſticam hiſtoriam a primo magni Conſtantini anno ad annum decimum ſeptimum Theodoſii iunioris, centum & quadraginta plus minus annos continentem; eorum uitas, qui ſua ætate pie, ſanc̄teque uiuentes φιλοθέων, id eſt Dei amantium, cognomen inuenere, de diuinis dogmatibus dialogos, epiſtolas inſuper amplius quingentas græce conſcripſit. Floruit, quo tempore beatiſsimus Leo Papa Romanæ præfuit eccleſiæ, a quo diſertiſſimam & amantiſſime atque honorificentiſſime ſcriptam, quæ nunc extat, accepit epiſtolam, eodemque fauente, ſiue potius iubente, in priſtinam, de qua, ut fere ſolet piis omnibus euenire, obtrec̄tatorum & maleuolorum inuidia deiec̄tus fuerat, dignitatē reſtitutus eſt. quod ſi quis plura de ipſo ſcire cupiat, & Nicephori hiſtoriam & Chalcedonenſe concilium perlegat. nobis hæc ad oſtendendum, haud inutiliter in ipſius lucubrationibus aſſidue uolutandis piorum hominum ſtudium conſumptum iri, ſatis uidentur, & præcipue in iis, quæ in ſanc̄tos edidit prophetas. etenim quis ignorat, ipſorum prophetarum oraculis fidei noſtræ ueritatem tanquam maxime ſtabili & firmiſsimo niti fundamēto? his Iudæorum perfidiam, pertinaciamq; coargui? his, quæcunque exoriantur hæreſes, aut exortæ olim fuerint, conuinci? his credētibus in Chriſtum promiſſa bona, hoc eſt uitam æternam confirmari? atque hæc omnia, ſi modo rec̄te ualentibus oculis diſcernantur, ad ipſum Chriſtum qui noſtra ſalus eſt, referri, nemo dubitarit, præſertim cum huius rei teſtis ipſe dominus ſit, cum dixit, Scrutamini ſcripturas, quia illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me: & dico enim uobis quoniam adhuc hoc, quod ſcriptum eſt, oportet impleri in me: & cum iniquis deputatus eſt. Et Lucas euangeliſta: Et incipiens, inquit, cum de Chriſto loquatur, a Moyſe, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant: Petrus uero, princeps apoſtolorum, qui dixit, Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent,

tan-

tantum adeo prophetarum testimonio uidetur adscribere, ut illud fere certius iis, quæ oculis uiderit, non uereatur asseuerare, Habemus, inquiens, firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat. quæ cum ita se habeant, & diligenter atque accurate nobis Theodoretus Ezechielis prophetiam, in qua omnia fere Christi mysteria continentur, declarauerit, & res ipsas oculis pæne subiecerit, ac Iudæorum somnia & deliramenta, qui nescio quid de Gog & Magog, a propheta nominatis comminiscuntur, Scythicos eos populos fuisse, iamque præteriisse, quod illi futurum expectant, demonstrans, euidentissimis argumentationibus confutarit: æquũ est hilari animo te meum hunc laborem, qualiscunque sit, te non insciente susceptum, accipere, ut & perpetuam meam erga te obseruantiam testetur, & alios acriore ingenio præditos ad bene merendum de Christiana religione prouocet.

Amplitudini tuæ deditissimus,

Ioannes Baptista Gabius.

OPTIMO LECTORI S.

QVOD in Theodoreti commentariis in Danielem fecimus, ut uulgatam editionem ad eam, quam ille secutus est, apponeremus, idem quoque hic nobis iisdem de causis obseruandum censuimus: simulque te illud commonitum uoluimus, charta 20.I. ubi habetur, Quia completa est terra populis multis, &c. omissa fuisse ab ipso Theodoreto dedita opera ea omnia, quæ sequuntur usque ad finem noni capitis, & principium decimi usque ad illud, Egressus ille stetit iuxta rotam; quia partim in præcedentibus, partim in sequentibus declarantur: & ipse, qui quammaxime breuitati studet, noluit eadem sæpius repetere. quod consueuit etiam aliis in locis facere, ne fastidium legentibus afferat, quamuis nihil prætermittat, quod ad explicandum sensum quem litteralem appellant, pertineat; ita ut neque longitudo orationis tibi molesta sit, neque breuitas intelligendi pariat difficultatem. Tu tanti uiri labores studiose perlegito: senties te in dies doctiorem factum, eosque ad pietatem non parum tibi profecisse.

THEODORETI EPISCOPI CYRI, IN PROPHETAM EZECHIELEM INTERPRETATIONIS ARGVMENTVM.

OCVLI corporis figurarum & colorum constituti sunt iudices: qui si ualeant, tum demum recte & integerrime iudicandi munere fungantur; si uero sint imbecillius affecti, a uera ratione aberrantes, nec assecuti rerum decentiam, obiecta sibi recti specie uehementer lædantur, ut uel prorsus non uideant, uel alia pro aliis cernentes, eorum, quæ sub aspectum cadunt, naturam perperam discernant. animi autem pars illa, in qua inest uidendi uis, quæque oculis ipsis hanc eandem subministrat, alteram quoque accepit ab opifice facultatem, qua non figurarum modo, & colorum uaporumque & gustus, atque aliorum huiuscemodi qualitates diiudicat, sed etiã rationes & orationes perpendens impias a piis distinguit, diuinarumq; & humanarum discrimen agnoscit, & omnino secundum sapientem Salomonẽ intelligit parabolam & tenebricosum sermonem, uerbaque sapientum & ænigmata. *Prou. 1* uerum unumquodque horum, cum recte affecta est, & ab incredulitate soluta ac libera, discernit. at ubi talis ei offusa est caligo, idem, quod oculi corporis, ipsa sustinet, & alia pro aliis intuetur, uel perturbatione superante uicta nihil omnino uidet. In istiusmodi morbum collapsi quidam diuinam scripturam accusare aggressi sunt, & præcipue prophetarum oracula, ueluti obscuritate operta. contra quos merito diuus Paulus dixerit, quod si opertum est euangelium nostrum in iis, qui pereunt, est opertum. sapientiam enim loquimur inter perfectos. et his ea quoque *2. Cor. 4* consentiunt quæ a domino & saluatore nostro sanctis apostolis dicta sunt, Vobis da- *1. Cor. 2* tum est, inquit, nosse mysteria regni, illis autem non est datum, causamque do- *Mar. 4* *Luc. 8* cens statim subiicit, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. ipsi enim uoluntarias, inquit, ad se inscitiæ tenebras attrahunt. nam si conuersi fuerint ad dominum, sicut auctor est diuus apostolus, auferetur uelamen. non omnibus igi- *2. Cor. 3* tur diuina obscura sunt, sed uoluntaria cæcitate laborantibus. quos animaduertisse & considerasse oportuit, eorum quæ pretiosa sunt, in promptu hominibus esse nihil. margaritam quippe, sicuti etiam purpureæ uestis regiæ florem, maris occultat profundum: & auri argentique uenæ in terræ superficie non extant, sed in intimis eiusdem partibus conteguntur. in domibus item pretiosissima quæque intus in penibus impositis uinculis, clauibus, & sigillis custodimus. consilia quoque earum rerum, quæ sint maioris alicuius ponderis, fidelioribus amicis, non omnibus temere enunciare consueuimus. uerum hisce omnibus, quæ modo diximus augustiora diuina sunt, tantoque præstantiora, quanto & quæ sub oculorum sensum minime cadunt, ab iis quæ uidentur, & quæ mente, ab iis quæ sensu comprehendantur, & a fluxis stabilia differunt. Decet igitur ea maiore custodia digna censentes cũ domino dicere, non esse proiiciendas margaritas ante porcos. etenim re uera contemnitur eorum quæ sint in promptu possessio: sed quæ labore parta possidentur, ea uero iucundissima sunt, & amabilissima. Præterea ad hæc quæ diximus aliud quoque addendum est, diuinorum prophetarum oraculis accusationem Iudæorum iniquitatis contineri, & bona gentibus promitti: ac necessario oportebat ueluti

obumbratam prophetiam, ne usitato inuidiæ morbo laborantes Iudæi, & alienis F
bonis insidias ausi moliri, libros hæc significantes delerent. atque hanc etiam obscu
ritatis illius, quæ in ipsis uidetur inesse, causam fuisse res ipsæ testantur. obscura
enim olim hæc Iudæis fuere, ut litterarum monumentis prodita benedictionis
gentium memoria seruaretur. at ubi prædicto euentu comprobata, & scripta res
consecutæ sunt, tunc in reliquum aperta, & perspicua facta sunt oracula propheta-
rum. quicunque enim propheticos legunt libros ab ipsis rebus interpretationem
percipiunt. nemo igitur ex iis præsertim qui sunt pietatis alumni, in diuinum spi-
ritum audacter inuectus eius orationes condemnet obscuritatis; uerum sacra uerba
Psal. 118. cupiens intelligere cum diuino Dauid exclamet, Reuela oculos meos, & considera
bo mirabilia de lege tua. uoti enim compos omnino fiet, studium expetendi sibi G
hanc cognitionem ad utilitatem dari professus. hanc quippe nos quoque depreca-
Psal. 145 tionem domino adhibentes, qui secundum diuinum Dauid cæcos illuminat, &
Esa. 29 secundum beatum Esaiam eos, qui in tenebris, & caligine uersantur, diuini Eze-
chielis audacter aggrediemur interpretationē, & prophetiæ reconditiora, quantum
in nobis est, perscrutari, & quodcunq; inde lucri cogatur, id omnibus piis cōmune
proponere conabimur. age igitur ante interpretationē summatim ipsius percurra-
4. Reg. 25 mus argumentum. Prophetiam suā exorsus est hic propheta captiuitatis Ioacim,
qui etiam Iechonias dictus est, anno quinto. atque hæc captiuitas non prima fuit,
sicut quibusdā uisum est, sed Hierusalē tertia, Iuda quarta, omnis uero Israel sexta.
4. Reg. 15 primus enim Theglatphalassar maximā decem tribuum partem armis cepit. secun H
dus Salmanasar Samaria, & finitimis urbibus in seruitutem redactis discessit. ter-
tius Sennacherim alias Iudææ urbes obsidione expugnauit, multosque captiuos in
4. Reg. 19 exilium abduxit, ad Hierosolyma autem cum exercitu proficisci multa cum impie
tate conatus, maledicti præmia tulit, diuinaque plaga amisso exercitu, cum paucis
in patriam se recepit. Post hunc quartus Nabuchodonosor, anno tertio regni
Ioacim filii Iosiæ, regno potitus, cum ingenti exercitu in Iudæam peruenit, multisq;
acceptis auri & argenti talentis, captiuisque e regio genere compluribus, & non-
nullis sacris uasis correptis, impositoque regi tributo inde profectus est. breui autē
interiecto tempore impositum sibi tributum soluere noluit, & Nabuchodonosor un
decimo eius regni, sui uero imperii octauo ānno rursus ad Hierosolyma adducit exer I
citum, ac Ioacim interfectum de muro præcipitari iussit, insepultumque diutius
relinquit, & omnibus quicunque profecti erant, in seruitutem redactis, ac reliquis
rege constituto Ioacim, qui etiam Iechonias dictus est, (filius autem hic fuit Ioacim)
Babylonem se recepit; tribusque mensibus, diebus insuper paucis præteritis, cum
ipsum cognouisset seditionem concitasse, rursus reuertitur, eumque uinctum cum
haud mediocri multitudine bello captum abducit, regemque eius patruum creat
prioris Ioacim fratrem, Iosiæ filiū Mathaniam, qui item Sedecias appellatus est, ab
eo iureiurando accepto fore eum sibi fidum, beneuolumque, & stato tempore so-
luturum tributum. uerū cū hic quoque uiolato iureiurādo tributum reddere noluis
set, neque in officio, & fide mansisset, sed ad Aegyptios confugisset, rursus coacto K
exercitu inuasit urbem, qua cum hominibus capta, regiam, & sacrum Dei tem-
plum, atque adeo omnem splendidam domum combussit; quique fami, & hostium
cædi superfuissent, eos omnes captiuos abduxit, uasaque omnia non solum, quæ
ex auri, argentique materia confecta erant, sed etiam columnas ex ære constructas
in Babylonem cum aliis omnibus asportauit. itaque captiuitas Iechoniæ non pri-
ma fuit, ut quibusdam uisa est, sed Hierosolymorum tertia, quod nos quartus quo
que Regum, & Paralipomenon liber docet. diuus item Daniel propheta, qui suam
prophetiam sic exorditur: In anno tertio regni Ioacim, regis Iuda, uenit Nabucho-
donosor

A donosor rex Babylonis in Hierusalem, & obsidebat eam, & dedit dominus in ma
nu eius Ioacim regem Iuda,& de parte uasorum domus Dei. & paulo post: Et di-
xit, inquit, rex Asphenec principi eunuchorum suorum, ut introduceret de filiis
captiuitatis Israel, & de semine regni. Primo igitur Hierosolyma capta sunt anno
tertio regni Ioacim,qui primus fuit ãnus regni Nabuchodonosor. atque hoc ipsum
ipse nos propheta docet, cum dicit,anno secundo regni Nabuchodonosor somnia-
ui somnium. iterum capta sunt undecimo regni Ioacim anno, ut modo dixi,octauo
uero imperii Nabuchodonosor: tertio primo Iechoniæ Ioacim filii regni,imperii
Nabuchodonosor nono, atque hæc aperte nos docet beatus Hieremias propheta,
& facile est si quis uelit tempora colligere ex illo quoque propheta, hæc aperte per-
B cipere.igitur Ezechiel prophetiam exorsus est anno quinto captiuitatis Ioacim,qui
Iechonias etiã dictus est,quintus itẽ ãnus hic fuit Sedeciæ regis qui pro Iechonia Iu
dæorum rex fuerat declaratus. duodecim uero annis prior Daniel prophetiam ex-
orsus erat. iisdem autem temporibus hi in Babylone prophetabant,& in Iudæa Hie
remias, & Sophonias, & Vrias Samæi, sed rursus illi maiores natu non solum Eze-
chiele, sed etiam ipso Daniele. anno enim tertio decimo Iosiæ regni beatus Hiere-
mias suæ prophetiæ fecit initium,& Sophonias Iosia rege prophetasse dicitur. Vrias
autem Samæi cum regnante priore Ioacim prophetasset,& futuras calamitates præ-
dixisset, iniustam ab illius cæde necem sustinuit. eorum igitur,qui captiuitatis tem
pore prophetarunt, postremus est diuus Ezechiel propheta. Aggæus autem,&
C Zacharias, & Malachias post reditum prophetandi munus obierunt. Videt hic pro
pheta diuinas reuelationes metus & horroris plenas, uaticinatur autem non solum
Iudæorum excidium sed etiam Tyriorum, & Sidoniorum,aliorumque externorum
Moabitarum,& Ammanitarum,& Idumæorum, prætereaque Aegyptiorum. præ-
dicit item fore, ut a seruitute Iudæi uindicetur, & sacrum Dei templum ædificent,
& alia infinita, quæ singula interpretantes, ne argumentum prolixius fiat, obserua
bimus. ipsum igitur prophetæ Deum per prophetam deprecati, ut intelligendi
nobis munus impertiatur, age interpretationem exordiamur.

SECTIO PRIMA.

D Et factum est in trigesimo anno, in quarto mense, quinta mensis.

Quibusdam uisus est tricesimus iobilæi annus esse: & iobilæum uocant iudæi,
quinquaginta annorum numerum. sicut enim Romani quindecim annis temporis
conuersionem notant, ita Iudæi quinquaginta. horum quinquaginta tricesimum
annum esse prophetiæ tempus dixere, ego uero primum in annalibus temporum
accurate inuestigato tempore comperi Iechoniæ captiuitatis annum quintum non
cum trigesimo iobilæi,sed cum uigesimo quinto consentire. Deinde cum animad-
uertissem neminẽ unquam prophetarum hoc tempus declarasse, perscrutatus com
peri hunc esse annum trigesimum, paulo post enim hic idem propheta dormire iu-
E betur in dextrum latus, & assumere peccata domus Iuda quadraginta dies, die in *Ezech. 9*
annum computata. cum igitur considerassem septuaginta annis clementem domi-
num Iuda captiuitatem definisse & quadraginta annos ipsis septuaginta deesse, co-
gnoui prophetam captiuitatis tempus trigesimum ãnum esse dixisse: & retro nume
rans tempusque inquirens comperio non ante triginta annos, sed ante tredecim ca
ptiuitatem fuisse. bonus enim, & amator hominum Deus a sua sententia non a re-
rum euentu disciplinæ tempus numerare consueuit. ita etiam erga patriarcham A-
braham fecit, cui cum dixisset peregrinum erit semen tuum in terra non sua,& sub- *Gen. 15*
iicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis, non permisit eos hoc omne

tempus degere apud Aegyptios, uerũ a ſententia ſua quadringentos annos enume- F
rat: & Noe item, cum ad pænitentiam centum uiginti annos præfiniſſet, conſpe-
cto iniquitatis incremento, haud expectauit ſententiæ finem, ut peccati progreſſio
nem comprimeret, ita hic quoque comperimus triginta annorum numerum, ſi a
Dei ſententia numerandi initium faciamus. condemnauit autem Iudæos Deus ca-
ptiuitate, & ſeruitute, decimo octauo anno Ioſiæ regni. nam cum Chalcias prin-
ceps ſacerdotum defoſſam comperiſſet moſaicam legem, tantum enim Iudæorum
iniquitas ſuſceperat incrementi, ut omnia diuina obliuioni prorſus tradita eſſent,
deinde eam rex legiſſet, animaduertiſſetque ea, quæ populus auderet, aperte legi
contraria, & iccirco haud mediocri terrore affectus ſacerdotum principem iuſſiſſet
operam dare ut Deus placaretur, confert ſe princeps ſacerdotum ad Aldan uatem G
piam mulierem, quæque diuinas leges obſeruaret, quæ diuino inſtinctu concitata
4. Reg. 22. diuinique ſpiritus plena dixit ad eum, hæc dicit dominus Deus Iſrael, dicite uiro,
qui miſit uos ad me, ecce ego adduco mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes
in eo, omnia uerba libri, quem legit rex Iuda, qui dereliquerunt me, & ſacrifica-
uerunt diis alienis, ut irritarent me in omnibus operibus manuum ſuarum, & ſuc-
cendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. regi autem Iuda, qui mi-
ſit uos, ut conſuleretis dominum, ſic dicetis, hæc dicit dominus Deus Iſrael, pro eo
quod audiſti uerba mea, & pænituit cor tuum, & uerſus es a facie mea, ut audiſti
quæcunque locutus ſum ſuper locum iſtum, & ſuper habitantes in eo, ut fierent in
interitum, & ſcidiſti ueſtimenta tua, & fleuiſti coram me, etiam ego audiui dicit do- H
minus, non ne ſic? Ecce ego appono te ad patres tuos, & adduceris ad ſepulcrum
in pace, & non uidebunt oculi tui omnia mala, quæ ego adduco ſuper locum iſtum,
& ſuper habitantes eum. atque hæc item Paralipomenon liber docet. hæc autem ge
ſta ſunt, ut dictum eſt anno octauo decimo Ioſiæ regni, qui unum & triginta regna
uit annos. ab octauo decimo igitur uſque ad trigeſimum anni interſunt quattuorde
cim. poſt hunc regnauit Ioachaz menſes tres, qui cum his annis coniungendi ſunt,
propterea quod octauo menſe octaui decimi anni hoc editum eſt a propheta oracu-
lum. deinde coniunctis cum prioribus, undecim Ioacim annis, uigintiquinque com
periemus. tres uero Iechoniæ menſes, & dies rurſus paucos pro his menſibus, qui
deerant octauo decimo anno, computabimus; & ipſis uigintiquinque captiuitatis I
Iechoniæ, quinque additis triginta annorum numerum deprehendemus, ita etiam
ſeptuaginta captiuitatis annos uere poterimus percipere, nam ab octauo decimo Io
ſiæ regni uſque ad primum Cyri Perſarum regis, quo regnante primus fuit reditus,
ſeptuageſimus annus expletur. qui uero deſolationis templi ſeptuaginta annos nu-
merare uelit, is incipiat ab undecimo anno Sedeciæ, tunc enim ſacrum Dei templũ
incenſum fuit, deſinatque in ſecundum Darii Hyſtaſpis annum, quo regnante
omni ſtudio templum inſtaurarunt, & opus ad exitum perductum eſt. ait igitur
propheta.

Trigeſimo anno in quarto menſe quinta menſis, ego eram in medio
captiuitatis ſuper fluuium Chobar, & aperti ſunt cæli, & uidi uiſionem K
Dei quinta menſis. hic annus quintus captiuitatis Ioacim regis.

Vulgata. Cum eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar, aperti ſunt
cæli, & uidi uiſiones Dei in quinta menſis. ipſe eſt annus quintus tranſ-
migrationis regis Ioacim.

Noſque ipſe quoque aperte docuit, haud ſimpliciter captiuitatis annum quin-
tum, ſed captiuitatis Ioacim regis eſſe. hic autem (ut dixi) Iechonias fuit, qui tres
menſes

A menses, & paucos insuper dies regnauit. huius enim pater Ioacim anno sui regni undecimo in Hierosolymis interfectus est. apertos autem fuisse cælos dixit, non uere neque re ipsa, sed spiritali contemplatione, & uidi, inquit, uisionem Dei, non essentiam Dei, sed uisionem, reuelationem quandam, & ueluti expressam effigiem, quæ ab humana natura comprehendi posset. & eram in medio captiuitatis, pius cum impiis, cum iniustis iustus. tanta enim domini benignitas est, ut peccatorum causa suos famulos suppliciis, & calamitatibus afficiat.

Et factum est uerbum domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotē in terra Chaldæorū super fluuiū Chobar. Vulg. secus flumen chobar.

B Duobus donis gloriatur, & sacerdotio, & prophetia, utraque autem sunt spiritus dona. & mentionem facit regionis, & loci, ubi diuinam reuelationem conspexit, multa per hæc significans, primum numen eiusmodi esse, quod non in solis Hierosolymis potestatem haberet, neque solis Iudæis dominaretur, sed omnium effector esset, & moderator. & hoc eius item ineffabilem bonitatem indicat, quia quos captiuos tradidit, eos haud negligit, sed omni prouidentia, decentique cura prosequitur. ad aquas uero eum hac uisione dignatur, omnium hominum salutem præsignificans, & eam, quæ futura est per aquæ regenerationem, piorum Dei cognitionem declarans. ita etiam diuinus Daniel propter aquas diuinas illas uisiones conspexit, & legis lator Moyses ad ripam proiectus per aquam salutem est
C consecutus, ita rursus ipsi puteus, & aqua nuptias conciliauit: quod item superioribus patriarchis non Iacob tantum, sed etiam Isaac usu uenit. uerum ad interpretationem reuertamur, neque enim in præsenti hoc est orationis institutum.

Et facta est super me manus domini.

Et facta est super eum ibi manus domini. *Vulg.*

Diuini spiritus efficaciam ita uocauit, etenim diuus Paulus resistentem Elymam docens, ita dicit. ecce manus Domini super te, & eris cæcus non uidens solem usque *Act. 13* ad tempus. diuini autem spiritus erit efficacia, ut ipse Paulus ait, in uirtute signorum, & prodigiorū in uirtute spiritus Dei. facta est super me, inquit, manus domini.

D Et uidi, & ecce uentus extollens ueniebat ab aquilone, & nubes magnæ in eo, & splendor in circuitu eius, & ignis fulgurans.

Et uidi, & ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens, & splendor in circuitu eius. *Vulg.*

Necesse est prius reuelationis causam explicare, deinde sigillatim hæc interpretari. multi hoc tempore falsi prophetæ prophetis contradicebant, quod nos maxime docet beatus Hieremias. cum enim uincula ferre ipsum Deus iussisset, & regis ac totius populi captiuitatem prædicere, Ananias quidam pseudopropheta his contritis contradicebat iis, quæ a propheta dicerentur aperte mentiens & exclamans, nō *Hiere. 28.*
E modo urbem non euersam iri, sed etiam qui prius captiui fuerant, prope diem redituros, quare amplius indignatus Deus pro ligneis iubet ut ferrea sibi uincula circumdet, & iis, qui in Iudæa erant, obsidionem prænunciet, & seruitutem, captiuis uero in Babylonem abductis scribat, ut domos ædificent, uineta conserant, septuaginta quippe annorum lata sententia certa, & mendacio carente. oportebat igitur non solum in Iudæa Hieremiam hæc dicere, & scribere, sed eos etiam qui captiui *Hiere. 29.* abducti fuerant per eos prophetas, qui apud ipsos erant, hæc intelligere. uidet igitur propheta excidium quo Hierosolyma funditus perdenda essent, hoc enim significat

ficat, uentus extollens ueniebat ab aquilone, uel ut Symmachus ait impeta flans. F significat autem uenti uis Babylonii impetum: & maxima nubes, hastarum & iaculorum, omnisque generis telorum copiam, quasi inundationem: ignis uero fulgurans non solum incussum terrorem, sed etiam urbis demolitionem ab igne profectam: splendorque in circuitu, Dei gloriam quæ se per supplicium ostendet. nam quia beneficiorum fructum percipere, neque ex illis beneficiorum auctorem intelligere uoluerunt, per supplicium cognitionem adipiscuntur. iccirco etiam exclamant, post captiuitatem meam resipui.

Et in medio eius quasi uisio electri in medio ignis, & splendor in eo.

Vulg. Et de medio eius, quasi species electri, idest de medio ignis. G

Hactenus igitur omnem nobis reuelationem declarauit, deinceps eam secundum partes explicare incipit.

Et in medio quasi similitudo quattuor animalium.

Animal rationis particeps est & homo & angelus, sed alter rationale mortale, alter rationale immortale animal est. quis autem possit reuelationem aperte declarare, cum ipse propheta in eius enarratione defatigatus fuerit? nō enim simpliciter quattuor se animalia conspexisse dixit, neque item similitudinem animalium, sed tanquam similitudinem quattuor animalium, ita ut perspicuum sit non ipsas uidisse diuinos prophetas, eorum qui cerni nequeunt naturas, sed similitudines, & formas H ab eo qui magna largitur ad unumquemque usum ostensas. narrat igitur nobis etiam conspectorum a se animalium figuras.

Hæc enim uisio, inquit, ipsorum, similitudo hominis in eis, & quattuor facies uni, & quattuor alæ uni, & crura eorum recta, & pennati pedes eorum, & scintillæ ut æs fulgurans, & leues pennæ eorum, & manus hominis sub pennis eorum in quattuor partibus ipsorum.

Vulg. Et hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis, & quattuor facies uni, & quattuor pennæ uni, & pedes eorum pedes recti, & planta pedis I eorum, quasi planta pedis uitali, & scintillæ quasi aspectus æris candentis, & manus hominis sub pennis eorum in quattuor partibus.

Formam igitur eorum, quæ conspexit, rectā esse ait, & homini similem, & unumquodque quadruplici facie, & quattuor alis præditum, totidemque numero manus, quot alas habere dixit, ac pedes alis plenos. declarat autem per quattuor numero facies & alas, earum potestatum, quæ diuinam uehunt figuram, omnium regis Dei quocunque pertinentem prouidentiam. quod autem pennis est præditum, naturæ ipsarū significat acumen, & scintillæ splendidissimo similes æri splendorem, & mentis indicant puritatem, manus uero sub alis absconditæ, eam, quæ uideri K nequit, & uariam indicant efficacitatem. his subiicit.

Non reuertebantur, cum ambularent ipsa, unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

Vulg. Non reuertebantur, cum incederent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

Homo enim ad borealem partem incedens, deinde cum uult ad australem redire necessarios

A necessario conuertitur, unam tantum faciem sortitus: sed cui tot sunt numero facies quot partes orbis terræ, huic australe nihil est, sed ubique facies illius omnia intuetur, & quocunque uelit, incedit, neque indiget conuersione.

Et similitudo inquit facierum eorum facies hominis, & facies leonis a dextris ipsis quattuor, & facies aquilæ quattuor, & facies uituli a sinistris ipsis quattuor, hæ facies ipsorum.

Similitudo autem uultus eorum facies hominis, & facies leonis, a dextris ipsorum quattuor: facies autem bouis, a sinistris ipsorum quattuor, *Vulg.*

B & facies aquilæ desuper ipsorum quattuor.

At nemo existimet bestiarum, & animantium rationis expertium imagines habere, eas, quæ cerni nequeant potestates, siquidem his alia innuuntur. leo enim regnum, namque animal regium est, significat, per uitulum sacerdotium. nam pro principe sacerdotum uitulus unus offerebatur, & per aquilam prophetia declaratur. est enim animal in sublime uolans, & prophetia huiusmodi est, quæ sublimia contemplans longissime prospicit futura. docet igitur iis, quæ dicta sunt, omnem humanam naturam una cum propriis ducibus omnium regi, omniumque auctori subiectam esse, qui tot donis humanum genus instruxerit.

C Et alæ, inquit, extensæ super quattuor, unicuique duæ coniunctæ altera ad alteram, & duæ cooperiebant super corpus eorum.

Et facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper, duæ pennæ singulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum. *Vulg.*

His declarat ne a diuinis quidem potestatibus omnia comprehendi posse, sed alia ipsius perspicua, alia ignota esse, quæ sibi positos terminos haudquaquã transgrediuntur: sed duas alas concesso sibi contemplandi munere exultantes extendunt, & duabus corpus contegunt, eorum, quæ occulta sunt, ignoratione contentæ, neque contendentes, ut ea percipiant, quæ percipere nefas est.

D Et unumquodque coram facie sua gradiebatur: quocunque erat spiritus, ambulabant, nec reuertebantur.

Et unumquodque eorum coram facie sua ambulabat: ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur cum ambularent. *Vulg.*

Potestatum illarum quæ cerni nequeunt in omnibus obedientiam significat, atque etiam, ut constitutam uiam minime relinquebant. & hoc ipsum diuinus quoque Dauid ait, cum dicit, Benedicite Dominum omnes angeli eius potentes uirtute, facientes uerbum illius ad audiendam uocem sermonum eius.

E Et in medio animalium, quasi uisio carbonum ignis ardentium, quasi uisio lampadarum discurrentium per medium animalium, & splendor ignis, & de igne egrediebatur fulgur, & animalia currebant, & reuertebantur, quasi species Bezech fulguris.

Et similitudo animalium, & aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. hæc erat uisio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens, & animalia *Vulg.*

a cursu

ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis. F

Hoc autem Symmachus interpretatus est, sicut species radii fulguris, terribilis contemplatio & horroris plena pœnas præsignificans. etenim carbones ignis & discurrentes lampades, & inde emissa coruscatio, & huc atque illuc animalium cursus, & a cursu splendor emissus futura mala declarant. hæc enim beatus quoque Dauid in

Psal. 17 pœnis numerat, cum modo ait, grando, & carbones ignis, modo, cadent super eos

Psal. 119 carbones ignis. & alio loco. fulgura multiplicauit & conturbauit eos. & alibi. ful

Psal. 17 gura coruscationem tuam, & dissipabis eos, emitte sagittas tuas, & conturbabis eos,

Psal. 143

Et uidi, et ecce rota una super terram cōiuncta animalibus quattuor, & species rotarum, & affectio ipsarum, sicut species tharsis. G

Vulg. Cumque aspicerem animalia, apparuit rota una super terram iuxta animalia habens quattuor facies. et aspectus rotarum, & opus earum quasi uisio maris.

Secundum Symmachum uero, sicut uisio hyacinthi.

Et similitudo in quattuor, & opus ipsarum unum.

Vulg. Et una similitudo ipsarum quattuor, & aspectus ipsarum & opera, quasi sit rota in medio rotæ.

Rotam unam in unoquoque animalium coniunctam contemplabatur, quæ hyacinthi similitudinem haberet, nullumque se in ipsis discrimen conspexisse dixit, sed plane similes illas quattuor inter se fuisse, aspectus enim ipsarum, inquit, & opus ipsarum unum, perinde ac esset rota in rota. H

In quattuor partes earum ambulabant, neque reuertebantur cum ambularent ipsæ, neque dorsa eorum, & altitudo erat eis, & terribilia erāt.

Vulg. Per quattuor partes earum euntes ibant, & non reuertebantur cum ambularent, statura quoque erat rotis, & altitudo & horribilis aspectus.

Quasi animalia quattuor uultus habentia, ait, quocunque pertinentem Dei inspectionem hac oratione declarans. ita etiam rotarum speciem interpretatur, perinde ac esset, inquit, rota in rota. hoc autem facile poterit inspici, si quis duo circulos ratione sumptos, alterum in altero crucis instar interserat. talis enim figura etiam in eadem sede posita, in quattuor partes motum admittit, orientem, inquam, & & occidentem, aquilonalem, & australem. hoc itaque beatus propheta ait, perinde ac esset rota in rota, in quattuor partes earum ambulabant, & non reuerteban tur cum ambularent ipsæ. eiuscemodi enim figura conuersione non indiget, namque in unamquamque inclinationem ab eadem sede mota facile fertur. Atque hoc itidem ubique Dei præsentiam significat, his crassius propter humanam imbecillitatem, & corpulentius conspectis. I K

Et uidi, inquit, ipsas, & ecce dorsa ipsarum plena oculis, in circuitu quattuor, & cum ambularent animalia, ambulabant etiam rotæ coniunctæ ipsis, & cum attollerētur animalia de terra, attollebantur etiam rotæ, ubicunque erat nubes, illuc concitabatur spiritus ambulare. ambulabāt animalia, & rotæ incedebānt cū ipsis, quia spiritus uitæ erat in rotis.

Vulg. Et totum corpus oculis plenū in circuitu ipsarum quattuor. Cumque

ambularent

A ambularent animalia ambulabant, pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur simul & rotæ: quocunque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabantur sequentes eum, spiritus enim uitæ erat in rotis.

Hoc aperte nos beatus Paulus docet, naturarum quæ oculis cerni nequeunt, ordines recensens, & cum aliis uirtutibus thronos etiam quosdam connumerans, in ipso enim condita sunt uniuersa, id est, in Christo, siue uisibilia, siue inuisibilia, *Coloss. 1.* siue throni, siue dominationes, siue angeli, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, igitur etiam throni ratione præditum & corporis expers est or-
B do, quare propheta quoque asserit, spiritum uitæ in rotis esse, unde spontaneus & uoluntarius esset motus, neque enim temo aut iugum animalibus erat impositum. uerum præibat quidem nubes, uiolentus autem ille ac uehemens uentus sequebatur, & diuinum uehiculum per se currebat, animalibus præeuntibus, rotis per se motis, & in quattuor partes, ita ut non redirent, latis. Dorsa enim ipsarum plena, inquit, oculis erant. hoc est plena erant cognitione, quod Cherubim interpretatio declarat, in Græcam quippe uocem translatum nomen cognitionis uim interpretatur.

Et similitudo, inquit, super caput ipsorum desuper, & sub firmamen
C to alæ ipsorum extensæ, uolantes altera ad alteram, unicuique duæ cooperientes corpora ipsorum, & audiui uocem alarum ipsorum, cum uolarent ipsa, quasi uocem aquarum multarum, sicut uocem Dei Sadai, & cum ambularent ipsa, uocem uerbi, quasi uocem castrorum: & cum starent ipsa, quiescebant alæ ipsorum, & ecce uox desuper firmamento existente super caput ipsorum, cum starent ipsa, etiam remittebantur alæ ipsorum.

Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus cry *Vulg.*
D stalli horribilis, & extenti super capita eorum desuper, sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum, unumquodque duabus alis uelabat corpus suum, & alterum similiter uelabatur, & audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei, cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cumque starent, dimittebantur pennæ eorum.

Vbique diuinus propheta similitudinem ponit, docens nos adumbratam quandam effigiem se conspexisse, non item ipsam, eorum qui cerni nequeunt, naturam. cum enim supra dixisset, conspexisse se cælos apertos, nunc supra animalia quasi si-
E militudinem firmamenti contemplatur, & animalia subiecta, alasque motantia, non temere sed ad uocem superne latam, cui obedientia & eas mouebant, & rursus seruabant immobiles, docet nos itidem sonitum, qui inde ferebatur, modo aquarum ui, modo clamori castrorum assimilans. & ad extremum dubitans, comparationem adduxit, sicut uox Dei Sadai, quod Aquilas & Symmachus, idonei, interpretati sunt. cur enim laboro inquit rei inquirens imagines & nulla ratione reperiens? satis est ostendisse opificem, eum qui hæc efficit, & per illum sonitus uim & magnitudinem declarare. cum enim sit idoneus & omnipotens, omnia perinde ac uult facile perficit.

Et

Et desuper, inquit, firmamento super caput ipsorum, sicut uisio lapi F
dis sapphiri similitudo throni super eum.

Vulg. Et super firmamentum quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni.

Hæc itidem species reconditam & sub sensum oculorũ minime cadentem diuinam indicant naturã, nubes enim & caligo, inquit, in circuitu eius. & rursus idem propheta, posuit, ait, tenebras latibulum suum, tenebræ autem & nubes & caligo diuinam naturam eiusmodi declarant, quæ nequeat uideri, nam purum illud & inaccessum lumen nobis tenebræ sunt, qui præ naturæ imbecillitate oculorum aciem in ipsum intendere minime ualemus. si enim quicunque solis orbem accurate cupiens intueri, in eo amplius æquo oculum coniectum continuerit, id assequitur, ut etiam mediocriter uidendi facultatem amittat, & a lumine, tenebrarum percipit fructum; quid non euenturum ei existimandum, qui contra diuinum & inaccessum lumen ausus fuerit inspectare? (*Psal. 96*; *Psal. 17*; G)

Et super similitudinem, inquit, throni, similitudo quasi species hominis desuper ipso, & uidi quasi uisionem electri, quasi aspectũ ignis, & splendorem eius in circuitu, quasi uisionem arcus, quando fuerit in nube, in die pluuiæ. sic uisio splendoris in circuitu.

H

Vulg. Et super similitudinem throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper, & uidi quasi speciem electri, uelut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitum, a lumbis eius & desuper, & a lumbis eius usque deorsum uidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu, uelut aspectũ arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ. hic erat aspectus splendoris per gyrum.

Vbique & similitudinem, & quasi apponit, ut doceat nos non hactenus consistendum, sed intelligendum esse, unamquamque uisionem ad rei usum accommodari. nam patriarchæ Abraham auctor omnium rerum dominus ut hominẽ se uidendum præbuit, nihilque ipsi formidabile ostendit, cum & ipsi & per ipsum cuncto I
terrarum orbi promissa esset bona præbiturus. promissio enim Isaac domini & saluatoris nostri Iesu Christi ortum secundum carnem continet. quare etiam gentium benedictio cum Isaac pollicitatione coniuncta est, in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, cum uero ipsi generis prædicebat seruitutem, non ita ei benignus apparuit, sed & clibanum fumantem, & lampadas ignis, inter diuisiones illas (*Gen. 15.*) transeuntes ostendit. ita cum Iacob ab Esau timentem animo confirmare, & conso (*Gen. 22.*) lari uellet, ut homo ab eo conspectus est. et Moysi initio quidem horribilia ostendit, ignem in rubo, & rubum ita ardentem, ut minime tamen combureretur, deinde uero mansuete & placide cum eo colloquitur, nihil eorum præ se ferens, quæ (*Exod. 3.*) possent terrorem incutere. et Israel similiter cum uellet perterrefacere, eique suam K
(*Exod. 19*) uirtutem indicare, totum montem fumantẽ ostendit, & tonitruum fremitus, & buccinas sonantes, ingentemq; caliginẽ, & omnino ita ipsos perterruit, ut prophetæ supplicarint, ne secũ Deus loqueretur, sed ipse internuncius ad se diuina iussa perferret. Hoc item uisionum discrimen magno quoque Heliæ ostendit, primum com- (*3. Reg. 19.*) motionem, deinde ignem, tum spiritum montes conterentẽ, & cõminuentẽ petras, ac postea flatum auræ tenuis, & in ipsa dominũ, siquidem gaudet ipse bonitate, & longanimitate, ac mansuetudine uult res humanas procurare, uerum impietas & iniquitas causa est, ut illa quoque adhibeat. quare non in illis dixit dominum esse,

sed

A ſed in aura tenui, quando non ab eius uoluntate illa proficiſcuntur, ſed propter hominum utilitatem fiunt: bonitas uero & benignitas eius naturæ propria ſunt. cum igitur diuerſas Dei uiſiones audieris, ne multiforme numen opineris, quod omnino a corpore, & ſpecie qualibet uacuum, ſimplexque, & compoſitionis, omnisq; figuræ expers, neque oculis cerni, neque animo comprehendi poteſt, aut ullo termino circumſcribi. oſtendit autem uiſiones, perinde ut opus eſt eas repræſentans. & hoc itaque loco illa quidem terribilia oſtendit, oſtendit etiam beneficium, quo omnes homines afficiendi erant, Dei inquam & ſaluatoris noſtri in carne diſpenſationem. hac de cauſa, ſpeciē quidem humanā dicit, naturas uero duas, alteram electri, alterā ignis, & alteram ferentem, alterā latam. diuina ſiquidem natura humanam induit. iccirco ſuperiorem partē conſpectam eſſe ait, tanquam ſpeciem electri, inferiorem uero a lumbis & infra, quaſi ſpeciem ignis, igne diuinam innuente naturam, Deus enim tuus inquit ignis conſumens eſt, electro uero humanam. tale *Deut.* 4
B (marginal letter beside "nam induit")
enim eſt electrum, ueluti miſta quadam ſpecie præditum, neque auro neque argento ſimile, ſed quaſi utriuſque commiſtio. tale etiam corpus humanū: neque enim ſolum terra eſt, neque aqua ipſum per ſe, neque ignis, neque aer, ſed ex quattuor elementis eſt compoſitum. immo uero talis neque anima ratione prædita tantum, neque mortale corpus, ſed utraque ſimul. propterea propheta uidet, a lumbis eius & deſuper ſicut ſpeciem electri, quin etiam ſicut uiſionem ignis intrinſecus eius per circuitum. etenim humanitas uerbi Dei, hilaris, & ſplendida, & glorioſa, immor-

C talisque, & a corruptione libera ab inhabitante diuina natura facta eſt, iccirco congruenter dixit: Et uidi ſicut ſpeciem electri, uelut aſpectum ignis, intrinſecus eius per circuitum, a uiſione lumborum & usq; deorſum, ſicut uiſio ignis, natura enim diuina ferebat humanam, & ſplendor eius in circuitu, ſicut uiſio arcus, quando fuerit in nebula in die pluuiæ, ita uiſio ſplendoris in circuitu. & hæc diuina dona ſignificant, quæ ſplendoris inſtar inde profecta humanum genus beneficiis proſequuntur, pluuiam illinc defluentem & indicantia, & ſecum afferentia. ita omnibus narratis propheta ſubiecit.

Hæc uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. *Cap.* 2

D Neque dixit, hæc natura domini, neque gloria domini, ſed uiſio ſimilitudinis gloriæ domini. ſicut enim uoluit ita figurata uiſione, illius me contemplatione dignatus eſt.

Et uidi, & cado in faciem meam.

Et uidi, & cecidi in faciem meam.

Et meritiſſimo. ſi enim Seraphim celebrantia uelant ora, quid non ſuſtinuiſſet homo mortali corpore indutus ueram uiſionem contemplans? uerum metum excutit benignus dominus.

E Audiui enim, inquit, ad me loquentem: et dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos, & loquar ad te.

Et audiui uocem loquentis: & dixit ad me, Fili hominis ſta ſuper pedes tuos & loquar tecum. *Vulg.*

Filium hominis appellat tantum non ita dicens, ne naturæ obliuiſcaris ea contemplatione dignatus, quæ tuam ſuperat naturam, uerum noſce te ipſum, neque tamen immenſo metu diutius detinearis, cum tibi auctor ego ſim ut bono ſis animo, ſed ſtans audi, quæ a me dicantur, nō huc aut illuc te circumuertens, ſed ipſo ſtatu

ſtabilitatem

stabilitatem significans. neque hæc solum bonus dicebat dominus, sed etiam ipsis rebus metum eximebat. F

Venit enim super me, inquit, spiritus, & assumpsit me, & extulit me, & statuit me super pedes meos, & audiui ipsum loquentem ad me.

Vulg. Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos, & audiui loquentem ad me & dicentem.

Diuina enim quædam uirtus cum tetigisset me, ueluti solutum metu collegit, & ita comparauit, ut consistens uerba, quæ ferebantur, audire possem.

Et dixit ad me, fili hominis, mittam ego te ad domum Israel irritantes G
me, qui irritauerunt me ipsi & patres eorum, & præuaricati sunt in me usque ad hodiernum diem.

Vulg. Fili hominis mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt a me, ipsi & patres eorum præuaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

Quis oratione diuinam poterit dimetiri clementiam? quæ ue mens illius bonitatis pelagus obire? post infinita scelera impiaque facinora, non denegat illis salutem, sed & ipsos & parentes eorum accusat, quod legi non obedierint, & composita fœdera uiolarint, & usque ad hodiernum diem in improbitate degere perseuerauerint, reuocat eos tamen & insanabili morbo laborantes ad sanitatem inuitat, præsertim cum ipsorum contumaciam nosset, & animos rebelles, quãobrem subiicit. H

Et filii dura facie, & graui corde, ad quos ego mitto te.

Vulg. Et filii dura facie & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te.

Hoc est impudentes, qui nesciunt erubescere, quique molliri nolunt, neque uerbis eorũ qui consulunt obtemperare, neque item suppliciorũ necessitate mutantur.

Et dices ad ipsos, hæc dicit Adonai dominus.

Vulg. Et dices ad eos, hæc dicit dominus Deus. I

Illud autem Adonai etiam ipsum dominum significat & habet aliam quandam paruam emphasim: hæc dicit, inquit, dominus dominus meus.

Si forte audiant, aut timeant, quia domus exasperans est, & cognoscent quia propheta es tu in medio ipsorum.

Illud, si forte, non ignorationem significat, nihil enim eorum quæ futura sunt ignorat is, qui omnia cognoscit antequam fiant, quamobrem beatus quoque Dauid
Psal. 138 exclamat erga ipsum: Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam, tu intellexisti cogitationes meas de longe, semitam meam, & funiculum meum inuestigasti, & omnes uias meas præuidisti, ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua. certo itaque sciens ipsorum pertinaciam, apponit, si forte; per hæc liberam mentis facultatem docens, quia possunt immutari, si uoluerint. simile di- K
Luc. 20 ctum est in ipso quoque euangelio, ex persona patris: mittam filium meum ad agricolas, forte uerebuntur hunc. neque enim illud forte ibi ambiguitatis signum est, nouerat quippe fore, ut non uererentur. sed ea facit, quæ suæ iustitiæ consentanea sint. ne quis enim suam præscientiam rerum euentus causam opinetur, necessario apponit ambiguitatis uerba, ostendens uoluntatis liberum arbitrium, sibique de-

A fensionem ad diem iudicii reseruans. Hac de causa prænoscens eorum contumaciā rebellionemque, omnem machinam mouet, ut ab improbitate deficientes resipiscant. quamobrem per Esaiam prophetam exclamat, Quid amplius faciam uineæ meæ huic, & non feci? et per Osee rursus, Quid faciam tibi Ephraim? quid faciā tibi Iuda? uerumtamen sciens insanabili eos morbo ægrotare adhibet remedia, ut in die iudicii sine controuersia rebelles latam contra se sententiam approbent, diuinis beneficiis in medium prolatis. quare beatus quoque Dauid exclamat, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cum iudicaris: nostra enim iniquitas cum diuinis beneficiis collata, iure nos suppliciis subiicit, & ipse iustus iudex etiam ab iis qui puniuntur, ut uictor accipit suffragium, ut is qui nullum humanitatis genus B reliquerit, neque ullā rationem qua posset de hominibus benemereri intactam prætermiserit: illud itaque, si forte audiant, aut timeant, non inscitiam Dei significat, sed illis tribuit pænitentiæ locum, quandoquidem Pharaonis etiam contumaciam noscens Deus, *Esa. 5* *Osee 6* *Psal. 50*

Noui enim ego inquit, quod non dimittet uos Pharao nisi in manu ualida & in brachio excelso. *Ex Cap. 3*

Diuina sua lenitate uti perseuerauit. nam si supplicia intulisset dominus iam inde cū prænouisset; qua ex re cognosci potuisset diuina iustitia ab iis, qui præcognitionis haud cernerent euentum? iccirco finem expectat, & tunc infligit pœnas. & me C itaque, inquit, o propheta, & quæ a me dicuntur ut internuncius ad tuos cognatos perferto, ut ipsis utilitatis auctor fias, discantque te esse inter ipsos prophetam, diuinorum uerborum ministrum.

Et tu fili hominis ne timeas eos, neque formides a facie ipsorum, quia insanient, & congregabuntur contra te in circuitu, & in medio scorpionum tu habitas, uerba eorum ne timeas, & a facie ipsorum tu ne formides, quia domus irritans est.

Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas, *Vulg.*
D quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas, uerba eorum ne timeas, & uultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

Causa idonea est ad contemptum eorum qui insidiari aggrediuntur, improbitas, legis enim uiolatores et a diuina ope uacui sunt, non sunt itaque huiuscemodi uiri metuendi, inquit, quamuis more scorpionum lædant, quamuis temeraria uerba proferant, quamuis multa rabie multaque insania efferantur. hoc enim per illud uerbum innuit, παροιςρήσουσιν, a boum translatione, quas œstrus pascentes impellit, & sæpe per præcipitia ferri cogit. est autem muscæ genus quolibet stimulo uehementius, boues exagitans. ita igitur insaniam per translationem appellauit.

E Et tu fili hominis, loqueris uerba mea ad eos, si forte audiant, aut timeant, quia domus irritans est.

Loqueris ergo uerba mea ad eos, si forte audiant, & quiescant, quoniam irritatores sunt. *Vulg.*

Rursus ambiguitatem adiecit ut ad pænitentiā adducat. par est enim ipsos, inquit, suppliciorum comminatione expauescere, & minarum euentum uereri, quando mitioribus uerbis cedere recusant.

Et tu fili hominis audi loquentem ad te, & ne ſis irritans, quemadmodum domus irritans eſt, aperi os tuum & comede quæ ego do tibi. F

Vulg. Tu autem fili hominis audi quæcunque loquar ad te, & noli eſſe exaſperans ſicut domus exaſperatrix eſt. aperi os tuum, & comede quæcunque ego do tibi.

Ne repugnes, inquit, iis quæ tibi præcipiam, neque contradicentes æmuleris, uerum imperata perficito.

Et uidi, & ecce manus extenſa ad me, & in ipſa caput libri, & euoluit ipſum coram me, & in eo ſcripta erant, quæ ante & quæ poſt, & in eo G ſcripta erat lamentatio, carmen, & uæ. & dixit ad me, fili hominis comede caput hoc, & abi & loquere filiis Iſrael.

Vulg. Et uidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus & foris, & ſcriptæ erant in eo

Cap. 3 lamentationes, & carmen, & uæ: & dixit ad me, fili hominis, quodcunque inueneris comede, comede uolumen iſtud, & uadens loquere ad filios Iſrael.

Merito ſupra dixit, ſi forte audiant, aut timeant: terroris enim plena, quæ pro- H prophetæ mandantur, lamentatio, & carmen, & uæ, in toto capite ſcripta, intus & foris. caput autem uocat libros inuolutos. ſic enim priſci ſcripta monumenta ſeruabant, & Iudæi ad hoc uſque tempus in huiuſcemodi uoluminibus diuinas continent ſcripturas.

Et aperuit os meum, & cibauit me eo capite. et dixit ad me, fili hominis, os tuum comedet & uenter tuus implebitur hoc capite, tradito tibi, & comedi ipſum, & factum eſt in ore meo ſicut mel dulce.

Vulg. Et aperui os meum & cibauit me uolumine illo, & dixit ad me, fili hominis uenter tuus comedet, & uiſcera tua complebuntur uolumine iſto, I quod ego do tibi, & comedi illud, & factũ eſt in ore meo ſicut mel dulce.

Pſal.118 Quam dulcia enim diuinus Dauid, inquit, faucibus meis eloquia tua ſuper mel ori meo. dulcis quippe & iucundiſsima eſt ob peccata lamentatio, defectio ſiquidem tenuit me, inquit, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam, & uidi præuaricantes, & tabeſcebam, quia eloquia tua non cuſtodierunt: eiusque filius

Eccl.1 nos admonet cum ait, melius eſt ire ad domũ luctus, quam ire ad domum riſus. ita prophetæ fuit melli ſimilis uoluminis comeſtio, cum nihil iucundi, aut unde oblectaretur contineret, ſed lamentationem tantum, & carmen, & uæ. nemo autem K opinetur eiuſcemodi cibum fuiſſe, qui aut ſenſu percipi poſſet, aut corpore conſtaret. quemadmodum enim uiſionem illam ſpiritu contemplatus eſt, ita hunc quoque guſtum ſpiritu percipit.

Et dixit ad me, fili hominis uade, accede ad domum Iſrael, & loquere uerba mea ad eos, quia non ad populum labii profundi, & tardæ linguæ tu mitteris, ad domum Iſrael, neque ad populos multos alterius uocis, aut alterius linguæ, neque graues lingua, quorũ non audias ſermones.

Et

A Et dixit ad me, fili hominis uade ad domum Iſrael, & loqueris uerba mea ad eos: non enim ad populum profundi ſermonis & ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Iſrael, neque ad populos multos profundi ſermonis & ignotæ linguæ, quorum non poſſis audire ſermones. *Vulg.*

Hic aperte oſtendit diſcrimẽ inter apoſtolicos & propheticos labores. illis enim unius tantum gentis, ex qua oriundi erant, cuiusque natiuam linguã habebant, cura commiſſa fuit, apoſtolis uero cunctus orbis terrarum & omnes gentes commendatæ ſunt, ſecundum domini iuſſum. Euntes enim docete, inquit, omnes gentes, *Matth.28*
B quæ infinitas habebant & diuerſas linguas moresque uarios, & contrarias leges. attamen ii, quibus multæ gentes, diuerſæ linguæ, uarii mores, omnis generis leges creditæ fuere, orbem terrarum ad præſtantiora inſtituta traduxere. quibus uero effrenatus ille populus commiſſus eſt, ii multos quidem ſuſtinuerunt labores, non dignos tamen laborum fructus tulere. in culpa autem non agricolarum ſegnities, ſed eorum qui colerentur difficultas. quamobrem ipſe quoque dominus ait.

Et ſi ad eiuſcemodi miſiſſem te, ij audiſſent te, domus uero Iſrael nolent audire te, quia nolunt audire me, quia omnis domus Iſrael contentioſi ſunt & duri corde.

C Et ſi ad illos mittereris, ipſi audirent te, domus autem Iſrael nolunt audire te, quia nolunt audire me: omnis quippe domus Iſrael attrita fronte eſt, & duro corde. *Vulg.*

Per hæc autem oſtendit gentium obedientiam, & ipſius Iſrael contumaciam, & interpretatus eſt etiam illud, ſi forte audiant, aperte docens non ignorare ſe, ſed optime noſſe ipſorum peruicaciam. ſimulque ſignificat iam ea uoluntate non a natura profectam. domus enim Iſrael, inquit, nolent audire te, quia nolunt audire me: hoc eſt, ne ægre tuleris, cum tibi non obediunt: mihi enim reſiſtentes, uerbis a te prolatis repugnant. cauſa uero cur repugnent, a uoluntate contentionum ſtudioſa,
D & corde aduerſandi cupido, & mentis temeritate proficiſcitur: uerum ne timeas cum ad hos mitteris.

Ecce dedi faciem tuam potentem contra facies eorum, & contentionem tuam corroborabo contra cõtentionem eorum, & erit ſemper. duriorem petra dedi frontem tuam: ne timeas ab eis, neque uerearis a facie ipſorum, quia domus irritans eſt,

Ecce dedi faciem tuam ualentiorẽ faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, ut adamantem & ut ſilicem dedi faciẽ tuam, ne timeas eos, neque metuas a facie eorum, quia domus exaſperans eſt. *Vulg.*

E Cum noris inquit illorum improbam mentem, metum omnem ex animo excutito: tribuam enim tibi robur, quod eorum contentioni proportione reſpondeat, & uires laboribus conuenientes ſubminiſtrabo, & omni lapide duriorem frontẽ tuam conſtituam, ut neque contumelia affectus, neque pulſatus, neque aliud quippiam graue ſuſtinens effugias, quin mandata exequaris. et iſtorum curam abiicias.

Et dixit ad me, fili hominis omnes ſermones quos ego locutus ſum tecum, aſſume in cor tuum, & auribus tuis audi, & uade ingredere in ca-

ptiuitatem ad filios populi tui, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, si forte audiant, si forte quiescant. F

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis omnes sermones meos quos ego loquor ad te assume in corde tuo, & auribus tuis audi, & uade ingredere ad transmigrationem ad filios populi mei, & loqueris ad eos, & dices eis, hæc dicit dominus Deus, si forte audiant, & quiescant.

Nihil, inquit, tuo nomine cum ipsis loquaris, sed esto uerborum meorum minister, & quæcunque mando tibi, ea proferas: par est enim ipsos, & tuos uerecundari labores, & meas minas pertimescere. ambiguitas autem rursus, ut dixi, non inscitiam indicat, sed liberæ uoluntatis uim excitat. G

Et assumpsit me spiritus, & audiui post me uocem commotionis magnæ, benedicta gloria domini de loco suo.

His enim acceptis mandatis inquit, properabam munus hoc obire, neque pedum fungi sinebar officio, uerũ a diuina uirtute, ad quos missus fui, transferebar. necessario autem commotionem sensu percipit, ut metu stimulatus exequatur mandatum. narrat cantum, quem post commotionem sensisse se asserit: Benedicta gloria domini de loco suo. hoc uero ab ipso Deo doctus dixit, qui beato Moysi supplicanti ut ei se ipsum indicaret, & cognoscendum præberet, nemo, inquit, uidebit faciem meam & uiuet. deinde subiicit. Ecce locus apud me, & ponam te in foramen petræ, & protegam te manu mea, & uidebis posteriora mea, faciem autem meam uidere non poteris. non quod in faciem & posteriora numen diuisum sit, sed quia per faciem accipimus diuinam essentiam, per posteriora uero diuinas dispensationes, ac beneficia, quæ plurima, omnisque generis in nos cõferuntur. locum itaq; beneficentiam uocant, propter quam, cum natura eiusmodi sit, ut comprehendi nequeat, ab iis qui digni sunt, quoad eius fieri potest comprehenditur. (*Gen. 33*) H

Et uidi uocem alarum animalium ferientium alterius ad alteram, & uox rotarum coniuncta eis, & uox commotionis magna. I

Vulg. Et uocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & uocem rotarum sequentium animalia, & uocem commotionis magnæ.

His enim mihi dictis animalia mouebantur alas concutientia, & rotæ insequebantur, maximaque commotio his motis fiebat: ingens enim crepitus erat, qui undique ferebatur.

Et spiritus sustulit me, & suscepit me, & abii sublimis in impetu spiritus mei.

Vulg. Spiritus quoque leuauit me, & assumpsit me, & abii amarus in indignatione spiritus mei. K

Diuini enim spiritus gratia, quæ mihi accessit, id effecit ut interiectum inter cælum & terram aerem ueluti quidam uolucer alatus secarem.

Et manus domini erat super me fortis.

Vulg. Manus enim domini erat mecum confortans me.

Rursus ipsam spiritus gratiam significat.

Et

A Et ingressus sum ad captiuitatem sublimis.

Et ueni ad transmigrationem ad aceruum nouarum frugum. *Vulg.*

Hoc est, non ambulans, sed per aera uectus.

Et circuiui habitantes ad fluuium Chobar, qui erant ibi, & sedi illic septem dies uersatus in medio eorum.

Ad eos qui habitabant iuxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant, & mansi ibi septem diebus mærens in medio eorum. *Vulg.*

Cum enim adiissem ad eos, ad quos iussus fueram, dies septem silentio commora
B tus sum, diuinam expectans uirtutem.

Et factum est post septem dies uerbum domini ad me, dicens: fili hominis speculatorem dedi te in domo Israel, & audias de ore meo uerbũ, & minaberis eis a me.

Cum autem pertransissent septem dies, factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo uerbum, & annunciabis eis ex me. *Vulg.*

Locum obtine, inquit, speculatoris, quem super aliquem tumulum constituunt ho
C mines, ut sibi prænunciet futuras barbarorum irruptiones: & tu itaque ueluti in quadam specula, & uertice prophetiæ constitutus, quæ præuides, ea populo prædicito, & uerba mea ad ipsos ut internuncius perferto.

Cum dixero ego iniquo, morte morieris, & si non distinxeris ipsi, neque locutus fueris, ut distinguas iniquo, ut reuertatur ipse a uiis suis, ut uiuat ipse iniquus, ille iniquitate sua morietur, & sanguinem eius de manu tua requiram.

Si dicente me ad impium, morte morieris, nõ annunciaueris ei, neq; locutus fueris, ut auertatur a uia sua impia, & uiuat, ipse impius in ini-
D quitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. *Vulg.*

Terribilis & horroris plena comminatio, idonea ad deterrendos eos quoque, qui maxime lapidei sint, ineffabilis autem quæ per comminationem bonitas præmonstratur. minatur enim iusto se ab eo rationes exacturum, nisi iniquo mortem minis præsignificet, doceatque, quid uitam afferat, & quid mortem conciliet, (ita cupit omnium opifex & dominus peccatorum pænitentiam) quia quamuis omnem aliquis assequatur uirtutem, hereditas uero sibi animas neglexerit, nihil ei recte facta proderunt, sed pœnas negligentiæ erga illas luet. Quia uero par est, hunc omne remedii genus adhibere, illos autem insanabili morbo laborare, & adhibitum
E remedium non admittere, necessario adiicit,

Et tu si distinxeris iniquo, & non reuersus fuerit a uia sua, & ab iniquitate sua, iniquus ille in iniquitate sua morietur, & tu animam tuam liberabis.

Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & a uia sua impia, ipse quidem in impietate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti. *Vulg.*

Infons, inquit, eris ſi quæ te decent, feceris, quæque a te requiruntur executus fueris: etenim ſi illius morbus manſerit inſanabilis, ipſe ſolus ſuæ pertinaciæ ſoluet pœnas. decet autem intelligere, & ſuperius & hic impium punitū iri dixiſſe in iniquitate degere perſeuerantem, ſiue diſtinguentem habuerit, hoc eſt docentem, ſiue minus. ſufficit enim natura ad ea, quæ facto opus ſunt, diſcernenda. doctrina uero uel ſuperuacua adhibetur, diuina bonitate omnes uias ad hominum ſalutem moliente. F

Et cum auerterit ſe iuſtus a iuſtitiis ſuis, & faciet delictum, & dabo tormentum in faciem eius, ipſe morietur, quia non diſtinxiſti ei, in peccatis ſuis morietur, quia non tenebuntur memoria iuſtitiæ eius, quas fecit, & ſanguinem eius de manu tua requiram. G

Vulg. Sed & ſi conuerſus iuſtus a iuſtitia ſua fuerit, & fecerit iniquitatem, ponam offendiculum coram eo, ipſe morietur, quia non annunciaſti ei, in peccato ſuo morietur, & non erunt in memoria iuſtitiæ eius quas fecit, ſanguinem uero eius de manu tua requiram.

Non ſimpliciter dixit, ſi peccarit iuſtus, ſed ſi auerſus fuerit a iuſtitiis ſuis, & fecerit delictum, hoc eſt, ſi relicta recta, qua incedebat uia, in alteram uerſus fuerit. nam beatus etiam Dauid peccauit, & maxima commiſit facinora, non reliquit tamen uiam, qua incedebat: ſed cum offendiſſet, ac lapſus eſſet, ſurrexit, & idem iter ſecutus eſt. ſi itaque iuſtus, inquit, relicta ſua uia, contrariam perſequatur, tuque, hoc cognito, non argueris illius errorem, neque in priſtinam uiam reducere ſtudueris, ille quidem alterius uiæ exitum ſe dignum inueniet, cum omnis priſtinus labor fruſtra ſuſceptus perierit: in alteram enim uiam deflexit: contrarii autem ſunt exitus, & uiis conuenientes: alterius quippe uita, alterius mors eſt. Igitur neceſſario priorum laborum lucrum amittet, in improbæ uiæ lapſus exitium. amiſſamque illius uitam de manu tua requirã, pœnas a te tuæ negligentiæ ſumens. H

Si uero tu diſtinxeris iuſto, ut non peccet, & ipſe non peccarit, iuſtus uita uiuet, quia diſtinxiſti ei, & tu animam tuam liberabis. I

Vulg. Si autem tu annunciaueris iuſto, ut non peccet iuſtus, & ille non peccauerit, uiuens uiuet, quia annunciaſti ei, & tu animam tuam liberaſti.

Duplicem enim lucraris uitam tibi & illi. ille enim tuis admonitionibus effugiet perditionis barathrum, & uiæ iuſtæ dignum ſe reperiet exitum: tu autem a reddendis rationibus liber eris, habitaq; ſalutis proximi tui ratione maximum periculum euades. atque hæc ſatis ſunt ad nos excitandos, & impellendos ut pro fratribus omnem adhibeamus diligentiam, neque deſiſtamus omnia tum dicere tum facere, quæ illis proſint, ut & ſupplicia, quæ nobis minatus eſt Deus, euitemus, & promiſſam conſequamur ſalutem, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum. Amen. K

SECTIO II.

Et facta eſt ſuper me manus domini, & dixit ad me, ſurge, & egredere in campum, & ibi ſermo tecum habebitur.

Vulg. Et facta eſt ſuper me manus domini, & dixit ad me, ſurgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.

Quies

A Quies enim diuinarum rerum contemplationi apta eſt, cum mens libera ab iis, quæ externis curis, quæ eam ancipitem faciunt, non amplius huc & illuc diſtrahitur, ſed in ſe ipſam conuerſa accuratius poteſt diuina percipere.

Et ſurrexi, & egreſſus ſum in campum, & ecce ibi gloria domini ſtabat, quaſi uiſio, & ſicut gloria quam uidi ſuper fluuium Chobar, & cado in faciem meá, & uenit in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos.

Et ſurgens egreſſus ſum in campum, & ecce ibi gloria domini ſtabat, quaſi gloria quam uidi iuxta fluuium Chobar, & cecidi in faciem meam, & ingreſſus eſt in me ſpiritus, & ſtatuit me ſuper pedes meos. *Vulg.* B

Crebrius uiſionem aſſequitur, ut ad uerbi miniſterium ſtudioſior reddatur. et illud nos ſcire opus eſt, ne eas quidem reuelationes, quarum modum poſſit humana natura percipere, ab iis, qui admodum pura mente fuerint, potuiſſe conſpici, ſicut tandem hic etiam propheta, quamuis uiſionis experientiam cepiſſet, ſtatim tamen cadit, ut contemplatus eſt, & gratia indiget excitante.

Et locutus eſt ad me, & dixit mihi, ingredere, & includere in medio domus tuæ.

C Ipſis rebus iubet prophetiæ munus obiri, & per ea, quæ propheta facere iubebatur, Hieruſalem obſidionem prænunciari.

Et tu fili hominis ecce data ſunt ſuper te uincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum, & linguam tuam colligabo gutturi tuo, & mutus fies, neque eris ipſis in uirum arguentem, quia domus irritans eſt.

Et tu fili hominis ecce data ſuper te uincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris in medio eorum, & linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quaſi uir obiurgans, quia domus exaſperans eſt. *Vulg.* D

Pædotribæ inſtar dominus ueluti athletam quendam prophetam ungit, futuras ipſi calamitates prædicens, & moleſtias, quas exhibiturus eſt populus. ſuſtinere tamen & perferre iubet, atque ſilere quoad ipſi loquendi facultatem conceſſerit: & ubiq; addit, quia domus irritans eſt, docens non eſſe eos metuendos, qui abſque metu Deum irritent, aſpernandi ſiquidem ſunt iniqui.

Et cum loquar ego ad te, aperiam os tuum, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, qui audit audiat, & qui non obedit, non obediat, quia domus irritans eſt.

E Cum autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, qui audit, audiat, & qui quieſcit, quieſcat, quia domus exaſperans eſt. *Vulg.*

Hæc item liberã mentis uoluntatem declarant. tu enim communem inquit omnibus affer doctrinam. et docens uoluntariam obedientiam ſuis uerbis apponit, qui uult, obediat, & non obediens qui contraria ſentit, contra dicat. unusquisque enim pro mentis optione præmia feret.

Et

Cap. 4 Et tu fili hominis cape tibi ipſi laterem, et ponas eum ante faciem tuã, F
& deſcribes in eo urbem Hieruſalem, & dabis circa ipſam munitionem, & ædificabis contra eam propugnacula, & circum eam pones uallum,& dabis contra eam caſtra,& ordinabis machinas telorum miſſilium in circuitu.

Vulg. Et tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo ciuitatem Hieruſalem,& ordinabis aduerſus eam obſidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem,& dabis contra eam caſtra, & pones arietes in gyro. G

Ipſius Hieruſalem obſidionem deſcribere iubetur, in latere autẽ fit deſcriptio,propter incolarum debilitatem,qui non ædificarunt domum ſuam, ſecundum ſapientẽ
Matth. 7 illum, ſupra petram, ſed ſuper arenam, quare uenerunt flumina & deſcendit pluuia, & flauerunt uenti, & irruerunt in domum ipſorum, & cecidit & fuit ruina illius magna.

Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones ipſam murum ferreum inter te & inter ciuitatem, & parabis faciem tuam ad eam, & erit in concluſione, & concludes eam: ſignum eſt hoc filijs Iſrael.

Vulg. Et tu ſume tibi ſartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum H
inter te, & inter ciuitatem, & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obſidionem,& circumdabis eam: ſignum eſt domui Iſrael.

Dei formam continere iubetur propheta, quamobrem ſartaginem quoque ferream inter ſe & urbem in latere deſcriptam ponere iubetur: quo docetur fore ut præſens Deus & quæ contra Hieroſolyma fierent intuens omnia, nulla eos prouidentia dignetur; ſed quaſi muro quodam ferreo coercitus, neque cernere quæ fiant, neque ſibi ſupplicantes audire uideatur. hæc autem, inquit, facito, ſignum dans iis, qui obedire renuant, & dictis repugnent, prophetiam per res ipſas. I

Et tu dormies in latus tuum ſiniſtrũ,& pones iniquitates domus Iſrael ſuper eo, ſecundum numerum dierum quinquaginta & centũ, quas dormies ſuper eo, & accipies iniquitates ipſorum, & ego dedi tibi duas iniquitates ipſorum in numerum dierum nonaginta, & centum diebus: et accipies iniquitates domus Iſrael, & complebis eas.

Vulg. Et tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum, & pones iniquitates domus Iſrael, ſuper eo numero dierum quibus dormies ſuper illud, & aſſumes iniquitates eorum, ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, K
numero dierum trecentos & nonaginta dies,& portabis iniquitatem domus Iſrael: & cum compleueris hæc,

Poſt Salomonem regnante Roboam diuiſæ ſunt duodecim tribus, & decem modo Ephraim, modo Iſrael uocabantur. Iudas autem & Beniamin, Iudas dicebantur, uerumtamen unus erat populus ab Iſraele & Abraham oriundus, quare tãquam de uno populo quæ ſeparatim dixit, eadem rurſus coniunxit. cum enim tribuiſſet centum quinquaginta dies Iſrael, & Iuda quadraginta, rurſus tanquam de uno corpore,

A re, unaque cognatione locutus cum centum nonaginta diebus coniunxit, coniunctasque rursus diuisit & ait.

Et dormies super latus tuum dextrum iterum, & assumes iniquitates domus Iuda quadraginta diebus, diem in annum posui tibi ipsas.

Dormies super latus tuum dextrum secundo, & assumes iniquitatem domus Iuda, quadraginta diebus diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi. Vulg.

Maior enim erat iniquitas illius populi, qui Israel uocabatur, qui cum penitus a
B Deo defecissent, modo iuuencas colebant, modo omnis generis idola adorabant, iccirco illis centum quinquaginta dies definit: Iuda uero quadraginta, unumquenque diem in annum posui tibi: significant quadraginta dies Iuda, quadraginta annos illos, qui deerant septuaginta annis: declarauerat enim Deus per prophetam Hieremiam, se septuaginta annos ut in Babylone illi degerent decreuisse, sed triginta iam transierant anni: trigesimo siquidem captiuitatis suam prophetiam exorsus est diuinus Ezechiel, circiter annum quintum Iechoniæ captiuitatis, a quo usq; ad annum primum regni Cyri Persæ reliqui quadraginta explentur anni. quod non solum ab annalibus temporum colligi, sed etiam a diuinis scripturis percipi potest: etenim beatus Hieremias propheta & Paralipomenon liber docet, quemadmodum
C in tricesimo & septimo anno captiuitatis Ioacim, qui etiam Iechonias dictus est, exultauit caput ipsius Euiladmarodach, & eduxit eum de domo custodiæ in anno regni sui. post hunc Babyloniorum regno potitus est Baltasar, haud diutius; quia cum se impium præbuisset, occisus fuit. regnauit autem circiter annos tres; nam tertio eius regni anno uisionem unam Daniel uidit. post ipsum Darius Assueri a Medis oriundus accepit regnum. et breui ipse quoque tempore imperauit, idque nos docet beatus Daniel, qui cum dixisset: In primo anno Darii filii Assueri, in anno uno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo domini ad Hieremiam prophetam ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Igitur dies definiti ipsi Iuda, quadraginta, annorum qua- 4. Reg. 25
D draginta qui deerant, numerum significant, centum uero quinquaginta ipsi Israeli præfiniti, centũ quinquaginta annos indicant, post quod tempus & urbs ædificata est, & incolis completa, muroque cincta, & septis undique cõmunita, aliæque urbes & Israel, & Iuda, instauratæ fuere multis receptis incolis. hoc autem factum est anno uigesimo regni Artaxerxis filii Xerxis, a quo Neemias eius pincerna ab ipso delectus hoc impetrato a rege, quod petierat beneficio, multa alacritate in Iudæam rediit, omniaque paulo ante dicta cõfecit. quod aperte nos Esdræ docet historia. quod si quis etiam annorum numerum uelit accurate perdiscere, principium numeri capiat annum quintũ captiuitatis Iechoniæ: ab illo enim quadraginta numerauimus: comperies enim quadraginta usque ad primum annum Cyri Persæ, inde reliquos
E Cyri uiginti nouem, tum Cambysis septem, deinde Darii Hystaspis triginta quinque, præterea Xerxis uiginti, & Artaxerxis undeuiginti: anno enim uigesimo urbis muros præcepit ædificari. & nemo dicat ipsius Israel ædificationem Hierusalem nihil interfuisse, cum iampridem a tribu Iuda diuisus esset: namque post reditum haud mansit illa diuisio, uerum concordes & unanimes omnes, qui reditum consecuti fuerant, degebant, Hierusalẽ metropolim incolentes.

Et ad conclusionem Hierusalem, inquit, parabis faciem tuam, & brachium tuum firmabis, & prophetabis super eam.

Et

Vulg. Et ad obſidionem Hieruſalem conuertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum, & prophetabis aduerſus eam. F

Apparatus faciei indignationem ſignificat, brachii confirmatio diſciplinam quæ adhibetur.

Et ecce dedi ſuper te uincula, & nō conuerteris a latere tuo in latus tuum, donec expleantur dies obſidionis tuæ.

Vulg. Ecce circumdedi te uinculis, & non te conuertes a latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obſidionis tuæ.

Oportet enim ipſos ex iis, quæ meditaris, percipere, nullā ſe ueniam conſecuturos ut reuocentur in patriā. quare decet te definitum illud tempus ita in latus utrumq; incubantem degere, ut ne mouearis in aliam partem, quo ipſi latam contra ſe ſententiam intelligant. G

Et tu fili hominis ſume tibi triticum, & hordea, & fabam & lentem, & milium, & ſiliginem, & injicies eas in uas unum fictile, & facies ea tibi ipſi in panes, ſecundum numerum dierum quibus tu dormis, in latus tuum. nonaginta & centum diebus comedes ea, & cibus tuus, quem comedes in pondere, uiginti ſiclos, in die a tempore uſque ad tempus comedes ea. H

Vulg. Et tu ſume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & uiciam, & mittes ea in uas unum, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies ſuper latus tuum, trecentis & nonaginta diebus comedes illud, cibus autem tuus quo ueſceris, erit in pondere uiginti ſtateres in die, a tempore uſque ad tempus comedes illud.

Laborioſa ſunt, quæ prophetæ imponuntur, ut typum in ſe eorum, qui puniantur, gerens populum doceat, per ea, quæ facere iubebatur, futuram Hieroſolymis famem. quare non ex tritico tantum panem conficere iubebatur, ſed etiam ex milio, & ſiligine & faba. atque huiuſcemodi cibus argumentum eſt inopiæ. et pondus itē indigentiam ſignificat: ſemel enim die, inquit, comede uiginti ſiclos; qui tres uncias & paulo amplius inſuper conficiunt, ut aſſerunt ii, qui pondera hæc & menſuras diligenter perſcrutati ſunt. I

Et aquam menſura bibito, ſextam partem hin, a tēpore uſque ad tempus bibito.

Vulg. Et aquam in menſura bibes ſextam partem a tempore uſque ad tempus bibes illud. K

Et hoc rurſus inopiæ incrementum illud, quod attulit obſidio, declarat. Hin autem menſura apud ipſos erat, cuius ſexta pars ſecundum Syrum dimidium xeſti capiebat: hanc menſurā bibere propheta iubebatur, ut præſignificaret eorum quæ ad uictum neceſſaria ſunt, inopiam quæ ab obſidione proficiſceretur.

Et panem ſubcinericium hordeaceum comedes ea, in ſtercoribus fimi humani occultabis ea, ante oculos eorum.

A Et quasi subcinericium hordeaceum, comedes illud, & stercore quod egredietur de homine, operies illud in oculis eorum. *Vulg.*

Panes conficies inquit ex his omnibus seminibus, sicuti consueuerunt hordeacei confici panes. & materia ignis ad panis confectionem humanum stercus fiat, ut indicentur inquinamenta, quibus inter gentes polluendi sint. iccirco subiicit.

Sic comedent filii Israel panem suum immundum inter gentes, ubi dispergam eos.

Hæc dicit dominus, sic comedent filii Israel panem suum pollutum *Vulg.*
B inter gentes ad quas eiiciam eos.

Necesse enim erat, ut, qui captiui essent, & cum gentibus alienigenis commisti, non secundum leges gubernarentur, sed multas ex consortio ad legem uiolandam caperent occasiones.

Et dixi, nequaquam domine Deus Israel, ecce anima mea non est polluta in immunditia, & morticinium, aut captum a bestiis non comedi, ab ortu meo usque nunc, neque ingressa est in os meum omnis caro putrida & profana.

Et dixi a, a, a, domine Deus, ecce anima mea non est polluta, & mor *Vulg.*
C ticinium, & laceratum a bestiis non comedi ab infantia mea usque nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

Coactus propheta legitimam suam uitæ degendæ rationem nudans aperit, ac domino benigno supplicat, ut alio iussu, quæ sibi ab eo imperata fuerant, abroget, & statim exorauit. bonus enim dominus est, & qui supplicum precibus facile flectatur, ut eo tempore tandem. nam cum exclamasset, ac iussisset fimo uti ad conficiendum panem, subiicit,

Fili hominis ecce ego contero firmamentum panis in Hierusalem, &
D comedent panem in pondere & in indigentia, & aquam in mensura, & in interitu bibent, ut indigentes fiant panis & aquæ: et delebitur homo, & frater eius, & contabescent in iniquitatibus suis.

Et dixit ad me, fili hominis, ecce conteram baculum panis in Hierusalem, & comedent panem suũ in pondere & in sollicitudine, & aquam in mensura & in angustia bibent, ut deficientibus pane & aqua corruat unusquisque ad fratrem suum, & contabescat in iniquitatibus suis. *Vulg.*

Duo per illam panis confectionem significantur, a mensura fames in Hierusalem, ab immundo apparatu, uita degenda inter gentes, quæ legem uiolent, uerum iusti
E tia supplicium continet: pœnas enim soluent, inquit, eorum quæ deliquerint.

Et tu fili hominis cape tibi romphæam acutam, sicut nouaculam tonsoris, & posside eam tibi ipsi, & indues super caput tuum, & super barbam tuam, & sumes stateram ponderum, & diuides ea. *Cap. 5*

Et tu filii hominis sume tibi gladium acutum radentem pilos, & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam, & assumes tibi stateram ponderis, & diuides eos. *Vulg.*

Rom-

Romphæa, id est, gladius, innuit ulciscendi facultatem: ademptio autem capillorum & barbæ, decoris priuationem: stateræ & pondera, diuinæ sententiæ iustitiam: F
Rom. 11 nihil est enim quin ponderetur, apud incomprehensibilia iudicia eius.

Quartam partem in igne combures in media ciuitate secundum completionem dierum obsidionis tuæ, & accipies quartam partem & combures in medio eius, & quartam partem concides in romphæa in circuitu eius, & quartam partẽ disperges uento, & gladium nudabo post eos.

Vulg. Tertiam partem igni combures in medio ciuitatis iuxta completionẽ dierum obsidionis, & assumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu eius, tertiam uero aliam disperges in uentum, & gladium nudabis post eos. G

Hæc ipse paulo post interpretatur, & uocat ignem, & famem, & mortem, icirco duas quartas partes in ignem iniici præcepit, quasi & hac & illa ignis instar, homines depascente: per gladium hostium impetum significauit, & eas cædes, quas erant facturi: per dispersionem uenti captiuitatem, & captiuorum dissipationem futuram, de quibus adiecit, & gladium nudabo post eos: etenim postquam bello capti fuere, infinita mortis genera subiere.

Et assumes, inquit, inde paucos in numero, & circumligabis eos indumento tuo, & ex his accipies adhuc, & proiicies eos in medium ignis, & cõbures eos in igne, ex ea egredietur ignis in omnem domum Israel. H

Vulg. Et sumes inde paruũ numerum, & ligabis eos in summitate pallii tui, & ex eis rursum tolles, & proiicies eos in medio ignis, & combures eos igni, & ex eis egredietur ignis in omnem domum Israel.

Per hæc eos qui relicti fuerant significat, quos Nabuzardan coquorum princeps cum Godolia reliquit, qui rursus diuersis modis consumpti sunt, modo alius ab alio mutuo occisi, modo in Aegyptum fugientes, & ab impietate tamen non desciscentes. idque nos aperte Hieremiæ prophetia docet. Illud autem, ex ipsa egredietur ignis in omnem domum Israel, innuit quidem & Babylonii, qua tunc exarsit, indignationem, & exitium ipsis in Aegypto illatum, præsignificat uero seditiones ortas post reditum regnante Antiocho Epiphane, propter quas in innumerabiles calamitates incidere. sed præcipue prædicit insaniam contra Christum dominum, & illud exitium, quo funditus post crucem interiisse eos constat, & in omnem terrarum orbem dissipatos. hæc inquit cum fecerit, dicito etiam pœnarum causas. I

Hæc dicit Adonai dominus, hæc Hierusalem in medio gentium posui eã, & regiones in circuitu eius, & dices mutauit iustificationes meas in iniquitatem, ex gentibus quæ sunt in circuitu eius, quia iustificationes meas repulerunt, & in legitimis meis non ambulauerunt. K

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, ista est Hierusalem, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras, & contempsit iudicia mea, ut plus esset impia quam gentes, & præcepta mea ultra quam terræ, quæ in circuitu eius sunt: iudicia enim mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt.

A Auctor omnium rerum Deus Iudæorum gentem elegit, per quos omnes homines beneficio uolebat afficere. iccirco legem ipsis, quæ ab omnibus eos distingueret, dedit; ut hinc etiam claritatem obtinerent. concessit item ad habitandum locum, orbis terrarum umbilicum, ad orientem & aquilonem Asiam habentem, ad occidentem Europam ad se per mare pertinentem, ab austro Libyam. in has enim partes tres Noe quoque filii orbem terrarum diuiserunt. posui igitur Hierusalem, inquit Deus, in medio gentium, ut illi ab hac utilitatem capiant, & omnem pietatem, & uerum legis cultum percipiant: sed ipsa omnia contra fecit: neq; enim datam a me sibi legem tantum cum ipsis non communicauit, sed etiam illorum impietatis particeps ipsa fuit.

B

Propterea hæc dicit Adonai dominus, propterea quod forma uestra ex gentibus quæ sunt in circuitu uestro, & in legitimis meis non ambulastis, & iustificationes meas non fecistis, sed neque secundum iustificationes gentium quæ sunt in circuitu uestro fecistis, iccirco hæc dicit Adonai dominus, ecce ego super te, & faciam in medio tui iudicium in conspectu gentium.

Iccirco hæc dicit dominus Deus, quia superastis gentes quæ in circuitu uestro sunt, & in præceptis meis non ambulastis, & iudicia mea non fecistis, & iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu uestro sunt, non estis operati; ideo hæc dicit dominus Deus; Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentium. *Vulg.*

C

Quando enim gentium charactera induistis, & earum institutis perfusi mea iudicia, & leges auersati estis, & propter iniquitatis exuperantiam impietate gentes ipsas uicistis, a quibus eam didicistis · hac de causa aperte iudicabo te inspectantibus iudicium gentibus & pœnas audientibus, ut quæ nullam a tua æquitate utilitatem percepere, aliquam saltem percipiant a tuo supplicio.

D

Et faciam in te, quæ non feci, & non faciam similia ipsis amplius, propter omnes abominationes tuas.

Et faciam in te, quod non feci, & quibus similia ultra non faciam, propter omnes abominationes tuas. *Vulg.*

Deinde docet, quænam sint ea, quæ minatus est.

Ideo patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres.

Hoc accidit in obsidione & Babyloniorum, & Romanorum, incredibili ui famis ad

E hoc nefarium facinus & impium impellente.

Et faciam in te iudicia.

Hoc est, iusto te iudicio condemnabo.

Et dispergam omnes reliquos tuos in omnem uentum.

Et uentilabo uniuersas reliquias tuas in omnem uentum. *Vulg.*

Non indiget interpretationis oratio, cum ipsæ res clament.

C Iccirco

Iccirco uiuo ego dicit Adonai dominus, profecto eo quod sancta mea polluisti, in omnibus offensionibus tuis, & in omnibus abominationibus tuis, etiam ego repellam te. F

Vulg. Iccirco uiuo ego dicit dominus Deus, nisi pro eo quod sanctũ meum uiolasti, in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis, ego quoque confringam.

Sancta uocat, non solum præcepta legis, sed etiam dedicatum sibi templum, quod idolis in eo collocatis polluerunt: offensiones autem, & abominationes idola nuncupat; abominationes, ut abominationis plena; offensiones, ut omni referta iniucunditate. huic simile est illud quod a Rebecca dicitur: Infensa sum animæ meæ propter filias Chananæorum: si acceperit Iacob filius meus ex ipsis uxorem, ut quid mihi uiuere? hoc est, ualde abominor filias Chananæorum. et rursus Deus per Dauid: Ideo offensus fui generationi illi, & dixi semper errant corde, hoc est auersatus sum. et de iniquo item idem propheta ait, malitiam autem non odiuit. id est non abominatus est malitiam. G

Gen.27 *Psal.94* *Psal.3*

Non parcet oculus meus; & non miserebor ego.

Tãta est iniquitatis exuperantia, ut misericors misereri minime sustineat, & clemens a pœnis reorum se non abstineat. deinde quæ iam interpretati sumus enarrat, quemadmodum fame quartam partem consumet, & aliam morte, idest peste, tum aliam belli cæde, reliquam quartam partem captiuam tradet, pœnis rursus eos quoque persequentibus. & subiicit: H

Et explebitur furor meus, & ira mea super eos, & consolabor, & scient, quia ego dominus locutus sum in zelo meo, cum expleuero iram meam super eos.

Vulg. Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor, & scient quia ego dominus locutus sum in zelo meo, cum impleuero omnem indignationem meam in eis. I

Expers affectionis numen est, & ab ira prorsus uacuum. utitur autem humanis nominibus, ita appellans ea quæ fiunt, cum homines puniuntur. illud uero, explebitur ira mea super ipsos, id significat, finem habebit. cumque experientia docti didicerint ipsi, me Deum esse ac dominum, qui auersatus eorum scelera supplicia intuli, consolabor. hoc enim consilio pœnas irrogaui.

Et ponam te in desertum & in opprobriũ ijs, qui sunt in circuitu tuo.

Vulg. Et dabo te in desertum, & in opprobrium gentibus, quæ in circuitu tuo sunt. K

Hoc quoque idoneum est ad acerbe eam excruciandum, si finitima loca incolentes, & continenter bellantes irrideant, & eius illudant solitudini.

Et filias quæ sunt in circuitu tuo in conspectu omnis prætereuntis.

Vulg. Et in conspectu omnis prætereuntis.

Filias uocat subiectas urbes, & regiones.

Et eris suspirii plena, & manifesta disciplina, & desolatio, & filiæ tuæ in

A in circuitu tuo, in gentibus quæ sunt in circuitu tuo.

Et eris opprobrium & blasphemia, exemplum & stupor in gentibus quæ in circuitu tuo sunt. *Vulg.*

Insignem, inquit, te in malis faciam: ita, ut omnes qui audierint & tuum, & subiectarum tibi urbium, pagorumque interitum, suspirent ac lugeant.

Cum fecero ego in te iudicia in ira, & furore, in ultione furoris, & increpationibus.

Deinde uacare mendacio, quæ dicta sunt ostendens;

B Ego dominus, inquit, locutus sum.

Est enim personæ declaratio idonea ad ueritatem ostendendam.

Cum misero ego sagittas meas famis super eos, & erunt in defectionem, & mittam eas, ut corrumpam uos, & famem congregabo, & conteram firmamentum panis tui, & emittam in te gladium, & bestias malas, & puniam te, & mors & sanguis transibit super te, & gladium inducam super te in circuitu. ego dominus locutus sum.

C Quando misero sagittas famis pessimas, quæ erunt mortiferæ, quas mittam ut disperdam uos, & famem congregabo super uos, & conterã in uobis baculum panis, & immittam in uos famem, & bestias pessimas usque ad internecionẽ, & pestilentia & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te. ego dominus locutus sum. *Vulg.*

Eadem sæpius dicit deterrere cupiens audientes, ut miserabilium malorum metu ad ueram pietatem eos traducat, & ne cogatur in illos edere exemplum eorum quæ minatur. bestias uero malas, crudelissimos Chaldæos appellauit instar bestiarum cruorem uorantium, inuadentes, & alios occidentes, alios uiuos capientes, alios bello captos in seruitutem abducentes.

D Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam ad montes Israel, & prophetato ad eos, & dices.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad montes Israel, & prophetabis ad eos, & dices. *Vulg.*

Non sunt montes ratione præditi, neque item animati, quin etiam sensu carent: cum rebus tamen inanimis colloquitur, ut res ratione præditas magis coarguat. ita etiam regnante Hieroboam, ad altare uir Dei uerba fecit. 3. Reg. 13

E Montes Israel audite uerbũ Adonai domini. hæc dicit Adonai dominus montibus, & collibus, & rupibus, & uallibus: Ecce ego induco super uos gladium, & exterminabuntur excelsa uestra, & delebuntur altaria uestra, & conterentur delubra uestra, & deijciam uulneratos uestros in conspectu idolorum.

Montes Israel audite uerbum domini Dei. hæc dicit dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & uallibus: Ecce ego inducam super uos *Vulg.*

gladium, & disperdam excelsa uestra, & demoliar aras uestras, & confringentur simulacra, & deijciam interfectos uestros ante idola uestra. F

Cum enim in omnibus his locis aras erexissent idolis, necessario prædicit futurum hostium impetum, & cædes quæ ubique patrabuntur, et templorum in quibus idola colantur demolitionem.

Et dabo cadauera filiorum Israel ante faciem idolorum suorum, & dispergam ossa uestra in circuitu altarium uestrorum, in omni habitatione uestra.

Vulg. Et dabo cadauera filiorum Israel ante faciem simulacrorum uestrorũ, & dispergam ossa uestra circum aras uestras in omnibus habitationibus uestris. G

Ab inanimis ad ratione præditos conuertit orationem, minaturque cadaueribus completurum se idolorum delubra, & humanis ossibus dæmonum aras, docens ipso supplicio nihil eis dæmonum profuisse cultum, neque ex illis opem aliquam aut auxilium habuisse in iis, quæ sibi fuerunt illatæ, calamitatibus.

Et urbes deserentur, & excelsa delebuntur, ut exterminentur, & desolentur altaria uestra, & conterantur.

Vulg. Vrbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur, & interibunt aræ uestræ & confringentur. H

Illud desolentur, ita interpretatus est Symmachus.

Et cessabunt idola uestra, & auferentur delubra uestra, & delebuntur opera uestra.

Vulg. Et cessabunt idola uestra, & conterentur delubra uestra, & delebuntur opera uestra.

Ostendit pœnarum causas: clemens enim dominus ita punit, ut medici more sanitatis habeat rationem; ut comprimat impietatis licentiã. hæc enim omnia, inquit, facio, & solitudinem inducam, ut insaniam & rabiem, qua excitati estis ad idola colenda, extinguam. I

Et cadent uulnerati uestri in medio uestri, & cognoscent quia ego dominus.

Vulg. Et cadet interfectus in medio uestri, & scietis quia ego sum dominus.

Quamobrem pœna diuinæ cognitionis est magistra. iccirco etiam beatus Dauid dicebat: Bonum mihi, quia humiliasti me ut discam iustificationes tuas. *Psal. 118*

Et assumam cum fuerit ex uobis saluatus ex gladio in gentibus, in dissipatione uestra, in regionibus. K

Vulg. Et relinquam in uobis eos qui fugerint gladium in gentibus, cum dispersero uos in terras.

Quia dixit, cognoscetis quia ego dominus, necessario ostendit, eos qui percepturi sint utilitatem. nam qui ex captiuitate fuerint dispersi, ex pœnis utilitatem percipient. iccirco subiicit,

Et

A Et recordabuntur mei saluati ex uobis, quo captiui ducti fuerint.

Et recordabuntur me liberati uestri in gentibus, ad quas captiui ducti sunt. *Vulg.*

Vtilis igitur quæ a Deo adhibetur disciplina pœnitentiæ mater.

Iuraui enim cordi eorum fornicanti, recedenti a me, & oculis eorum fornicantibus post instituta ipsorum, quia plorabunt ante faciem suam pro malis, quæ fecerunt in omnibus abominationibus suis, & cognoscent quia ego dominus non gratis locutus sum, ut facerem eis omnia B mala hæc.

Quia contriui cor eorum fornicans & recedens a me, & oculos eorũ fornicantes post idola sua, & displicebunt sibimet super malis quæ fecerant in uniuersis abominationibus suis, & scient quia ego dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc. *Vulg.*

Sine ulla dubitatione, inquit, eos pœnitebit, quòd a me deficientes idolorum cultum complexi fuerint; hoc enim hoc in loco fornicationem uocauit; & ipsa experientia discent, a me neque iniuste, neque sine sua utilitate eos huiuscemodi C supplicijs affectos. impietas enim iustitiam ostendit, utilitatem pœnitentia.

Hæc dicit Adonai dominus: plaudito manu tua, & obstrepito pede tuo. et dic heu ad omnes abominationes malorum domus Israel, in gladio, & in fame, & in morte cadent,

Hæc dicit dominus Deus, percute manum tuam, & allide pedẽ tuum, & dic heu ad omnes abominationes malorum domus Israel, quia gladio, fame, & peste ruituri sunt. *Vulg.*

D Me, inquit, declarante, & sententia decernente omnis generis supplicia, tu plaude, & admirare sententiæ iustitiam, deinde iisdem rursus prædictis rebus, eos uidelicet fame, peste, & hostium cæde interituros, & captiuos abductum iri, ac fore ut circum aras idolorum cultui dicatas pereant.

Et in nemoribus, quæ ab ipsis, inquit, culta fuerint, & sub quercu densa, dederunt, inquit, odorem suauitatis omnibus idolis suis.

In omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus uniuersam quercum frondosam, locum ubi accenderunt tura redolentia uniuersis idolis suis. *Vulg.*

E Ostendit etiam solitudinis terminos.

Ponam enim terram, inquit, in desolationem, & interitum a deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum, & cognoscent quia ego dominus.

Et extendam manum meam super eos, & faciam terram eorum desolatam, & destituam a deserto Deblatha in omnibus habitationibus eorum, & scient quia ego dominus. *Vulg.*

Et ſciens crebras calamitatum prædictiones idoneas eſſe ad molliēdos eos quoque qui maxime aduerſarii ſint, rurſus aliis uerbis futura mala prædicit. F

Factus eſt enim ſermo, inquit, domini ad me dicens, & tu fili hominis hæc dicit Adonai dominus terræ Iſrael: finis uenit, finis uenit ſuper quattuor alas terræ, uenit finis nunc, & ueniet finis ſuper te habitantem terram.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, et tu fili hominis hæc dicit dominus Deus terræ Iſrael; finis uenit, uenit finis ſuper quattuor plagas terræ, nunc finis ſuper te. G

Quattuor alas terræ non orbis terrarum dicit, ſed Iſrael. hoc eſt, res ueſtræ ad finē peruenere: ne exiſtimetis enim poſſe uos ea mala fugere, quæ ſum comminatus, niſi reſipiſcentes pænitentiam agatis, nam contra uos omnes exitium procedet.

Et immittam ego furorem meum in te, & iudicabo te iuxta uias tuas.

Heb.10 Nunc tempus eſt cum beato Paulo dicere: Horrendum eſt incidere in manus Dei uiuentis, reddet enim unicuique ſecundum opera ſua. quod etiam hic aſſerit, & iudicabo te iuxta uias tuas.

Et dabo ſuper te omnes abominationes tuas.

Vulg. Et ponam contra te omnes abominationes tuas. H

Hoc eſt, metes, quæ ſeuiſti, & digna factis præmia feres.

Non parcet oculus meus ſuper te, & non miſerebor.

Cum enim ita deliquerimus, ut iniquitatis noſtræ nullus ſit modus, & in inſanabilem morbum progreſſi fuerimus, Dei miſericordiam excludimus.

Quia uiam tuam ſuper te dabo, & abominationes tuæ ſuper te erunt, & cognoſces quia ego dominus.

Vulg. Sed uias tuas ponam ſuper te, & abominationes tuæ in medio tui erūt, & ſcietis quia ego dominus. I

Maxima conſolatio iis eſt, qui puniuntur, punientis Dei cognitio.

Hæc dicit Adonai dominus, afflictio una, afflictio ecce uenit, finis uenit, uenit finis, excitata eſt aduerſum te, ecce uenit finis, uenit complicatio ſuper te habitantem terram.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, afflictio una, afflictio ecce uenit, finis uenit, uenit finis, euigilauit aduerſum te, ecce uenit, uenit contritio ſuper te qui habitas in terra.

K

Ineffabilis Dei clementia pœnas minatur, ne pœnas inferat, cum uero nō ueriti fuerimus minas, tunc experientia eas percipimus, quod etiam iſtis accidit, qui cum audiſſent finem uenire non tamen ueriti ſunt finem. uocat autem afflictionem unā, illatam omnibus perniciem, & complicationem uincula peccati. catenis enim ſuorum quiſque peccatorum obſtringitur. Et Eſaias ait: Væ iis qui trahunt peccata
Eſa.5 ſua quaſi funiculo longo, & quaſi iugi loro uitulæ iniquitates ſuas.

Inſtat

A Instat, inquit tempus, appropinquauit dies, non cum perturbatione, neque cum doloribus, nunc comminus effundam iram meam super te.

Venit tempus, prope est dies occisionis, & non gloriæ montium, nunc de propinquo effundam iram meam super te. *Vulg.*

Non erit, inquit, pœnarum dilatio, sed adest & impendet ipsarum tempus. deinde rursus narrat, ut suorum peccatorum pœnas luent. Et complebo furorem meum in te, & quæ sequuntur. ac paulo post adiicit.

Virga floruit, & contumelia surrexit, & conteret firmamentum
B iniqui.

Floruit uirga, germinabit superbia, iniquitas surrexit, in uirga impietatis. *Vulg.*

Virgam uocauit pœnam ab iniquitate irrigatam, & efflorescentem; & contumeliam impietatem erga Deum appellauit, in qua plurimum temporis degentes diuinā longanimitatem contemnere perseuerarunt; sed ipsa, inquit, in præsenti surrexit, & conteret firmamentum iniqui. iccirco subiicit.

Qui emit ne lætetur, & uendens ne lugeat, quia ira in omnem multi
C tudinem eius, & emens ad uendentem non amplius reuertetur.

Qui emit non lætetur, & qui uendit non lugeat, quia ira super omnem populum eius: quia qui uendit, ad id quod uēdidit nō reuertetur. *Vulg.*

Hoc est cupiens permutare commercium. omnes enim in eadem mala incident, æque lugentes ac suspirantes. uerumtamen,

Et adhuc, inquit, in uita uiuere ipsorum, quia uisio ad omnem multitudinem eius non reuertetu r.

Et adhuc in uiuentibus uita eorum, uisio enim ad omnem multitu-
D dinem eius non regredietur. *Vulg.*

Tot enim malis eos opprimentibus, non tamen ipsi uiuere recusant, neque uisio prophetica omnibus ipsis fide uidetur digna. oportebat autem eos cognoscere, ut

Vir in oculis uitæ suæ non roborabitur.

Et uir in iniquitate uitæ suæ non confortabitur. *Vulg.*

Hoc est, non omnes humanas spes ipsæ res consequuntur, sed sæpe cum uiuere aliquis sperauerit, contrarium inuenit finem.

Canite tuba & iudicate omnia, & non est proficiscens ad bellū: quia
E ira mea in omnem multitudinem eius.

Canite tuba, præparentur omnes, & non est, qui uadat ad prœlium: ira enim mea super uniuersum populum eius. *Vulg.*

Quando putatis, inquit, falsa esse, quæ a me prædicuntur, tubis uestris utimini, existimate uos omnibus præstantiores esse. at certe nihil id uobis prefuturum est: neque enim habebitis, qui possint prœlio dimicare, siquidem omnibus communiter omnis generis infero supplicia.

Bellum

Bellum & gladius foris, & fames & mors intus: qui in campo, gladio uitam finient, eos qui sunt in urbe fames & mors consumet. F

Vulg. Gladius foris, & pestis & fames intrinsecus: qui in agro est gladio morietur, & qui in ciuitate pestilentia & fame deuorabuntur.

Quo modo itaque bello contendere poteritis a tot tantisque malis undique circumsepti?

Et saluabuntur, inquit, saluati ex ipsis, & erunt in mentibus sicut columbæ meditantes.

Vulg. Et saluabuntur qui fugerint ex eis, & erunt in montibus sicut columbæ conuallium. G

Conquerentes enim & lugentes columbis sublimibus assimilabuntur; suspirantibus quippe columbarum similis est uox.

Omnes, inquit, interficiam unumquemque in iniquitatibus suis.

Vulg. Omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

Non iniuste inferam supplicia, sed debitas ab unoquoque repetam pœnas.

Omnes manus dissoluentur, & omnia femora polluentur humore. H

Vulg. Omnes manus dissoluentur, & omnia genua fluent aquis.

Vtrumque timiditatis est signum.

Et induentur saccis, & operiet eos stupor, & super omnem faciem dedecus, & super omne caput caluitium.

Vulg. Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confusio, & in uniuersis capitibus eorum caluitium.

Quando enim uiderint, inquit, malorum sibi nubem inferri, & nullum ex ulla parte afferri remedium, tunc abiecto animo arma bellica proiicient, & lugubrem assument habitum. iccirco etiam sacci meminit, & capitis rasi. hæc enim consueuerant eo tempore lugentes obseruare. I

Et argentum ipsorum in plateis proiicietur, & aurum ipsorum contemnetur.

Vulg. Argentũ eorũ foras proiicietur, & aurum eorũ in sterquilinium erit.

Deinde etiam causam docet, cur pecuniæ contemnentur.

Argentum enim ipsorum & aurum non potest liberare eos in die iræ domini. K

Vulg. Argentum eorum & aurum eorum non ualebit liberare eos in die furoris domini.

Cernentes enim inutilem auri & argenti possessionem, ipsa proiecta despicient, non amplius custodientes ut prius.

Et animæ ipsorum non explebuntur, & uentres ipsorum non saturabuntur, quia tormentum iniquitatum ipsorum factum est.

Animam

A Animam suam non saturabunt, & uentres eorum non implebuntur, quia scandalum iniquitatis eorum factum est. *Vulg.*

Quam enim utilitatem afferet ipsis aurum aut argentum, bellante fame, & rerum uictui necessariarũ urgente inopia, propter quam uacui a cibo uentres, & animæ cibos expetunt? tormentum autem, & quæstio iniquitatum ipsorum fit. tum rursus causam pœnarum docet.

Electa ornatus in superbiam posuerunt ea, & imagines abominationum suarum, & offensionum fecerunt ex eis.

B Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulacrorum fecerunt ex eo. *Vulg.*

Aurum enim & argentum & lapides pretiosos habuerunt superbiæ simul & impietatis materiam, sumptuosum sibi inde ornatum comparantes, & plurima ad conficienda idola impendentes.

Propter hoc, inquit, dedi ipsis ea in immunditiam, & tradam ea in manus alienorum, ut diripiant ea, & pestilentiis terræ in spolia, & inquinabunt ea, & auertam faciem meam ab eis.

C Propter hoc dedi eis illud in immunditiam, et dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud, & auertam faciem meam ab eis. *Vulg.*

Pestes autem terræ Babylonios uocauit, crudelissimos homines, & sceleratissimos, & omni impietate obstrictos. his inquit tradam, quæcunque aurea & argentea confecistis, & ornatum illum, quem uobis sumptuosum cõparastis. Et inquinabunt ea, hoc est pretiosis uestris idolis ad alia conficienda utentur.

Et polluent uisitationem meam, & ingredientur in ea sine custodia,

D & inquinabunt ea, & facient inquinationem.

Et uiolabunt arcanum meum, & introibunt in illud emissarii, & contaminabunt illud. fac conclusionem. *Vulg.*

Visitationem suam dedicatum sibi templum nominat, unde explorare uidebatur Israel, & sua eum prouidentia dignari. tradam autem inquit non solum idola ipsorum Babyloniis, sed etiam consecratum mihi templum, & ingredientur in ipsum absque custodia. hoc est, non lustrati neque expiati secundum legem, neque prius circumcisi, sed una cum apparatu sanguine perfuso bellicam induti armaturam intus in ipsis adytis etiam audacter occidentes. hoc enim declarauit, cum dixit, &

E inquinabunt ea, & facient inquinationem. tum etiam causam addit.

Quia plena terra populis, & ciuitas iniquitatum plena.

Quoniã terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena iniquitate. *Vulg.*

Similis est enim multitudo scelerum istorum hominum multitudini orbem terrarum incolenti.

Et adducã improbos gentium, & hereditate possidebunt domos eorum, & auertam fremitum roboris eorum, & polluentur sancta ipsorũ,

Et

Vulg. Et adducam pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiā potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. F

Et non dixit sancta mea, sed sancta eorum, hoc est, quæ ab ipsis mihi consecrata sunt, quibus ego non indigebam, sed propter eam curam, quam habeo ipsorum, ea accepi. at rursus hæc eadē propter ipsorū scelera polluta & cōculcata despiciam.

Propitiatio ueniet, & quæres pacem, & non erit.

Vulg. Angustia superueniente requirent pacem, & non erit.

Deprecabuntur, inquit, cum mala in ipsos uiguerint, ut beneuolentiam consequantur, & ab ipsis uindicentur, sed nihil exorabunt. G

Væ super uæ erit, & nuncius super nuncium.

Vulg. Conturbatio super conturbationē ueniet, & auditus super auditum.

Mala ad alia mala ipsis accedent, & tristem famam tristior alia excipiet fama.

Et quæretur uisio ex propheta, & lex peribit a sacerdote, & consilium ex senioribus.

Vulg. Et quærent uisionem de propheta, & lex peribit a sacerdote, & consilium a senioribus.

Hæc hodie quoque apud ipsos grassantur, neque enim sacerdotium secundum leges apud ipsos administratur, & prophetiæ donum extinctum est. H

Rex lugebit, & princeps induetur interitum, & manus populi dissoluentur.

Vulg. Rex lugebit, & principes induentur mærore, & manus populi terræ conturbabuntur.

Hoc apertius nos Hieremias edocet, enarrans quæ Sedeciæ acciderint, & illius fugā.

Secundum uias ipsorum faciam eis, & iudiciis eorum ulciscar super eos, & cognoscent quia ego dominus. I

Vulg. Secundum uiam eorum faciam eis, & secundum iudicium eorum iudicabo eos, & scient quia ego dominus.

Has inquit ab ipsis pœnas exigam pro iis, quæ in me commiserunt, supplicia reposcens. iccirco decet nos omnes ex unoquoque eorum quæ dicta sunt utilitate percepta non excitare contra nos improbitate scelerum ultionem, sed pænitentiæ lacrymis peccatorum uulneribus mederi, ne superinfusum nauigiū nos in profundum demergat secundum iusta Dei iudicia, quem decet gloria in sæcula. Amen.

SECTIO III. K

Cap. 8 Et factum est in anno sexto, in quinto mense, quinta mensis, ego sedebam in domo, & seniores Iuda sedebant coram me.

Vulg. Et factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebam in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me.

Perspicuum est prophetam cum Iechonia in captiuitatem abductum fuisse, quare ubique tempus ipsum notat. perseuerabat autem ueluti quidam magister & præceptor

A ptor puerorum captiuos instituere,& ad diuinam uoluntatem eos adducere. quod declarauit cum dixit, & seniores Iuda sedebant coram me. deinde subiicit:

Et facta est super me manus Adonai domini.

Et cecidit ibi super me manus domini Dei. *Vulg.*

Diuini spiritus efficaciam, manum domini appellat.

Et uidi, & ecce similitudo uiri a lumbis eius usque deorsum, ignis,& a lumbis eius supra, quasi uisio splendoris, quasi species electri.

Et uidi,& ecce similitudo quasi aspectus ignis, ab aspectu lumborum *Vulg.*
B eius & deorsum ignis, & a lumbis eius & sursum, quasi aspectus splendoris & uisio electri.

Quem super cherubim contemplatus fuerat, hunc uidet absque cherubim. interdum enim ipsi formidabilis, interdũ mitis apparet, omnia pro utilitate dispensans. ipsius enim dictum illud est, ego uisiones multiplicaui,& in manibus prophetarum *Osee* assimilatus sum, non secundum essentiam uisus sum. quare propheta quoque similitudinem se dicit uidisse.

Et extendit, inquit, similitudinẽ manus hominis, & assumpsit me in
C uertice capitis mei, & assumpsit me spiritus inter terrã, & inter cælũ, & adduxit me in Hierusalem, in uisione Dei, ad uestibula portæ interioris respicientis ad aquilonem, ubi erat columna imaginis zeli possidentis.

Et emissa similitudo manus apprehẽdit me in cincinno capitis mei,& *Vulg.* eleuauit me spiritus inter terrã & cælum, & adduxit me in Hierusalem in uisione Dei, iuxta ostium interius, quod respiciebat ad aquilonem,ubi erat statutum idolum zeli, ad prouocandam æmulationem.

Sciendum est prophetam dixisse uidisse hæc se in uisione Dei. non igitur transla-
D tum fuit corpus, neque oculis carnis contemplatus est, sed domi sedens inter seniores Iuda, hanc totam uidit uisionem, quod post eius enarrationem perspicuum facit. ascendi enim a uisione mea, inquit,hoc est ad me ipsum redii. Cum enim acerbas prædicat pœnas, necessario ipsarum quoque causas docet, & aspicit in sacro *Ezech.11* Dei templo columnam imaginis zeli. erat enim ibi præter legem statutum idolum quod zelum uocat per translationem a mulieribus sumptam, quæ adulterium committunt, & uiros suos relinquunt, aliisque commistæ ad zelotypiam eos adducunt. Hoc itẽ per magnum Moysen dixit Deus. Ipsi me ad zelum prouocarunt in eo qui *Deut.32* non erat Deus, atque id interpretans subiecit: Irritauerunt me in idolis suis.

E Et ecce ibi erat gloria domini Dei Israel secundum uisionem, quam uidi in campo. et dixit ad me, fili hominis respice oculis tuis ad aquilonem: & respexi oculis meis ad aquilonem: & ecce ab aquilone super portam ad orientem altaris, ubi imago zeli huius in introitu ipsius.

Et ecce ibi gloria Dei Israel secundum uisionẽ quam uideram in cam- *Vulg.* po, & dixit ad me, fili hominis leua oculos tuos ad uiam aquilonis, & leuaui oculos meos ad uiam aquilonis, & ecce ab aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu.

Iam

Iam ante diximus prophetam doceri iustas causas, cur Iudæi puniantur, quamobrem ipsi iustus iudex indicat omnia, quæ audent illi, facinora. F

Et dixit ad me, fili hominis, uidisti quid isti faciunt? iniquitates magnas, quas domus Israel faciunt hic, ut recedant ipsi a sanctis meis.

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis putas ne uides tu, quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hic, ut procul recedant a sanctuario meo?

Vides, inquit, ut ipsi propriis sceleribus in se attrahunt supplicia: nam impie agentes, & meum cultum contemnentes procul erunt a sanctis locis meis: secundum G
Psal. 27 Dauid prophetam; Quia qui elongant se a te, peribunt.

Et introduxit me ad uestibula aulæ, & uidi, & ecce foramen in pariete, & effodi; & ecce porta una in pariete, & dixit ad me, ingredere & uide iniquitates malas, quas isti faciunt hic.

Vulg. Et introduxit me ad ostium atrij, & uidi, & ecce foramen unum in pariete, & dixit ad me, fili hominis fode parietem, & cum fodissem parietem apparuit ostium unum; & dixit ad me, ingredere & uide abominationes pessimas, quas isti faciunt hic. H

Cum ostendisset ipsi dominus eam impietatem, qua aperte illi audebant impia facinora committere, ostendit similiter quæ cocultè ab ipsis patrabantur.

Ingressus enim sum, inquit, & uidi, & ecce omnis similitudo reptilis, & iumenti, uanæ abominationes, & omnia idola domus Israel depicta in pariete in circuitu per totum, & septuaginta uiri ex senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio ipsorum, & unusquisque turibulum habebat in manu sua, & uapor incensi ascendebat.

Vulg. Et ingressus uidi, & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio, & uniuersa idola domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum, & septuaginta uiri de senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat turibulum in manu sua, & uapor nebulæ de ture consurgebat. I

Præter impietatem ingens stultitiæ exuperantia. quid enim stultius iis, qui uenenatorum serpentium, & rationis expertium iumentorum adorant imagines. illos enim ut noxios, atque insidiosos occidere consueuimus; hæc ut nobis seruirent ac K
Psal. 146 ministrarent, dominus attribuit. qui producit enim in montibus inquit fenum &
Psal. 103 herbam seruituti hominum. Consideremus igitur quantum a ratione abhorreat, si quis famulorum seruorumque adoret imagines. quare dominus iure succensens ait prophetæ.

Vidisti fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt, unusquisque in cubiculo suo occulto, quia dixerunt, non uidet dominus, dereliquit terram.

A Et dixit ad me, certe uides fili hominis, quæ ſeniores domus Iſrael faciunt in tenebris, unuſquiſque in abſcondito cubilis ſui: dicunt enim, non uidet dominus nos, dereliquit dominus terram. *Vulg.*

Cauſa quippe impietatis, Dei eſt obliuio. qui enim ſibi perſuaſerant, nihil eorum quæ ipſi committerent, a Deo inſpici, eò iniquitatis proceſſerunt. ſed a beato Dauid contra & ſentire docemur & loqui. prouidebam enim dominum inquit in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi ne commouear.

Et dixit ad me, adhuc uidebis iniquitates maiores, quas iſti faciunt, &
B introduxit me ad ueſtibula ianuæ domus Iſrael reſpicientis ad aquilonem, & ecce mulieres ſedentes & lugentes Thammuz.

Et dixit ad me, adhuc cōuerſus uidebis abominationes maiores, quas iſti faciunt, & introduxit me per oſtium portæ domus domini, quod reſpiciebat ad aquilonem, & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem. *Vulg.*

Horum non ſolum impietatem ſed etiam laſciuiam accuſat. Thammuz enim ſecundum græcā linguā Adonis eſt. Venereorū igitur orgiorum lamentatio eſt laſciui dæmonis, & propter incontinentiam cultum admittentis.

C Et dixit ad me, fili hominis adhuc etiam maiora his uidebis inſtituta, & introduxit me ad ueſtibula in aulam domus domini interiorem, & in ueſtibulis templi domini inter Vlam & inter altare circiter uigintiquinque uiri, poſteriora ipſorum ad templum domini, & facies eorum e regione ad orientem, & ipſi adorabant ad orientem ſolem.

Et dixit ad me, certe uidiſti fili hominis, adhuc conuerſus uidebis abominationes maiores his; et introduxit me in atrium domus domini interius; & ecce in oſtio templi domini inter ueſtibulum & altare quaſi ui
D gintiquinque uiri, dorſa habentes contra templum domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum ſolis. *Vulg.*

Maximus etiam hic impietatis conatus. adorare enim conſeruum ſolem, domino terga dantes, cui nam inſaniæ exuperandæ locum relinquit? Vlam autem diuini templi ueſtibulum uocauit, ante quod æreum altare poſitum erat: & inter Vlam & altare ſtantes dixit audere eos illa impia committere. & recte in ſingulis, quæ oſtendebat, quaſi defenſionem afferens dominus pro Iudæorum pœna ſuo miniſtro ait.

Vidiſti fili hominis, numquid parum eſt domui Iuda facere iniquita-
E tes, quas fecerunt hic? quia compleuerunt terram iniquitate. & auerſi ſunt, ut irritarent me. & ecce ipſi extendunt palmitem ſicut ſubſannantes me.

Et dixit ad me, certe uidiſti fili hominis, numquid leue eſt hoc domui Iuda, ut facerent abominationes iſtas quas fecerunt hic, quia replentes terram iniquitate conuerſi ſunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares ſuas. *Vulg.*

Ego enim elegi eos, inquit, hoc consilio, ut opera ipsorum alii quoque ab impietate desciscerent. ipsi uero non modo cum ceteris utilitatem non communicarunt, sed magis impia ausi sunt facinora patrare, ut in reliquum omnis terra iniquitate compleretur: propagarunt enim ramos impietatis, meo contraria consilio committentes. icirco ait. F

Et ego faciam ipsis cum furore: non parcet oculus meus, & non miserebor, & clamabunt in aures meas uoce magna, & non exaudiam eos.

Vulg. Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor, & cum clamauerint ad aures meas uoce magna, non exaudiam eos.

G

Quemadmodum enim ipsi non pietatis sed impietatis ramos propagarunt, & finitimorum auxerunt damna, ita ego minime parcens medicam ipsis sectionem adhibebo, neque eos inuocantes sustinens, neque exclamantes exaudiens. neque enim misericordia est, ipsis parcere: medicum siquidem decet illius qui secetur, neque lacrimas, nec uerba attendere, sed artis legem obseruare.

Cap. 9 Et clamauit in aures meas uoce magna dicens, appropinquauit ultio urbis, & unusquisque habuit uasa exterminationis in manu sua.

Vulg. Et clamauit in auribus meis uoce magna dicens, appropinquauerunt uisitationes urbis, & unusquisque uas interfectionis habet in manu sua. H

Deinde docet qualia uasa.

Et ecce sex uiri ueniebant a porta excelsa respiciente ad aquilonem, & unicuique securis in manu eius.

Vulg. Et ecce sex uiri ueniebant de uia portæ superioris, quæ respicit ad aquilonem, & uniuscuiusque uas interitus in manu eius.

Cum enim ab aquilone & idolum positum esset, & mulieres Thammuz lugerent, necessario inde supplicium repperit aditum. et meminisse oportet eorum, quæ supra dicta sunt, quartam uidelicet urbis partem morte consumptum iri. uide igitur I eas potestates quibus puniendi munus commissum est, ad constitutum supplicium paratas. Et profecto Assyriorum multa millia unus angelus iaculis confecit, & Aegyptiorum primogenitos angelus unus iussus est interficere. hic uero propter impietatis exuperantiam, sex angelis Iudæorum puniendorum munus est impositum.

Et uir inquit unus in medio ipsorum indutus ueste talari, & zona sapphiri super lumbis eius.

Vulg. Vir quoque unus in medio eorum uestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes eius.

K

Septimi habitus erat sacerdotis: non enim ex iis erat, qui punirent, sed ex iis, qui supplicarent pro redimendis salute dignis. nam quia septimam diem coli præcepit, necessario septimum maxime honoratum ostendit.

Et ingressi sunt, & steterunt adhærentes altari æreo.

Vulg. Et ingressi sunt, & steterunt iuxta altare æreum.

Hoc autem in aula positum erat ante templi uestibula.

Et

A Et gloria Dei Israel ascendit a cherubim, quæ erat super ipsis in subdio domus.

Et gloria domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domus. *Vulg.*

Cum enim sit contra ciuitatem sententiam laturus, extra sancta loca id facit, quæ non supplicia, sed salutem suppeditant.

Et uocauit uirum talari ueste indutum, qui habebat super lumbis suis zonam, & dixit dominus ad eum: transi mediam ciuitatem, me-
B dium Hierusalem, & da signum super frontes uirorum gementium, & dolentium super omnibus iniquitatibus, quæ fiunt in medio eorum.

Et uocauit uirum qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis, & dixit dominus ad eum: transi per mediam ciuitatem in medio Hierusalem, & signa thau super frontes uirorum gementium & dolentium, super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius. *Vulg.*

Conducit enim profecto præcipere, & consulere peccantibus: sed cum repugnant,
C neque obediunt, necessaria est & utilis lamentatio. iccirco beatus quoq; Paulus dicebat, Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis scandalizatur & ego non uror. *2. Cor. 11*
et rursus, Ne iterum cum uenero humiliet me Deus apud uos, & lugeam multos ex *2. Cor. 12*
iis, qui ante peccauerunt, & non egerunt pænitentiam. pii igitur erant etiã hi, qui lugebant, plorabantque populi scelera. iccirco signo conspicui fiunt, ne pœnarum participes fiant. sic inquit qui illi hæc mandauit, ceteris præcipit.

Ite in ciuitatẽ post eum, & percutite, neque parcite oculis uestris, ne q; misereamini senioris, & iunioris uirginis, & infantes, & uxores interficite ad internecionem, ad omnes autem, super quos est signum, ne
D prope accedatis, & a sanctis meis incipite.

Et illis dixit, audiente me, transite per ciuitatẽ sequentes eum, & percutite, non parcat oculus uester, neque misereamini: senem, adolescentulum, & uirginem, paruulum, & mulieres interficite usque ad internecionem, omnem autem super quem uideritis thau ne occidatis: et a sanctuario meo incipite. *Vulg.*

Rursus dico, horrendũ est incidere in manus Dei uiuentis secundum id quod a beato Paulo dicitur. addo illud etiam quod dixit diuinus Dauid, Beati qui custodiunt
E iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore: in die enim mala liberabit eos dominus. utraque enim hæc in iis, quæ modo dicta sunt, comperimus, hos quidem cum toto genere cædi absque ulla uenia, & in omnẽ ætatẽ peruadere supplicium, illos uero iuste seruari, & ab eorum cõmunione liberos permanere. Iubet uero ut a sanctis suis ultrices potestates initium faciant, non re uera sanctos eos nuncupans, sed quia hoc esse existimabantur, quasi ad diuinum cultum selecti. neque enim, ut quidam opinati sunt, de sanctis locis hoc dictum est, sed de hominibus ad Dei cultum segregatis. quod perspicuũ faciunt prophetiæ sequentia. statim enim subiicit.

Et incepit a uiris senioribus, qui erant intus in domo.

Cœperunt ergo a uiris senioribus, qui erant ante faciem domus. F

Quos præcipit intus interfici. iustum est enim, qui ibi legem uiolarant, ibi quoque pœnas dare.

Dixit enim ad ipsos, inquit, polluite domum, & complete uias cadaueribus, egredimini & percutite.

Vulg. Et dixit ad eos, contaminate domum, & implete atria interfectis, egredimini.

Propterea quòd ipsi idolis domum polluerant, iustus iudex iniquorum cæde hoc fieri iubet. G

Et egressi percutiebant ciuitatem.

Vulg. Et ingressi sunt, & percutiebant eos qui erant in ciuitate.

Et factum est cum percuterent, relictus fui ego solus, & cado super faciem meam, & exclamaui, & dixi, hei mihi Adonai domine, deles tu reliquos Israel, in effundendo iram tuam super Hierusalem?

Vulg. Et cæde completa remansi ego, ruique super faciem meam, & clamans aio, Heu, heu, heu, domine Deus, ergo ne disperdes omnes reliquias Israel effundens furorem tuum super Hierusalem?

H

Humanus propheta, & ad misericordiam propensus. talis fuit beatus Paulus, qui pro Iudæis optabat anathema a Deo esse: uerum dominus amicissimum prophetam consolatur, & iusta edocet supplicia.

Iniustitia enim domus Israel inquit, & Iuda magnificata est admodum ualde.

Vulg. Et dixit ad me, iniquitas domus Israel, & Iuda magna est nimis ualde.

Et conduplicatione illius ualde, exuperantiam incrementi declarauit.

Quia completa est terra populis multis, & ciuitas completa est iniustitia & immunditia, quia dixerunt, dereliquit dominus terram. I

Vulg. Et repleta est terra sanguinibus, & ciuitas repleta est auersione: dixerunt enim, dereliquit dominus terram, & dominus non uidet.

Cap. 10 Cum enim sumi carbones præceperit & per urbem dissipari, recedere quodã modo uidetur, ei, cui iussus erat, imperata faciendi locum concedens. ueritus enim fuerat omnino appropinquare ipsi gloriæ diuinæ quæ in cherubim ueheretur, & maximus edebatur sonus cum mouerentur alæ cherubim. ita ut existimari posset uel tonitru esse uel diuina uox. illud enim uox Dei Sadai, idonei Dei tonitru, Symmachus & Theodotion interpretati sunt: hoc est, sonitum illum comparare potuisses idonei & potentis Dei uoci. id est, tonitrui quod a diuina ui proficiscatur. K

Et uenit, inquit, & stetit adhærens rotis, & extendit inquit cherub manum suam, de medio ipsorum cherubim, in medium ignis, qui erat in medio cherubim, & accepit & dedit in manus eius qui indutus erat stolam sanctam, & accepit, & egressus est.

Vulg. Egressus ille stetit iuxta rotam, & extendit cherub manum de medio

cherubim,

A cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim, & sumpsit, & dedit in manus eius, qui indutus erat lineis, qui accipiens egressus est.

Ordinum, qui cerni nequeunt, discrimen hinc quoque licet agnoscere. sex enim imperatum fuit, ut ne prope quidem accederent ad ipsa cherubim, hic uero appropinquat quidem, non tamen audet inter ipsa progredi, sed ipsa cherubim porrigunt carbones.

Et uidi, inquit, cherubim, similitudinem manuum hominum sub alis eorum.

B Et apponit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas *Vulg.* eorum.

Opera manus significant: deinde rursus narrat, quæ ad rotas pertinent. omnibus iis dictis, quæ paulo ante diximus, speciem tantum coloris immutatam se uidisse ait: illic enim secundum Symmachum, quasi speciem hyacinthi dixit se conspexisse: hic uero secundum septuaginta, quasi carbonis, ita ut ex hoc quoque loco discere possimus, non uidisse easdem naturas eorum, qui cerni nequeunt, sed similitudines quasdam & imagines. ideo etiã immutatas contemplatur: atque hanc immutationem in ipsis quoque cherubim conspexerat. ibi enim primam faciem homini similem dixit fuisse, secundam leoni, tertiam uitulo, quartam aquilæ: hic
C autẽ ordine conuerso & faciem primam cherubim, quod est uituli, dixit uidisse, secundam hominis, deinde leonis, tum aquilæ. non igitur talis est potestatum, quæ cerni nequeunt, natura. Sed perinde atque opus est, huiuscemodi uisiones dominus administrat. et arbitror, quia in templo hanc uidit uisionem, iccirco præpositam uituli faciem uidisse, quando hoc ad typũ sacerdotii sumptum est, docetq; dorsa ipsorum, & manus horum, & alas & rotas plenas oculis fuisse, edoctus uim cognitionis ipsorum. quod significat hoc nomen, Galgal.

Rotis autem istis, inquit, impositum est nomen Galgal audiente me.
Et rotas istas uocauit uolubiles audiente me. *Vulg.*

D Hoc est, imperatum fuit ipsis ut uoluerentur, atque commouerentur.

Et eleuata sunt, inquit, cherubim.

Deinde docet nos hæc prius etiam se conspexisse, & ait.

Ipsum est animal quod uideram iuxta flumen Chobar.
Hoc animal quod uidi super fluuium Chobar. *Vulg.*

Verum tunc quidem uisionem percepit, sed nomen ignorauit, quod nunc didicit.

Et cum incederent cherubim, incedebant etiam rotæ, & ipsa adhærebant ipsis, & cum extollerent cherubim alas suas, ut extollerentur a terra, non reuertebantur rotæ eorum & ipsæ iuxta illa, & cum starent ipsa stabant, & cum attollerentur ipsa, attollebantur cum ipsis, quia spiritus uitæ in ipsis.
E

Cumque ambularent cherubim ibant pariter & rotæ iuxta ea, & cum *Vulg.* eleuarent cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxta erant, stantibus illis stabant, & cum eleuatis eleuabantur, spiritus enim uitæ erat in eis.

Sequebantur, inquit, in omnibus rotæ ipsa cherubim, cumque illa mouerentur, F
simul mouebantur, & uolantia consequebantur, & cũ starent stabant, non ab aliqua ui tractæ, sed sponte sua unumquodque horum facientes, quia ipsis quoque spiritalis uita communicata fuerat.

Et egressa est gloria domini a subdio domus, & ascendit super cherubim, & assumpsere cherubim alas suas, & elata sunt a terra coram me, cum attollerentur ipsa, & steterunt ad uestibula portæ domus domini e regione & gloria Dei Israel erat super ipsis desuper.

Vulg. Et egressa est gloria domini a limine templi, & stetit super cherubim, G
& eleuantia cherubim alas suas exaltata sunt a terra corá me, & illis egredientibus rotæ quoque subsecutæ sunt, & stetit in introitu portæ domus domini orientalis, & gloria Dei Israel erat super eos.

Quando enim sumi præcepit carbones, uisa est quodam modo recedere, ut is, cui fuerat imperatum ut accederet, auderet. quo facto rursus redire uidetur & inuehi: sed cherubim inquit sublimia & facile per aera ferebantur, alarum motu pro pedibus utentia. et sequebantur rotæ ne parum quidem seiunctæ: inuehebatur autem Dei gloria, non ipse Deus, qui incircumscriptus est, & ubique præsens & omnia complens, sed eius gloria, quæ secundum illius dispensationes se se ostendit. H

Hoc, inquit, est animal, quod uidi subter Deum Israel, iuxta fluuiũ Chobar, & cognoui cherubim esse.

Vulg. Ipsum est animal, quod uidi subter Deum Israel, iuxta fluuium Chobar, & intellexi, quia Cherubim essent.

Visionem enim prius etiam percepi, sed nomen in præsenti didici. atque hinc aperte intelligi potest, non ipsam ab eo conspectam fuisse, naturarum, quæ cerni nequeunt, essentiam, sed imagines quasdam atque similitudines: namque in altera uisione quattuor alas dixit habere unum ex cherubim, hic uero octo. at natura hãc I
mutationem non admisisset. uerum pro re nata expressa est uisio. quando enim ampliorem cognitionem ex diuino colloquio percepit propheta, & alæ cognitionis celeritatem indicant, incrementum additæ ipsi cognitionis significans duplicatas ei cherubim ostendit alas, quarũ appellatio græca uoce uim cognitionis significat.

Cap. 11 Et assumpsit me, inquit, spiritus, & eduxit me ad portam domus domini, quæ erat e regione, respicientem ad orientem, & ecce in uestibulis ianuæ, quasi uigintiquinque uiri, & uidi in medio ipsorum Iezoniam filium Iezec, & Phaltiam filium Banæi duces populi, & dixit dominus ad K
me, fili hominis, isti uiri ratiocinantes uana, & consulentes in ciuitate hac, dicentes, nonne recenter ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, uos autem carnes.

Vulg. Et eleuauit me spiritus, & introduxit me ad portam domus domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum, & ecce in introitu portæ uigintiquinque uiri, & uidi in medio eorum Iezoniam filium Azar, & Pheltiá filium Banaiæ principes populi, dixitque ad me, fili hominis hi sunt uiri,

qui

A qui cogitant iniquitatem & tractant consilium pessimum in urbe ista dicentes nonne dudũ ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, uos autẽ carnes.

Accusat & principes, & subiectos illis, ut contraria Deo consulentes, & prophetis repugnantes, neque eorum dictis uolentes habere fidem, fore scilicet ut hostibus tradantur, sed sibi persuadentes ut urbem incolentes, ibi sortiantur uitæ finem: nuper enim domus, aiunt, ædificatæ sunt, & in ipsis habitabimus, & uitam finiemus. hac de causa succensens Deus futuram hostium inuasionem per prophetam prædicit.

B Cecidit enim super me inquit, spiritus domini, & dixit ad me, hæc dicit dominus.

Et irruit in me spiritus domini & dixit ad me. loquere, hæc dicit dominus. *Vulg.*

Hoc est, diuini spiritus uirtute completus hæc dicere ex persona Dei iussus fui.

Sic domus Israel dixistis. etiam pessima consilia spiritus uestri ego scio, multiplicastis mortuos in urbe hac, & impleuistis uias eius uulneratis, quos percussistis in medio eius, isti sunt carnes, & hæc est lebes, & uos C educam de medio eius, romphæam timetis, & romphæam inducam super uos, dicit Adonai dominus.

Sic locuti estis domus Israel, & cogitationes cordis uestri ego noui, *Vulg.* plurimos occidistis in urbe hac, & implestis uias eius interfectis, propterea hæc dicit dominus, interfecti uestri quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, & hæc est lebes, & educam uos de medio eius, gladium metuistis, & gladium inducam super uos, ait dominus Deus.

Vos quidem, inquit, lebetem fecistis urbem, quam infinitis cadaueribus compleuistis, iccirco, quæ speratis minime assequemini, neque a molestiis uacuum D sortiemini uitæ finem, uerum hostibus, quos ueriti estis, mox trademini; & illorum gladio peribitis.

Et educam uos de medio, & tradam uos in manus alienorum, & faciam in uobis iudicium.

Et eijciam uos de medio eius, daboque uos in manum hostium, & faciam in uobis iudicia: *Vulg.*

Iure, inquit, uos ulciscar: nam quia uos cognatos interfecistis, alienis & hostibus iure trademini.

E In montibus Israel iudicabo uos, & cognoscetis quia ego dominus.

In finibus Israel iudicabo uos, & scietis quia ego dominus. *Vulg.*

Extra urbem, inquit, eorum quæ impie patrastis, luetis pœnas, & experientia dominum esse me discetis.

Hæc uobis non erit in lebetem, & uos non eritis in medio eius in carnes, super montibus Israel iudicabo uos, & cognoscetis quia ego dominus.

Hæc

Vulg. Hæc non erit uobis in lebetem, & uos non eritis in medio eius in F
carnes, in finibus Iſrael iudicabo uos, & ſcietis quia ego dominus.

Non moriemini inquit, in urbe, neque in ipſa ſepultura afficiemini ſecundum ſpes ueſtras, ſed procul ab ipſa interficiemini. cauſaſque docens,

Quia in iuſtificationibus meis non ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, ſed neque ſecundum iudicia gentium quæ ſunt in circuitu ueſtro feciſtis.

Vulg. Quia in præceptis meis non ambulaſtis, & iudicia mea non feciſtis, ſed iuxta iudicia gentium, quæ in circuitu ueſtro ſunt eſtis operati. G

Iniquitatis exuperantia, & impietatis maximum argumentum, non ſolum diuinã uiolare legem, ſed etiam gentibus in impietate degentibus magis impia perpetrare.

Et factum eſt cum prophetarem ego, & Phaltias filius Banæi mortuus eſt, & cado in faciem meam & clamaui uoce magna & dixi, heu Adonai domine in conſummationem tu facis reliquos Iſrael.

Vulg. Et factum eſt cum prophetarem, Phaltias filius Benaiæ mortuus eſt, & cecidi in faciem meam clamans uoce magna, & dixi, heu, heu, heu, domine Deus conſummationem tu facis reliquiarum Iſrael. H

Videt propheta illorum opera, qui iuſſi fuerant ciuitatem nulli parcentes cædere, & ueritus ne funditus intereat, omnibus interfectis; oblitus enim fuerat præ animi mærore multos accepiſſe incolumitatis ſigna; clementi domino ſupplicat, ut miſericordiæ medicamento mitiget iuſtitiam: doceturque fore, ut iſti quidem hoſtibus tradantur, propter ingentem improbitatem: qui uero iam captiui abducti fuerant, etiam in externa regione conſolationem percipiant, & reditum conſequantur.

Fili enim hominis, inquit, fratres tui & uiri captiuitatis tuæ & omnis domus Iſrael conſummata eſt.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens. fili hominis fratres tui, I
fratres tui uiri propinqui tui, & omnis domus Iſrael.

Aliquos, inquit, bello captos, qui iam pœnas eorum facinorum quæ auſi ſunt, dederunt, ſeruabo in populum.

Quibus dixerunt habitantes Hieruſalem, longe abeſtis a domino, nobis data eſt terra in hereditatem.

Vulg. Quibus dixerunt habitatores Hieruſalem, longe recedite a domino, nobis data eſt terra in poſſeſſionem.

Deridentes illos qui nunc habitant Hieruſalem dicere audebant, uos dominus a ſe K
procul eſſe uoluit: ſed nobis promiſſionis terram diſtribuit. iccirco inquit, contra omnia fient, & uos neci tradam, illorum autem curam habebo.

Propterea dixit, hæc dicit Adonai dominus, quia repellam eos in gentes, & diſpergam ipſos in omnem terram, & ero ipſis in ſanctificationem paruam in regionibus, quo ingreſſi fuerint.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, quia longe feci eos in gentibus,

A & quia disperſi eos in terris, ero eis in ſanctificationem modicam in terris, ad quas uenerint.

Interim enim ipſos quidem captiuos, & exules, & profugos feci, uerumtamen in exilio, expectatione mutationis calamitatum, & ſpe bonorum conſolationem eis afferam. hoc enim declarauit, cum dixit, ero ipſis in ſanctificationem paruam, non multo poſt autem ipſos rurſus reſtituam, & in patriam terram reducam.

Cogam enim ipſos inquit ex gentibus, & accipiam eos de locis, in quibus diſperſi eos, & dabo ipſis terram Iſrael, & ingredientur illuc, &
B educent omnes abominationes eius, & omnes iniquitates eius de ea.

Propterea loquere, hæc dicit dominus Deus, congregabo uos de populis, & adunabo de terris, in quibus diſperſi eſtis, daboque uobis humum Iſrael, & ingredientur illuc, & auferent omnes offenſiones, cunctasque abominationes eius de illa. *Vulg.*

Hoc autem docet Eſdræ hiſtoria, & Maccabæorum ſcriptura. nam poſt reuerſionem a Babylone, relicto idolorum cultu, auctorem omnium rerum Deum ſtudioſe colere perſeuerabant.

C Et dabo ipſis, inquit, cor alterum, & ſpiritum nouum dabo eis.

Et dabo eis cor unũ, & ſpiritum nouum tribuam in uiſceribus eorũ. *Vulg.*

His autem non liberi arbitrii euerſionem declarauit, ſed futurum ab ipſo auxilium ſocietatemque ad efficienda bona opera. Spiritum nouum uocauit animæ ad honeſta impetum. Cum enim ad contraria propenſi ferrentur, mutationem in melius nouum ſpiritum appellauit. quemadmodum enim cum dixiſſet alterum cor, non naturæ mutationem ſignificauit, ſed mentis in melius propenſionẽ, ita etiam per ſpiritum nouum hoc idem declarauit, idque ſequentia teſtantur.

Et extraham enim cor, inquit, lapideum de carne ipſorum, & dabo
D eis cor carneum.

Et auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum. *Vulg.*

Et nemo eorum, qui natura prudentes ſint, opinetur lapideum cor lapidis eſſe, ſed obedire renuens, atque inexorabile, quodq; Deo nolit cedere: carneum uero rurſus obediens, & quod facile cedat.

Vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea cuſtodiant, faciantq; ea, & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum.

Quando enim ipſorum reſpub. ſecundum meas leges adminiſtrabitur, ego ipſorum
E Deus uocabor, ipſi populus meus nuncupabuntur. hæc de iis locutus, qui iam bello capti fuerant, rurſus transfert ad eos, qui tunc Hieruſalem habitabant, orationẽ.

Ipſorum autem inquit in cor abominationum ſuarum, & iniquitatum ſuarum cor eorum ambulauit, uias ipſorum in capita eorum dedi, dicit Adonai dominus.

Quorum autem cor poſt offendicula, & abominationes ſuas ambulat, horum uiam in capite ſuo ponam dicit dominus Deus. *Vulg.*

His

His autem, inquit, qui illorum malis haud resipuere, sed impietati addicti in ea F
perseuerant degere, dignas scelerum, quæ ausi sunt, infligam pœnas.

Et extulerunt cherubim alas suas, & rotæ adhærentes ipsis, & gloria Dei Israel super ea desuper ipsis, & ascendit gloria domini de medio ciuitatis, & stetit super montem qui erat contra ciuitatem.

Vulg. Et eleuauerunt cherubim alas suas & rotæ cum eis, & gloria Dei Israel erat supet ea, & ascendit gloria domini de medio ciuitatis, stetitq; super montem, qui est ad orientem urbis.

His ita dictis, inquit, recesserunt de ciuitate cherubim gloriam Dei insidentem uehentia, steteruntque super montem e regione Hierusalem. est autem hic mons qui uocatur oliuarum, unde etiam secundum carnē saluator noster assumptus est. merito igitur eo quoque tempore cum & in humana figura apparuisset, duasq; in una persona naturas ostendisset, & diuina quidem per ignem significata, humana uero per electrum declarata, lata contra Hierusalem sententia, in hunc montem proficiscitur, & inde redit in cælum: etenim post crucem & mortem lata rursus contra Hierusalem sententia, quia non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur, in montem illum cum discipulis profectus, ab intelligentibus, & quæ cerni nequeunt potestatibus latus in cælos assumptus est. figura igitur futurorū ea quoq; erant, quæ prophetæ ostensa sunt. hæc autem ita contemplatus ait. G H

Spiritus assumpsit me, & adduxit me in terram Chaldæorum in uisione, in spiritu Dei.

Vulg. Et spiritus leuauit me, adduxitque in Chaldæam & transmigrationem in uisione in spiritu Dei.

Neque enim corpore inquit reuera modo in Iudæam, modo in Chaldæorum terrā transferebar, sed in uisione, hoc est in speculatione, & in spiritu Dei, id est, Dei uirtute & efficacia mente illustratus, & suscipiens propheticos oculos unumquodq; horum speculabar, atque hoc apertius declarans subiecit: I

Et ascendi a uisione, quam uidi, & locutus sum ad captiuitatem omnia uerba domini, quæ ostendit mihi.

Vulg. Et sublata est a me uisio quam uideram, & locutus sum ad transmigrationem omnia uerba domini quæ ostenderat mihi.

Ad me ipsum inquit redii, cum finis factus esset spiritalis contemplationis, & illa quidem non amplius uidebam, solos autem eos, qui una aderant seniores, quibus etiam narraui singula, quæ uideram, quæque audieram. uerum tempus nunc est
Matth. 5 euangelicum illud dictum proferre: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. quod nos abunde docuerunt etiam quæ dicta sunt: multis enim simul sedentibus, solus tamen propheta uisionem illam percepit. Hanc cordis munditiem nos quoque consequi studeamus, ac supplicemus, ut ab omni lippitudine liberi cōtinenter in præsenti uita Dei memoriam in anima circumferamus, cum fiducia autem ipsum uidere digni censeamur in die aduentus eius. ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen. K

A SECTIO IIII.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis in medio domus irritantis tu habitas. qui habent oculos ad uidendum & non uident & aures ad audiendum, & non audiunt; quia domus irritans est.

Et factus est sermo domini ad me dicẽs, fili hominis in medio domus *Vulg.*
exasperantis tu habitas, qui oculos habent ad uidendum & non uidẽt, & aures ad audiendum & non audiunt; quia domus exasperans est.

Animæ uim in utrisque oratio declarauit: habent enim oculos, inquit, ad uiden-
B dum, nec uident, & aures ad audiendum nec audiunt. docensque non naturaliter iis affectionibus eos obnoxios fuisse factos, adiecit, quia domus irritans est. illud παραπικραίνων Symmachus, irritatrix, interpretatus est, idest contentiosa, rebellis & obedire renuens. atque hæc prophetæ prædixit dominus, cum sit præcepturus ipsi, ut per ipsas res prophetiæ munus obeat, & ueluti se excusans, quòd propter populi obstinatam uoluntatem ac peruicaciam, hæc percipere cogatur.

Et tu fili hominis facito tibi uasa captiuitatis, & esto captiuus dic coram ipsis, & captiuus duceris a loco tuo, in locum alterum coram eis, ut uideant, quia domus irritans est.

C Tu ergo fili hominis fac tibi uasa transmigrationis, transmigrabis per *Vulg.*
diem coram eis, transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum in conspectu eorum, si forte aspiciant, quia domus exasperans est.

Et clariora faciens, quæ dixit, adiecit.

Et afferes uasa tua sicut uasa captiuitatis die ante oculos ipsorum, & tu egredieris uespera coram ipsis, sicut egreditur captiuus. perfodito tibi ipsi in parietem, & egredieris per ipsum coram eis, in humeris sustolle-
D ris, & occulte exibis, faciem tuam cooperies, & non uidebis terrã, quia portentum dedi te domui Israel.

Et efferes foras uasa tua, quasi uasa transmigrantis per diem in conspe *Vulg.*
ctu eorum: tu autem egredieris uespere coram eis, sicut egredietur migrans: ante oculos eorum perfode tibi parietem, & egredieris per eum, in conspectu eorum humeris portaberis, in caligine efferreris, faciem tuam uelabis, & non uidebis terram, quia portentum dedi te domui Israel.

Imitare, inquit, aliquem obsessum, deinde urbe capta etiam fugere coactum, effodientem parietem, & exitum excogitantem, & faciem tegentem, ne omnibus, qui
E uiderint, notus fiat. per te enim hæc facientem uolo habitantibus Hierusalem præ significare futuram captiuitatem. atque horum unumquodque nos apertius beatus Hieremias edocet narrans, ut Sedecias urbe capta cum domesticis & satellitibus no *Hiere.39*
ctu fugit exitum quendam per hortum regiæ machinatus. deinde docet propheta, ut unumquodque eorum, quæ dicta sunt, ad exitum perduxit, utpote diuina mandata exhauriens. His autem, inquit, a me ita gestis,

Factũ est uerbum domini ad me diluculo dicens: fili hominis, nonne dixit ad te domus Israel, domus irritans? quid tu facis? dic ad eos, hæc

dicit

dicit Adonai dominus, principi & duci in Hierusalem, & omni domui Israel, qui sunt in medio eorum dic quia ego portentum facio, quemadmodum feci, sic erit in ipsis, in transmigratione, & in captiuitate ibunt. F

Vulg. Et factus est sermo domini mane ad me dicens: fili hominis numquid non dixerunt ad te domus Israel, domus exasperans quid tu facis? dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, super ducem onus istud, qui est in Hierusalem, & super omnem domum Israel, quæ est in medio eorum. Dic, ego portentum uestrum, quo modo feci sic fiet illis, in transmigrationem & in captiuitatem ibunt. G

Interrogatus, inquit, ab istis contumacibus & aduersariis, eorum, quæ a te facta sint, causam, aperte dic eis, portentum uobis ego sum & signum, rebus ipsis prophetiæ munus obiens, & in me ipso adumbrans, quæ tum regi ipsius Hierusalem, tũ omnibus principibus euentura sunt.

Et princeps enim ipsorum in medio eorum super humeros extolletur, & occulte exibit per murum, & effodiet, ut exeat per eum, faciem suam cooperiet, ut ne uideatur oculis, & ipse terram non uidebit.

Vulg. Et dux qui est in medio eorũ in humeris portabitur, in caligine egredietur, parietem perfodient, ut educant eum: facies eius operietur, ut non uideat oculo terram. H

Verumtamen fugam sic quoque faciens, & ita machinatus ut lateret, ab hostibus comprehendetur.

Et extendam inquit, rete meum super ipsum, & comprehendetur in munitione mea, & ducam eum in Babylonem, in terram Chaldæorum, & ipsam non uidebit, & ibi morietur.

Vulg. Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea, & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipsam non uidebit, ibique morietur. I

His omnibus, quæ dicta sunt, docuit, ut instrumentis usus ipsis hostibus pœnas repetet impietatis a rege, & principibus, omnique illis subiecto populo. rete enim suum uocauit hostes, & munitionem suam obsidionem. Hæc etiam quartus regum liber, & beatus Hieremias aperte docent. Nabuchodonosor enim misso equestri exercitu in solitudinem, quæ est ad Ierico, Sedeciam, atque eos qui cum eo fugerant, correptos adduxit in Deblatha, ibique Sedeciæ filiis prius interfectis, & facto ipso filiorum cædis spectatore, deinde illius oculos effodit, circumiectisque uinculis ex ære confectis eum in Babylonem abduxit, atque in pistrino coegit habitare. Iccirco ait prophetia, in Babylona adducetur, & ipsam non uidebit. K

Et omnes, inquit, in circuitu eius, auxiliatores eius, & omnes opem ferentes ei, dispergam in omnem uentum, & gladium effundam post eos, & cognoscent quia ego dominus, cum dissipauero ego eos in gentibus, & disseminabo eos in regionibus.

Vulg. Et omnes qui circa eum sunt præsidium eius & agmina eius dispergá

in

A in omnem uentum, & gladium euaginabo post eos, & scient quia ego dominus, quando dispersero illos in gentibus, & disseminauero eos in terris.

Quicunque autem in prœlio cædem effugerint, efficiam ut captiui abducantur, & exules faciam & profugos, ut ipsis rebus discant, muta esse idola, & ab omni prorsus efficacitate uacua: me uero dominum atque herum.

Et relinquam ex ipsis uiros numero ex gladio, & ex fame, & ex morte ut enarrent omnes iniquitates suas in gentibus, quo ingressi sunt, & co-
B gnoscant quia ego dominus.

Et relinquá ex eis uiros paucos a gladio, & fame, & pestilentia, ut enarrent omnia scelera eorum in gentibus ad quas ingredietur, & scient quia ego dominus. *Vulg.*

Hi autem ipsi, inquit, reliquiæ erunt famis, & mortis, & bellicæ cædis, accusatores propriæ impietatis & iniquitatis erunt, docentes eas gentes, in quibus captiui degent, pœnas eorum dare se, quæ in me deliquerunt.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis panem tuum
C cum dolore comedes, & aquam tuá cum torméto & tribulatione bibes.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis panem tuum in conturbatione comede, sed & aquam tuam in festinatione & mærore bibe. *Vulg.*

Et hoc rursus signum famis illius, quæ in obsidione est futura.

Et dices ad populum terræ, hæc dicit Adonai dominus, habitantibus Hierusalem, & in terra Israel, panes suos in egestate comedent, & aquam suam cum deletionibus bibent, ut deleatur terra cum plenitudine eius
D in impietate omnium habitantium in ea, & urbes ipsorum habitatæ desolabuntur, & terra in desolationem erit, & cognoscetis, quia ego dominus.

Et dices ad populum terræ, hæc dicit dominus Deus ad eos, qui habitant in Hierusalem, in terra Israel, panem suum in sollicitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent, ut desoletur terra a multitudine sua propter iniquitates omnium qui habitát in ea, & ciuitates quæ nunc habitantur desolatæ erunt, terraque deserta, & scietis, quia ego
E dominus. *Vulg.*

Cú enim fruentes iis bonis, quæ a me accepistis, & fructibus terræ delicate uescentes ignoraueritis largitorem, & erga eum qui bene de uobis meritus est, ingrati fueritis, ipsa priuatione bonorum, & urbium solitudine meam dominationem intelligetis. Hæc iis, qui in Hierosolymis erant prædixit propheta, cum inter captiuos uersaretur, & eos qui iam capti fuerant consolari Deus uellet, quòd non soli ea perpessi essent, sed etiam alios habebunt participes: & eos qui in Hierusalem habitabant metu malorum, quæ prophetia prædiceret, ab improbitate studeret abducere.

ad hæc. quia ii, qui incolebant Hierusalem diuini Hieremiæ uerbis repugnabant, F
& admirabilis Ezechielis itidem, ii, qui in Chaldæorum regione degebant, necessario alter alterius dicta confirmant, consentanea prædicentes, & ipsa concordia diuina uerba esse ostendunt. nam si prope inter se habitassent, locum facile habuisset, illorum sermonum concordiæ suspitio: quia uero multis stadiis distantes, eadē prædicebant, merito diuina esse quæ dicunt, ostenduntur. Hac de causa Hieremias epistolam scribit iis, qui in Chadæa erant, Ezechiel iis, qui in Iudæa: auctore omnium rerum Deo & iis & illis omnia ad utilitatem prouidente.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis quæ uobis hæc parabola in terra Israel dicentibus: longe dies, periit omnis uisio. G

Vulg. Fili hominis, quod est prouerbium istud uobis in terra Israel? dicentium: In longum differentur dies & peribit omnis uisio.

Cur nam inquit Iudæam incolentes dicere consueuerunt prophetis, post multum annorum numerum futura prædicitis, mendacia uerbis commiscentes, nihilque ueri prænunciantes?

Propterea dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, & auertam parabolam hanc, & non amplius dicent parabolam istam domus Israel, quia loqueris ad eos dicens. Appropinquauerunt dies & tēpus omnis uisionis. H

Vulg. Ideo dic ad eos, hæc dicit dominus Deus, quiescere faciam prouerbiū istud, neque uulgo dicetur ultra in Israel, & loquere ad eos quod appropinquauerint dies, & sermo omnis uisionis.

Quando diutinam lenitatem mendacium uocant, indicatur ipsis mox futurus prophetiæ euentus, & in uestibulis deinceps prædictum supplicium imminere.

Quia non amplius erit omnis uisio falsa, & uaticinans ea quæ ad gratiam sint, in medio filiorum Israel.

Vulg. Non enim erit ultra omnis uisio cassa, neque diuinatio ambigua in medio filiorum Israel. I

Auferam enim falsos, inquit, prophetas uestros, qui meis prophetis contraria prædicere conantur, bonorum abundantiam uobis falso prænunciantes.

Quia ego dominus loquar uerba mea, & faciam, & non differam ultra, quia in diebus uestris domus Israel exasperans, loquar uerbum, & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. Quia ego dominus loquar, & quodcunque locutus fuero uerbum & fiet, non prolongabitur amplius, sed in diebus uestris domus exasperans loquar uerbum, & faciam illud, dicit dominus Deus. K

Ne animum adhibete prophetis meis sicut aliis loquentibus, ego enim per ipsos loquor, & dicto citius, quæ locutus fuero perducam ad exitum, uos ipsos faciens ueritatis meorum uerborum spectatores. ita rursus aliis uerbis eisdem rebus significatis, & iis, qui prophetas accusarent, quasi præsentia haud prædicentes, & multis post sæculis futura falso prænunciantes minatus celerem eorum, quæ prædixerint, ueritatem.

Non

A Non enim amplius, inquit, producentur ſermones mei, quos locutus fuero, quia loquar uerbum & faciam, dicit Adonai dominus.

Non prolongabitur ultra omnis ſermo meus, uerbum quod locutus fuero complebitur, dicit dominus Deus. *Vulg.*

Contra falſos prophetas reliquum orationis conuertit.

Fili enim hominis, inquit, uaticinare ad prophetas Iſrael qui prophetant. *Cap.13*

B Et ne æquiuocatio aliquid damni afferret hominibus, prophetæ enim tam ueri quam falſi nominabantur, merito ſubiecit.

Et dices prophetis prophetantibus de corde ſuo.

Et dices prophetantibus de corde ſuo. *Vulg.*

Hoc eſt iis, qui omnino ſunt ope diuina deſtituti, & mendacia ſecundum proprias cogitationes loquuntur.

Et prophetabis, inquit, & dices ad eos, audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, uæ prophetantibus de corde ſuo, & ambulantibus poſt ſpiritum ſuum, & omnino non uidentibus.

C Audite uerbum domini: Hæc dicit dominus Deus, uæ prophetis inſipientibus, qui ſequuntur ſpiritum ſuum, & nihil uident. *Vulg.*

Luctus, inquit, occupabit eos, qui non ſunt afflati diuino ſpiritu, ſed proprio conſilio obediunt. conſilium enim animi, ſpiritum ipſorum appellauit.

Sicut uulpes in deſertis prophetæ tui Iſrael, non ſteterunt in ſtabilitate, neque congregauerunt gregem ad domum Iſrael, non ſurrexerunt ſicut in prœlio, dicentes ſicut in die domini.

D Quaſi uulpes in deſerto, prophetæ tui Iſrael erant, non aſcendiſtis ex aduerſo, neque oppoſuiſtis murũ pro domo Iſrael, ut ſtaretis in prœlio in die domini. *Vulg.*

Hæc autem Symmachus apertius interpretatus eſt: ſicut uulpes in ruinis prophetæ tui Iſrael, non aſcendiſtis ad interciſiones, neque obſæpiuiſtis ſæpem circa filios Iſrael, ut ſtarent in prœlio dicentes in die domini: Vulpibus enim ſimiles, inquit, prophetæ tui ſunt Iſrael, in ruinis habitantibus. nam ſicut illæ ruinarum non obſæpiunt exitus, per quos cuilibet exire & introire licet, ita iſti uidentes populi ſegnitiem, non intercluſerunt ei uias ad improbitatem, neque piis uerbis obſæpiuerunt, ut in die iræ domini ſuperiores hoſtibus eſſe poſſent, immo populi impietate ad E proprium quæſtum abuſi ſunt.

Videntes, inquit, mendacia, uaticinantes uana, dicentes dicit dominus, & dominus non miſit eos, & cœperunt ſuſcitare ſermonem, nõne uiſionem falſam uidiſtis, & diuinationes uanas dixiſtis, & dicitis, dominus, dominus, & ego non ſum locutus.

Vident uana, & diuinant mendacium, dicentes, ait dominus, cum dominus non miſerit eos, & perſeuerauerunt confirmare ſermonem, *Vulg.*

numquid non uiſionem caſſam uidiſtis, & diuinationem mendacem locuti eſtis? & dicitis, ait dominus, cum ego non ſim locutus. F

Nomine, inquit, meo abuſi eſtis, falſa uaticinia populo prædicentes. ego autem nihil horum uobis inſpiraui.

Ideo dic, hæc dicit Adonai dominus: quoniam uerba ueſtra mendacia, & diuinationes ueſtræ uanæ, iccirco ego ſuper uos dicit Adonai dominus, & extendã manum meam ſuper prophetas uidentes mendacia, & loquentes uana. in diſciplina populi mei non erunt, neque in ſcriptura domus Iſrael ſcribentur, & in terram Iſrael non ingredientur, & cognoſcent, quia ego Adonai dominus. G

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus: quia locuti eſtis uana & uidiſtis mendaciũ, ideo ecce ego ad uos dicit dominus Deus, & erit manus mea ſuper prophetas, qui uident uana, & diuinant mendacium, in conſilio populi mei non erunt, & in ſcriptura domus Iſrael non ſcribentur, nec in terram Iſrael ingredientur, & ſcietis quia ego dominus Deus.

Meum inquit erudiam populum, iſti uero funditus peribunt, neque eorum memoria litteris prodetur, neque cum populo meo recenſebuntur, cauſamque oſtendens, H

Quia, inquit, deceperunt populum meum, dicentes pax pax, & non eſt pax.

Vulg. Eo quòd deceperint populum meum dicentes pax pax, & non eſt pax.

Ego enim populo bellum, & cædem, & captiuitatem prædicebam, comminatione malorum cupiens eos reſipiſcere: ſed iſti contraria mihi facientes pacem ipſis incaſſum pollicebantur.

Et ipſe, inquit, ædificat murum, ut ſolidum, & ipſi liniunt eum, cadet, dic ad linientes eum, cadet. I

Et ipſe ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto abſque paleis, dic ad eos qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit.

Populus enim ædificat murum debilem, propter improbitatem & impietatem, iſti uero bonas prædictiones, & pollicitationes, ueluti quoddam linimentum, & unctionem muro adhibent, cum opus eſſet debilem ædificationem diſſoluere, & operam dare, ut ſolida fieret, illinentes autem murũ opinabantur, ea unctione ſe eum tutum efficere. dic igitnr ipſis, cadet, & diſſoluetur.

Erit enim imber, inquit, inundans, & dabo lapides ingentes, qui iaciantur in iuncturas eorum, & cadet, & ſpiritus auferens ueniet, & dirumpetur, & ecce cecidit murus.

Vulg. Erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes, deſuper irruentes, & uentum procellæ diſſipantem, ſiquidem ecce cecidit paries.

Per translationem omnia tanquam de muro dixit, & his omnibus hoſtium declarauit impetum. uincula autem muri regem, & principes appellauit, qui ſicut commiſſuræ ædificium, ita populum conſtringebant. Imbrem igitur inundantem, &

uentum

A uentum auferentem Chaldæos nuncupauit. cum ceciderit igitur murus,

Non ne dicent ad uos ubi est litura, quam liniuistis?

Numquid non dicetur uobis ubi est litura, quam liniuistis? *Vulg.*

Cum rebus ipsis didicerint falsas esse uestras prædictiones, & bellum, & cædem, & captiuitatem, pro sperata pace, nonne dicent uobis, ubi pulchra illa uestra uerba, & pacis pollicitationes? ita rursus diffusius eadem locutus, minatusque hostilium telorum inundationem, & lapideum instar niuis defluxus, & male ædificati muri a fundamentis euersionem, & certum argumentum mendacii eorum qui bona prædixerint, apertius disserit.

B

Dixi enim ad uos, inquit, non est murus, neque linientes eum prophetæ Israel prophetantes super Hierusalem, & uidentes. hæc pax, & pax non est dicit Adonai dominus.

Dicamque uobis, non est paries, & non sunt qui liniunt eum prophetæ Israel, qui prophetant ad Hierusalem, & uident ei uisionem pacis, & non est pax ait dominus Deus. *Vulg.*

Omnia inquit delebuntur, & linimentum & murus, & qui linimentum adhibuerint prophetæ, obsidio enim & captiuitas, inquit, pro promissa pace Hierusalem C occupabit. his dictis de pseudoprophetis, ad eas mulieres, quæ itidem falso prophetabant conuertit orationem. quas humanæ naturæ hostis cum inuenisset instrumenta, per eas quoque mendacia exercebat, & prophetis quidem falsos prophetas opponebat, mulieribus uero prophetica gratia dignatis, eas quæ mendacii prædicendi facultatem nactæ essent. prædicit igitur ipsis quoque futura.

Et tu fili hominis firma faciem super filias populi tui, prophetantes de corde suo, & propheta super eas, & dices, hæc dicit Adonai dominus, uæ consuentibus puluinaria sub omnem cubitum manus, & facientibus D uelamina sub omne caput in omni ætate, ut peruertant animas, animas populi mei peruertebant, & animas seruabant.

Et tu fili hominis pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo, & uaticinare super eas & dic. Hæc dicit dominus Deus, uæ, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite uniuersæ ætatis ad capiendas animas, & cum caperent animas populi mei, uiuificabant animas eorum. *Vulg.*

Hoc autem Symmachus apertius interpretatus ita dixit. uæ consuentibus puluinos E sub omni cubito manus, & facientibus ceruicalia ad caput omnis ætatis ad uenandum animas. His per translationem molliores ac mitiores innuit sermones. ceruicalia enim & puluinaria requietem quandam & auxilium afferūt membris, quibus supponuntur. et molliora uerba cum falsa sint ad tempus aures titillant, sed omnis generis euersiones animis afferunt: ita etiam falsæ uates populo animæ exitium, sibi ipsis pecuniarum lucrum comparabant ea prophetantes, quæ uiderentur utilia. hoc enim innuit cum dixit, animas populi mei peruertebant, & animas seruabant, peruertentes enim populum & a Deo recedentes id efficiebant, ut suis dictis illi attenderent, deinde lucri uilitatem.

Et contaminabant me ad populum meum pro pugno hordeorum, & pro fragmentis panis. F

Vulg. Et uiolabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis.

Quid enim his uilius? & quid molestius damno hinc profecto?

Vt interficerent, inquit, animas quas non oportebat mori, & ut seruarent animas, quas non oportebat uiuere, cum loqueremini uos populo, uana responsa exaudienti.

Vulg. Vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & uiuificarent animas, quæ non uiuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis. G

Parui enim lucri causa alios frustra laudabatis in populo, alios esse supplicio dignos aiebatis, populi leuitate facilitateque abutentes, illi enim uestris dictis addicti alios esse saluos iubebant, alios sine causa occidebant. sic redarguta impietate supplicium minatur.

Propterea hæc dicit Adonai dominus: ecce ego super puluinaria uestra, super quæ uos conuertitis ibi animas, & dirumpam ea sub brachiis uestris, & emittam animas, quas uos peruertistis, animas ipsorum in dissipationem. & rumpam uelamina uestra, & eruam populum meum de manu uestra, & non amplius erunt in manibus uestris in conuersionem, & cognoscetis quia ego dominus. H

Vulg. Propter hoc hæc dicit dominus Deus: ecce ego ad puluillos uestros, quibus uos capitis animas uolantes, & dirumpã eos de brachiis uestris; & dimittam animas, quas uos capitis, animas ad uolandum, & dirumpam ceruicalia uestra, & liberabo populum meum de manu uestra, neq; erunt ultra in manibus uestris ad prædandũ & scietis quia ego dominus.

Redarguam, inquit, uerba uestra, & falsa ostendam, & pro bonis illis pollicitationibus, quæ similes sunt mollibus ceruicalibus, & puluinis infligam calamitates populo qui uobis crediderit, & dispergam eos, experientia docens mendacia uestra, liberabo tamen eos a uestro mendacio persuadens ipsis iis malis, quæ sustinebunt, haud amplius uestris esse uerbis attendendum, sed me dominum atque herum inscribendum. I

Pro eo quod peruertitis cor iusti iniuste, & ego non peruertebam eũ, & ut corroboretis manus impij, ne penitus conuerteretur ipse a uia sua mala, & uiueret ipse, propterea mendacia non uidebitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu uestra, & cognoscetis, quia ego dominus. K

Vulg. Pro eo quod mærere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego nõ contristaui, & confortastis manus impii, ut non reuerteretur a uia sua mala, & uiueret, propterea uana non uidebitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu uestra, & scietis quia ego dominus.

A Quia enim iustos, inquit, perturbabatis, ac ueluti fluctus exagitabatis, ita quippe Aquilas interpretatus est, calamitates ipsis prædicentes,& audaciores improbos reddebatis, bona eis uaticinantes, & utraque hæc præter meum consilium faciebatis: ideo omnibus exitiis uos perdam, & falso uaticinio finem imponam, & ab interitu, quo uestra opera interibat, populum meum uindicabo. His ita de istis uaticinatus ad aliud transfert orationem.

Et uenerunt, inquit, uiri de senioribus Israel,& sederunt ante faciem meam, & factum est uerbum domini ad me dicens: fili hominis, uiri isti posuerunt cogitationes suas in cordibus suis,& pœnam iniquitatum suarum posuerunt ante faciem suam, respondens respondebo ipsis. *Cap.* 14
B

Et uenerunt ad me uiri seniorum Israel, & sederunt coram me, & factus est sermo domini ad me dicens: fili hominis, uiri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerũt contra faciem suam, numquid interrogans respondebo eis? *Vulg.*

Apertius hoc Aquilas interpretatus est; Viri isti dedicarunt idola in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ posuerunt contra faciem suam. quæ enim male excogitarunt, ea perficiunt, & impudenter neglecta supplicii comminatione, quam minatus sum peccantibus ad te uenerunt percontari aliquid studentes, & sperantes aliquo se responso dignatum iri.
C

Iccirco loquitor ipsis, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, homo de domo Israel, qui posuerit cogitationes suas in corde suo, & pœnam iniquitatis suæ posuerit ante faciem suam,& uenerit ad prophetam, ego dominus respondebo & in iis, in quibus tenetur mens eius, ut auerteret domum Israel, secundum corda eorum abalienata a me in cogitationibus eorum.

D Propter hoc loquere eis, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, homo, homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & uenerit ad prophetam interrogans per eum me,ego dominus respõdebo ei in multitudine immunditiarum suarum,ut capiatur domus Israel in corde suo, quo recesserunt a me in cunctis idolis suis. *Vulg.*

Quando prophetis & pseudoprophetis abusi pari ratione ii qui obstricti erant impietatis scelere percontabantur, non ut a Deo imperata prorsus perficerent, sed ea gratia ut intelligerent an prædictiones suis essent cogitationibus responsuræ, hac de
E causa auctor omnium rerum Deus per prophetam ait, quicunque homo de domo Israel diuinæ repugnans doctrinæ, solisque suis rationibus obsecutus, & eam despiciens comminationem, quam improbis minatus sum, ad pseudoprophetam abierit sua incœpta perficere studens,& periculum faciens, an quæ prædicta sunt euentu suis respondeant cogitationibus: ego, inquit, respondebo ei, siquidem nõ recta mente usus est, concedam pseudoprophetæ ut eius consilia conformet, exitio enim dignus est, & interitu, iccirco inquit, ut auerteret domum Israel secundum corda eorum abalienata a me in cogitationibus eorum. nam, quia ipsi a mea cura procul recedunt, gaudentque pseudoprophetarum deceptione, permittam ut ipsi

suorum laborum percipiant fructus. hoc etiam Achaab euenisse inuenimus: Sede- F
2.Paral.18 cias enim pseudopropheta confectis sibi cornibus ferreis, dicebat ipsi Achaab, his cornibus Syriam petes, his uentilabis Syriam. cumque Iosaphat quæ a pseudoprophetis dicerentur, nequaquam admittens diuinum prophetam inquireret, accersitus fuit Michæas, qui contraria Sedeciæ uaticinatus, non persuasit ipsi Achaab: neque enim uolens ea facere, quæ Deus prædiceret, prophetam interrogabat, sed modis omnibus, quod sibi faciendum proposuerat, id ratum fieri studebat. iccirco Dei permissu prædixerunt pseudoprophetæ falsa, quibus ille creditis exiit in expeditionem, & impietatis pœnas dedit.

Propterea dic ad domum Israel, hæc dicit Adonai dominus, conuertimini, & recedite ab institutis uestris, & ab omnibus impietatibus ue- G
stris, & conuertite facies uestras.

Vulg. Propterea dic ad domum Israel: Hæc dicit dominus Deus, conuertimini, & recedite ab idolis uestris, & ab uniuersis contaminationibus uestris auertite facies uestras.

Salutis consiliatricem tradit admonitionē, et quid inde lucri futurum sit ostendit.

Quia homo, homo de domo Israel, & de proselytis qui peregrinantur in domo Israel, qui abalienatus fuerit a me, & posuerit cogitationes suas
in mente sua, & pœnam iniquitatis suæ posuerit ante faciem suam, & ue H
nerit ad prophetam, ut interroget eum in me, ego dominus respondebo ei in iis, quibus detinetur.

Vulg. Quia homo, homo de domo Israel, & de proselytis, quicunque aduena fuerit in Israel, si alienatus fuerit a me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit, contra faciem suam, & uenerit ad prophetam, ut interroget per eum me, ego dominus respondebo ei per me.

Hæc apertius iterauit. omnis, inquit, quicunque se a mea cura abalienarit, & du- I
ce mala cogitatione usus fuerit, sciensque pœnas, quas malis cōminatus ego sum, ea contempta accesserit ad aliquem pseudoprophetam, ab eo uidelicet cupiens quid facto opus sit intelligere, ego, inquit, respondebo, & permittam ut propheta uocatus ea respondeat, quæ illius cogitationibus consentanea sint. deinde dignum supplicium minatur.

Et firmabo faciem meam super hominem illum, & ponam eum in solitudinem, & in interitum, & auferam eum de medio populi mei, & cognoscetis, quia ego dominus.

Vulg. Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exem K
plum & in prouerbium, & dispergam eum de medio populi mei, & scietis quia ego dominus.

Ostendensque non de diuinis prophetis hæc a se dici, sed de iis, quibus est solum prophetæ nomen, & ab ipsa re omnino uacui sunt, subiecit,

Et propheta si errauerit, & locutus fuerit sermonem, ego dominus errare feci prophetam illum, & extendam manum meam super ipsum &

delebo

A delebo ipſum de medio populi mei Iſrael, & capient iniuſtitiam ipſorum.

Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit uerbum, ego dominus decepi prophetam illum, & extendam manum meam ſuper illum, & delebo eum de medio populi mei Iſrael, & portabunt iniquitatem ſuam. *Vulg.*

At non eſt iuſti iudicis proprium & decipere prophetam, & in errorem inductum punire. non igitur ſecundum efficaciam ait ſe prophetam in errorem inductum ire, ſed ſecundum permiſſionem. hoc eſt, cum poſſim ipſius ſtatim mendacium redarguere, ſuſtineo, & diuina lenitate uſus permitto ut dolo utatur, quem uoluntate, B non autem neceſſitate exercet. Iccirco etiam par ſupplicium comminatur & male interroganti, & male reſpondenti.

Secundum enim iniquitatem, inquit, interrogantis, ſic etiam iniquitas prophetæ erit, ut non errent amplius domus Iſrael a me, & ut ne polluantur amplius in omnibus delictis ſuis, & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, dicit Adonai dominus.

Iuxta iniquitatem interrogantis, ſic iniquitas prophetæ erit, ut non erret ultra domus Iſrael a me, neque polluatur in uniuerſis præuaricationibus ſuis, ſed ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum: ait domi C nus exercituum. *Vulg.*

Non ſine cauſa, inquit, hoc illis infligam ſupplicium, ſed ut illorum interitu populo meo benefaciam, & eum ab illorum impietate uindicem. uolo enim ipſum habere populum, & eſſe illorum Deus, omni eos cura proſequens.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis, terra ſi peccauerit mihi, ut delinquat delicto, etiam extendam manum meam ſuper eam, & conteram ipſius firmamentum panis, & emittam in eam famem, & auferam de ea hominem & iumentum, & ſi fuerint tres uiri hi D in medio eius, Noe, & Iob, & Daniel, ipſi in iuſtitia ſua ſaluabuntur, dicit Adonai dominus.

Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis, terra cum peccauerit mihi, ut præuaricetur præuaricans extendam manum meam ſuper eam, & conteram uirgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem & iumentum, & ſi fuerint tres uiri iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas: ait dominus exercituum. *Vulg.*

E

Si nationem quæ peccarit, inquit, punire uoluero, & fame necare, & ii, qui punientur, noluerint ad pænitentiam adduci, nullam ueniam conſequentur, ne ſi Noe quidem & Iob & Daniel in ipſis inuenti fuerint. uerum hi certe ſuæ iuſtitiæ colligent fructus, & ſalutem adipiſcentur, ſed illos ab illato ſupplicio minime liberabunt. horum autem uirorum mentionem fecit, ut ualde iis, quæ dicta ſunt, conſentientibus, quæ illorum tempeſtate acciderunt. nam & Noe in impiorum generatione inuentus haudquaquam potuit eos a diluuii exitio liberare, qui noluerunt ad pænitentiam adduci: & Daniel ſimiliter, cũ captiuitatis tempore uigeret, alios

alios propter ingentem ipſorum impietatem, ab illatis malis haud uindicauit, F
ſed ipſe bello captus hoſtium tamen potitus eſt, & eos, qui ſe in ſeruitutem abduxerant, ſibi ſubiectos habuit. neque filiis Iob parentis iuſtitia profuit, ſed ipſe ſolus aduerſarii ſuperauit inſidias. aliis autē rurſus pluribus hæc aſſerit, & ſi necem inferam terræ illi, & ſi feras contra eam exuſcitem, et ſi aduenientium hoſtium impetum, inuentique fuerint tres uiri iſti in medio ipſorum, ne filios quidem ſuos aut filias ſeruare poterunt, ſed ſoli ſalutem conſequentur. perſpicuum eſt autem eos, qui a reſipiſcētia uacui ſint, nullam a iuſtis utilitatem percepturos, pænitentiæ ſiquidem ſalutem conſequi teſtis eſt diuina ſcriptura, hoc ubique docens, Nineuitæ enim neque Noe, neque Iob, neque Daniel habentes, ſed Ionam, qui non pro eis ſupplicabat, ſed uera dicere cupiebat, ipſa pænitentia ſalutem inuenere. G
docet igitur oratio prophetica, ſceleribus obſtrictos nullam ueniam habituros, & quicunque reſipiſcere nolint, etiam ſi inter iuſtos degere ſe glorientur. ad hæc oſtendere uult auctor omnium rerum Deus, quod erga aliam nationem nō fecit, hoc erga Iſrael ſe feciſſe.

Hæc enim dicit, inquit, Adonai dominus, ſi autem & quattuor ultiones meas malas, (malas autem moleſtas ait) gladium, & famem, & beſtias malas, & mortem emiſero ſuper Hieruſalem, ad exterminandum ex ea hominem & iumentum, & ecce relicti in ipſa ſaluati ex ea, qui edu H
cent ex ea filios & filias, ecce ipſi egrediuntur ad uos, & uidebitis uias eorum.

Vulg. Quoniam hæc dicit dominus, quod etſi quattuor iudicia mea peſſima, gladium, & famem, ac beſtias malas, & peſtilentiam immiſero in Hieruſalem, ut interficiam de ea hominem & pecus, tamen relinquetur in ea ſaluatio educentium filios & filias: ecce ipſi egredientur ad uos, & uidebitis uiam eorum.

Mortem quidem uocat repentinum interitum, gladium uero occidionem, famem I
egeſtatem, beſtias malas eos qui crudeliter in ſeruitutem redigunt, malas ultiones acerbas & amaras. his pœnis inquit Iſrael illatis, relinquam qui ex ipſa ſaluentur, filios & filias, ut diſcant omnes ingentem eorum impietatem, & improba inſtituta, cognoſcantque iuſta ſupplicia. & uos item illorum cognati, conſpecta iſtorum improbitate, haud accuſabitis pœnarum crudelitatem, idque declarans adiecit.

Et pænitebit uos ſuper mala, quæ induxi ſuper Hieruſalem, in omnibus malis, quæ induxi ſuper eam, & conſolabuntur uos, quia uidebitis uias eorum, & cogitationes eorum, & cognoſcetis, quia non fruſtra K
feci, omnia quæcunque feci in ipſa, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et conſolabimini ſuper malo, quod induxi in Hieruſalem, in omnibus quæ importaui ſuper eam, & cōſolabuntur uos cum uideritis uiam eorum, & adinuentiones eorum, & cognoſcetis quod non fruſtra fecerim, omnia quæ feci in ea, ait dominus Deus.

Hac de cauſa inquit non omnes funditus perdam, ſed relinquam ex ipſis, qui ſaluentur, per quos omnes iuſtum fuiſſe illatum ipſis ſupplicium cognoſcant.

Et

A Et factum est uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis quid fiet lignum uitis, ex omnibus lignis sarmentorum, quæ sunt in lignis siluæ, si capient ex ea lignum ut faciant in opus, si capiant ex ea paxillum ut suspendant super eum omne uas, præter id quod igni traditum est in consumptionem, annuam purgationem eius consumit ignis, & deficit in finem. *Cap. 15*

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis quid fiet de ligno uitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna syluarum? B numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcunque uas? ecce igni datum est in escam, utramque partem eius consumpsit ignis, & medietas eius redacta est in fauillam. *Vulg.*

Cum uineã semper Israel per prophetas nuncuparit, per Dauid enim, uineam inquit, de Aegypto transtulisti. Esaias autem: uinea facta est dilecto meo, ait. Et Hieremias: quo modo conuersa es in amaritudinem, uitis uera, per translationem a sarmentis uitis ostendit inutilem Israel. quemadmodum enim præter omnia ligna C ad opus minime idonea sunt ligna uitis, neque enim paxillum uel tenuissimum ex ea quis poterit conficere, sed tantum ignis fit alimentum, & annua item ipsius expurgatio in ignem proiicitur, ita iste populus ad aliud nihil idoneus, quam ad interitum ac supplicium. annuam, inquit, ipsius expurgationem consumit ignis, & deficit in perpetuum. *Psal. 97* *Esa. 5* *Hiere. 2*

Numquid utile erit ad opus? numquid etiam si ignis illud consumpserit in finem, amplius erit ad opus? aut fiet in opus, neque adhuc ipso existente integro, non erit in opus amplius.

Numquid utile erit ad opus? etiam cum esset integrum nõ erat aptum D ad opus, quanto magis cum illud ignis deuorauerit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis? *Vulg.*

Si enim antequam in ignem coniiciatur ad nullum opus est idoneum, nullo pacto utile esse poterit ubi fuerit ab igne consumptum, ita dicta comparatione, eam interpretatur.

Iccirco dic, hæc dicit Adonai dominus: quemadmodum lignum uitis in lignis siluæ, quod dedi igni in consumptionem, ita dedi habitantes Hierusalem, & dabo faciem meam super eos.

E Propterea hæc dicit dominus Deus: Quo modo lignum uitis inter ligna siluarum, quod dedi igni ad deuorandum, sic tradam habitatores Hierusalem, & ponam faciem meam in eos. *Vulg.*

Hoc per translationẽ dixit ab iis desumptam qui uultum iracundum terribilemque præ se ferunt.

De igne egredientur, inquit, & ignis comedet eos.

De igne egredientur, & ignis consumet eos. *Vulg.*

Liberati

Liberati quippe a fame, occidione peribunt, aut captiui abducentur. F

Et cognoscent quia ego dominus, cum firmauero faciem meã super eos, & dabo terram in desolationem pro eo quòd deliquerunt delicto dicit Adonai dominus.

Vulg. Et scietis, quia ego dominus, cum posuero faciem meam in eos, & dedero terram inuiam & desolatam eo quòd præuaricatores extiterint, dicit dominus Deus.

Ipsos quidem in seruitutem redigi permittam, & occidione consumi, terram uero ab ipsis cultam, desertam reddam & a cultoribus uacuam. atque hæc patientur pœnas eorum quæ in me deliquerint persoluentes. cum igitur quæcunque ante scripta sunt ad nostram utilitatem scripta sint, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, ne simus ligna & fenum & calamus, quæ sunt ignis alimenta, sed aurum & lapides pretiosi, regii diadematis materia, ut cum Christo regnemus, cum quo patrem gloria decet cũ sancto spiritu in sæcula sæculorũ. Amen. G

SECTIO V.

Cap. 16 Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis testificare Hierusalem peccata ipsius.

Vulg. Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis notas fac Hierusalem abominationes suas. H

Bona est peccatorum reprehensio, quæ cum utilitatis causa adhibetur, stupore laborantibus sensum affert, & in memoriam ipsis propria reuocat delicta. triste est enim & admodum molestum morbo laborare, sed longe molestius ipsum morbum non agnoscere. qua de causa sæpe etiam medicorum natio ita affectos, qui ægrotationis sensum nolint percipere, morbi grauitatem docet, ut præcepto illius, sensu desinant morbo suppeditantes materiam causas suas offensionibus enutrire, sed medicæ artis legibus obsequantur: hoc etiam auctor omnium rerum Deus erga eos, qui peccant, & ita affecti sunt ut sensum morbi non capiant, continenter facit. peccatori enim per Dauid dicit, Arguam te, & statuam contra faciem tuam peccata tua. & ipsi Hierusalem per Hieremiam, cognosce, quia in dominum Deum tuum impie egisti. & rursus, uide uias tuas, in sepulcro multitudinis, & cognosce quid feceris. & infinita alia huiuscemodi inuenire licet. hoc igitur hic quoque prophetæ Ezechieli faciendum præcipitur. testificare enim Hierusalẽ inquit, iniquitates eius. ostendito, inquit, uulnera, demonstra ulcera ipsius, ut ne existimet supplicium esse dissectionem, sed intelligens esse sectionem eiusmodi, quæ medeatur, medico agat gratias. Deinde sigillatim ipse delicta narrat. I

Psal. 49 *Hiere. 2*

Et dices hæc dicit Adonai dominus Hierusalem. K

Vulg. Et dices hæc dicit dominus Deus Hierusalem.

Vbique conduplicatio ueram docet dominationem.

Radix tua & generatio tua de terra Chanaam, pater tuus Amorrhæus & mater tua Cethæa.

Valde gloriabantur Iudæi propter cognationem Abraham, ideo etiam domino in sacris euangeliis dicebant, semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus unquam.

Ioan. 8

hanc

A hanc arrogantiam beatus quoque Ioannes Baptiſta comprimit cum dicit, Genimina uiperarum, quis oſtendit uobis fugere a uentura ira? facite ergo fructus dignos pænitentiæ, & ne uelitis dicere intra uos, quia patrem habemus Abraham, Amen enim dico uobis, poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. quemadmodum igitur diuinus hic uir eos, qui ferini erant, & in improbitate degebant, uenenatis feris comparauit, ita hoc loco quoque dominus Deus per prophetam, Chananeam ipſorum ſtirpem uocat, patrem Amorrhæum & matrem Cethæam, & omnino generationem externam. quorum enim æmulati fuerant impietatem, eorum merito cognationem contraxere. et propter mores ſimul cum iſto genere ſortiti ſunt hereditatem. hoc autem ſatis erat ad eos admodum perterrendos non ſolum B propter iſtarum gentium, quæ tunc uigebant, ſcelera, ſed etiam propter ignobilitatem, quam maioribus acceptam referebant, Chanaan ſiquidem exerrationibus obnoxius factus fuit, & ab auo Noe ſeruitutis eſt condemnatus. ab hoc inquit es oriundus, & nulla es cum Abraham & Sem cognatione coniunctus. quorum enim pietatem repudiaſti, eorum etiam cognationem amiſiſti, & illa nobilitate prorſus ſpoliatus es. ita ipſis Chanaan cognatione deterritis, ſeparatim & eorum ſcelera & proprium narrat beneficium.

Luc. 3
Matth. 3

Non eſt præciſus, inquit, umbilicus tuus.

C Hoc eſt, adhuc Aegyptiacum hauris alimentum, & generationem ipſius ex Aegypto exitum uocat. aſſerunt autem medici fetum in utero matris ueluti quandam radicem habere umbilicum, per quem aiunt eum nutriri & augeri. cum igitur obſtetrices partem illam umbilici, a qua propendet infans, incidere conſueuerint, moraliter per translationem ait umbilicus tuus non eſt præciſus, hoc eſt, hodie quoq; ab utero materno, ideſt Aegypto, impietatis attrahis alimentum.

Et in aqua non es lota in ſalutem.

Hoc itidem per translationem ab infantibus, qui poſt partum abluuntur, & occultantur, & a ſanguine ex utero contracto liberantur. tu igitur inquit ab his non es li-D berata, ſed adhuc hodie quoque materni uteri ſigna defers.

Neque ſale ſalita es, & faſciis non es faſciata.

Nec ſale ſalita, nec inuoluta pannis. *Vulg.*

Non accepiſti, inquit, doctrinæ ſales, neque allatas tibi faſcias per legis diſciplinam, quæ adhibentur infantibus, ut ſi aliquod ex membris in ipſo partu a recto ſitu peruerſum fuerit, reſtituatur, decentemque formam ſuſcipiat.

Neque pepercit ſuper te oculus meus, ut facere in te unum ex omnibus iſtis, ut pateretur quid ſuper te, & proiecta es a facie campi prauitate E animæ tuæ, in qua die nata es.

Non pepercit ſuper te oculus, ut faceret tibi unum de his miſertus tui, ſed proiecta es ſuper faciem terræ in abiectione animæ tuæ in die, qua nata es. *Vulg.*

Statim enim & eueſtigio, inquit, nata, & ab Aegypto liberata, & a me legis æqualitatem edocta peruerſa es, obliqua ſemper & deprauata complexa: campum enim æqualitatem hic nuncupauit: ego autem in Aegypto quidem nullam tibi inquit legem attuli neque mandatorum ſales, neque umbilici ſectionem, neque membro-

F rum

rum per fascias reformationem . postea uero quam inde profecta es , omni te curatione dignam censui . ideo subiicit. F

Et ueni super te , & uidi te mistam in sanguine tuo , & dixi tibi , in sanguine tuo uiues , & dixi tibi , cum sanguine tuo uita multiplicare innocenter , sicut ortum agri dedi te .

Vulg. Transiens autem per te uidi te conculcatam in sanguine tuo , & dixi tibi cum esses in sanguine tuo : uiue . dixi inquam tibi : in sanguine tuo uiue . multiplicatam quasi germen agri dedi te .

Conspicatus enim te idololatriæ sanguine inquinatam , & sacrificiorum sanguines amplexantem, concessi tibi ut sacrificares non idolis sed mihi. quod declarauit cum dixit , in sanguine tuo uita multiplicare innocenter , hoc est non præter legem, sed secundum legem,non dæmonibus sed Deo sacrificans : hoc enim faciens instar terræ uirentis germinabis , omnisque generis fructibus exornaberis . G

Et multiplicata es , & magnificata es , & ingressa es in urbes urbium .

Et multiplicata es & grãdis effecta,& ingressa es,& peruenisti ad mundum muliebrem .

Meam , inquit , benedictionem secutum est opus, ego enim dixi , ut ortum agri dedi te , tuque accepta benedictione , simul & multitudinem & magnitudinẽ adepta es , conspicuaque & illustris facta maximas urbes tibi subiecisti , ita breuiter & ortu & incremento ipsius enarrato , rursus partium narrat incrementum. H

Vbera tua , inquit , recta facta sunt , & capillus tuus ortus est .

Vulg. Vbera tua intumuerunt & pilus tuus germinauit .

Omnia per translationem a pueris moraliter narrat , his ampliorem ostendens affectionem , & ubera uocat rationalis animæ partis iudicium , cor enim ubera cooperiunt . capillos uero , ornatum illum qui ab ætatis maturitate proficiscitur .

Tu autem eras , inquit , nuda , & ignominiæ plena . I

Vulg. Et eras nuda & confusione plena .

Nondum enim acceperas legis tegumentum .

Et transij super te , & uidi te , & ecce tempus tuum , & tempus dissoluentium , & expandi alas meas super te , & operui ignominiam tuam , & iuraui tibi , & ingressus sum in testamento tecũ , dicit Adonai dominus .

Vulg. Et transiui per te & uidi te , & ecce tempus tuum tempus amantium , & expandi amictum meum super te , & operui ignominiam tuam , & iuraui tibi & ingressus sum pactum tecum , ait dominus Deus .

Cum enim conspexissem te in reliquum idoneam , quæ mecum per legem societatem coires , expandi quasi quasdam alas salutarium præceptorum doctrinam , & cooperui iniquitatis nuditatem , & hoc connubium etiam dotis libellus est consecutus : ingressus enim sum , inquit , in testamento tecum. & quia opus erat ut libello adhiberetur iusiurandum , ne hoc quidem facere recusaui : sed quamuis fide dignus essem uel uerbo tantum promittens , attamen iusiurandum quoque uerbo adhibui . hoc autem intelligere facile est uolenti legis scripturas percurrere . inueniet enim in beati Moysis cantico,ipsum omnium rerum auctorem Deum ita dicentem: K

Leuabo

A Leuabo in cælum manum meam,& iurabo dextera mea,& dicã uiuo ego in ſæculũ. *Deut. 32*

Et facta es mihi, inquit.

Hoc eſt coniuncta es mihi, & nuptiæ perfectæ ſunt.

Et laui te in aqua, & laui ſanguinem tuum, & unxi te in oleo & indui te uaria, & calciaui te hyacintho, & cinxi te byſſo,& circumdedi te ſubtilibus ex crinibus contextis.

Et laui te aqua & emundaui ſanguinem tuum ex te, & unxi te oleo,& *Vulg.*
B ueſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus.

Sigillatim ſua enarrauit beneficia. primum enim aqua inquit doctrinæ laui te, et luſtrationes, & aquiminaria adhibui, deinde unxi te oleo; hic ſacerdotii genera recenſet; ſacerdotes enim oleo ſancto ungebantur, ipſique byſſinam induebantur,& hyacinthinam ueſtem. Innuit etiam diuitias, quæ acceſſerunt ipſi populo tam ſpiritales, quam corporis ſua ipſius prouidentia. et circumdedi te trichapto, hoc eſt rete e capillis confectum, quod mulierum capitibus circumponebatur. per translationem igitur, impoſitum ipſis decorem ſua in omnibus rebus cura declarauit, &
C innuit item ut ego arbitror tabernaculum, ex ſagis cilicinis confectum, in quo & *Exod. 26*
ſacrificia pro peccato offerebantur, & reuelationes de initiandi ritu factæ exponebantur ex propitiatorio cum principe ſacerdotum Deo colloquente.

Et ornaui te ornamento,& circumdedi armillas circa manus tuas, & monile circa collum tuum, & dedi inaurem circa naſum tuum, & rotulas circa aures tuas, & coronam gloriationis ſuper caput tuum.

Et ornaui te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis,& torquem *Vulg.*
circa collum tuum, & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.

D Et unumquodque horum moraliter decet intelligere: armillas manibus impoſitas, eam uirtutem, quæ ad agendum nos excitat: monile collo circumdatum, legis iugum: inaurem naſo iniectam, a uitiis dehortationem, quæ per mandata freni in ſtar adhibetur a translatione taurorum, qui ferreum annulum naribus excipiunt, quo huc atque illuc circumducuntur. & bobus eorum audaciam comparaſſe teſtis eſt item Oſee propheta qui ex perſona domini loquens ait,Sicut iuuenca irritans irritauit Ephraim: inaures uero auribus adhibitas bonam ſignificat doctrinam, ornamentum auribus ea ui, quæ ad obediendum adducit homines,imponentem: coronam ſuper caput impoſitam eam gloriam, quæ a pietate, & cultu legis,atque adeo ex omnibus bonis comparata ſit.

E Et ornata es auro & argento, & indumenta tua byſſina, & trichapta, & uaria.

Et ornata es auro & argento, & ueſtita es byſſo, & polymito, & mul- *Vulg.*
tis coloribus.

Et unum quodque item horum ita poteſt intelligi. & illud ad ea quæ dicta ſunt addere opus eſt: non ſolũ ea quæ ſunt ſpiritus per modo dicta innui, ſed etiam beneficia ad corpus pertinẽtia ſignificari. ſtatim enim ex Aegypto egreſſi ab Aegyptiis

uasa argentea & aurea mutuati eos spoliarunt, iustam uiolenti operis repetentes mercedem. & tamen earum quoque gentium, quæ palæstinam incolebant, omnes facultates deprædati sunt. significat itaque præter spiritalia bona, eorum quoque quæ ad corpus pertinent, abundantiam. iccirco subiicit. F

Similam, mel, & oleum comedisti.

Omnibus, inquit, terræ bonis potita es ad fruendum.

Et facta es pulchra ualde ualde.

Vulg. Et decora facta es uehementer nimis.

Obseruans legem adepta es decorem ab ipsius legis cultu profectum.

Et directa es in regnum. G

Vulg. Et profecisti in regnum.

Ita inquit aucta es in regnum, ut formidabilis facta sis omnibus finitimis, & regium honorem perceperis. hoc enim innuit his, quæ subiecit.

Et exiuit tibi nomen in pulchritudine tua in gentibus.

Vulg. Et egressum est nomen tuum in gentes ptopter speciem tuam.

Illustris enim facta es & celebris ubique. deinde etiã huiusce rei causam docens ait.

Quia completum erat in decore, quem posui super te, dicit Adonai dominus. H

Vulg. Quia profecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit dominus Deus.

Ego enim tibi decoris istius auctor eram, qui præceptis & legibus te propriis instruxeram.

Et confisa es in pulchritudine tua.

Et habens fiduciam in pulchritudine tua.

Hoc est malorum initium, spem diuinam abiecisse, suisque prosperis gloriari successibus. I

Et fornicata es in nomine tuo, & effudisti fornicationem tuam super omnem transitum, ipsi erat, non erit.

Vulg. Fornicata es in nomine tuo, & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut eius fieres.

Cum nobilissima facta esses, & iccirco maxime gloriareris, a me deficiens in extremam lasciuiam collapsa es, non unum aut alterum excipiens amatorem, sed omnes qui per te transire cupierunt, & cum unoquoque ipsorum consuetudinem habebas, præter legem eam admittens. hoc enim declarauit cum dixit: ipsi erat, non erit. K
cum aliis coniuncta es, ad quos nihil attinebas, mihi quippe a principio te ipsam dedicasti: & fornicationem hic idolorum cultum uocat: & omnem transitum, diuersas dæmonum insidias.

Et cepisti de uestimentis tuis, & fecisti tibi ipsi idola consuta, & fornicata es super eis, & non ingredieris, quæ non erunt, neque fient.

Vulg. Et sumens de uestimentis tuis fecisti tibi excelsa hinc inde consuta, & fornicata es super eis, sicut non est factum neque futurum est.

A Noua, inquit, & incredibilia tua idololatriæ instituta: non enim aliorum tantum æmulata es mala, sed ipsa etiam alia excogitasti, idolorum imaginibus e uestibus confectis, diisque nuncupatis, me præsertim omnia tibi istiusmodi per legem interdicente.

Et sumpsisti uasa gloriationis tuæ ex argento meo, & ex auro meo, ex ijs quæ dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.

Et tulisti uasa decoris tui, de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi, & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis. *Vulg.*

B A me inquit argentum & aurũ accipiens deosq; ex meis donis fabricans meo cultui eos prætulisti. imagines autem masculinas appellauit, quia fornicationem idololatriam per translationem nominat.

Et tulisti, inquit, uestimentum tuum uarium, & induisti ea, & oleum meum, & thymiama meum posuisti ante faciem eorum, & panes quos dedi tibi, simila & melle & oleo cibaui te, & posuisti ea ante faciem ipsorum in odorem suauitatis.

Et sumpsisti uestimenta tua multicoloria, & operuisti illas, & oleum meum & thymiama meum posuisti coram eis, & panem meum quem dedi tibi, similam & oleum & mel, quibus enutriui te, posuisti in conspectu eorum in odorem suauitatis. *Vulg.*

C

Quæ a me, inquit, bona accepisti hæc adulteris illis insanis offerebas, aliis eos instruens & adornans, aliis libamina & sacrificia peragens.

Et factum est dicit Adonai dominus, & tulisti filios tuos, & filias tuas, quas genuisti, & sacrificasti eis in consumptionem.

Et factum est ait dominus Deus, & tulisti filios tuos & filias tuas quas generasti mihi, & immolasti eos ad deuorandum. *Vulg.*

D Deinde reprehensio est per ironiam.

Quasi parum fornicata es.

Numquid parua est fornicatio tua? *Vulg.*

Ex quibus apertum est, & maxime perspicuum fornicationem hic idolorum cultum ab eo uocari.

Et iugulasti, inquit, filios tuos, & dedisti eos, ut consecrares expians eos ipsis, hoc præter omnem fornicationem tuã, & abominationes tuas.

E Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans eis, & post omnes abominationes tuas & fornicationes. *Vulg.*

Omnium enim re uera & improbissimum & maxime detestabile iniusta filiorum cædes, quam insania correpti sacrificantes perpetrabant, mala deorum auersantes, & liberationem a malis, ut stulte opinabantur sibi molientes.

Et non meministi diei infantiæ tuæ, quando eras nuda & ignominiosa, & iquinata sanguine tuo, & uixisti.

Non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda & confusione plena, conculcata in sanguine tuo. F

Non reuocasti, inquit, in memoriam pristina, ut ego te nudam & omni prouidentia orbatam, atque idolorum sanguine pollutam excipiens ablui, auctorque fui ut & uiueres, & omni cura te protegi intelligeres.

Et factum est post omnes iniquitates tuas, uæ tibi uæ tibi dicit Adonai dominus.

Vulg. Et accidit post omnem malitiam tuam, uæ uæ tibi ait dominus Deus.

Fructum enim ingratæ tuæ mentis lamentationem percipis & luctum. deinde diffusius illius impietatem recenset. G

Et ædificasti tibi domum fornicationis, & fecisti tibi prostitutionem in omni platea, & in principio omnis uiæ ædificasti lupanaria tua, offendisti pulchritudinem tuam, & diuisisti crura tua omni transitu.

Vulg. Et ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis, ad omne caput uiæ ædificasti signum prostitutionis tuæ, & abominabilem fecisti decorem tuum, & diuisisti pedes tuos omni transeunti.

Iudic. 2. 3 Hæc apertius cognosci possunt ex historia Iudicum, & ex libro Regnorum. ubique enim & in domibus, & in foris statuerunt idolorum statuas, atque has domos impietate complerunt, & in ipso Dei templo perniciosis dæmonibus aras construxerunt, ubi simulacra dæmonumque imagines posuerunt. & hoc dominus hic accusat, domum fornicationis idolorum nuncupans delubra. & huiusce fornicationis exuperantiam redarguens ostendit ipsam omnibus congredi cupientibus omnino prostitutam, per ea idola, quibus uias, plateas, & omne forum compleuit, pietatisque pulchritudinē læsit, omnemque transitum ad istiusmodi excepit lasciuiam, modo Aegyptiorum, modo Assyriorum, & Chaldæorum deos adorans. idque docens subiecit: H

Et multiplicasti fornicationem tuam, & fornicata es super filios Aegypti, finitimos tuos, magnos carnibus, & multis modis fornicata es ad irritandum me. I

Vulg. Et fornicata es cum filiis Aegypti uicinis tuis, magnarum carnium, & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

Per translationem rursus magnos carne eos, qui supra modum idolorum cultui addicti erant, nominauit, qui hircos, & boues, & oues, canesque, & simias, & crocodilos, & ibes, & accipitres adorarunt.

Et ecce extendam manum meam super te, & auferam legitima tua, & tradam te in animas odientium te, filias alienigenarum declinantes a uia tua, qua impie egisti. K

Vulg. Ecce ego extendam manū meam super te, & auferam iustificationem tuam, & dabo te in animas odientium te filiarum palæstinarum, quæ erubescunt in uia tua scelerata.

Mouebo, inquit, ad disciplinam manum meam, & spoliabo te splendore legis, & te

A te hostibus tuis constituam ludibrium, finitimasque uicinorum urbes adducam, ut in te illudant, quæ tuæ impietatis exuperantiam minime sunt æmulatæ.

Et fornicata es, inquit, super filios Assur, & ne sic quidem expleta fuisti, & fornicata es & non es satiata, & multiplicasti lupanaria tua ad terram Chanaam, & in Chaldæos, & neque in his expleta es.

Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quòd nec dum fueris expleta, & postquam fornicata es nec sic es satiata, & multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaam cum Chaldæis, & nec sic satiata es. *Vulg.*

B Vnaquæque natio, inquit, propriis seruiuit idolis: tu uero cum adoraueris deos omnes, & omnium idolorum, quæ sunt ubique terrarum, cultum complexa sis, nondum tamen ne hodie quidem ulla te impietatis satietas cepit.

Quo mundabo cor tuum, dicit Adonai dominus, cum facias tu hæc omnia opera mulieris adulteræ licentia abutentis?

In quo mundabo cor tuum, ait dominus Deus, cum facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis? *Vulg.*

Quam inquit tua impietate dignam tibi pœnam infligam? quo adhibito remedio
C ulcera tua putrida expurgabo? ausa es enim opera mulieris, quæ a fronte pudorem absterserit, impudenterque & propalam intemperantiam profiteatur.

Et fornicata es tripliciter in filiabus tuis.

Iniquitas tua subiectarum tibi urbium triplex est, & quam oportuit fuisse pietatis magistram, hæc omnis impietatis extitit exemplar.

Cum ædificaueris inquit, lupanar tuũ in principio omnis uiæ & prostitutionem tuam fecisti in omni platea, & non fuisti ut meretrix cogens mercedes.

Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis uiæ, & excelsum tuum
D fecisti in omni platea, nec facta es quasi meretrix fastidio augẽs pretium. *Vulg.*

Neque enim rerum necessariarum inopia ad istam te lasciuiam redegit: omnibus quippe bonis perfruens, meisque delicate abutens muneribus, quæ a me tibi tribuerentur, illis offerebas: iccirco similis es mulieri, uiro quidẽ matrimonio coniunctæ, sed adulteris formam prostituenti, & quæ uiri sunt elargienti, & amatoribus ea suppeditanti.

Mulier enim adultera inquit sub uiro suo similis tibi in alienos, quæ a uiro suo accipiens mercedes, & in omnibus fornicantibus in eam prodens merces.

E Sed quasi mulier adultera, quæ super uirum suum inducit alienum.

Et hoc idem latius narrans, ut aperte quam sit illa res absurda redarguat,

Omnibus, inquit, meretricibus dantur mercedes, tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & onerabas eos ut uenirent ad te per circuitum in fornicatione tua. *Vulg.*

Et dona dabas eis ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

Nemo

Nemo enim aliquid unquam boni a pessimis dæmonibus accepit, qui uero eos colere instituunt, concessa sibi a Deo bona illis offerentes, eorum dominationem attrahunt. hoc enim innuit, cum dixit, & onerabas eos ut uenirent ad te per circuitum in fornicatione tua. iis enim, quæ illis offerebas, eos hortabaris, ut ad te uenientes accurrerent, tecumque continenter uersarentur. F

Et factum est in te peruersum præter mulieres in fornicatione tua, & post te non fornicabuntur. in eo enim quod tu das mercedes, & mercedes non dantur tibi, factum est in te peruersum.

Vulg. Factum est in te contra consuetudinem mulierum, in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio: in eo enim quod dedisti mercedes, & mercedes non accepisti factum est in te contrarium. G

Similis enim facta es inquit lasciuis mulieribus, quæ omnibus prostitutæ sunt, multorum admittens consuetudinem: quod uero nō accipias sed præbeas mercedem, contraria rursus illis facere perseueras. quapropter & eas, quæ ante fuerunt, & quæ post futuræ sunt, istiusmodi lasciuiæ genere uicisti. ita enudata ipsius iniquitate a rebus ei nomen imponens ait.

Iccirco meretrix audi uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, eo quòd effudisti æs tuum, & reuelabitur ignominia tua in fornicatione tua, ad amatores tuos, & in omnes cogitationes iniquitatum tuarum, & in sanguinibus filiorum tuorum, quos dedisti eis, H

Vulg. Propterea meretrix audi uerbum domini, hæc dicit dominus Deus, quia effusum est æs tuum, & releuata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis,

Subæratum uocatur adulterinum numisma, in quo alia cōmista sit materia. quando igitur meis legibus inquit, haud mediocrem quandam iniquitatem admiscuisti, immo multum æs effudisti, ita ut ne in reliquum quidem auri appareat natura, sed totum numisma æreum conspiciatur, deinceps te mea prouidentia destitutam ignominia complebo, omnis generis tuæ iniquitatis a te repetens pœnas, sed præcipue ob iniustam filiorum cædem, quos cruentis dæmonibus obtulisti. I

Ideo ecce ego super te congrego omnes amatores tuos quibus commista es, et omnes quos amasti, cum omnibus, quos oderas, & congregabo eos super te in circuitu.

Vulg. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es, & omnes quos dilexisti, cum uniuersis, quos oderas, & congregabo eos super te undique. K

Per ipsos inquit amatores tuos ulciscar te. æmulata es Chaldæorum, Assyriorum, Chananæorum, & Aegyptiorum impietatem, his contra te instrumentis usus debita tibi infligam supplicia, & cum amatoribus tuis eos quoque quos odisti coniungam, ut & isti, & illi ingentem tuam conspicentur iniquitatem.

Reuelabo enim malitias tuas inquit ad eos, & uidebunt omne dedecus

A cus tuum. et ulciscar te ultione adulterarum, & effundentium sanguinem, & ponam te in sanguine furoris mei & zeli.

Et nudabo ignominiam tuam coram eis, & uidebunt omnem turpitudinem tuam, & iudicabo te iudiciis adulterarum, & effundentium sanguinem, & dabo te in sanguinem furoris & zeli. *Vulg.*

Homicidarum enim & adulterarum mulierum pœnas lues. quarum enim imitata es scelera, earum supplicia subibis.

Et tradam te in manus eorum, & effodient lupanar tuum.

B Et dabo te in manus eorum, & destruent lupanar tuum. *Vulg.*

Hoc est dæmonum delubra.

Et destruent basim tuam.

Et demolientur prostibulum tuum.

His innuit sacrum Dei templum, basis enim ipsorum, & crepido, & fundamentum cultus qui in eo adhibebatur.

Et exuent te uestimentis tuis, & sument uasa gloriationis tuæ, & dimittent te nudam & ignominiæ plenam.

C Et denudabunt te uestimentis tuis, & auferent uasa decoris tui, & derelinquent te nudam plenamque ignominia. *Vulg.*

Direptionem & seruitutem his declarauit.

Et adducent super te turbas, & lapidabunt te in lapidibus, & iugulabunt te in gladiis suis, & incendent domos tuas in igne, et facient in te ultiones coram mulieribus multis.

Et adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis, & comburent domos tuas igni, & facient in te iu-
D dicia in oculis mulierum plurimarum. *Vulg.*

Hæc captiuitatis tempore eueniunt. quæ per translationẽ disseruit ab adultera muliere, quæ lapidibus oppressa occidebatur, comburebaturque. quamobrẽ in translatione commoratus subiecit. et facient in te ultiones coram mulieribus multis. non autem mulieres, mulieres uocat, sed per translationem urbes ita nuncupat, quandoquidem ipsam quoque urbem mulieris instar in iudicium adducit. deinde utilitatem a pœna profectam innuit.

Et auertam te a fornicatione, & mercedes non dabis amplius.

E Et desines fornicari, & mercedes ultra non dabis. *Vulg:*

Spoliata enim tua tranquillitate & captiua in seruitutem abducta non habebis amplius in posterum improbæ illius lasciuiæ occasiones. sed egestas utilitatis tibi conciliatrix erit.

Et dimittam furorem meum super te, & auferetur zelus meus a te, & requiescam, neque sollicitus ero amplius.

Et requiescet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus a te, & quiescam, nec irascar amplius. *Vulg.*

Per

Per translationem rursus tanquam de homine zelotypia affecto ægreferente uxoris adulterium hæc dixit. adhibito enim supplicio, inquit, lasciuiam tuam comprimã, & a cura quam de te habeo solutus ac liber ero. non amplius enim me amatores tui ad zelotypiam adducent, & hoc tibi inferam supplicium. F

Eo quòd non es recordata diei infantiæ tuæ, & molestia afficiebas me in omnibus his, & ego ecce uias tuas in caput tuum dedi, dicit Adonai dominus.

Vulg. Eo quòd non fueris recordata dierum adolescentiæ tuæ, & prouocasti me in omnibus his, quapropter & ego uias tuas in capite tuo dedi, ait dominus Deus. G

Tu inquit attraxisti horum malorum uim, cum nolueris cogitare, qualis ex quali facta sis, & ut te quæ tenuis eras & parua atque omnino ignobilis, celebrem reddidi & admodum illustrem.

Et sic non feci secundum omnem impietatem tuam in omnibus iniquitatibus tuis.

Vulg. Et non feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis.

Nihil tuis, inquit, peccatis dignum sustines: paruum enim est supplicium si cum impietate conferatur. H

Hæc sunt omnia, quæcunque dixerunt contra te in parabola dicentes. sicut mater, etiam filia.

Vulg. Ecce omnis, qui dicit uulgo prouerbium, in te assumet illud dicens, sicut mater ita & filia eius.

Tibi conuenit, inquit, prouerbiũ illud quod circumfertur, matri similem esse filiã: & matrem ipsius supra Cethæam nuncupauit.

Filia matris tuæ es tu, quæ repulit filios suos & uirum suum: & soror sororum tuarum, quæ expulerunt uirum suum, & filios suos. I

Vulg Filia matris tuæ es tu, quæ proiecit uirum suum, & filios suos: & soror sororum tuarum, quæ proiecerunt uiros suos & filios suos.

His ostendit non Iudæorum tantum esse se Deum, sed etiam gentium: etenim illorum antiquitus Deus appellatus est, antequam ipsi eo detrimento afficerentur, ut idola colerent. quapropter illos quoque & uirum & filios repulisse dixit: negato Deo, dæmonibusque filiis immolatis. deinde apertius loquitur.

Mater uestra Cethæa & pater uester Amorrhæus, soror tua senior Samaria hæc, & filiæ eius, & sedens a sinistris tuis, & soror tua iunior sedẽs a dextris tuis Sodoma & filiæ eius. K

Vulg. Mater uestra Cethæa & pater uester Amorrhæus, & soror tua maior Samaria, ipsa & filiæ eius, quæ habitant ad sinistram tuam, soror autem tua minor te, quæ habitat a dextris tuis, Sodoma & filiæ eius.

Non secundum tempus, sed secundum impietatis doctrinam appellauit, tempore enim Sodoma antiquior est. sed quia Samariæ prius æmulata est instituta, deinde paulatim auxit facinora, ita ut etiam Sodomis assimilari potuerit, iunioremque sororem

A sororem appellat, Sodoma, ut quæ postea cognationem cum ipsa complexa sit. impietatis enim communionem cognationem uocauit. illud autem a dextris & sinistris, propter situm locorum apposuit: his enim qui in Hierosolymis sunt ad orientem conuersi, a dextris Sodoma sita sunt: a sinistris uero Samaria magis uergens ad aquilonem. filias autem huius & illius subiectas & urbes & uicos nominat. cupiensque impietatis exuperantiam ostendere subiecit.

Et ne sic quidem in uiis earum ambulasti, neque secundum iniquitates earum fecisti, & parum absuit, & superasti eas in omnibus uiis tuis.

Sed nec in uijs earum ambulasti, neque secundum scelera earum fecisti pauxillum minus: pæne sceleratiora fecisti illis in omnibus uiis tuis. *Vulg.*

B Auxisti, inquit, commentis praua earum instituta, & periclitaris impietatis præmia percipere.

Viuo ego dicit Adonai dominus, si fecit Sodoma soror tua hæc, & filiæ eius, quemadmodum fecisti tu, & filiæ tuæ.

Viuo ego dicit dominus Deus, quia non fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu, & filiæ tuæ. *Vulg.*

C Deinde discrimen ostendit.

Verumtamen iniquitas Sodomorum in superbia, & in saturitate panis, & in abundantiis deliciabantur ipsa & filiæ eius, hoc fuit in ipsa, & in filiabus eius, & manum mendici & pauperis non assumebant; & gloriabantur, & fecerunt ea quæ sunt absurda coram me, & abstuli eas, sicut uiderunt.

Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius, & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas sicut uidisti. *Vulg.*

D Circumfluentes nimia bonorum, inquit, abundantia, & in superbiam, & arrogantiam prolapsæ sunt, & eos qui egerent despiciebant, ipsi omnibus deliciis perfruentes, ex quo in extremam lasciuiam inciderunt, & pœnas impiis facinoribus dignas pertulere.

Et Samaria secundum dimidia peccatorum tuorum non peccauit, & multiplicasti iniquitates tuas super eas, & iustificasti sorores tuas in peccatis tuis, & omnibus iniquitatibus tuis, quas fecisti.

E Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit, sed uicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. *Vulg.*

Hanc autem comparationem non facit secundum solam peccati, sed secundum prouidentiæ qualitatem. nam tametsi peccasset, & infinita facinora ausa esset Samaria, at procul aberat a Dei templo, & paruam certe quandam ueniam habebat. cum & sub alius regis imperio degeret & in sacro Dei templo legitima perficere nequiret. et Sodo-

et Sodoma item neque prophetam habebat, neque legis latorem, sed sola natura- F
lis legis doctrina fruebatur, tu uero & legem habens, & sacerdotes, & prophetas, & sacrum Dei templum, legitimumque cultum, illarum impietatē consectata es, quare illas ostendis uenia dignas.

Et tu sustine tormentum tuum superans, in quo corrupisti sorores tuas in peccatis tuis, quibus inique egisti super eas, & iustificasti eas super te ipsam.

Vulg. Ergo & tu porta confusionem tuam, quæ uicisti sorores tuas peccatis tuis sceleratius agens ab eis: iustificatæ sunt enim a te.

Haud simpliciter dixit iustificasti, sed super te ipsam. tu enim illarum scelera imita- G
ta, non habes excusationem qua te defendas, a lege & prophetis adiuta. illæ uero propter impietatis exuperantiam ueniam consequi cupiunt. suscipe igitur tuorum institutorum supplicium: quia illis quoque detrimentum attulisti.

Et tu confundere, & suscipe ignominiam tuam, eo quòd iustificasti sorores tuas.

Vulg. Ergo & tu confundere & porta ignominiam tuam, quæ iustificasti sorores tuas.

Cum aliquis est in honore nec intelligit, ignominia affectus sensum pristini percipit H
honoris. et Hierusalem igitur non cognito honore sibi a Deo concesso, obsidione
Psal. 43 & captiuitate suum agnouit Deum. Iccirco a beato Dauid docta exclamat. confusio faciei meæ cooperuit me, a uoce exprobrantis & obloquentis, a facie inimici & persequentis.

Et auertam, inquit, auersiones earum, auersionem Sodomorum & filiarum eius, & auertam auersionem Samariæ & filiarum eius.

Vulg. Et conuertam restituens eas conuersione Sodomorum cum filiabus suis, & conuersione Samariæ & filiarum eius.

Opus est scripturæ idiomata nouisse, neque enim aliter eius consilium percipi po- I
test. hoc igitur idioma præter alia multa item habet, ut & quæ fuerunt tanquam futura narret, & futura, ut ea quæ facta sint. itaque hoc loco similiter res gestas, ut futuras differit, auersata est me Sodoma & subiectæ illi urbes, parique ratione cum subiectis Samaria, sed ego item auersatus sum, eorũque quæ peccauit exegi pœnas.

Tuamque rursus itidem auertam auersionem in medio earum ut portes tormentum tuũ, & ignominia afficiaris ex omnibus quæ fecisti, cum tu ad iracundiam prouocares me.

Vulg. Et conuertam reuersionem tuam in medio earum, ut portes ignomi- K
niam tuam, & confundaris in omnibus quæ fecisti consolans eas.

Eadem, inquit, tu quoque patieris, quæ illæ passæ sunt, & eorum quæ in me deliquisti pœnas dabis.

Et soror tua Sodoma, & filiæ eius restituentur, sicut fuerunt a principio, & tu & filiæ tuæ restituemini sicut fuistis a principio.

Vulg. Et soror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatem suam,

et

A & Samaria & filiæ eius reuertentur ad antiquitatẽ suam, & tu & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatem uestram.

Restitutionem hic non in melius, sed in peius appellauit, rursus enim idioma illud scripturæ, quod de præteritis loquitur ut de futuris, Sodomis appositum est. quod autem dicit, est huiusmodi: quemadmodum Sodoma cum essent clara & a plurimis habitata, in pristinam formam restitui, fecique ut prorsus a cultoribus essent uacua, qualia erant antequam ædificarentur, ita & tibi adempto omni decore operam dabo ut in pristinam redeas formam.

B Et nisi fuisset Sodoma soror tua in auditum in ore tuo, in diebus superbiæ tuæ antequam reuelarentur malitiæ tuæ, quemadmodum nunc opprobrium fuisti filiarum Syriæ & omnium quæ in circuitu tuo, & filiarum alienigenarum, circumdantium te in circuitu.

Non fuit autẽ Sodoma soror tua audita in ore tuo in die superbiæ tuæ, *Vulg.* antequam reuelaretur malitia tua, sicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæstinarum, quæ ambiunt te per gyrum.

C Si non didicisses, inquit, Sodomorum supplicium, & diuulgatum fuisset in ore tuo illorum exitium, quemadmodum tua nũc obsidio in Syriæ & Palæstinæ ciuitatibus, quid nam amplius mali perpetrasses? neque enim illorum tibi exemplum profuit, sed cum noris & quæ illi ausi sunt, & illatas ipsis calamitates, nihilo minus delinquere perseueras. propterea

Iniquitates tuas & iniustitias tuas tu porta eas, dicit dominus Deus. hæc dicit Adonai dominus, & faciam in te, sicut fecisti, sicut despexisti execrationem ut uiolares testamentum meum.

Scelus tuum & ignominiam tuam tu portasti ait dominus Deus, quia *Vulg.*
D hæc dicit dominus Deus. Et faciam tibi, sicut despexisti iuramentum, ut irritum faceres pactum.

Habuit lex execrationem eos, qui uiolassent ipsam persequentem, iussitque hanc sex tribus in monte Gebal stantes percurrere, & omnem populũ respondere Amen. Cum igitur ne execrationem quidem uerita fueris, sed absque metu pactum meum uiolaris, percipe seminum fructus. deinde post pœnam bona quoque pollicetur.

Et recordabor ego testamenti mei tecum in diebus infantiæ tuæ, & statuam tibi testamentum meum, testamentum sempiternum.

Et recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ, & su- *Vulg.*
E scitabo tibi pactum sempiternum.

Tu enim mea fœdera, inquit, aspernata es, & pacta, quæ mecum pepigeras uiolasti, sed me ne hoc quidem adducet ut te omnino deseram, uerum ubi te disciplina instructam, æquitatem edocuero, fœderum illorum recordabor, quæ olim tecum percussi cum adhuc esses infantula: & ita uocat tempus illud, quo in solitudine est commorata, & statuam testamentum meum, testamentum sempiternum. non legis sed gratiæ, non per Moysem sed per apostolos: illud enim ad tempus durabat, hoc est æternum. hoc item per Hieremiam prophetam se facturum pollicitus

Hiere. 31 tus est. disponam enim domui Israel, inquit, & domui Iuda, testamentum nouũ, F
non secundum testamentum, quod disposui patribus eorum, in die qua apprehen
di ego manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, quia ipsi non manserũt
in testamento meo, & ego repuli eos, sed disponam ipsis testamentum nouum dãs
leges in mentem eorum, & in corde eorum scribam eas. hoc item testamentum
hic quoque pollicetur.

Et recordaberis, inquit, uiarum tuarum, & ignominia afficieris cum receperis tu sorores tuas seniores te cum iunioribus te.

Vulg. Et recordaberis uiarum tuarum & confunderis cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis. G

A supplicio enim sensum tuarum uiarum percipiens, ignominiamque tibi circumiectam conspicata propium agnosces dominum: uidebisque etiam istas sorores tuas eodem tecum fœdere fruentes, immo te ipsam una cum illis idem adeptam.

Dabo enim tibi ipsas, inquit, in ædificationem, & non ex testamento tuo.

Vulg. Et dabo eas tibi in filias, sed non ex pacto tuo.

Non enim illæ per te, sed tu ex illis percipies utilitatem, non isto testamento, se-
cundum quod nunc remp. administras, hanc societatem conciliante, sed sempiter- H
no illo quod tibi postea tradetur. innuit per Sodoma & Samariam omnium gentiũ
& Iudæorum pariter futuram pietatem.

Et suscitabo, inquit, ego testamentum meum tecum, & cognosces quia ego dominus.

Vulg. Et suscitabo ego pactum meum tecum & scies quia ego dominus.

Primum enim Iudæis prædicatum est euangelium, deinde omnibus gentibus, sed
etiam per magnum Heliam rursus prædicabitur ante mundi consummationem. ego
igitur, inquit, omnia faciam tuam utilitatem prouidens. Ex his enim cognosces
qualia fuerint ea, quæ a te in me profecta sunt, & qualia ea bona quæ ex me tibi I
acciderunt. iccirco subiecit.

Vt recorderis, & pudore perfundaris, & non sit tibi amplius aperire os tuum a facie ignominiæ tuæ, cum tu placaueris me secundum omnia quæcunque fecisti, dicit Adonai dominus.

Vulg. Vt recorderis & confundaris & non sit tibi ultra aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti ait dominus Deus.

K

His uerbis tres pueri quoque in fornace usi sunt. ascitis enim sibi populi sceleribus
Dan. 3 supplicantes dicebant: & nunc non est nobis aperire os, confusio & opprobrium
facti sumus seruis tuis, & colentibus te. & diuinus Daniel itidem in captiuitate sup-
plicans exclamat: Tibi domine iustitia, & nobis confusio faciei, sicut dies hæc, &
regibus nostris, & patribus nostris, & principibus nostris. causamque ostenden-
tes merito subiecerunt: quia peccauimus tibi. Igitur exitum hæc quoque prophe-
tia sortita est. expers enim mẽdacii est, qui spiritu suo afflat prophetas. itaque opor
tet nos item nostra examinantes, & accurata habita eorum quæ administrauimus
quæ-

A quæstione, nostrisque cum delictis diuina beneficia conferentes his uti supplicantes uerbis, & pudore peccatorum quæ ante commisimus opus illud effugere, quod ignominiæ efficiendæ uim habeat, Deique memoria animam illustrare. sic enim poterimus a peccati machinis procul abesse, & Deo assistentes eiusdem gratia perfrui in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO VI.

Et factum est uerbum domini ad me dicens: fili hominis, narra narrationem, & dic parabolam super domum Israel, & dices, hæc dicit Ado
B nai dominus.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis propone æni gma, & narra parabolam ad domum Israel, & dices, hæc dicit dominus Deus. *Vulg.*

Enigmatice iubetur ipsis prophetare, ut qui audiunt non intelligentes quæ dicantur, ad ea inquirenda maius adhibeant studium, & per interrogationem a propheta interpretationem percipiant.

C Aquila magna, magnis alis prædita, longa extensione, plena unguiũ.

Aquila grandis magnarum alarum longo membrorum ductu, plena plumis & uarietate. *Vulg.*

His Nabuchodonosor innuit, quem magnum nominauit propterea quod celeberrimus fuerit, magnisque alis præditum, quia maxime regnum dilatauit, longum extensione, ut superbum & arrogantem; & plenum unguium ipsum uocauit, ut cui suppeditaret multus exercitus & equitatus & peditatus, leuisque armaturæ & scutati milites: ungues enim regis sunt milites, qui extremam corporis obtinent partem: eo quod ducibus subiecti sint, & celeres sunt atq; ualidi ad percutiendum,
D & feræ instar dilaniandum eos qui contradicere conentur.

Quæ habet, inquit, ductum intrandi in Libanum.

Venit ad Libanum.

Hic aperte docuit non sponte ad Hierusalẽ illum accessisse, sed ab auctore omnium rerum Deo quadam haud conspicua ratione impulsum & adductum. Libanum autem Hierusalem appellauit, non tantum ut illustrem, sed etiam ut id temporis superbia elatam, & incolis refertam, & legitimis sacerdotibus prophetisque diuina uaticinantibus.

E Et ingressa est inquit, & cepit selecta cedri, summum mollitiæ uellicauit.

Et tulit medullam cedri, summitatem frondium eius auulsit. *Vulg.*

Iechoniam per hæc innuit, selecta uero cedri propter regnum dixit; summum autem mollitiæ, non solum propter celsitudinem, sed etiam propter iuuenilem ætatem. iuuenis enim cum adhuc esset ætate & regnum excepit & captiuitatem pertulit: & congruenter apposuit illud uellicauit, quia aquilam appellauit plurimis unguibus utentem.

Et introduxit ea inquit in ciuitatem Chanaan, in urbem muro muni F
tam posuit ea.

Vulg. Et transportauit ea in terram Chanaan, in urbe negotiatorum posuit illam.

Babylonem per hæc significauit, ipsamque urbem Chanaan propter morum cognationem nuncupauit.

Et cepit de semine terræ & dedit ea in campum satiuum, ut acciperet radicationem plantarum, in aqua multa conspicuum posuit illud.

Vulg. Et tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine ut firmaret radicem super aquas multas. in superficie posuit illud. G

Per hoc Sedeciam declarauit. hoc enim pro Iechonia rege declarato abiit, neque amplius Hierusalem Libanum appellat, sed campum ad serendum aptum, & illud in aqua multa conspicuum posuit illud, significat, cum subiectus est, eique impositum est tributum.

Et ortum est, inquit, & factum est in uineam, & fecit surculos, & extendit ramos suos.

Vulg. Cumque germinasset creuit in uineam latiorem humili statura respicientibus ramis eius ad eam, & radices eius sub illa erant. H

Maxime imbecille fuit nouissimum Iudæorum regnum. cum enim ter iam sustinuissent obsidionem, & in seruitutem abducti essent, in paupertatem quoque compulsi sunt, & multitudine spoliati. iccirco ait.

Quia facta est in uitem imbecillem, & paruam magnitudine, & palmites eius super eam.

Vulg. Facta est ergo uinea, & fructificauit in palmites, & emisit propagines.

Non amplius, inquit, extendit secundum Dauid prophetiam, usque ad mare, & I
usque ad flumina, neque operuerunt montes umbræ eius, et arbusta eius cedros Dei. illud autem, extendit ramos suos, non magnitudinem significat, sed erga Aegyptium amicitiam. iccirco subiecit.

Et facta est altera aquila magna magnarũ alarum, & multa unguibus: & ecce uitis hæc implicata ad eam, & radices eius ad ipsam, & ramos suos extendit ei, ut potaret eam cum gleba a radice plantationis suæ in campum pulchrum, in aqua multa hæc bibet, ut faciat germina & ferat fructum, ut sit in uitem magnam.

Vulg. Et facta est aquila altera grandis magnis alis multisque plumis, & ecce K
uinea ista quasi remittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam ut irrigaret eam de areolis germinis sui, in terra bona super aquas multas plantata est, ut faciat frondes & portet fructum, ut sit in uineam grandem.

Aquilas uocat reges propter imperium; regiũ enim est animal & in aues imperium sortitum; & per has Aegyptiorum innuit regem. hic Vaphres erat, cuius meminit

A Hieremias propheta, quocum Sedecias fœdus percussit, uiolato iureiurando & pactis, quæ cum Nabuchodonosor ipse pepigerat. illud autem ramos suos extendit ei, pecunias a Sedecia regi Aegyptiorum missas significat: misit autem, inquit, ut potaret eam cum gleba, ut & pro rege & pro illi subiectis pugnet. glebam enim appellauit populum, in translatione commoratus, siquidem & regem uitem nuncupauit. uitis autem in terra plantata & proprias huic tribuit radices, & humorem ab hac exhaurit. misit igitur pecunias, inquit, Aegyptiorum regi Sedecias, ut illius auxilio & ipse & populus tutelam adipisceretur, ut faciat germina & ferat fructum. uitis autẽ permanens, hoc est cum non amiserit eam quã accepit dignitatẽ.

B Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus, si dirigetur nonne radices teneritudinis, & fructus eius computrescet, & arescent omnia, quæ oriuntur ante eam?

Dic hæc dicit dominus Deus: ergo ne prosperabitur? & radices eius euellet, & fructus eius distringet, & siccabit omnes palmites germinis eius, & arescet: *Vulg.*

Spes eius, inquit, fallet eam, neque potietur iis, quæ expectat, irrigatio enim Aegypti non solum nullam ei afferet utilitatem, sed etiam in radicibus gignet putredinem. & inde natos fructus arefaciet. atque hoc rerum euentu comprobatum est. C fretus enim Sedecias Aegyptii auxilio, uiolauit fœdera quæ cum Nabuchodonosor percusserat. ille uero eò cum exercitu profectus, & ipsum captiuum cepit, & populum in seruitutem redegit, & urbem combussit.

Et non in brachio magno, neque in populo multo ut euellat eam a radicibus eius.

Et non in brachio grandi, neque in populo multo ut euelleret eam radicitus? *Vulg.*

D Neque enim multum exercitum mittet ipsi Aegyptius, & hic non solum ipsi non proderit, sed etiam a radicibus euellet.

Et ecce bibet, num dirigetur?

Ecce plantata est, ergo ne prosperabitur? *Vulg.*

Et interim, inquit, auxilio confidit, sed non perpetuo fruetur.

Nonne simul eam contigerit uentus urens, arescet ariditate, cum gleba germinis sui arescet?

Nonne cum tetigerit eam uentus urens siccabitur, & in areis germinis sui arescet? *Vulg.*

E Statim enim cum Babyloniorum rex, inquit, aduenerit, & rex, & omnis ei subiectus populus in seruitutem redigetur. rursus enim hic populum glebam appellauit, uentumque urentem Babylonii regis exercitum: sicut enim uitem regem, & glebam populum, in quo plantatus fuerat, ita per translationem irrigationem Aegyptii auxilium, uentum autem urentem Babylonii impetum appellat.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis, dic ad domum irritantem, nescitis quid sint hæc? dic eis. Ecce uenit rex Babylo-

nis super Hierusalem, & capiet regem ipsius, & principes eius, & abducet ipsos ad se ipsum in Babylonem. F

Vulg. Et factum est uerbum domini ad me dicens, dic ad domum exasperantem: nescitis quid ista significent? dic ecce ueniet rex Babylonis in Hierusalem, & assumet regẽ & principes eius, & adducet eos ad semet ipsum in Babylonem.

Illud ecce uenit præsentis temporis, pro ecce uenit præteriti: interim enim, quæ iam facta sunt, enarrat, & de Iechonia hæc recensuit, & secundum proprium idioma, præterita ut nondum gesta commemorat. illa uero de Iechonia ab eo dicta fuisse, qui sextum iam reliquum degebat annum captiuus, secundum ipsius prophetæ doctrinam sequentia docent. G

Et capiet, inquit, de semine regni, & disponet cum eo fœdus, & introducet ipsum in maledictione, & duces terræ capiet, ut sit in regem infirmum, & omnino non extollatur, sed custodiat testamentum eius, & statuat illud.

Vulg. Et tollet de semine regni, ferietque cum eo fœdus, & ab eo accipiet iusiurandum, sed & fortes terræ tollet, ut sit regnum humile, & non eleuetur, sed custodiat pactum eius, & seruet illud. H

Hæc de Sedecia dixit, quæ sex annis ante acciderant. illud igitur, capiet disponet & introducet, pro cepit disposuit & introduxit: fœdera enim cum Sedecia percutiens, ab eo maxime horribile iusiurandum exegit, ne pacta sibi imposita uiolaret, sed ille statim iusiurandum conculcauit. subiiciens autem ipsum, inquit, regẽ omnes diuitiis superbos in seruitutem captiuos abducet. Quod nos & quartus Re-
4. Reg. 25 gum, & secundus Paralipomenon docuit, itemque beatus Hieremias propheta. et
2. Para. 36 hæc omnia, inquit, Babylonius molitur, ut infirmum reddat regnum, ut perpetuo
Hiere. 39 obediat, neque ulla ei sit seditionis occasio.

Et recedet ab eo, ut mittat homines in Aegyptum, ut det sibi equos & populum multum. I

Vulg. Qui recedens ab eo misit nuncios ad Aegyptum, ut daret sibi equos & populum multum.

Quæ supra adumbratim, et per similitudinem dixerat, hic aperte docuit, deinde per interrogationem subiicit.

Num dirigetur, num saluabitur, faciens contraria, & uiolans fœdus? num effugiet?

Vulg. Numquid prosperabitur, uel consequetur salutem qui fecit hæc? & qui dissoluit pactum, numquid effugiet? K

Vobis, inquit, usus sum iudicibus, an iustum sit eum qui iusiurandum & fœdera uiolarit, pœnas effugientem consequi salutem. quia uero nihil respondistis, ego sententiam profero.

Viuo ego dicit Adonai dominus: Certe in loco regis, qui constituit eum regem, qui non honorauit maledictionem meam, & transgressus est

A eſt teſtamentum meum cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu magno, neque in turba multa.

Viuo ego dicit dominus Deus, quoniam in loco regis, qui conſtituit *Vulg.* eum regem, cuius fecit irritum iuramentum & ſoluit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur, & non in exercitu grandi, neque in populo multo.

Ignorans me Babyloniorum rex, inquit, meo impulſu ab iſto iuſiurandum exegit: ſed iſte qui ſub meis legibus degebat, iurisiurandi uiolator fuit: iccirco ei regi, qui
B ipſum delegerit, tradetur, & in Babylone ſortietur uitæ finem.

Faciet autem Pharao bellum in iactu aggeris, & in extructione uallorum, ut auferat animas multas.

Faciet contra eum Pharao prœlium in iactu aggeris, & in extructione uallorum, ut interficiat animas multas.

Et hoc item nos edocet beatus Hieremias propheta. cum enim Chaldæi Hieruſalē obſiderent, Aegyptiorum rex uenit auxilio Iudæis, cuius aduentum ueriti Chaldæi receſſerunt, uerum Sedeciæ per Hieremiam prophetam præcipit auctor omnium Deus, ne confideret Aegyptiorum ſuppetiis, ſtatim enim ueniet, inquit, rex Baby
C lonis & capiet urbem. Hæc item hoc loco per Ezechielem ait Deus.

Et non honorauit iuramentum ut uiolaret fœdus, & ecce dedit manū ſuam, & omnia hæc fecit ei, num ſaluabitur?

Spreuerat enim iuramentum ut ſolueret fœdus, & ecce dedit manum *Vulg.* ſuam, & cum omnia hæc fecerit non effugiet.

Nullam, inquit, utilitatem ex Aegyptii ſocietate percipiet, ſed uiolati fœderis pœnas perſoluet.

D Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus: Amen, iuramentum meū quod inhonorauit, & teſtamentum meum quod transgreſſus eſt, & dabo illud in caput eius, & extendam ſuper eum rete meum, & capietur in complexione eius, & ducam ipſum in Babylonem, & diſceptabo cum eo illic de iniuſtitia eius, qua iniuſte egit in me in omnibus exiliis ſuis, & omnes electi eius cum omnibus aciebus eius in gladio cadent, & omnes reliquos ipſorum in omnem uentum diſſipabo. et cognoſcetis quia ego dominus locutus ſum.

Propterea hæc dicit dominus Deus, uiuo ego quoniam iuramentum *Vulg.*
E quod ſpreuit, & fœdus quod præuaricatus eſt, ponam in caput eius, & expandam ſuper eum rete meum, & comprehendetur in ſagena mea, & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in præuaricatione qua deſpexit me, & omnes profugi eius cum uniuerſo agmine ſuo gladio cadent, reſidui autem in omnem uentum diſpergentur, & ſcietis quia ego dominus locutus ſum.

Fretus, inquit, Aegyptiorum auxilio meum iuſiurandum conculcauit, ſed ego

ueluti quodam rete usus Chaldæorum exercitu, uiuum capiam ipsum, & in Babylonem transmittam, & profugos eius, & optimates exercitus neci dabo, eos uero qui e prœlio mortem effugerint, capiendos curabo, & ipsa experientia uos discetis uerba mea carere mendacio. quod significauit cum dixit, & cognoscetis quia ego dominus locutus sum. F

Hæc dicit Adonai dominus, capiam ego de electis cedri altæ de uertice, & dabo de capite ramorum eius, ex corde uerticis eius auellã, & plantabo super montem excelsum ego, & suspendam illud in monte sublimi Israel, & plantabo illud, & emittet germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnã, & requiescet sub ea omnis auis, & omne uolatile sub umbra eius requiescet, & rami eius restituentur. G

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: & sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de uertice ramorum eius tenerum dispergam & plãtabo super montem excelsum & eminentem, in monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam & habitabunt sub ea omnes uolucres, & uniuersum uolatile sub umbra frondium eius nidificabit.

H

Vere domus irritans Israel est, & oculos habent neque uident. quod si hæc non ita se habent, nobis ostendant, quisnam iste sit sumptus de electis cedri sublimis ex corde uerticis, & primum plantatus in excelso monte, deinde suspensus in sublimi monte Israel, qui postquam suspensus fuit protulit germen, fecitque fructum, magna cedrus euasit, ita ut omnis auis, omneque alatum, nõ quadrupes, neque reptile, sed omnis auis, & uolatile, sub eius umbra quiescat? nam si hæc de Zorobabel dicta fuisse asseruerint, ostendant, in quo monte Zorobabel suspensus sit, aut sub umbra eius omnes aues uolucresque requieuisse. Zorobabel enim populo tantummodo, qui e captiuitate simul redierat, imperauit, aliæ uero nationes non modo ipsi non obtemperarunt, sed etiam continenter ei bellum faciebant: quamobrem ne ædificatio quidem templi breui est absoluta. quod si nequaquam Zorobabeli hæc congruunt, uix alii alicui poterunt conuenire. quod si conẽtur ad Maccabæos, prophetiam hanc referre facile ipsorum mendacium coarguetur; neque enim illi a regali sed a sacerdotali tribu oriundi fuere; hic autem cedrum regium genus appellat, etenim de Iechonia ita dixit: aquila magna magnis alis prædita, tenera cedri auulsit, & in Babylonem abduxit: hoc est regium genus. Igitur si neque Zorobabeli, neque Maccabæis conueniunt, quæ dicta sunt, perspicuum est de domino ac saluatore nostro Iesu Christo hæc fuisse prænunciata, qui a Dauid secundum carnem genus duxit, non ex aliquibus regni ramis maiores habens, sed ex ipsa regum successione. Idque nos beatus Matthæus accurate docet: qui cum dixerit Salomonem Dauid filium, & illius Roboam, deinde ordine omnes genealogias percucurrerit usque ad transmigrationem Babylonis, subiicit: & post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel, iste ipse qui captiuus fuit, Salathiel autem genuit Zorobabel, atque hic est, qui post reditum populo imperauit: ab his dominus Christus secũdum carnem genus ducit. Iccirco ait: capiam de electis cedri sublimis ex uertice, hoc est ex ipsa regia stirpe. & rursus idem significans: & dabo a capite ramorum eius ex uertice capitis auellam. captiuos igitur Babylonius auulsit, quam uero suscepit carnem ipse dominus, ut ante diximus, amputauit:

Margin: I (beside "modo ipsi non obtemperarunt"); K (beside "ipsa regum successione"); *Matth.* 1 (beside "gias percucurrerit")

A uit: sibi enim humanum ædificauit templum: & plantabo super montem excelsum ego non Babylonius: montem autem excelsum Ecclesiæ nobilitatem uocat. sic enim Esaias quoque & Michæas prædixerunt. & erit inquit in nouissimis diebus *Esa. 2* conspicuus mons domini, & domus Dei in summitatibus montiũ, & quæ sequun- *Mich. 4* tur. ita ostensa sua nobilitate per miracula atque præconia, prædicit etiam quod subiturus erat supplicium: & suspendam ipsum in mõte Israel, ipsius enim permissu eius quoque passio absoluta est. & hoc ipse dominus Pilato perspicuũ fecit cum eo colloquens. cum enim gloriaretur ille, quasi potestatem haberet & puniendi, & absoluendi; non haberes dixit dominus potestatem, nisi tibi datum esset desuper. ut efficientem causam igitur permissionem appellauit: & suspendam ipsum in B monte excelso Israel: excelsus autem Golgothas est, ubi salutaris infixa crux est. deinde post passionem resurrectionem, & euangelii propagationem: & plantabo eum & producet germen, & faciet fructum, quem orbis terrarum uindemians, & depascens æternam uitam sperat, & requiescet sub eo omnis auis. tum apertius: & omne uolatile sub umbra eius requiescet, nullum neque iumentum neque reptile, aut abiectum humile, sed si quid alatum est. & in aere incedens, & ad sublimia naturalem habeat impetum. Tales enim sunt fidei alumni, ad superiora mẽtem transmittentes, & cælestia cogitantes, & sub umbra maximæ cedri sedentes: & cedrum ipsum uocauit secundum humanitatem, Dauidicum siquidem regnũ cedrum quoque nuncupauit: eaque est cedri natura, ut nunquam putrescat, quemadmodum C etiam dominus secundum humanitatem id habuit, ut peccare non posset. & rami eius restituentur, inquit. hoc subiecit propter eam solitudinem Hierusalem, quæ tunc erat, hoc est, ne respiciatis in eam solitudinem, quæ futura est urbis post captiuitatem. hic enim sempiternus rex ab ea profectus regnabit, & ex ea accipiet ramos. significat autẽ apostolicũ chorum. restituetur igitur Dauidicæ tribui regnum inquit, secundum ea pacta quæ cum Dauid pepigit ipse Deus: deinde subiicit.

Et cognoscent omnia ligna campi, quia ego dominus humilians lignum excelsum, & exaltans humile lignum, & arefaciens lignum uiride, & germinare faciens aridum lignum, ego dominus locutus sum & D faciam.

Et scient omnia ligna regionis, quia ego dominus humiliaui lignum *Vulg.* sublime, & exaltaui lignum humile, & siccaui lignum uiride, & frondere feci lignum aridum. Ego dominus locutus sum & feci.

Cognoscent inquit omnes homines facile mihi esse & ea quæ alta sunt humilia reddere, & quæ sunt humilia extollere, humidaq; exsiccare, & sicca florentia demonstrare, quando enim uiderint, post urbis solitudinem germen ex ea productum secundum Esaiæ prophetiam: egredietur enim uirga inquit de radice Iesai, & flos de *Esa. 11* radice eius ascendet, & hunc totius orbis terræ regem declaratum, cognoscent o-E mnes esse me dominum hæc prædicentem, & uerbum opere comprobantem.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis quæ uobis parabola hæc in terra Israel? dicentium, patres comederunt uuam acerbam & dentes filiorum obstupuerunt, uiuo ego dicit Adonai dominus, si fuerit amplius parabola hæc in Israel, quia omnes animæ meæ sunt, quemadmodum anima patris ita etiam anima filii, omnes animæ meæ sunt, & anima peccans ipsa moriatur.

Et

Vulg. Et factus est sermo domini ad me dicens, quid est, quod inter uos parabolam uertitis in prouerbium istud in terra Israel? dicentes, patres comederunt uuam acerbam & dentes filiorum obstupescunt, uiuo ego dicit dominus Deus, si erit ultra uobis parabola hæc in prouerbiũ in Israel, ecce omnes animæ meæ sunt, ut anima patris, ita & anima filii mea est, anima quæ peccarueit ipsa morietur. F

Quibusdam uidetur ad aliud caput digressa esse prophetia, sed cum iis quæ ante dicta sunt, quæ modo dicuntur consentanea uidere licet. Cum enim commemorata Sedeciæ fœderis uiolatione futurum ex semine regio orbis terrarum imperium uaticinatus sit, necessario docet populum, non esse abutendum eo prouerbio, quod iniustitiæ Deum accuset, uidelicet, cum patres uuam acerbam comederint, filiorũ dentes obstupescere, uel secundum Symmachum confringi. ecce enim, cum reges illi, qui tunc regnabant, iniqui fuerint, semen ex ipsis orbis terrarum potietur imperio, non enim sustinebo eorum quæ parentes deliquerint a filiis pœnas repetere, cum & horum & illorum sim dominus, eandemque omnium curam habeam. omnes quippe animæ meæ sunt, & anima peccans ipsas pœnas luet. tum iustitiæ nos genera docet, & qua ratione possint homines & uita frui, & a supplicio soluti ac liberi esse. G H

At homo, qui est iustus, faciens iudicium & iustitiam,

Vulg. Et uir si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam.

Hoc est, æqua detinens iustitiæ pondera.

Super montes non comedet.

Vulg. In montibus non comederit.

Qui ab idolorum, inquit, cultu procul abfuerit, quorum templa in montibus erant posita.

Et oculos suos non attollet ad cogitationes domus Israel.

Vulg. Et oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel. I

Hoc est si non persequetur mala Israel consilia. & per hæc similiter & impietatem & scelus declarauit.

Et uxorem proximi sui non polluet, & ad mulierem in fluxu sanguinis prope non accesserit.

Vulg. Et uxorem proximi sui non uiolauerit, & ad mulierem menstruatam non accesserit.

Oportet autem ipsum neque alienum cubile prædari, neque ad eam, quæ fluxu sanguinis menstruo laboret, prope accedere. etenim hoc quoque interdictũ lege fuit. K

Et hominem non opprimet, & pignus debitoris reddet, & rapinam non rapiet.

Vulg. Et hominem non contristauerit, pignus debitori reddiderit, per uim nihil rapuerit.

Si ab omni inquit auaritia liber conspectus fuerit. deinde sequitur uirtutis incrementum.

Panem suum esurienti dabit, & nudum induet uestimento.

A Panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit uestimento. *Vulg.*

Nõ enim satis est nõ rapuisse, sed oportet facultatũ participes indigentes accipere.

Argentum suum ad usuram non dabit, & id quod amplius est non accipiet.

Ad usuram non commodauerit, & amplius non acceperit. *Vulg.*

Etenim hæ quoque auaritiæ species.

Ab iniuria auertet manum suam.

B Ab iniquitate auerterit manum suam. *Vulg.*

Breuiter iniquitatem interdixit.

Et iudicium faciet inter uirum & proximum suum.

Et iudicium uerum fecerit inter uirum & uirum. *Vulg.*

Si iustum se iudicem præbuerit non gratia, neque odio sententiam ferens. deinde breuiter.

Et in præceptis meis ambulauit, & iustificationes meas custodiuit, ut faceret eas, iustus hic est, uita uiuet, dicit Adonai dominus.

C Et in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea custodierit ut faciat ueritatem, hic iustus est, uita uiuet, ait dominus Deus. *Vulg.*

Qui omnia inquit fecerit, quæ dicta sunt, & ab omnibus quæ interdicta sunt, liber fuerit, & iusti cognomento dehonestabitur, & uitæ colliget fructum.

Et si genuerit filium, pestem, effundentem sanguinem, & facientem peccata.

Quod si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis. *Vulg.*

D Tum breuiter.

In uia patris sui iusti non ambulat.

Sed unumquodque eorum, quæ iam prohibita sunt, patrauit, & contraria uia incessit.

Iniquitatem inquit fecit iste uita non uiuet, omnes iniquitates has fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum erit.

Et hæc quidem omnia nõ facientem, sed in montibus comedentem, *Vulg.* & uxorem proximis sui polluentem, Egenum & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola leuantẽ ocu

E los suos, abominationem facientem, ad usuram dantem & amplius accipientem, numquid uiuet? non uiuet, cum uniuersa hæc detestanda fecerit, morte morietur sanguis eius in ipso erit.

Nihil inquit scelerato profuerit patria uirtus, qui aliam uitam atque ille uiuere instituat, sed suorum seminum fructus percipiet.

Cum uero genuerit, inquit, filium, uideritque ille omnia parentis sui peccata quæ fecit, & timuerit, neque fecerit secundum hæc,

Quod

Vulg. Quod si genuerit filium, qui uidens omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis, F

Deinde ordine persequitur, quia ab idolorum cultu se liberum ostendit, neq; scelerum domus Israel particeps fuit, alienisque nuptiis insidiatus non est, omne genus auaritiæ odit, eamque, quam potuit, curam indigentibus adhibuit, aliorum famem expellens, alios induens & a nuditate liberans, omniaque simul præcepta seruauit.

Non morietur hic, inquit, in iniquitatibus patris sui sed uita uiuet.

Vulg. Super montes non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idola domus Israel, & uxorem proximi sui non uiolauerit, & uirum non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panē suum esurienti dederit, & nudum operuerit uestimento, a pauperis iniuria auerterit manum suam, usuram, & superabundantiam non acceperit, & iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit, hic non morietur in iniquitate patris sui, sed uita uiuet, G

Neque enim iustum est ab hoc pro sceleribus illius exigi pœnas.

Pater autem, inquit, quando tribulationes tribulauit, & rapinam rapuit, & contraria fecit in medio populi, & mortuus est in iniquitate sua, & dixistis, cur non tulit filius iniquitatem patris sui? H

Vulg. Pater eius, quia calumniatus est, & uim fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua, & dicitis, quare non portabit filius iniquitatem patris?

Vos autem iniuste, inquit, iudicantes uultis filium pro parente scelerato supplicia subire, & uos inter uos percontamini, curnam pro sceleribus patris haud soluit pœnas? ego autem uobis dico

Quia filius iudicium, & iustitiam, & misericordiam fecit, omnia legitima mea custodiuit & fecit ea, uita uiuet. I

Vulg. Videlicet, quia filius iudicium & iustitiam operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa, uiuet uita.

Quando non eandem uiam, quam pater secutus est, sed meam uiam uiæ patris antepofuit, dignum & repperit uiæ exitum.

Anima autem peccans ipsa morietur, filius non feret iniquitatem patris sui, neque pater feret iniquitatem filii sui. K

Vulg. Anima quæ peccaureit, ipsa morietur, filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filii.

Eadem rursus apertius, breuiterque declarauit.

Iustitia iusti super eum erit, & iniquitas iniqui super ipsum erit.

Vulg. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impii erit super eum.

Sæpe eadem repetit, cum uelit in audientibus eorum stabiliri memoriam.

A Et iniquus si conuersus fuerit ex omnibus iniquitatibus suis quas fecit, & custodierit omnia mandata mea, & fecerit iudicium, & iustitiam, & misericordiam, uita uiuet, & non morietur, omnia delicta eius, quæcunque fecit, non commemorabuntur ei, in iustitia sua quam fecit uiuet.

Si autem impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam, uita uiuet, & non morietur, omnium iniquitatum eius, quas operatus est non recordabor, in iustitia sua, quam operatus est, uiuet. *Vulg.*

B Tantum abest, inquit, ut ab alio pro alio pœnas reposcam, ut etiam ipsum legis uiolatorem, quamuis infinita facinora patrarit, si tamen ille pænitens resipiscat, & iustitiæ uias persequi instituat, & accipiam, & uita dignum censeam. deinde propriã bonitatem declarat.

Numquid uoluntate uolam mortem iniqui dicit Adonai dominus, quam ut conuertatur ipse a uia sua mala & uiuat ipse?

Numquid uoluntatis meæ est mors impij dicit dominus Deus, & non ut conuertatur a uiis suis & uiuat? *Vulg.*

C Non mortem, inquit, iniqui, sed pænitentiam cupio, neque enim ut punirem hominem ipsum creaui, sed ut cum eo uitam communicarem. et rebus uerba testimonium dant: siquidem neque prophetas suo nomine afflasset, aut apostolos misisset, & scriptas leges tradidisset, polliceretur que bona, & gehennam minaretur, si punire cuperet, sed permisisset homines eò ferri, quocunque uellent. nunc autem omnia hæc facere perseuerat, ut ab iis calamitatibus, quas minatus est, uindicet. esse autem quæ dicuntur non solum uerba, sed res, quæ partim gestæ sint, partim gerantur testis est diuina scriptura. Ezecias enim ex impio patre Achaz natus, non solum pro parente non soluit pœnas, sed etiam propria pietate nobilissimus euasit. beatissimus autẽ Manasses omnino contrariam parenti uiam ingressus nihil a patria D pietate utilitatis percepit, at ubi eum pænituit salutem est consecutus. et Amos huius filius patriam improbitatem æmulatus, non item pænitentiam, malum habuit uitæ exitum. cuius filius Iosias patris auersatus impietatem, omni uirtutis genere anima instructa in sanctorum numerum ascriptus est, nullo ex iniquitate paterna contracto detrimẽto. at eius filii minime ipsum æmulati, sed omni impietate abstricti pœnas suorum delictorum persoluerunt, nulla ex pietate patria utilitate percepta: & ex ipsa igitur sanctarum scripturarum historia, uera ostensa sunt eloquia domini. Age igitur ad ea quæ sequuntur interpretanda reuertamur.

Et cum conuersus fuerit iustus a iustitia sua, & fecerit iniustitiam, se-E cundum omnes iniustitias quas fecit iniquus, si fecerit non uiuet, omnes iustitiæ eius quas fecit, non memorabuntur in delicto, quo deliquit, & in peccatis suis, quæ peccauit, in ipsis morietur.

Si autem auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid uiuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur, in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo, quod peccauit in ipsis morietur. *Vulg.*

H Quem-

Quemadmodum, inquit, si quis improbus pristinam abominatus uitam, contrariã sequi instituerit, admittam eius pænitentiam, ipsumque uita dignabor; ita si quis omnino deserta iustitiæ uia, aliam ingressus fuerit, omnem pristinum cursum amittet, & idoneum reperiet uiæ exitum, in peccatis enim suis morietur. & sciendum est, non simpliciter dixisse si peccarit, sed si conuersus fuerit a iustitia sua, & fecerit iniustitiam, secundum omnes iniustitias, quas fecit iniquus; quandoquidem offendunt etiam ex piis aliqui, sed resurgentes eadem rursus incedunt uia, & pænitentia salutem consequuntur, at qui prorsus ab hac recedunt, contrariæ uiæ fructus percipiunt. F

Et dixistis, inquit, non est recta uia domini, audite quæso domus Israel, numquid uia mea non est recta? G

Vulg. Et dixistis, non est æqua uia domini, audite ergo domus Israel, numquid uia mea non est æqua?

Hanc, inquit, meam iustam sententiam cernentes, iniustitiæ audetis accusare? atqui oportebat, ut uosmet ipsi accusaretis, qui tali conspecta iudicis iustitia, iniustitiam prætulistis. deinde eadem rursus breuiter enarrat, & iustus in contrariam uersus morte peccati condemnabitur, & peccator rursus pænitentia adductus perque omnem uirtutem incedere instituens, uitam ex resipiscentia percipiet.

Hæc autem inquit uidens domus Israel ait, nõ est recta uia domini. numquid uia domini nõ est recta domus Israel? nonne uia uestra nõ est recta? H

Vulg. Et dicunt fili Israel, non est æqua uia domini, numquid uiæ meæ non sunt æquæ domus Israel? & non magis uiæ uestræ prauæ?

Ipsæ, inquit, res exclamant, iudicia mea recta & iusta esse, at uestrum institutum improbitatis plenum.

Iccirco unumquemque secundum uiam suam iudicabo uos domus Israel, dicit Adonai dominus.

Vulg. Iccirco unumquemque iuxta uias suas iudicabo domus Israel, ait dominus Deus. I

Ita minatus iusta prolata sententia ad admonitionem orationem conuertit.

Conuertimini, & reuertimini ab omnibus impietatibus uestris & non erunt uobis in tormentum iniquitatis, proijcite a uobis ipsis omnes impietates uestras, quibus impie egistis in me, & facite uobis ipsis cor nouum, & spiritum nouum, & ut quid morimini domus Israel?

Vulg. Conuertimini & agite pænitentiam ab omnibus iniquitatibus uestris & non erit uobis in ruinam iniquitas, proijcite a uobis omnes iniquitates uestras, in quibus præuaricati estis, & facite uobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? K

Relinquite, inquit, impietatis uiam, & aliam suscipite mentem, & ad meas leges declinate ne mortem ex improbitate percipiatis, & spiritum nouum animæ, ad meliora conuersionem appellauit, deinde propriam quoque enudat bonitatem.

Quia nolo mortem morientis, dicit Adonai dominus, ut conuertatur

tur

A tur ipse a uia sua, & uiuat anima eius, dicit Adonai dominus, reuertimini igitur & uiuetis.

Quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & uiuite. *Vulg.*

Scientes, inquit, me non pœnam, sed pænitentiam peccatoris cupere, resipiscite & uitæ fructus percipite, hæc etiam nobis medicina congruit, non enim Iudæorum Deus tantum, sed etiam gentium, & ipse dominus omnium diues in omnes, qui inuocant illum, relinquamus igitur improbitatis uiam, cuius finis, interitus & perditio, & tandem uiam diuinam discamus, quæ ad cælos ducit, quæque no-
B bis ad Deum fiduciam præbet, quam utinam consequamur in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula sæculorum Amen.

SECTIO VII.

Et tu cape lamentationem super principem Israel & dices quid mater tua leæna? *Cap. 19*

Et tu fili hominis assume planctum super principes Israel & dices, quare mater tua leæna? *Vulg.*

C Quæ euentura sunt inquit regi Israel, per quæ eum luges prædicito, & regem Israel, non eum qui in Samaria, pridem quippe regnum illud euersum fuit, sed eum qui in Hierusalem iura dabat, intelligit, omnibus enim qui tunc reliqui fuerant rex Iuda imperabat, quod nos & quartus edocet regum liber, & paralipomenon secundus, matrem autem regis Hierusalem nuncupauit, cum illinc reges proficiscerentur. et leænam ipsam uocat, non solum propter urbis regiam nobilitatem, sed etiã propter morum audaciam.

In medio leonum pauit.

Inter leones cubauit. *Vulg.*

Eorum regum qui in circuitu erant mores æmulata est.

D In medio leonum multiplicauit catulos suos.

In medio leunculorum enutriuit catulos suos. *Vulg.*

Significat autem ea, quæ post Iosiam acciderunt, quattuor enim reges breui tempore ipsi Hierusalem dominati sunt. Ioachaz, Ioacim: Iechonias, Sedecias.

Et exiliuit unus de catulis suis, leo factus est, & didicit rapere rapinas, homines comedit, & audierunt de eo gentes, & comprehensus est in corruptione sua, & adduxerunt eum in camo in terram Aegypti.

Et eduxit unum de leunculis suis, leo factus est, & didicit capere præ- *Vulg.*
E dam, hominemque comedere, & audierunt de eo gentes, & non absq; uulneribus suis, ceperunt eum & adduxerunt eum in catenis in terram Aegypti.

De Ioachaz loquitur, qui cum Iosiæ parenti successisset, & in Deum impius fuit, & in sibi subiectos iniquus, sed hunc Pharao Nechao Aegyptiorum rex bello captum & compedibus uinctum introduxit in Aegyptum, ubi ille scelerum pœnas persoluit. quod significauit cum dixit, comprehensus est in corruptione sua. deinde subiicit.

Et uidit, quia repulsus est ab ea, & periit expectatio eius & cepit aliũ F
de catulis suis, leonem constituit eum, & uersabatur in medio leonum, leo factus est & didicit rapere rapinas, & homines comedit, & pascebatur in audacia sua, & ciuitates eorum desertas fecit, & desolauit terram, & plenitudinem eius a uoce rugitus sui.

Vulg. Quæ cum uidisset quoniam infirmata est, & periit expectatio eius, tulit unum de leunculis suis, leonem constituit eum, qui incedebat inter leones, & factus est leo, & didicit prædam capere & homines deuorare, didicit uiduas facere, & ciuitates eorum in desertum abducere, & deso- G
lata est terra & plenitudo eius a uoce rugitus illius.

His Iechon iam Ioacim filium declarauit: de iis enim qui captiui fuere & in externa regione sortiti sunt uitæ finem, uerba facit. Ideo Ioacim in præsenti mentionem omisit, quia ipse in Hierusalem interfectus fuit. breuiter igitur recensuit Iechoniæ scelera, qui menses tres dies insuper paucos cum regnasset, iniustis cædibus urbem cõpleuit, & his ab eo innui non Ioacim, sed Iechoniã sequentia testantur. ait enim

Et irruerunt super eum undique ex regionibus gentes, & expanderunt super eum retia sua, & in corruptione earum comprehensus est, &
posuerunt eum in camo, & in cauea, & adduxerunt eum ad regem Baby H
lonis, & introduxerunt eum in custodiam, ut ne audiatur uox eius amplius super montes Israel.

Vulg. Et conuenerunt aduersus eum gentes undique de prouinciis & expanderunt super rete suum, in uulneribus earum captus est, & miserunt eũ in caueam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis, miseruntq; eum in carcerem, ne audiretur uox eius ultra super montes Israel.

Ioacim uero non captiuus abductus est, sed in Hierusalem fuit interfectus, at Iecho
nias, quæ modo dicta sunt, omnia passus est. et iure tanquam contra leonem exer I
citus impetum retia nominauit, camumque & caueam, iniecta ipsi uincula. cum enim per translationem eum leonem uocarit, congruenter quoque ea, quæ ipsi acciderunt per translationem appellat, leoni enim & retia, & cauea conueniunt. his ita narratis transit ad aliud parabolæ genus, & ait.

Mater tua uitis, sicut flos mali granati in aqua plantati fructus eius, & germen ipsius factum est ex aqua multa & facta est uirga roboris in tribum ducum, & exaltata est in magnitudine sua in medio stipitum, & uidit magnitudinem suam in multitudine palmitum suorum. K

Vulg. Mater tua quasi uinea in sanguine tuo super aquam plantata est, fructus eius & frondes eius creuerunt ex aquis multis, & facta sunt ei uirgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura eius inter frondes, & uidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

Viti similis est, inquit, mater tua & malo granato apud ripam consito, apud ripam inquit & propter eam irrigationem quæ inde proficiscitur, uirenti & floribus ornato, multumque fructum producenti. et illud annotare oportet, non pulchrum fru-

A ctum appellasse. per aquam autem omnis generis dona Dei declarauit, & uirgam roboris regnum ipsum nuncupauit, est enim uirga corripiendi ui prædita. illud autẽ in tribum ducum apposuit, quia non dominatus est omni Israel, sed tribui Iudæ du ci. & quod ait: uidit magnitudinem suam in multitudine palmitum suorum, superbiam illam declarat, quæ ex tranquillitate accessit ei. quare subiicit:

Et confracta est in furore, super terram proiecta est, & uentus urens arefecit, electa eius, uindicatæ sunt, & desolatæ sunt uirgæ roboris eius, ignis arefecit eam, ignis consumpsit eam.

Et euulsa est in ira, in terramque proiecta, & uentus urens siccauit fru *Vulg.*
B ctum eius, marcuerunt & arefactæ sunt uirgæ roboris eius, ignis comedit eam,

Omnia per traslationem atque similitudinem, tanquam de uite & malo granato, uentumque urentem hostium uocauit incursum. ignem autem, supplicium, quod eos oppressit, a diuina ira profectum. & uirgas roboris eius exaruisse dixit, propterea quod extinctum fuit regnum. deinde rursus docet, quæ post Sedeciæ captiuitatem mala sint euentura.

Et nunc plantauerunt eam in deserto, in terra sine aqua & sitienti.
C Et nunc transplantata est in desertum in terra inuia & sitienti. *Vulg.*

Post urbis & sacri Dei templi incendium omnibus principibus partim interfectis, partim bello captis & abductis, relictis ibi pauperibus Nabuzardan Godoliam principem præfecit, & urbs omnino deserta fuit, immo omnis Iudæa. & muris dirutis & ædificiis incensis, & plurimis incolis aut cæsis aut in seruitutem redactis. iccirco ait, & nunc plantauerunt eam in deserto, sed ne sic quidem permanebit, inquit, uerum reliquiæ quoque perimentur.

Egredietur enim ignis, inquit, ex uirgis electorũ eius, & deuorabit eã.
Et egressus est ignis de uirga ramorum eius, qui fructũ eius comedit. *Vulg.*
D Ismael enim e regio genere oriundus Godoliæ inuidia adductus, fictaque erga eum *4. Reg. 25* amicitia usus occulte insidiatur, & eorum plurimos, qui eum sequebantur, interficit, reliqui omnes Chaldæorum iram ueriti, cum Hieremia propheta in Aegyptũ se recepere. atque hoc declarauit cum dixit, & egredietur ignis de uirgis electorũ eius, & comedet eam.

Et non erit in ea uirga roboris tribus, sceptrum ad habendam potestatem in parabolam lamentationum est, & erit in planctum.

Et non fuit in ea uirga fortis, sceptrum dominantium, planctus est, & *Vulg.* erit in planctum.

E Perspicuum est ante reditum hæc dicere, tunc enim a suis plorabatur, & alienis fuit lamentationis prouerbium. consueuerunt enim homines de iis, qui in maximas in cidunt calamitates, dicere: ne mihi talia eueniant, qualia iste passus est. hoc igitur lamentationis prouerbium uocauit, adiecitque. non esse in ea uirgam roboris, aut tribum, aut sceptrum: nullum enim principem habuit, aut agmen, quod tribũ facere posset ante reditum. post reditum uero pristinum splendorem recepit. hæc ita uaticinatus interponit inter prophetiam breuem quandam narratiunculam, cum qua mox prophetiam coniungit.

Cap.20 Et factum est in anno septimo, in quinto mense decima mensis uenerunt uiri de senioribus domus Israel, ut interrogarent dominum, & sederunt ante faciem meam, & factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis loquere ad seniores Israel, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus: si ad interrogandum me uos uenitis, uiuo ego si respondebo uobis dicit dominus, si ultus fueris eos ultione, si ultus fueris eos. F

Vulg. Et factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis uenerunt uiri de senioribus Israel, ut interrogarent dominum & sederunt corã me. & factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis loquere senioribus Israel, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, numquid ad interrogandum me uos uenistis? uiuo ego, quia non respondebo uobis ait dominus Deus, si iudicas eos, si iudicas fili hominis. G

Admodum congruit hisce uerbis, quod a Deo & saluatore nostro dictum est, non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum Dei, sed qui facit uoluntatem patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum Dei. etenim isti quoque sceleribus addicti, ac pænitentiæ remediis sanari recusantes, dominum interrogare tentarunt, non ut ea omnino facerent quæ sibi imperarentur, sed ut discerent an suis cogitationibus diuina oracula consentirent. hoc item Sedecias sæpius fecit, adactoque iureiurando Hieremia, ut quæ Deo uisa essent, aperte sibi prænunciaret, cum didicisset, quæ iussa fuerant, iis contraria patrauit, & qui in Aegytum post captiuitatem peruenere, hoc idem ausi sunt. quare auctor omnium rerum Deus non uult his respondere, ipse enim nouit secundum sacrorum euangeliorum doctrinam, quid sit in homine, iccirco ipsi quoque prophetæ præcipit, ut eos despiciat, neque ullas pro ipsis preces adhibeat. quod significauit, cum dixit, si ultus fueris eos ultione fili hominis, si ultus fueris eos. hoc est, ne ullam habeas ipsorum rationem, ueluti curator ipsorum, ne admittas eorum interrogationem. (Matth.7) H

Iniquitates autem patrum ipsorum contestare eis, & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus. a qua die elegi domum Israel, & cognitus sum semini domus Iacob, & cognitus fui ipsis in Aegypto, et cepi manum ipsorum dicens, ego dominus Deus uester, in die illa apprehendi eos manu mea, ut educerem eos de terra Aegypti, in terram quam paraui eis, terram fluentem lac & mel, fauus est ultra omnem terram. I

Vulg. Abominationes patrum eorum ostende eis, & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, in die qua elegi Israel, & leuaui manum meam pro stirpe domus Iacob, & apparui eis in terra Aegypti, & leuaui manum meã pro eis dicens: Ego dominus Deus uester, in die illa leuaui manum meam pro eis ut educerem eos de terra Aegypti, in terram quam prouideram eis fluentem lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras. K

Istis, inquit, o propheta, qui ad te adierunt, & mea ostendito beneficia, & parentum ipsorum scelera recenseto, narrato item, quemadmodum in Aegypto parentibus ipsorum adhuc impie uiuentibus & Aegyptiorũ idola colentibus me ipsum ostẽderim, eosque docuerim esse me Deum, ac dominum, quibus uerbis usus sum, cũ

&eos

A & eos a seruitute uindicare uellem, & quæ pollicitus eram, perficere, promissamq; illis infinitorum bonorum parentem terrã & omnis generis fructus incolis suis ferentem reddere. & quam nemo errarit omni regione præstantiorem asserens, apumque opus appellans. hoc enim declarauit, cum dixit: fauus est ultra omnem terram. ita nuncupauit fauos mellis plenos.

Et dixi inquit, ad eos, unusquisq; abominationes ab oculis suis proiiciat, & in institutis Aegypti ne polluamini, ego dominus Deus uester.

Et dixi ad eos, unusquisque offensiones oculorum suorum abiiciat, & in idolis Aegypti nolite pollui, ego dominus Deus uester. *Vulg.*

B Admonui autem ipsos inquit, ut societatem Aegyptiorum impietatis effugerent, meamque dominationem agnoscerent, quam ipsos & signis & miraculis edocueram. at illi nequaquam meis præceptis animum adhibere uoluerunt. quod significans adiecit:

Et recesserunt a me & noluerunt obedire mihi, unusquisque abominationes oculorum suorum non abiecit, & instituta Aegypti non reliquerunt.

Et irritauerunt me, noluerunt que me audire unusquisque abominationes oculorum suorũ non proiecit, nec idola Aegypti reliquerunt. *Vulg.*

C

Deinde docet iram suam iustam esse.

Et dixi ut effunderem furorem meum super eos, ut complerem iram meam in ipsis in medio Aegypti.

Et dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis in medio terræ Aegypti. *Vulg.*

Tum clementiam, & longanimitatem docet, qua usus humanam naturã gubernat.

D Et feci ut nomen meum non omnino profanum esset coram gentibus, in quarum medio ipsi sunt, in quibus cognitus sum eis, coram ipsis, ut educerem eos de terra Aegypti.

Et feci propter nomen meum ut non uiolaretur coram gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Aegypti. *Vulg.*

Volui, inquit, quod non obedierint statim punire, sed quando populus meus nuncupatus est, pœnas ab ipsis pro impie rebus gestis haud exegi, ut ne omnino nomen meum pollueretur coram gentibus, quibus cum isti habitabant: ne causa, inquit, in me maledicti, ipsorum foret supplicium. uolebam enim per beneficium in
E istos collatum, illorum quoque mentes immutari. atque hæc nos apertius docet Exodi liber. narrat enim beatus Moyses ut ipsi populus attribuebat diuina uerba, quæ interpretem agens referebat Pharaoni. Hac igitur longanimitate adhibita inquit, hunc eduxi ex Aegypto.

Et adduxi eos in desertum, & dedi eis præcepta mea, & iustificationes meas notas feci illis. quicunque homo fecerit ea, etiam uiuet in eis: & sabbata mea dedi ipsis ut sint in signum inter me & inter ipsos, ut cognosce-

gnoscerent, quia ego dominus sanctificans ipsos. F

Vulg. Eieci ergo eos de terra Aegypti, & eduxi eos in desertum, & dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostendi eis, quæ faciens homo uiuet in eis, insuper & sabbata mea dedi eis ut essent signũ inter me & eos, & scirent quia ego dominus sanctificans eos.

Liberatos inquit illos ab amara illa seruitute in deserto tanquã in palæstra aliqua probis & utilibus legibus, quasi pueros instruebam, quibus seruandis uitam illis moliebar. leges enim erant uitæ conciliatrices. præcepta autem ipsa & iustificationes appellauit, non enim alia sunt præcepta, alia iustificationes, sed eadem diuersis nominibus uocata sunt. præcepta sunt enim tanquam a Deo & domino scripta, G quæ iussi sunt homines seruare: iustificationes uero non solũ ut iure scripta, & quod iustum est continentia, sed etiam, ut quæ recte agentem iustificare possint. et illud scire necesse est ab his præceptis & iustificationibus, quæ possunt ea obseruantibus uitam ministrare, sabbata eum distinxisse. cũ dixisset enim dedi ipsis præcepta mea & iustificationes meas notas feci illis, declarassetque inde profectam utilitatem, qui fecerit ea homo, uiuet in ipsis, tunc subiecit, & sabbata mea dedi eis, neque dixit, ut illis obseruatis uiuant in eis, sed ut sint in signum inter me & inter ipsos, ut cognoscant ipsi quia ego dominus sanctificans eos. nam sabbatorum ipsis otium lege præscripsi non ut quod ipsis sufficere uitam posset, sed ut hæc ciuilis administrationis ratio peculiaris a gentium quidem eos distinguat institutis, sed meorum beneficiorum in memoriam adducat. otio enim & cessatione a carnis operibus, dum diuino cultui continenter uacarent, & diuina audirent eloquia, lucrum percipiebant cum discerent ex ipsis diuinis eloquiis & effectorem omnium Deum, & de omnibus benemeritum. non igitur simpliciter otium, uitæ auctor est, sed Dei assiduus cultus. H

Et dixi, inquit, ad domum Israel in deserto, in præceptis meis ambulare, & irritauerunt me domus Israel, in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iustificationes meas proiecerunt, quæ faciet homo & uiuet in eis. et sabbata mea polluerunt uehementer. I

Vulg. Et irritauerunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea proiecerunt, quæ faciens homo uiuet in eis.

Rursus hic quoque sabbatorum mentionem fecit, neque ea cum aliis iustificationibus coniunxit, neque enim hæc ut illæ uitam conciliant, sed quendam peculiarem reipublicæ administrandæ characterem continent. illud enim non mœchaberis, non occides, non furaberis & alia cum his coniuncta alios quoque homines naturæ lex edocuit. at sabbati obseruandi non natura magistra, sed latio legis. in aliis igitur cum aliis communione iuncti, in obseruatione sabbati propriam quandam uidebantur obtinere rempublicam: nulla enim alia gens hoc otium obseruabat, neque circumcisio ita ipsos ab aliis distinguebat, ut sabbatum, K quippe circumcisionem Idumæi quoque habebant, qui ab Esau genus ducebant, Et Ismaelitæ similiter, Aegyptii item a Iudæis hanc edocti obseruare studebant,
Hiere. 9 quod per prophetam Hieremiam Deus declarauit cum dixit. Et uisitabo super omnes circumcisos præputium ipsorum, super Aegyptum, & super Edom, & quæ sequuntur. sabbati uero obseruationem sola Iudæorum natio custodiebat. iccirco dixit Deus, quia sabbata mea dedi eis, ut sint in signum intra me, & inter ipsos,

A ut cognoſcant quia ego dominus ſanctificans eos. commemorata igitur illorum in Aegypto contumacia, ſuaque longanimitate rurſus earum legum quas tulit in ſolitudine & præceptorum mentionem fecit, & ut illi obedire recuſantes ea uiolarunt. deinde docet iuſtam ſuam iram, & ineffabilem bonitatem.

Et dixi ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto ut conſumerem eos, & feci ut nomen meum omnino non uiolaretur coram gentibus, a quibus eduxi eos, ante oculos earum.

Dixi ergo ut effunderem furorem meum ſuper eos in deſerto & conſumerem eos, & feci propter nomen meum ne uiolaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in conſpectu earum. *Vulg.*

B

Et hæc item diuinus docet Moyſes cum ait dixiſſe Deum, & nunc dimitte me, & iratus furore delebo eos,& faciam te in gentem magnam. deinde ſuam deprecationem exponit, & in fine adiicit,quia ſi percuſſeris eos audiet Aegyptus & dicet. eo quod nõ potuerit dominus introducere eos in terram quam pollicitus eſt patribus eorum, conſumpſit eos in deſerto. hoc etiam declarauit hoc loco, cum dixit. et feci ut nomen meum omnino non uiolaretur corã gentibus a quibus eduxi eos ante oculos earũ. tum diffuſius narrat, uoluiſſe ſe omnes ipſos in deſerto funditus perdere, ut qui iuſtificationes uitam ſubminiſtrantes conculcaſſent, ac ſabbata polluiſſent, rurſusque ſeparatim facta ſabbatorum mentione ſubiicit. *Exod. 32* *Num. 14*

C

Et pepercit ipſis oculus meus ut non delerem eos, & non feci eos in conſumptionem in deſerto.

Et pepercit oculus meus ſuper eos, ut non interficerem eos, nec conſumpſi eos in deſerto. *Vulg.*

Diuerſis enim ſuppliciis affectis improbis illis, liberos eorum qui tamen nihilo meliores ipſis erant euaſuri, ſeruauit, & in promiſſam parentibus terram introduxit.

Et dixi inquit ad filios eorum in deſerto, in legitimis patrum ueſtrorum ne ambulate, & iuſtificationes eorum ne cuſtodite, et in inſtitutis eorum ne commiſceamini, ego dominus Deus ueſter,in præceptis meis ambulate, & iuſtificationes meas cuſtodite & facite eas, & ſabbata mea ſanctificate, & erunt in ſignum inter me & inter uos ut cognoſcatis quia ego dominus Deus ueſter.

D

Dixi autem ad filios eorum in ſolitudine in præceptis patrum ueſtrorum nolite incedere, nec iudicia eorum cuſtodiatis,nec in idolis eorum polluamini, ego dominus Deus ueſter, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite & facite ea, & ſabbata mea ſanctificate, ut ſint ſignum inter me & uos, & ſciatis quia ego ſum dominus Deus ueſter. *Vulg.*

E

Et filiis item ipſorum inquit a parentibus ſeparatis doctrinæ præcepta dedi in ſolitudine, conſuluique, ut a patriis moribus deſciſcerent, neque dominium agnoſcentes & mea præcepta ſequerentur, & datas ſibi iuſtificationes perficerent, ſabbatique obſeruatione peculiarem ſuam rempub. declararent, & per legem ducem ad legis latorem peruenirent. ſed iſti quoque has leges contempſerunt. quod declarans adiecit.

Et irritauerunt me etiam filii ipsorum, in præceptis meis non ambulauerunt, & iustificationes meas non custodierunt ut facerent eas, quas faciet homo, & uiuet in eis, & sabbata mea polluerunt. F

Vulg. Et exacerbauerunt me filii, & in præceptis meis non ambulauerunt, & iudicia mea non custodierunt, ut facerent ea, quæ cum fecerit homo uiuet in eis, & sabbata mea uiolauerunt.

Deinde addit, ab istis quoque rursus impietatis pœnas se se exigere uoluisse, alios in seruitutem abduci, alios interfici permittentē. hoc enim significauit, cum dixit.

Et sustuli manum meam super eos in deserto, ut dispergerem illos in gentibus, & dissemiharem eos in regionibus. G

Vulg. Iterum leuaui manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, & uentilarem in terras.

Ne uero aliquid hinc detrimenti & Aegyptiis & Chananæis accideret, hoc inquit non feci, sed

Dedi eis præcepta non bona & iustificationes in quibus non uiuent.

Vulg. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. H

Quidam igitur hæc de idolorum cultu dicta acceperunt, dedi pro permissi, intelligentes. sed perspicuum est eos, nequaquam eorum quæ dicta sunt sententiam percepisse. impiam enim idolorum religionem nemo recte sentiens non bonam dixerit, sed admodum malam. non ergo sapientiæ fons, pietatis legis lator, impietatis accusator, extremam impietatem non bonam appellauit, quam malitiæ terminum uocat. alia igitur hæc innuit oratio. cum enim dederim inquit iustificationes ipsis, quas faciet homo & uiuet in eis. & per hæc intelligit, decem uerba legis, a quibus migrarunt ipsi, atque ea sine ullo metu aspernari perseuerarunt, aliis eos præceptis obstrinxi ac ueluti affixi, quæ uitam nullam ipsis ministrare poterant, sed sua obseruatione & in ipsis occupatione id efficiebant, ut necessarias leges illas uiolare I desisterent, atq; his innuit præcepta de lepra, de ossibus cadaueris, & morticino, & seminis fluxu laboranti, & de aliis huiuscemodi, & crebras propter hæc expiationes, & sacrificia, quæ pro his offeruntur. in his enim obseruandis illi occupati, non amplius necessarias illas & utiles leges poterant aspernari. iccirco non dixit dedisse se illis mala præcepta sed non bona. neque enim uitium edocebant, neque uirtutis ipsa per se erant efficientia, sed crebro ad sacrum Dei templum aduentare & Deo præsto esse cogebant. qui enim se pollutum credebat, is ad expiationem accurrebat, ad quam cum peruenisset, in Dei memoriam redibat, atque hæc ipsa memoria impiam mentem exterminans diuinas leges obseruandas persuadebat, ipsa K igitur per se non bona, quæ diuino consilio haud consentiebant, sed eorum, quibus lex imponebatur, imbecillitati congruebant. non tamen ipsa pulchra neq; necessaria, sed ad bona & necessaria adducebant. his subiicit.

Vulg. Et polluam eos in donis, cum traiecero ego omne aperiens uuluam, ut deleam eos, ut cognoscant quia ego dominus.

Et pollui eos in muneribus suis, cum offerrent omne quod aperuit uuluam, propter delicta sua, & scient quia ego dominus.

Hoc

A Hoc simile est illi, quod per beatum Dauid a Deo dictum est: Et dimisi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt adinuentionibus suis. ubi enim uidi ipsos ex meis præceptis utilitatis nihil percipere permisi eos deinceps sua consilia persequi, haud sustinens eos gubernare. quod hic quoque declarauit cum dixit, polluam eos in donis suis. sed apertius hoc Aquilas interpretatus est, qui dixit, & pollui eos in dogmatibus ipsorum, cum traducerent ipsi omne aperiens uuluam. permisi enim ipsos suis inquinari institutis, cum per ignem traducerent filios, & pueros primogenitos dæmonibus offerrent, dignas ipsis in reliquum pœnas infligens. *Psal.80*

Iccirco loquere ad domum Israel, fili hominis & dices ad eos, hæc dicit Adonai dominus, usque ad hoc etiam ad iracundiam incitarunt me B patres uestri, in delictis suis, in quibus deliquerunt in me. & introduxi eos in terram, in quam sustuli manum meam, ut darem eam ipsis, & uiderunt omnem collem excelsum, & omne lignum umbrosum, & sacrificauerunt ibi dijs eorum, & posuerunt ibi furorem munerũ suorũ, & posuerunt illic odorem suauitatis suæ, & libauerunt illic libamina sua.

Quamobrem loquere ad domum Israel fili hominis & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus. Adhuc & in hoc blasphemauerunt me patres C uestri, cum spreuissent me contemnentes, & induxissem eos in terram, super quam leuaui manum meam ut darem illam eis, uiderunt omnem collem excelsum & omne lignum nemorosum, & immolauerunt ibi uictimas suas & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suauitatis suæ, & libauerunt libationes suas. *Vulg.*

Non contenti fuerunt, inquit, in Aegypto mihi sua peruicacia restitisse, suisque in deserto facinoribus, sed etiam ingressi in terram sibi promissam multa eam impietate complerunt, in omnibus collibus, nemoribusque constructis aris, impositisq; idolis, quibus & libamina, & sacrificia obtulerunt. illud autem, posuerunt ibi fu-D rorem munerum suorum, hoc est, inquis suis illis donis iram meam concitarunt.

Et dixi ad eos, quid est Abama, uel ut Symmachus dixit, quid est Bama, idest excelsum, quia uos ingredimini illuc? & uocauerunt nomen eius Bama usque in hodiernum diem.

Et dixi ad eos, quid est excelsum, ad quod uos ingredimini? & uocatum est nomen eius excelsum usque ad hanc diem. *Vulg.*

Locus iste nobilis ex impietate erga idola factus est. dixit igitur ipsis, quodnam lucrum inde percipitis? quæ uobis ab ipsa Bama utilitas accidet, quam ita etiam illustrem reddidistis, ut cognomentum quoque illius usque ad præsens tempus stabile E permaneat?

Iccirco dic ad domum Israel. hæc dicit Adonai dominus: si in iniquitatibus patrum uestrorũ uos polluimini, & post abominationes ipsorum uos ambulatis, & in primitijs laborum uestrorum, & in separationibus uestris, in traducendis filiis uestris in igne uos polluimini, & in omnibus cogitationibus uestris usque in hodiernum diem, & ego respondebo uobis domus Israel, si respõdebo uobis si ascendet in spiritum uestrum hoc.

Vulg. Propterea dic ad domum Iſrael, hæc dicit dominus Deus, Certe in uia patrum ueſtrorum uos polluimini, & poſt offendicula eorum uos fornicamini, & in oblatione donorum ueſtrorum cum traducitis filios ueſtros per ignem, uos polluimini in omnibus idolis ueſtris uſque hodie, & ego reſpondebo uobis domus Iſrael, uiuo ego dicit dominus Deus, quia non reſpondebo uobis, neque cogitatio mentis ueſtræ fiet. F

Hoc ſperatis, inquit, uigente in repub. ueſtra patria iniquitate & impietate, & omnia iſta, quæ enarraui, audentibus uobis, reſponſum a me aliquod conſecuturos uos eſſe. ne fallite uos ipſos; ſiquidem fieri nequit, ut ueſtris ego interrogationibus reſpondeam, quas audet impietas ueſtra. ſed id uobis rebus ipſis perſuadeo, ut iſtiuſmodi quoque ſpem abiiciatis. hoc enim ſignificauit cum dixit, & ſi aſcendet in ſpiritum ueſtrum hoc. G

Et non erit, quemadmodum uos dicitis, erimus ſicut gentes & ſicut tribus terræ, ut ſeruiamus lignis & lapidibus.

Vulg. Dicentium, erimus ſicut gentes & ſicut cognationes terræ ut colamus ligna & lapides.

Verumtamen ne illud quidem ueſtrum ad exitum perducetur, ut ſimiliter, ſicut aliæ omnes gentes ligna & lapides Deos facientes ipſis Deo conueniens munus offeratis, & uſitato iureiurando rurſus uſus eſt, nam ſecundum beatum apoſtolum, *Heb. 8* cum neminem habeat per quem iuret maiorem, ait. H

Propterea uiuo ego dicit Adonai dominus, ſi non in manu forti, & in brachio excelſo, & in furore effuſo regnabo ſuper uos.

Viuo ego dicit dominus Deus, quoniam in manu forti & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper uos.

Non amplius enim uſitatam, inquit, longanimitatem adhibebo, ſed regnum meum, meamque poteſtatem per caſtigationem enudabo: nam per manum fortem, & brachium excelſum poteſtatem ſimul, & uindicandi facultatem declarauit, deinde etiã modum, caſtigationis docet. I

Et educam uos de populis, & accipiam uos de regionibus, in quibus diſſeminati fuiſtis, in manu forti & in brachio excelſo, & in furore ſuccenſo.

Vulg. Et educam uos de populis & congregabo uos de terris in quibus diſperſi eſtis, in manu ualida, & in brachio extento, & in furore effuſo regnabo ſuper uos. K

Primum enim ab ea captiuitate, inquit, quæ nunc uos detinet, in libertatem uindicabo, & in priſtinam terram reducam.

Deinde adducam uos in ſolitudinem populorum, ibique iudicio diſceptabo uobiſcum facie ad faciem: quemadmodum iudicio diſceptaui cum patribus ueſtris in ſolitudine Aegypti, ita iudicabo uos dicit Adonai dominus.

A Et adducam uos in desertum populorum, & iudicabor uobiscum ibi *Vulg.* facie ad faciem, sicut iudicio contendi aduersum patres uestros in deserto terræ Aegypti, sic iudicabo uos dicit dominus Deus.

Desertum autem populum uocat, gentes olim a Deo destitutas, & per hoc præsignificauit, fore, ut pietate in gentes introducta, isti quoque ab idolorum cultu desciscant, earum gentium, quæ impiæ olim fuere, immutationem erubescentes. illud autem, iudicio disceptabo uobiscum facie ad faciem, reprehensionem illam declarat, quæ rebus fit. ipsæ enim res, inquit, tantum non exclamantes uestram contumacem & iniquam mentem redarguunt, populorum antiquitus destitutorum obe-
B dientiam præ se ferentes. sicut igitur cum patribus uestris in solitudine iudicio disceptans, funditus eos perdidi, ita uobis quoque inferam supplicium. quod apertius fecit, cum ea dixit, quæ sequuntur.

Et transire faciam uos sub uirga mea, & introducam uos in numero fœderis, & eligam ex uobis impios, & rebelles.

Et subiiciam uos sceptro meo, & inducam uos in uinculis fœderis, & *Vulg.* eligam de uobis trangressores & impios.

Impios enim, & qui a legibus a me latis discesserint, adhibita uirga dissipabo, eos
C uero, qui numero digni fuerint, quique meum fœdus obseruauerint, introducam, meaque prouidentia dignos censebo. atque per hoc apostolicum significauit chorum, & eos, qui diuino per eos præconio crediderint. deinde in improborũ comminatione commorans, adiicit.

Quia de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Israel non ingredientur, & cognoscent, quia ego dominus.

Et de terra incolatus eorum educam eos, & in terram Israel non ingre *Vulg.* dientur, & scietis quia ego dominus.

D Cum enim a captiuitate eos reduxero, hos eosdem inquit impiis moribus usos rursus in omnes gentes dissipabo. quod post saluatoris nostri crucem ad exitum perductum est, quippe cum Romani ipsos in seruitutem redactos in omnem terrarũ orbem disperserint, a regia ipsorum urbe deiectos; ita prædictis calamitatibus admonitionem rursus ipsis & consilium dat, clemens, suarum enim pollicitationum meminit, qui dixit nolle se mortem peccatoris, ut conuertatur ipse, & uiuat. ait igitur.

Et uos domus Israel, hæc dicit Adonai dominus. unusquisque excogitationes suas auferte, & post hæc, si uos audieritis me, & nomen meũ
E sanctum non pollueritis amplius in donis uestris, & adinuentionibus uestris, quia in monte meo sancto, in monte excelso Israel, dicit Adonai dominus. illic seruient mihi omnis domus Israel, in finem in terra, & ibi suscipiam eos, & illic uisitabo primitias uestras, & primitias separationum uestrarum in omnibus sanctificationibus uestris.

Et uos domus Israel, hæc dicit dominus Deus: singuli post idola uestra *Vulg.* ambulate & seruite eis, quod si & in hoc non audieritis me & nomen sanctum meum pollueritis ultra in muneribus uestris, & in idolis uestris in

monte sancto meo, in monte excelso Israel ait dominus Deus, ibi seruiet mihi omnis domus Israel, omnes inquam in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias uestras, & initium decimarum uestrarum in omnibus sanctificationibus uestris. F

Si enim adduci uolueritis ut obtemperetis, & desieritis polluere nomen meum sanctum, a me siquidem appellati & impie uiuentes muneraque idolis offerrentes mihi impietatis conuitium inuritis, in patriam terram reducemini, & usitatæ prouidentiæ meæ fructus percipietis grato animo perceptorum bonorum primitias offerentes, meque eas benigne accipere cernentes.

G

In odore enim bonæ fragantiæ suscipiam uos, cum eduxero ego uos de populis & suscepero uos de regionibus, in quibus dispersi fuistis, & sanctificabor in uobis ante oculos populorum, & cognoscetis quia ego dominus, cum introduxero uos in terram Israel, in terram in quam sustuli manum meam, ut darem eam patribus uestris.

Vulg. In odorem suauitatis suscipiam uos, cum eduxero uos de populis, & congregauero uos de terris, in quas dispersi estis, sanctificabor in uobis in oculis nationum, & scietis quia ego dominus cum induxero uos ad terram Israel, in terram pro qua leuaui manum meam, ut darem eam patribus uestris. H

Illud autem sanctificabor, posuit, ut ita intelligatur. omnes enim uidentes & mea beneficia, & uestram animi grati æquitatem, utilitatem multam percipient, eorum quos ipsi deos uocant imbecillitatem cernentes, & meam ex beneficiis in uos collatis potestatem contemplantes.

Et recordabimini ibi uiarum uestrarũ, & adinuentionum uestrarum omnium in quibus polluti estis, & percutietis facies uestras, in omnibus malitiis uestris quas fecistis. I

Vulg. Et recordabimini ibi uiarum uestrarum, & omnium scelerum uestrorum, quibus polluti estis in eis, & displicebitis uobis in conspectu uestro in omnibus malitiis, quas fecistis.

Agnitio enim peccati pudoris est initium, iccirco conscientia stimulante frontem percutere consueuimus, & hoc etiam his significauit. cum enim recesseritis inquit a pristina iniquitate, & meum fueritis cultum amplexati, meam consecuti prouidentiam pristinorum scelerum impiorum percipietis sensum, & facies percutietis, quantis polluiti sitis facinoribus ratiocinantes. K

Et cognoscetis quia ego dominus cum fecero ego sic uobis, ut nomen meum ne uioletur, non secundum uias uestras malas, neque secundũ adinuẽtiones uestras corruptas domus Israel, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et scietis quia ego dominus cum benefecero uobis propter nomen meum, & non secundum uias uestras multas, neque secundum scelera uestra pessima domus Israel, ait dominus Deus.

Hac

A Hac autem cura inquit uos dignos censebo alios etiam omnes homines per meum in uos beneficium studens ad meam cognitionem traducere. neque enim uos clementia aut uenia digni estis, in impiis institutis educati. Cum igitur didicerimus, quam impium sit nomen domini polluere, caueamus ne domino conuitium inuramus, qui enim ab ipso eius nomine dignati sunt, seque indignos eo ciues præbent, in repub. degentes, ad eius conuitia stultorũ concitant linguas. quod etiam de Iudæis dicebat Deus. Et polluistis nomen meum in gentibus, cum diceretur *Ezech. 36*
uobis populus domini ipsi, & de terra eius egressi sunt: nos autem idem quoque quod dominus cognomen obtinuimus, siquidem a Christo nominamur. iccirco decet omnes nos secundum apostolicam legem, siue manducemus, siue bibamus, *1. Cor. 10*
B siue aliud quid faciamus, omnia in gloriã Dei facere, & sine offensione esse Iudæis & gentibus & ecclesiæ Dei, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO VIII.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam super theman, & respice ad darum & propheta super quercetum, ducem nagem.

Et factus est sermo domini ad me dicens: fili hominis pone faciem *Vulg.*
C tuam contra uiam austri, & stilla ad africum, & propheta ad saltum agri meridiani.

Theman græcæ linguæ meridies est, & darum liba significat, nagem uero notum. & ita Symmachus interpretatus est, fili hominis firma faciem tuam super notum uiam libis, & propheta de silua in regione meridiana. et his omnibus innuit ipsam Hierusalem, ad austrum enim & meridiem & liba Babylonis situm habet Hierusalem. et quia non recta ad meridiem sita est, sed parumper uergit ad occidentem, necessario etiam liba talem situm habentem apposuit, quercetumq; ducẽ appellauit Hierusalem, & propter fructuum sterilitatem, tale enim est quercetum, & propter mentis duritiam, talis enim est quercus natura, & præterea, quia non ordine
D consita sunt in querceto ligna, sed multa est in illis confusio, & insuper, quia ferarum receptaculum est quercetum. et hæc omnia facile inuenientur id temporis in Hierusalem fuisse.

Et dices siluæ nagem, audi uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus. ecce ego accendo in te ignem, & deuorabit in te omne lignum uiride, & omne lignum aridum non extinguetur flamma succensa.

Et dices saltui meridiano, audi uerbum domini hæc dicit dominus *Vulg.*
Deus, ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne li-
E gnum uiride, & omne lignum aridum non extinguetur flamma succensionis.

Commoratus est in translatione, & cum syluam Hierusalem uocarit, iure etiam hostium exercitum ignem nuncupat, & ligna combusta eos, qui ab ipsis interfecti sint, lignumque uiride, & lignum aridum, & diuitiis elatos, & pauperie oppressos. deinde docet, interiectas quoque gentes calamitatis participes futuras, ait enim.

Et comburetur in ea omnis facies ab apeliote, usque ad aquilonem,

& cognoſcet omnis caro quia ego dominus ſuccendi ea & non extinguetur. F

Vulg. Et comburetur in ea omnis facies ab auſtro uſque ad aquilonem, & uidebit uniuerſa caro, quia ego dominus ſuccẽdi eam nec extinguetur.

Illud ab Apeliote, Symmachus rurſus a meridie interpretatus eſt, & docet a Chaldæorum terra uſque ad Hieroſolyma, ſe adhibiturum exercitus ignem, & interiectas gentes conſumpturum, ut ſaltem calamitate docti diſcant omnes ipſum eſſe, qui cuncto dominetur orbi terrarum.

Et dixi nequaquam Adonai domine, ipſi dicunt ad me nonne parabola hæc eſt quæ dicitur? G

Vulg. Et dixi A, a, a, domine Deus ipſi dicunt de me, numquid non per parabolas loquitur iſte?

His ita dictis, inquit, ego quidem populi incredulitatem domino indicaui cum dixi, eos opinari parabolam, non autem uera eſſe quæ dicerentur. ipſe uero deinceps dominus quæ parabolice dicta fuerant, apertius me proferre iuſſit, & ita ait.

Cap. 21 Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, iccirco propheta fili hominis, & firma faciem tuam ſuper Hieruſalẽ, & reſpice ad ſancta eorum, H & propheta de terra Iſrael.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam ad Hieruſalem, & ſtilla ad ſanctuaria, & propheta contra humum Iſrael.

Quando enim parabolam omnino, inquit, & non ueritatem eſſe ea quæ dicta ſunt opinantur, indicato ipſis aperte, Saltum Nagem, hoc eſt, meridianum & auſtralem, ipſam eſſe Hieruſalem.

Et dices ad terram Iſrael, Hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te, I & extraham gladium meum de uagina ſua, & exterminabo ex te iniuſtũ & iniquum.

Vulg. Et dices terræ Iſrael hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te & eiiciam gladium meum de uagina ſua, & occidam in te iuſtum & impium.

Perſpicuum eſt ab eo gladium uocari ſupplicium. uaginam uero hoc eſt gladii thecam longanimitatem appellat, quam cum deſinit adhibere, apertum deinceps iis, qui commeruere, infertur ſupplicium. iuſtasque oſtendens pœnas, recte appoſuit, exterminabo ex te iniuſtum & iniquum. tum docet, quæ aliis quoque interiectis gentibus illo tempore ſint euentura. K

Eo quod exterminabo ex te iniuſtum & iniquum, ita egredietur gladius meus de uagina ſua, & non reuertetur amplius.

Vulg. Pro eo autem quod occidi in te iuſtum & impium, iccirco egredietur gladius meus de uagina ſua ad omnem carnem, ab auſtro uſque ad aquilonem, ut ſciat omnis caro, quia ego dominus eduxi gladium meum de uagina ſua irreuocabilem.

Propter

A Propter scelera enim tua, inquit, ueluti gladiũ quendam e uagina educens Chaldæorum exercitum eisdem pœnis afficiam, eos quoque qui inter te & Chaldæos interiecti sunt, idque efficiam ut omnes experientia docti omnia esse in potestate mea sita cognoscant, meque iure eos in talem calamitatem iniecisse.

Et tu fili hominis suspira in contritione lumbi tui, & in doloribus gemes ante oculos ipsorum.

Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis. *Vulg.*

B Consequatur, inquit, ea quæ dicuntur, tua quoque animi affectio qua adduceris ad misericordiam, & doceto eos tuis suspiriis uera esse quæ dicantur.

Et erit si dixerint ad te, propter quid tu gemis, & dices super nuncium, quia uenit & frangetur omne cor, & dissoluentur omnes manus, & refrigescet omnis caro, & omnis spiritus & omnia femora polluentur humore. ecce uenit & erit dicit Adonai dominus.

Cumque dixerint ad te quare tu gemis? dices, pro auditu quia uenit, & tabescet omne cor, & dissoluentur uniuersæ manus, & infirmabitur C omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ, ecce uenit, & fiet ait dominus Deus. *Vulg.*

Te inquit suspirantem necessario interrogabunt cupientes doloris causam cognoscere. percontantibus igitur responde: quia futura prouidens mala, molestosque nuncios, atque hinc omnibus iniectum terrorem, suspiro ac ploro cognatorũ meorum calamitates.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & dices, hæc dicit Adonai dominus, dic: glaudius, gladius, acuere, & irascere, ut iugules iugulationes, acuere ut sis in splendorem paratus in dis- D solutionem, iugula, despice, reiice omne lignum.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis propheta & dices, hæc dicit dominus Deus, loquere gladius, gladius exacutus est & limatus, ut cædat uictimas exacutus est, ut splendeat limatus est. qui moues sceptrum filii mei succidisti omne lignum. *Vulg.*

Gladium rursus per translationem supplicium uocat, per Babylonios & Iudæis, & aliis interiectis gentibus illatum, mihique uidetur ipse cum præcipit acuere, niti- E dum reddere, iugulare, & omne lignum radicitus euellere, docere suo permissu hæc fore, & non propter Babyloniorum potentiam, sed propter suam uirtutem, hæc omnia perfectum iri. tale est etiam, quod in Deuteronomio ab ipso Deo dictum est, Quoniam acuam ut fulgur gladium meum, & arripiet iudicium manus mea, & ulciscar, & reddam ultionem hostibus, & odientibus me retribuam: inebriabo sagittas meas a sanguine & gladius meus deuorabit carnes. in his enim gladium quoque & sagittas puniendi facultatem appellauit, debitas a reis exigens pœnas. deinde subiicit.

Et dedit eum paratum, ut teneret manum eius, exacutus est, gladius

paratus est, ad dandum eum in manus occidentium. F

Vulg. Et dedi eum ad leuigandum ut teneatur manu, iste exacutus est gladius, & iste limatus est in manu interficientis.

Hunc enim paratum gladium, inquit, commisit iis, qui ad puniendũ idonei sunt, & Chaldæos significat. simile est illud etiam apud Esaiam a Deo in Babylonium siue Assyrium dictum. *Esa.10* numquid gloribitur securis sine incidente cum ea? aut exaltabitur serra sine trahente eam? similiter siquis extulerit uirgam, uel lignum. et rursus: *Ibidem* uæ Assyriis, uirga furoris mei & iræ meæ est in manibus eorum. quam igitur uirgam ad castigandum idoneam, & securim, & serram, instrumenta, quæ plantas destruendi uim habeant, illic appellauit, hic gladium nuncupauit acutum nitidumq; G factum propter eorum, qui puniantur, supplicium, Babyloniis quasi quibusdam carnificibus traditum. atque hoc supplicium supra quoque ignem uocauit: multis nominibus eos deterrere, & ad pænitentiam cupiens adducere, qui sunt impietati penitus addicti. His subiicit.

Exclama, & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo, in omnibus ducibus Israel, qui prope habitabant mihi in gladium facti sunt cum populo meo.

Vulg. Clama & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel, qui fugerant, gladio traditi sunt cũ populo meo. H

Quid huius simile bonitatis? iuste punit, & lugere prophetam iubet, non enim libens punit, sed populi scelere coactus. præcipitque prophetæ, ut quasi mulier, admiretur, quia non solus populus, sed etiam eius principes gladio necati sunt. & quod omnium maxime molestum, qui habitabant prope me, inquit, in gladium facti sunt cum populo meo, cum enim sacerdotes scelerum populi participes fuissent, participes item fuere supplicii, hoc siquidem prope habitantes nominauit, ut qui intus in sacro Dei templo degerent, quibusq; sacrificiorum ministerium commissum esset.

Iccirco plaude super manum tuam, quia iustificatus est, & quid si etiã I tribus repulsa fuerint? non erit dicit Adonai dominus.

Vulg. Iccirco plaude super femur, quia probatus est, & hoc cum sceptrum subuerterit, & non erit dicit dominus Deus.

Manuum plausu, inquit, significato calimitatis exuperantiam, & admirator iustas pœnas, neque enim mediocris iis, qui relicti fuerint ab hoc supplicio utilitas acciderit. principium enim hoc ipsius iustificationis constituetur. nam tametsi nunc reiecta fuerit, ab aliis gentibus separata tribus & per hoc omne iudaicum populum significat, attamen rursus erit, consequeturque ut in pristinum statum reuocetur. satis est enim ad ea confirmanda quæ dicuntur, ipsum hæc herum & dominũ dicere. K

Et tu fili hominis propheta & plaude manum super manum & duplica gladium, tertius gladius interfectorum est gladius, interfectorum magnus.

Vulg. Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum, hic est gladius occisionis magnæ.

Tertium

A Tertium gladium uocat eum exercitum, qui nono regni Sedeciæ anno contra Hierusalem profectus est, uerum numero quidem ea profectio quarta est, sed quia ea quæ regnante Iechonia suscepta expeditio est, incruenta fuit, ultro enim egressus est rex ad Nabuchodonosor, cum matre & uxore & principibus eius, & ita captiuus abductus est in Babylonem, merito tertium uocat gladium, cum regnante Sedecia exercitus est eò profectus, congressus & prœlia non simpliciter hostiles numerans incursus, iccirco etiam dicit: tertius gladius occisorum est magnus. deinde docet cur nam iubeatur manibus plaudere.

Et obstupescere facies eos ut frangatur cor eorum, & multiplicentur
B ægrotantes super omnem portam eorum, & traditi sunt in iugulationes gladii.

Qui obstupescere eos facit & corde tabescere, & multiplicat ruinas, *Vulg.* in omnibus portis eorum dedi conturbationem gladii acuti.

Et fac, inquit, & dic omnia, quæ eis queant terrorem iniicere, ut eorũ corda frangantur, hoc est ut molliatur ac ueluti conteratur aduersaria cordis eorum contentio calamitatum prædictione. satis est autem ad eos perterrendos, cum dixit eos interfectum iri, & plenas futuras omnes portas occisorum. deinde quadam prosopopeia
C suo permissu ea fieri significat.

Bene acutus fuit in cædem, bene fuit in fulgorem, sicut fulgur incede, *Vulg.* acuere a dextris & sinistris, quocunque facies tua excitetur.

Acuti, & limati ad fulgendum amicti ad cædem, exacuere uade ad dexteram siue ad sinistram, quocunque faciei tuæ est appetitus.

Anceps, inquit, gladius utrinque acutus, bene admodum in cuspidem exacutus, fulguris instar splendores emittens, quare in utramuis partem inquit, secede siue ad dextram, siue ad sinistram, habebis enim me quoque tibi auxilium ferentem.
D quod declarauit, cum subiecit.

Et ego autem plaudam manum meam super manum, & immittam *Vulg.* furorem meum, ego dominus locutus sum.

Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, ego dominus locutus sum.

Propterea etiam beatus Hieremias dicebat, Noui domine quia nõ est hominis uia *Hiere.10* eius, neque ambulabit uir & diriget uiam suam . Vulg. Scio domine quia nõ est hominis uia eius, nec uiri est ut ambulet & dirigat gressus suos . docens hu-
E iuscemodi absque superno Dei auxilio, aut permissu fieri nihil, qui quidem ea efficit quæ decent, alia diuerso administrationis suæ more permittit, & libero hominis concedens arbitrio, & in hunc modum peccatorum exigens pœnas.

Et factum est uerbum domini ad me dicens: & tu fili hominis, dispone tibi ipsi duas uias, ut ingrediatur gladius regis Babylonis, e regione una egredientur duo imperia, præpara manum pungẽtem in initio uiæ uniuscuiusque ciuitatis, pungentem in principio uiæ ordinabis, ut ingrediatur

grediatur

grediatur gladius ad Rhabath, filiorum Ammon, & ad Iudam in Hierusalem. F

Vulg. Et factus est sermo domini ad me dicens, & tu fili hominis pone tibi duas uias, ut ueniat gladius regis Babylonis, de terra una egredientur ambæ, & manu capiet cõiecturam, in capite uiæ ciuitatis coniiciet, uiam pones, ut ueniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Iudam in Hierusalem munitissimam.

Tanquam in imagine inquit describito uiam unam in duas

Partes diuisam, quarum altera recta ferat ad Hierusalem, altera uero ad Rhabath filiorum Ammon pertineat. G

Nam quia Nabuchodonosor a Babylone profectus & contra Iudæam, & contra Ammanitas exercitum duxit, per prophetam hæc Deus prædicit. Rhabath autem filiorum Ammon dixit, quandoquidem altera quoque est, cognominis ipsius quæ Amman dicitur, & hanc ipsam, quæ dicitur Amman aiunt aliqui eam esse, quæ nunc in Arabia philadelphia uocatur, quæ usque ad præsens tempus Amman indigenarum lingua appellatur. His adiicit.

Iccirco stabit rex Babylonis in antiquam uiam, in initio duarum uiarum, ad diuinandum diuinationem ut ascendere faciat uirgas, & interroget in sculptilibus, & iecur exploret. H

Vulg. Stetit enim rex Babylonis in biuio in capite duarum uiarum diuinationem quærens, cõmiscens sagittas, interrogauit idola, exta consuluit.

Occupata enim uia, inquit, in duas partes diuisa, quarum altera in Iudæam, altera in Rhabath ducit: quæ per uirgas fit diuinatione utetur, & itidem uictimarum extispicio, scire cupiens, quò primum sibi sit cum exercitu proficiscẽdum, & cum hæc inquit ab eo fierent,

A dextris eius facta est diuinatio super Hierusalem, ut circumdet uallum, & aperiat os in clamore, & exaltet uocem cum clamore tubæ, & ponat uallum contra portas eius, & iaciat aggerẽ, ut ædificet munitiones. I

Vulg. Ad dexteram eius facta est diuinatio super Hierusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut eleuet uocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

Illud scire oportet, eorum quæ futura sunt dæmones scire nihil, sed e rebus coniecturam capientes prædicere conantur, & aliquando recta feruntur, sæpius uero aberrant. & hoc non solum a rebus ipsis licet intelligere, sed etiam a diuina scriptura docti sumus. cum enim per Sedeciam pseudoprophetam ipsi Achaab uictoriam prædixissent, a ueritate exciderunt, neque enim prœlio tantum uictus, sed etiã interfectus fuit. Hic uero & datam Israel legem non ignorantes & eos cernentes aliter administrare rempub. quam sibi legibus præscriptum esset, & insuper propheticas prædictiones exaudientes diuinam indignationem docebantur. Hanc igitur etiã per uaticinia impio regi præsignificabant, prius esse cum exercitu ad Hierusalem proficiscendum, & uallis atque aggeribus utendum, aliasque omnes machinas ad oppugnandum idoneas adhibendas. uerum cum hæc ab isto fiant, qui obsidentur K

contem-

A contemnunt, non uirtute freti, sed indolentiæ morbo laborantes. idque docens dixit.

Et ipse eis diuinans diuinationes coram ipsis, hebdomazontes hebdomadas sibi.

Eritque quasi consulens frustra oraculum in oculis eorum, & sabbatorum otium imitans. *Vulg.*

Ita, inquit, affecti sunt, quasi uaticinia ipsis bona significent, hoc enim innuit per illud coram ipsis. hoc est, quasi pro ipsis uaticinia facta sint, & ut hebdomada hebdomadum celebrantes ita degunt. hæc autem una erat ipsis ex tribus maximis cele
B britas, sed eorum opiniones res ipsæ haud consequentur.

Et ipse enim commemorans inquit iniustitiam eorum, ut capiantur.

Ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum. *Vulg.*

Memoria enim improbitatis illorum causa erit, ut capiantur ipsi.

Iccirco hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod recordati estis iniustitias uestras, cum reuelarentur impietates uestræ, ut uiderentur peccata uestra in omnibus iniquitatibus uestris, & in omnibus institutis ue-
C stris, pro eo quod recordati estis in istis capiemini in ipsis.

Iccirco hæc dicit dominus Deus, pro eo quod recordati estis iniquitatis uestræ, & reuelastis præuaricationes uestras, & apparuerunt peccata uestra in omuibus cogitationibus uestris, pro eo inquam quod recordati estis, manu capiemini. *Vulg.*

Vos inquit et hostium confidentiæ & dæmonum ueritatis auctores fuistis, uestrorum enim institutorum improbitas, & impietatis exuperantia, & mea uos gratia orbauit, & in hostium potestatem redegit. qui per uaticinium in uos cum exercitu inuadentes uident uaticiniis res ipsas respondere. cum igitur uos illorum ueritatis
D auctores fueritis, merito capti supplicio afficiemini. hinc ad principes digreditur, & regem & sacerdotes, aitque.

Et tu, profane, inique dux Israel, cuius uenit dies in tempore iniquitatis finis, hæc dicit Adonai dominus, aufer cidarim, & repelle coronam, ipsa non talis erit?

Tu autem profane impie dux Israel, cuius uenit dies in tempore iniquitatis præfinita, hæc dicit dominus Deus, aufer cidarim, tolle coronam, nonne hæc est?

E Tu quidem inquit sacerdos propter improbitatem sacerdotali cidari spoliatus fuisti, tu autem rex impietati addictus te ipsum corona priuasti, utrumque igitur imperium sua deponat insignia. hæc enim obsessio superioribus haud similis est, finis siquidem uestro regno impositus est, causamque docens,

Humiliasti inquit excelsum, & exaltasti humile iniustitia.

Quæ Humilem subleuauit, & sublimem humiliauit. *Vulg.*

Ascita enim tibi socia iniustitia, quod excelsum erat propter uirtutem, depressisti. et quod humile erat propter iniustitiam, uerbis extulisti corrupto iure. ideo ait.

Iniustitiam, iniustitiam ponam eam. F

Vulg. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam.

Hac de causa, inquit, iniustitiæ istius abs te pœnas exigam, deinde subiicit.

Neque hæc talis erit, donec uenerit, cui congruit, & tradam ei.

Vulg. Et hoc non factum est, donec ueniret, cuius est iudiciũ, & tradam ei.

Superiorum enim oppugnationum, inquit, hæc grauior erit, non tamen penitus extinguam regiæ cognationis scintillam, quoad uenerit, ad quem attinet, cuique
Gal. 3 conuenit, & ipsi tradam regnum. Hoc item beatus Paulus ait, donec ueniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. & Iacob item pa G
Gen. 49 triarcha Iudæ benedicens dixit, non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec ueniat, cui repositum est, & ipse expectatio gentium. Igitur hic quoque domini Christi regnum innuit cum dixit. neque hæc talis erit, donec uenerit, cui congruit, & tradam ei. nam tametsi obsidionem sustinuit, & depopulationem Hierusalem a Nabuchodonosor, non tamen talem, qualem pertulit a Romanis post salutarem crucem. postquam enim primo capta fuit, cum septuaginta transissent anni, rursus instaurata est, & pristinam recepit felicitatem. sed post salutarem crucem extremam subiit solitudinem, ipsique Iudæi ne ascendere quidem audent ad fines illos lege prohibiti, iccirco dixit, neq; hæc talis erit, hoc est, qualis futura. Seruabo enim genus, donec ueniat, cui conuenit, & tradam ei. cum enim apparuerit ille, inquit, in quem pollicitationes referuntur, tunc tradito ipsi H
regno, istos funditus exterminabo. Hinc contra Ammanitas prophetiam conuertit, qui male erga Iudæos animati in illorum calamitates insultabant.

Et tu fili hominis propheta & dices. Hæc dicit Adonai dominus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices, Gladius gladius extractus ad occisiones, & enudatus ad consumptionem, excitare ut splendeas in uisione tua uana, & in diuinando mendacia.

Vulg. Et tu fili hominis propheta & dic, hæc dicit dominus Deus ad filios ammon, & ad opprobriũ eorum, & dices mucro, mucro euagina te ad occi- I
dendum, lima te ut interficias & fulgeas cum tibi uiderentur uana, & diuinarentur mendacia.

Vaticinatus autem est non gladius, sed ii, qui eo usi sunt, falsumque uaticinium, & uisionem appellauit, tanquam a ueritate alienum. nam tametsi uera tunc præsignificabat, at diuinis prophetis diuinam sententiam prænunciantibus quæ ab illis audiuit, ea ante indicare, uisus est. Improbitati enim addicti pessimi dæmones Nabuchodonosor per uaticinia quæ a prophetis acciperent, renunciabant, & Iudæis per falsos prophetas contraria prædicebant, pacem ipsis & hostium fugam pollicentes, ut Deo non obedientes, & resistentes: usitataque prouidentia orbati, K
hostibus ab ipsa iustitia traderentur, & uera ipsorum declararentur oracula. cum ita præceperit gladio, ut imponeretur in ceruicibus eorum, qui iniuste, impieq; uixissent, quasi aduenerit exitus & finis ipsorum, eidem gladio hæc imperat.

Reuertere in uaginam tuam, ne desieris in loco isto, ubi fuisti, in terra propria tua iudicabo te.

Vulg. Vt daretis super colla uulneratorum impiorum, quorum ueniet dies in tempore iniquitatis præfinita. reuertere ad uaginam tuam in locum,

A in quo creatus es, in terra natiuitatis tuæ iudicabo te.

Vos autem inquit o Babylonii, quos gladium uoco, qui hæc fecistis quæ præcepi, non hic sed in propria terra impietatis pœnas a uobis repetam.

Et effundo super te irã meam, in igne iracundiæ meæ insufflabo in te.

Et effundam super te indignationem meam, in igne furoris mei sufflabo in te. *Vulg.*

Diuinæ potentiæ facultatem his declarauit, sicut enim facile est, inquit insufflare, ita prolixum & admodum promptum est, omnis te generis afficere supplicio.

B Et tradam te in manus uirorum barbarorum fabricantiũ interitum, in igne eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ tuæ, non erit tui memoria, quia ego dominus locutus sum.

Daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium interitum, igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, obliuioni traderis, quia ego dominus locutus sum. *Vulg.*

Per hæc innuit cum Medi & Persæ in Babylonem inuaserunt, qui omne machinarum genus ad mœnia, quæ obsidebant, admouerunt, & noctu, in ipsa celebritate, intra urbem ingressi, omnem quidem ciuitatem subegerunt, plurimam uero partem combusserunt, ac sanguine & domos & uias omnes complerunt. C

Et factum est uerbum domini ad me dicens, an iudicas ciuitatem sanguinum? an ostendis ei omnes iniquitates eius? & dices, hæc dicit Adonai dominus.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis nonne iudicas ciuitatem sanguinum? & ostendis ei omnes abominationes suas? et dices: hæc dicit dominus Deus. *Vulg.*

D Traduxit rursus orationem ad Hierusalem, prophetæque præcipit ut iudicis instar redarguat, quæ ipsa scelerate audet facinora, ipsamque ciuitatem sanguinum uocat, ut quæ multas iniusta fecerit cædes, quamobrem rursus eisdem nominibus appellat, exclamatque his uerbis.

O ciuitas effundens sanguinem in medio eius, ut ueniat tempus eius, & faciens cogitationes contra se ipsam, ut se ipsam polluat.

Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, ut ueniat tempus eius & quæ fecit idola contra semet ipsam, ut pollueretur. *Vulg.*

Tu inquit attrahis calamitates, o ciuitas, quæ commenta meditata, ea in actum E perducis, & his pollueris, iniustoque sanguine expleris. tempus autem calamitatem nuncupauit,

In sanguinibus tuis, quos effudisti, deliquisti,& in cogitationibus tuis, quas fecisti, polluta es. & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum.

In sanguine tuo, qui a te effusus est, deliquisti, & in idolis tuis quæ fecisti polluta es. & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum. *Vulg.*

Tempus

Tempus enim certa quadam mensura præfinitum secundum diuinam longanimitatem, iniquitas amplior effecta contrahit, quod etiam factum fuisse Noe tempestate uidere licet. cum enim centum & uiginti annorum tempus hominibus illis, qui tunc uiuebant, ad pænitentiam præfinisset, conspicatus eorum impietatem augescere, præfinitum tempus illud contraxit, & anno centesimo, per diluuium supplicium illis inflixit. Hoc etiã hic innuit, cum dixit, & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum. deinde scelerum fructus recenset. F

Propterea dedi te in opprobrium gentibus, & in illusionem omnibus regionibus appropinquantibus ad te, & iis, quæ procul absunt a te.

Vulg. Propterea dedi te opprobrium gentibus & irrisionem uniuersis terris quæ iuxta sunt, & quæ procul a te. G

Hac de causa te inquit eiusmodi reddam, cui gentes illudant, quamque irrideant omnes finitimi, & propter te incolentes, insuper etiam ii, qui procul habitant.

Et illudent tibi, & clamabunt in te, impura, nominata est multa in iniquitatibus tuis.

Vulg. Triumphabunt de te, sordida, nobilis, grandis interitu.

Insultantes enim in tuas miserias, impuram te, & iniquam, & improbitate insignem nominabunt. deinde scelerum species enumerat. H

Ecce duces domus Israel unusquisque ad cognatos suos cõmisti sunt in te, ut effundant sanguinem.

Vulg. Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem.

A principibus exorsus est accusationem, ut pote cum subiecti populi principes sequantur, capite enim male affecto, necesse est ut corpus illius ægrotationis particeps fiat. ait igitur, a cognatis eos nihil abstinere, sed cognationis iura confundere iniustas cædes perpetrantes. quin etiam I

Patri, inquit, & matri maledicebant in te.

Vulg. Patrem & matrem contumeliis affecerunt in te.

Et hoc etiam unum est ex iis, quæ lege sunt interdicta.

Et ad proselitum, inquit, auertebant in iniustitia in te
Aduenam calumniati sunt in medio tui.

Exod. 22 Et hoc item lex prohibuerat, quæ ita dicit. Aduenam non affligetis, quia aduenæ fuistis in terra Aegypti. ab iis quæ passi estis, inquit, discite humanitatem. sed hanc quoque legem sine metu uiolabant, deinde & aliam. K

Pupillum & uiduam opprimebant in te.

Vulg. Pupillum & uiduam contristauerunt apud te.

Omnia autem contra bonus lege præcipit Deus, Iudicate enim pupillum inquit,
Deut. 24 & uiduam iustificate. & in lege: non iterum uindemiabis uineam tuam, & erit pupillo, & uiduæ, & aduenæ: isti autem non modo ipsis non communicarunt, sed male quoque tractarunt, & alia hoc grauiora commiserunt.

Et sancta

A Et ſancta mea ſpernebant, & ſabbata mea polluebant in te.
Sanctuaria mea ſpreuiſtis, & ſabbata mea polluiſtis. *Vulg.*

Meas enim leges inquit proſternebant, & diem illum qui quiete a laboribus honoratur, impiis operibus contumelia afficiebant. & his magis impia,

Viri latrones fuerunt in te, ut effunderent ſanguinem, in montibus comedebant in te.
Viri detractatores fuerunt in te, ad effundendum ſanguinem, & ſuper montes comederunt in te. *Vulg.*

B Improbitati enim addictos, homicidas, & ſanguinarios, & in montibus dæmonas colentes, quique templis idolorum cultui dedicatis gloriarentur, habebas in te uitam traducentes.

Et impia faciebant, inquit, in medio tui.
Scelus operati ſunt in medio tui. *Vulg.*

Deinde horum unumquodque narrat.

Verecundiam patris diſcooperuerunt in te, & in immunditijs ſedentem humiliabant in te.
C Verecundiora patris diſcooperuerunt in te, immunditiam menſtruatæ humiliauerunt in te. *Vulg.*

Cum nouercis, inquit, commiſcebant corpus. hoc enim reuelationem turpitudinis patris appellauit. ita enim hoc ipſum in lege nuncupauit, Turpitudinem enim uxoris, inquit, patris tui nō diſcooperies, turpitudo enim patris tui eſt. cum enim laſciuiſſimi eſſent & admodum incontinentes, ne a mulieribus quidem quæ fluxu menſtruo laborarent, quod non ſolum eſt contra legem, ſed etiam maxime impurum, abſtinebant. deinde in accuſanda libidine commoratur.

Vnuſquiſque in uxorem proximi ſui inique agebat, & unuſquiſque
D nurum ſuam polluebat in impietate.
Et unuſquiſque in uxorem proximi ſui operatus eſt abominationem, & ſocer nurum ſuam polluit nefarie. *Vulg.*

Hoc autem iniquitatis eſt incrementum, neque enim æquale eſt cum aliena uxore miſceri, & proprii filii nuptiis inſidiari, ſed quanto fornicatione adulterium grauius, tanto adulterio cum nuru conſuetudo ſceleratior.

Et unuſquiſque ſororem ſuam filiam patris ſui humiliabat in te.
Frater ſororem ſuam filiam patris ſui oppreſſit in te. *Vulg.*

E Et hic item aperte oſtendit ſceleris exuperantiam, ex uno patre natos arguens, uirum & uxorem. hinc ad amplificationem accuſationis procedit.

Munera accipiebant in te, ut effunderent ſanguinem.
Munera acceperūt apud te ad effundendum ſanguinem. *Vulg.*

Iura, inquit, uendere perſeuerabant, & pecuniis uendebant inſontium cædes. tum ad extremum ueluti quendam colophonem ſcelerum imponit.

Vſuram & ſuperabundantiam accipiebant in te.

Vulg. Vſuram & ſuperabundantiam accepiſti. F

Quod ſi etiam non extremum ut grauius poſitum erat, & coniunctum tamen erat cum iis, quæ dicta ſunt, idoneum erat ad deterrendos eos, qui hoc uterentur, & ad perſuadendum, hoc auaritiæ genus effugiendum eſſe, utpote cum ſceleratiſſimis & impiis coniunctum: cum homicidis enim, & idololatris, & libidinoſiſſimis, atque intemperatiſſimis connumeratum eſt. ita narratis ſcelerum generibus, docet deinceps, ipſorum futurum ſupplicium.

Et conſummabo conſummationem malitiæ tuæ, in oppreſſione, mei autem oblita es dicit Adonai dominus: ecce igitur percutiam manũ meam ad manũ, in quibus conſummata es, & quæ feciſti, & in ſanguinibus G factis in medio tui, ſi ſuſtinebit cor tuum, & ſi præualebunt manus tuæ in diebus, quibus ego facio in te?

Vulg. Et auare proximos tuos calumniabaris, meique oblita es ait dominus Deus, ecce comploſi manus meas ſuper auaritiam tuam, quam feciſti, & ſuper ſanguinem qui effuſus eſt in medio tui, numquid ſuſtinebit cor tuum, aut præualebunt manus tuæ, in diebus quos ego faciam tibi?

More domini ac iudicis ait ſe percuſſurum manus oſtendens iram: quando enim mei oblita es, inquit, neque in memoriam beneficia mea & leges reuocare uoluiſti, eiuſmodi tibi, inquit, afferam calamitates, ut manus tuæ diſſoluantur, & corde omni perturbatione completo ſalutem deſperes. deinde quæ dicta ſunt mendacio carere oſtendens ait. H

Ego dominus locutus ſum, & faciam.

Dicta confirmat eius, qui dixit, auctoritas, ſatis eſt enim uos eo cognito qui locutus eſt, dictis fidem habere.

Et diſpergam te in gentibus, & diſſeminabo te in regionibus.

Vulg. Et diſpergam te in nationes, & uentilabo te in terras. I

Tum quæ hinc proficiſcatur utilitas docet.

Et deficiet immunditia tua ex te, & hereditabo in te ante oculos gentium, quia ego dominus.

Vulg. Et deficere faciam immunditiam tuam a te, & poſſidebo te in conſpectu gentium, & ſcies quia ego dominus.

Quando enim in ſeruitutem redacti, inquit, exules eritis, tunc experientia docti reſipiſcere, priſtinis relictis ſceleribus percipietis eſſe me Deum ueſtrum ac dominum, & hereditas mea uocabimini, diſcentque per uos gentes, apud quas incoletis, dignitatem & potentiam meam. K

Et factum eſt uerbũ domini ad me dicens, fili hominis ecce facti ſunt mihi domus Iſrael, commiſti omnes ære, & ſtanno & ferro & plumbo in medio fornacis argenti commiſti ſunt.

Vulg. Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis, uerſa eſt mihi domus Iſrael in ſcoriam, omnes iſti æs, & ſtannum & ferrum & plum

A bum in medio fornacis, ſcoria argenti facti ſunt.

Similis eſt, inquit, populus iſte o propheta argento adulterino cui multum æris, & ferri, & ſtanni, ac plumbi commiſtum ſit. Hoc item Deus ait per Hieremiam prophetam. Argentum reprobatũ uocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus. *Hiere. 6* & per horum, quæ dicta ſunt materiam, omnis generis ſcelerum ſpecies declarauit. quod rurſus per Hieremiam prophetam diſci poteſt, qui hoc eodem crimine Iudæos accuſans dixit. defecit ſufflatorium ab igne, defecit plumbum incaſſum ar- *Ibidem* gentarius, argentum cudit, malitiæ eorum non ſunt liquefactæ, ex quo ſubiecit. Argentum reprobatum uocate eos, quia reprobauit eos dominus Deus. Sufflatorium autem diuinæ uirtutis efficaciam uocauit, Ignem uero modo orationem, quæ B inſtruit, & expurgat, modo ſupplicium, quod ipſis rebus adhibetur. utriſq; enim diuina uirtus ad aliquid efficiendum utitur. argentariumque rurſus propheticam doctrinam nuncupauit, & plumbum ſupplicium. nam quia plumbum in argentum quod conflatur infunditur, ut quod in ipſo adulterinum eſt conſumat, etiam ſupplicium iis, qui eo digni ſunt, infertur, ut a peccato puri reddantur. hoc etiam ſe hic facturum minatur.

Propterea dic, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod facti eſtis omnes in commiſtionem unam, iccirco ecce ego ſuſcipiam uos in medio Hieruſalem, ſicut excipitur argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, C & ſtannum in medio fornacis, ad inſufflandum in eam ignem ad conflandum, ſic excipiam uos in ira mea, & in furore meo, & adducam, & dimittam, & conflabo uos, & inſufflabo uos in igne iræ meæ, & conflabimini in medio eius, quemadmodum conflatur argentum in medio fornacis, ita conflabimini in medio eius, & cognoſcetis quia ego dominus effudi furorem meum ſuper uos.

Propterea hæc dicit dominus Deus, Eo quod uerſi eſtis omnes in ſco *Vulg.* riam, propterea ecce ego congregabo uos in medio Hieruſalem congre D gatione argenti, & æris, & ſtanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis ut ſuccendam in ea ignem ad conflandũ, ſic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requieſcam & conflabo uos, & congregabo uos, & ſuccendam uos in igne furoris mei, & conflabimini in medio eius, ut conflatur argẽtum in medio fornacis, ſic eritis in medio eius, & ſcietis quia ego dominus cum effuderim indignationem meam ſuper uos.

Quando, inquit, ſcelerum colluuionẽ admiſiſtis, & argento improbo ſimiles per omnis generis improbitatem adulterinos uos oſtendiſtis, fornacem uobis conſti- E tuam ipſam Hieruſalem, & carbonum inſtar, hoſtes iniiciam, meamque uim & uo luntatem, ueluti quoddam ſufflatorium commouebo, & ſimul uos conflabo, ut eos qui inſanabili morbo laborarint, æque atque aliam materiam, conficiam, eos uero qui curationem admiſerint, ueluti quoddam purgatum argentum, reddam.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic ei, tu es terra non rigata, neque pluuia facta eſt in te, in die iræ, & ex bello inculta, & neque pluuiam, neque aratrum excipiens.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens fili hominis dic ei, tu es *Vulg.*

terra immunda & non compluta in die furoris. F

At qui doctrinæ pluuiam per sanctos ipsi prophetas adhibebat, quam cum non exciperent, sed repellerent ueluti saxum quoddam pluuiæ irrigationi haud præbens aditum, merito ipsam terram non irrigatam nominauit. deinde rursus principes accusat.

Cuius duces in medio eius tanquam leones rugientes, rapientes rapinas, animas deuorantes in potentatu, diuitias & honores accipientes, uiduas eius multiplicarunt, in medio eius.

Vulg. Coniuratio prophetarum in medio eius, sicut leo rugiens rapiensque prædam, animas deuorauerunt, opes & pretium acceperũt, uiduas eius multiplicauerunt in medio illius. G

Viris enim interfectis perspicuum est uiduitati locum datum esse. hinc in sacerdotes accusatoriam transfert orationem.

Et sacerdotes eius spreuerunt legem meam.

Vulg. Sacerdotes eius contempserunt legem meam.

Maximum hoc est scelus, quos enim aliis duces esse oportuit, ii cæci degere perseuerabant.

Et profanabant sancta mea. H

Et polluerunt sanctuaria mea.

Haud rite inquit perficiebant, quæ ad eorum ministerium pertinerent. tum scelerum genera recenset.

Inter sanctum, & profanum non distinguebant, & inter purum & impurum non distinguebant.

Vulg. Inter sanctum & profanum nõ habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum non intellexerunt.

Non distinguebant inquit, neque docebant, quid sanctum, & diuinum, & quid profanum, & humanum. profanũ enim hoc loco, non impium uocat, sed id quod commune est, & a rebus diuinis distinctum. purum & impurum, quæ secundum legem separata sunt, & quæ rursus secundum legem interdicta. neque de cibis tantum & sacrificiis loquitur, sed etiam de indumentis & aliis quæ tum uoluntate, tum præter uoluntatem accidunt, fluxu seminis, & menstruo laborante, & contactu lepræ, & contactu cadaueris, & morticini, & a fera capti, & de aliis omnibus, quæcunque lex prohibet. ad hæc addit. I

Et a sabbatis meis cooperiebant oculos suos, & profanabant me in medio ipsorum.

Vulg. Et a sabbatis meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum. K

Videntes enim propalam sabbatorum diem contumelia affici, & opus lege nõ permissum quietis die perfici arguere nolebant eos, qui delinquere audebant, sed ueluti conniuentes oculis, dissimulabant ea uidere, quæ continenter cernebant. rursus ad principes reuersus ait.

Principes eius in medio eius, ut lupi rapientes rapinas ad effundendum

A dum ſanguinem, ad perdendum animas, ut auaritia plus haberent.

Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam, ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas, & auare ſectanda lucra. *Vulg.*

Occaſionem lucri, inquit, faciebant imperium ſortiti iniuſtas cædes, & quos oportebat eorum quibus fieret iniuria propugnatores eſſe, ii eorum qui iniuriam faciebant, partes ſequebantur. Hinc ad prophetas digreditur hæc loquens.

Et prophetæ eius ungentes eos.

Prophetæ autem eius liniebant eos abſque temperamento. *Vulg.*

B Hoc item ſupra dixit, cum docuit male constructum murum a populo, peius a falſis prophetis inunctum. confirmabant, inquit, qui prophetæ uocabantur, ea quæ a principibus perperam fiebant, adulatoriis uerbis uſi, & principatus obſeruare edocti. deinde horum docet ſupplicium.

Cadent uidentes uana, diuinantes mendacia, dicentes hæc dicit Adonai dominus, & dominus non eſt locutus.

Videntes uana & diuinantes eis mendacium, cum dominus non ſit locutus. *Vulg.*

C Imitantes enim ueros prophetas Dei perſonæ falſa ſua oracula adſcripſerunt, & ueritatis fonti attribuerunt mendacium. hæc autem dicebant, inquit.

Populum terræ opprimentes iniuſtitia, & diripientes rapinas, mendicum & pauperem opprimentes, & ad aduenam non reuertentes cum iudicio.

Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant uiolenter, egenum & pauperem affligebant, & aduenam opprimebant calumnia abſque iudicio. *Vulg.*

D Mendacio, inquit, utebantur, & ad uoluntatem principum diuinabant, ſecuritatem contra pauperes nanciſci ſtudentes, & occaſionem lucri mendacium facientes.

Et quærebam ex ipſis uirum conuerſantem recte, & ſtantem in intercisione ſæpis ante faciem meam in tempore terræ, ut ne in finem delerem eam, & non inueni.

Et quæſiui de eis uirum qui interponeret ſæpem, & ſtaret oppoſitus contra me pro terra, ne diſſiparem eam, & non inueni. *Vulg.*

E Hæc etiam per Hieremiam docet cum ait, circumcurrite uias Hieruſalem, & aſpicite, & quæretis in plateis eius, ſi inueneritis unum facientem iudicium, & quærentem fidem, & propitius ero ei. Igitur hic quoque ait, ex principibus, ex ſacerdotibus & ex aliis omnibus inquirebam unum certe uirum, qui poſſet in intercisione ſæpis ſtare. hoc eſt cohibere illata ſupplicia ſua iuſtitia ualentem, & eam intercisionem, quæ propter iniquitatem facta fuerat, & pœnarum introitum obturare. neque inueni. Iccirco *Hiere. 5*

Effudi, inquit, furorem meum ſuper eam, in rigore iræ meæ, ad conſumendum eos.

Vulg. Et effudi super eos indignationem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos. F

Iustaque ostendens supplicia subiecit.

Vias ipsorum in capita eorum dedi dicit Adonai dominus.

Vulg. Viam eorum in caput eorum reddidi, ait dominus Deus.

Hinc percipi potest non solum diuinæ bonitatis exuperantia sed etiã Iudæorum impietas, nam de Sodomis pollicitus fuit, si quinque iustos inueniret, omnem se urbem a supplicio illæsam conseruaturum. Hic uero cum unum quæsiisset, non inuenit, quamobrem inimicis eam traditam curauit euertendam. decet igitur nos, qui
Psal. 100 bus exploratum est, diuinam misericordiam cum iudicio coniunctam esse, misericordiam enim & iudicium, inquit, cantabo tibi domine; haud commorari in institutis peccatorum, neque Dei longanimitatem contemnere, neque thesaurizare nobis ipsis iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuiq; G
Rom. 2 secundum opera eius. ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO IX.

Cap. 23 Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres erant filiæ matris unius, & fornicatæ sunt in Aegypto.

Vulg. Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt, & fornicatæ sunt in Aegypto. H

In iis, quæ interpretati sumus omnem populum unã meretricem nuncupauit, unus enim populus etiam a principio uocatus fuit. ubi uero regnante Roboam facta est diuisio, & hi Ephraim, & Israel nominabantur, hi uero Iuda: iure etiam parabolica & translationis formula secundum diuisionem usus est, uocatque ipsos a metropolibus decem quidem tribus a Samaria, Iudam autem & Beniamin a Hierusalem, asseritque eas unius matris, non solum propter unam generis stirpem, sed etiã quia secundum impietatem unam habuerunt parentem Aegyptum, etenim superius per translationem, matrem ipsorum Cethæam, & Ammorræum patrem appellauit. Hæ igitur I

Fornicatæ sunt, inquit, in Aegypto.

Deinde etiam tempus declarat.

In adolescentia sua fornicatæ sunt, ibi ceciderunt ubera eorum, ibiq; deuirginatæ sunt.

Vulg. In adolescentia sua fornicatæ sunt, ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum.

Patres enim ipsorum Abraham & Isaac & Iacob pietate splenduerunt, eorumque filii ita permanserunt ut idololatriæ mysteriis minime initiarentur. uerũ qui ex illis procreati sunt, cum in Aegypto commorarentur, impietatem didicerunt. et adolescentiam eorum uocat, initium unde tanta creuit multitudo. corruptionem uero & mammarum casum impiorum dogmatum doctrinam. quemadmodum enim uiolatam uirginitatem mammarum laxitas consequitur, ita cum quis a Deo defecerit, sequitur eius partis, quæ in nobis principatum obtinet, casus. cuius ueluti tegumenta, & indumenta sunt mammæ. tum quia per similitudinem mulieres ipsas nominauit, mulierum quoque quarundam in Aegypto ob intemperantiam insignium ipsis nomina imponit. aitque. K

Et nomina

A Et nomina earum Oolla ſenior, & Ooliba iunior ſoror eius.

Nomina autem earum Oolla maior, & Ooliba ſoror eius minor.

Cum ſuperiora ænigmatice dixiſſet, ad id quod apertius eſt, tranſtulit orationem, & meretricum illarum mulierum mentionem fecit, accuſationem amplificans, dum cupit in ipſis per exemplum impietatis ſenſum ingeneratum iri. deinde beneficium a ſe in eos profectum commemorat.

Et fuerunt mihi & pepererunt filios & filias, & nomina earum, Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba.

B Et habui eas, & pepererunt filios & filias, porro earum nomina Samaria Oolla, & Hieruſalem Ooliba. *Vulg.*

Conſuetudinem autem & ſocietatem uocat eorum per legem conſenſum. ille enim leges ferebat, ipſi ſe leges latas obſeruaturos pollicebantur. illud uero, pepererunt mihi filios & filias, declarat, ad quoddam tempus eos ſub lege degentes pietate filios imbuiſſe. Hactenus igitur communiter utroſque accuſauit. deinceps uero facta tribuum diuiſione, Samariam prius accuſat, quam Oollam nominauit, etenim prior in uitulorum impietatem collapſa eſt, in duas partes regno diuiſo.

Et fornicata eſt Oolla a me, & adiuncta eſt ad amatores ſuos.

C Fornicata eſt igitur Oolla ſuper me, & inſaniuit in amatores ſuos. *Vulg.*

Tanquam de muliere loquens amatorum poſuit nomen, innuit autem ſignificatq; dæmonas, quos colere perſeuerauit, tum etiam impietatis genera docet.

Et Aſſyrios, inquit, appropinquantes ſibi, ueſtitos hyacinthinis principes, & duces, iuuenes electos omnes, equites equitantes in equis, & dedit fornicationem ſuam ſuper eos, ſuper electos filios Aſſyriorum omnes, ad quos appoſita eſt, in omnibus deſideriis ſuis polluebatur.

D In Aſſyrios propinquantes ueſtitos hyacintho, principes & magiſtratus, iuuenes cupidinis uniuerſos, equites aſcenſores equorum, & dedit fornicationes ſuas ſuper eos, electos filios Aſſyriorum uniuerſos, & in omnibus in quos inſaniuit, in immunditiis eorum polluta eſt. *Vulg.*

E Per ænigma iuuenes electos indutos hyacinthinis idola uocat ita ab ipſis picta, & figurata. etenim conſueuerant omnes antiquitus impietati dediti, habitus in ſua repub. uſitatos ſuis diis imponere. Græci ſiquidē & Romani Martem ſecundum propriam ſui habitus armant figuram, Perſæ autem ſecundam ſuam, & aliter Indi, aliter Aethiopes, & ſimiliter unaquæque earum quæ nominantur, natio, attamen docet ipſos priores ſibi auxilio Aſſyrios accerſiſſe, neglecta Dei ſocietate. accerſito enim Yphul, erat hic rex Aſſyriorum, auxilio contra Syros, tributū & uectigal ipſi pendere polliciti ſunt. hinc deinceps commercium impietatem introduxit. tum ſubiicit.

Et fornicationem ſuam ex Aegypto non dereliquit, quia cum ea dormiebant in adoleſcentia eius, & ipſi deuirginauerunt eam, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam.

Inſuper & fornicationes ſuas, quas habuerat in Aegypto non reliquit, nam & illi dormierunt cum ea in adoleſcentia ſua & illi confregerunt *Vulg.*

ubera

ubera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem suam super eam. F

Copulata, inquit, cum Assyriis, eorumque superstitione perfusa ne Aegyptiacas quidem disciplinas neglexit, immo illas studiosissime obseruauit. ita narratis impietatis generibus, iustas etiam pœnas ostendit.

Propterea tradidi eam in manusamatorū suorum, in manus filiorum Assyriorum ad quos adiuncta est.

Vulg. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorū, in manus filiorum Assur, super quorum insaniuit libidinem.

Cum enim meas leges non retinuerit, sed mihi dedicata alios amarit, mea ipsam prouidentia destitui, tradidique eam illis, quos meæ prætulit societati. G

Ipsi, inquit, discooperuerunt uerecundiam eius, filios & filias ipsorum tulerunt, & ipsam gladio occiderunt, & facta est locutio in mulieres. & ultiones fecerunt in ea, in filias.

Vulg. Ipsi discooperuerunt ignominiam eius, filios & filias eius tulerunt, & ipsam occiderunt gladio, & factæ sunt famosæ mulieres, & iudicia perpetrauerunt in ea.

Ita inquit a me proiecta experientia didicit, quænam mea sit societas, & quæ amatorum suorum improbitas. statim enim, ut ipsam in seruitutem redegerunt, primum suppliciis, illius enudarunt adulteriū: deinde crudelissime & absque ulla misericordia interfecerūt, filiosque ipsius & filias bello captos abduxerunt: et omnis ciuitas ea diuulgat, quæ illi acciderunt, mulieres enim per translationem rursus ciuitates nuncupauit. neque in ipsam solum crudelitatem hanc adhibuerunt, sed etiā in illius filias: intelligit autem subiectas illi urbes, & pagos. hæc autem sustinuere decem tribus, primum a Thetlathphalasar, deinde a Salmanasar, qui fuerunt reges Assyrii. ita narratis, quæ ad Samariam pertinent, ad Hierusalem orationem transferens ait. H

I

Vulg. Et uidit soror eius Ooliba, & corrupit aggressum suum supet eam (Aquilas uero, τὴν ἐπιθεσιν interpretatus est, desiderium) & fornicationem suam, super fornicationem sororis suæ multiplicauit, ad filios Assyriorum adiuncta est, duces & præfectos prope se, & indutos speciosis, equites equitantes in equis, iuuenes electos omnes.

Vulg. Quod cum uidisset soror eius Ooliba, plusquam illa insaniuit libidine, & fornicationem suam super fornicationē sororis suæ ad filios Assyriorum præbuit impudenter ducibus & magistratibus ad se uenientibus indutis ueste uaria, equitibus qui uectabantur equis, & adolescentibus forma cunctis egregia. K

Eadem inquit Hierusalem commisit, quæ Samaria, & similiter uiolato fœdere, quod meum inierat, Syriorum deos mihi anteposuit, quorum freta fiducia opem meam contempsit, nam per ducem & præfectos initam cum illis innuit societatem

Et uidi, inquit, ego, quia polluta est uia una duarum.

Vulg. Et uidi, quod polluta esset, uia una ambarum.

Paria

A Pária enim, & similia, inquit, earum instituta.

Et addidit ad fornicationem suam & uidit uiros depictos in pariete imagines Chaldæorum depictas in coloribus in stilo accinctas, uariatæ uestes super lumbos eorum, & tiaræ tinctæ super capita eorum, aspectus triplex omnium similis filiorum Babylonis, Chaldæorum terræ patriæ eorum, & adiuncta est ad ipsos uisione oculorum suorum.

Et auxit fornicationes suas, cumque uidisset uiros depictos in pariete *Vulg.* imagines Chaldæorum expressas coloribus, & accinctos baltheis renes, B & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt, insaniuit super eos concupiscentia oculorum suorum.

Recte & admodum congruenter idolorum imbecillitatem reprehendit, nihil aliud esse docens, quam colores & figuras & artis opificia. illud autem, aspectus omniũ triplex, multas ipsorum formas significat. Symmachus uero, aspectus prædonum omnium, interpretatus est. Hos inquit cum conspexisset, nihilque aliud cerneret, quam picturæ artis imagines, eorum amauit consuetudinem. & ubique idolorum innuit cultum.

C Et misit, inquit, nuncios ad eos in terram Chaldæorum & uenerunt ad eam filii Babylonis, ad cubile diuertentium, & polluerũt eam in fornicatione sua, & polluta est in eis & recessit anima eius ab eis.

Et misit nuncios ad eos in Chaldæam, cũque uenissent ad eam filii Ba- *Vulg.* bylonis, ad cubile mammarum polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima eius ab illis.

Ipsa enim inquit, cum ipsos ut sibi opem ferrent accersisset, & ex eorum commercio contraxisset impietatem, rursus ab illis defecit. defectionem autem hic non D a dæmonibus ait, sed ab ipsis Babyloniis. etenim Ioacim, & Iechonias, & Sedecias, fœdera quæ cum Babyloniis percusserant, uiolarunt.

Et reuelauit fornicationem suam, & discooperuit uerecũdiam suam, & recessit anima mea ab ea, quemadmodum recessit anima mea a sorore eius.

Denudauit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam *Vulg.* suã, & recessit anima mea ab ea sicut recesserat anima mea a sorore eius.

Conspecta, inquit, impietatis ipsius exuperantia, mea prouidentia illam orbaui: E rursus enim secundum allegoriæ speciem, animam posuit, non quia in animum & corpus numen diuisum sit, quod & a corpore & a compositione uacuum est, humanitus autem & usitato hominum more colloquitur, hominum se se accommodans imbecillitati. Hactenus igitur cum propheta uisus est uerba facere. deinceps uero quasi in memoriam reuersus per narrationem eorum quæ ipsa ausa est, ad eam transfert orationem.

Et multiplicasti, inquit, fornicationẽ tuam, ut recordareris dierum adolescentiæ tuæ, in quibus fornicata es in Aegypto.

Et multi-

Vulg. Multiplicauit enim fornicationes ſuas recordans dies adoleſcentiæ ſuæ, quibus fornicata eſt in terra Aegypti. F

Obliuioni, inquit, tradideram, quæ tu in Aegypto deliquiſti, uerum tu eorum memoriam poſterioribus tuis inſtitutis reuocaſti. conſueuit enim ſæpe priſtinorũ peccatorum reminiſci improbitatis ſimilitudo. deinde rurſus per allegoriam & translationem idolorum cultum accuſat.

Et adiuncta es ad Chaldæos, quorũ carnes ut carnes aſinorum, & pudenda equorum pudenda eorum, & uiſitaſti iniquitatem adoleſcentiæ tuæ, quæ faciebas in Aegypto in diuerſorio tuo, ubi ubera adoleſcentiæ tuæ ceciderunt. G

Vulg. Et inſaniuit libidine ſuper concubitum eorum, quorum carnes ſunt ut carnes aſinorum, & ſicut fluxus equorum fluxus eorum. & uiſitaſti ſcelus adoloſcentiæ tuæ, quando ſubacta ſunt in Aegypto ubera tua, & confractæ ſunt mammæ pubertatis tuæ.

Et cum Chaldæis inquit, coniuncta, ne ægyptiaca quidem inſtituta negligebas, ſed & horum & illorum deos colebas. multam autem ipſorum impietatem, multorumq; deorum ſuperſtitionem pudendis equorum & aſinorum comparauit: quandoquidem fornicationem quoque idolorum cultum uocat. animæ enim quæ Deo coniunctæ & dedicatæ ſunt, cum deinde eo relicto dæmonum conſuetudinem amplectuntur, merito adulteræ nuncupantur. H

Propterea hæc dicit Adonai dominus. Ecce ego excito amatores tuos contra te, a quibus defecit anima tua, & adducam eos ad te in circuitu, filios Babylonis, & omnes Chaldæos, Phacum, & Sud, & Cud, & omnes filios Aſsyriorum cum ipſis, iuuenes electos, duces, & præfectos, omnes triſtatas, ideſt regios ſatellites, & nominatos, equitantes in equis, & uenient contra te omnes ab aquilone cum armis, & curribus, & rotis, & multitudine populorum, & thoracas, & clypeos, & galeas circumponent contra te, & iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu. I

Vulg. Propterea Ooliba, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ſuſcitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus ſatiata eſt anima tua, & congregabo eos aduerſum te in circuitu, filios Babylonis, & uniuerſos Chaldæos, nobiles, tyrannosque, & principes omnes filios Aſsyriorum, iuuenes forma egregia, duces & magiſtratus uniuerſos, principes principum, & nominatos aſcenſores equorum, & uenient ſuper te inſtructi curru & rota, & multitudo populorum lorica, & clypeo, & galea armabuntur contra te undique. K

Ab ipſis, inquit, rebus percipies, quisnam ego ſim, & quinam amatores tui, ego enim a te neglectus longanimitatem adhibui: iſti autem ſimulatque tuam defectionem didicerint, omni armorum apparatu aduenient, equis & curribus inſtructi, ſubiectosque ſibi omnes adducentes, uallisque & aggeribus tuos aditus circumdabunt. hoc enim ſignificauit, cum dixit: Iacient ſuper te cuſtodiam in circuitu. deinde adiicit.

Et

A Et dabo ante faciem ipsorum iudicium, & uindicabunt te in iudiciis suis, & dabo zelum meum in te, & facient tecum in ira furoris mei.

Et dabo coram eis iudicium, & iudicabunt te iudiciis suis, & ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore. *Vulg.*

Quando enim illos meæ prouidentiæ prætulisti, per eosdem illos eorum quæ in me deliquisti a te pœnas exigam, ipsorumque te iudiciis tradam. suppliciorum autem genera recenset.

Nares tuas, & aures tuas auferent, & reliquos tuos gladio deiicient, B ipsi filios tuos & filias tuas capient, & reliquos tuos deuorabit ignis, & exuent te uestimentum tuum, & capient uasa gloriationis tuæ.

Nasum tuum, & aures tuas præcident, & quæ remanserint gladio concident, ipsi filios tuos, & filias tuas capient, & nouissimum tuum deuorabitur igni, & denudabunt te uestimẽtis tuis, & tollent uasa gloriæ tuæ. *Vulg.*

Alios enim bello captos abducent, inquit, alios in prœlio iaculis confodient, aliis extremas partes summo odio & crudelitate amputabunt, & omnia quæ ad te pertinent prædabuntur, & igne plurimas res tuas consument. ostendit item ex crudelitate futuram utilitatem.

C Et auertam impietates tuas a te, & fornicationem tuam de terra Aegypti non recordaberis amplius.

Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Aegypti, nec leuabis oculos tuos ad eos, & Aegypti non recordaberis amplius. *Vulg.*

In illis enim malis cum uersaberis, tua scelera senties, & admodum ea abominaueris, quæ calamitatem istam tibi conciliarint.

Quia hæc dicit Adonai dominus, ecce ego trado te in manus eorum D quos odisti, a quibus defecit anima tua, & facient in te in odio, & capient omnes labores tuos, & defatigationes tuas, & eius nuda, & ignominiosa, & reuelabitur ignominia fornicationis tuæ, & impietatis tuæ.

Quia hæc dicit dominus Deus, ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti, in manus de quibus satiata est anima tua, & agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam & ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuæ. *Vulg.*

E Amore, inquit, Chaldæorum capta rursus eos odisti, uerum ego istis te tradam, per quos a te pœnas exigam & supplicia, quibus totam nudam impietatem tuam indicabo, discent enim ii, qui tuas conspxerint calamitates, earum auctorem tuã fuisse iniquitatem. iccirco merito subiecit.

Fornicatio tua fecit tibi hæc, cum ambulares post gentes, & pollueberis in cogitationibus earum.

Fecerunt hæc tibi quia fornicata es post gentes, inter quas polluta es in idolis earum. *Vulg.*

Secuta

Secuta es, inquit, gentium instituta, quæ suis innixæ rationibus impietatem excogitarunt. quin etiam F

In uia sororis tuæ ambulasti, & dabo ego calicem eius in manus tuas.

Vulg. In uia sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem eius in manu tua.

Quæcunque sustinuit, inquit, Samaria, eadem tu quoque subibis: calicem enim supplicium uocauit, ut qui grauedinem & ebrietatem ingeneret.

Hæc dicit Adonai dominus. Calicem sororis tuæ bibito profundum & latum, & erit in risum & subsannationem, qui abundat, ut perficiat ebrietatem, & dissolutione repleberis calicem perditionis & deletionis, G calicem sororis tuæ Samariæ, & bibes eum, & exhauries fæces, & testas ipsius deuorabis, & ubera tua dilacerabis.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: calicem sororis tuæ bibes profundum & latum, eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima. ebrietate & dolore repleberis, calicem mæroris & tristitiæ calicem sororis tuæ Samariæ, & bibes illum & epotabis usque ad fæces, & fragmenta eius deuorabis, ubera tua lacerabis.

Profundum calicem uocauit ob calamitatis magnitudinem, latum autem propter H septuaginta annorum tempus, deletionis uero calicem nuncupauit, propter solitudinem, quæ urbem occupauerat, & illud exhauries fæces, apposuit quia extremam pertulit obsidionem, testasque ipsam uoraturam dixit, propter extrema, in quæ incidit mala, & ubera laceraturam propter eam pænitentiam, quam paritura essent mala.

Et celebritates tuas, inquit, & neomenias tuas auertam, quia ego locutus sum dicit Adonai dominus.

Omnem tuum publicum conuentum, omnemque lætitiam extinguam, & imponam uerbis finem, uerus enim sum & mendacii expers dominus. I

Propterea hæc dicit Adonai dominus. eo quod oblita es mei, & proiecisti me post corpus tuum, & tu cape impietatem tuam, & fornicationem tuam.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, quia oblita es mei, & proiecisti me post corpus tuũ, tu quoque porta scelus tuum & fornicationes tuas.

Quando meo cultui corporis uoluptates anteposuisti, suscipe, inquit, intemperantiæ præmia. per hæc autem innuit, fundamentum impietatis scelera fuisse, inseruientes enim uoluptatibus in idolorum prolapsi sunt cultum. K

Et dixit dominus ad me, fili hominis, num iudicabis Oollam, & Oolibam, & annunciabis eis scelera earum quia adulterium commitebant, & sanguis in manibus earum, & in cogitationibus suis adulterium cõmittebant, & filios suos, quos genuerunt mihi, traduxerunt per ignem?

Vulg. Et ait dominus ad me dicens, fili hominis numquid iudicas Oollam, & Oolibam & annuncias eis scelera earum, quia adulteratæ sunt, & sanguis

A guis in manibus earum, & cum idolis ſuis fornicatæ ſunt, inſuper & filios ſuos quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad deuorandum.

Illud, num iudicabis? alii interpretes interpretati ſunt, iudica. mea inquit, ſuſcepta perſona o propheta, fac iudicium de Samaria, & Hieruſalem, earumque ſcelera redarguito, ut uidelicet me relicto cum idolis commiſcebantur, & ut filios, qui a me illis concedebantur, ut ſacrificium illis offerebant, meas leges aſpernati, meaq; ſabbata profanantes. hoc enim ſubiecit.

Quo ad & iſta fecerunt mihi polluebant ſancta mea in die illa, & ſab-
B bata mea profanabant.

Sed & hoc fecerunt mihi, poluerunt ſanctuarium meum in die illa, & ſabbata mea profanauerunt. *Vulg.*

Tum docet profanationis modum.

Et cum iugularent ipſi filios ſuos idolis ſuis, & cum ingrederentur ipſi in ſancta mea in die illa profanabant ea.

Cumque immolarent filios ſuos idolis ſuis, & ingrederentur ſanctuarium meum in die illa, ut pollurent illud. *Vulg.*

C Multa autem impietatis eſt exuperantia, primum enim, quod ipſi filios iugularint, extremus eſt impietatis terminus. quod uero etiam dæmonibus tales uictimas obtulerint, rurſus ſceleris eſt amplificatio. at quod etiã ſabbato hæc auſi fuerint, quo etiam opus neceſſarium fuerat interdictum, multo maiorem id impietatem demonſtrat. ſed quod poſt eiuſcemodi facinus etiã ad diuina ueſtibula conſcenderint, hoc uero cuinam talis exuperandæ impietatis locum relinquit? iccirco etiam extremo hoc loco poſuit, ac rurſus adiecit.

Et ecce ſic faciebant in medio domus meæ.

Etiam hæc fecerunt in medio domus meæ. *Vulg.*

Hoc inquit impium facimus in domo mihi dedicata auſi ſunt.

D Et mittebant uiris uenientibus de longe, ad quos nuncios mittebant, & ſimul ac uenirent ipſi ſtatim lauabaris, & ſtibio linebas oculos tuos, & ornabaris ornatu & ſedebas in lecto ſtrato, & menſa ornata ante ipſam.

Miſerunt ad uiros uenientes de longe ad quos nunciũ miſerant, itaq; ecce uenerunt, quibus te lauiſti, & circumliniſti ſtibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri, ſediſti in lecto pulcherrimo & menſa ornata eſt ante te. *Vulg.*

Omnia, quæ dicta ſunt, tanquam de muliere meretrice deſcripſit, ſignificatque ini-
E tam ab ipſis cum Aſſyriis & Chaldæis ſocietatem, & inde introductam impietatem. declarat inſuper laſciuos ornatus, quos in dæmonum celebritatibus adhibebant, & alia omnia, quæcunque in huiuſcemodi publicis conuentibus fieri conſueuerant. quod ea item ſignificant, quæ ſequuntur.

Et thymiama meum & oleum meum ponebas ante eos.

Thymiama meum & unguentum meum poſuiſti ſuper eam. *Vulg.*

Hoc eſt, ante idola.

Et lætabantur in eis.

Lætitia quippe dæmonum, hominum eſt interitus. ad hæc ait. F

Et uocem harmoniæ reſonabant ad uiros ex multitudine hominum uenientes ebrios ex deſerto.

Vulg. Et uox multitudinis exultantis erat in ea, & in uiris qui de multitudine hominum adducebantur, & ueniebant de deſerto.

Quid enim deſertius eſt iis, qui adorant idola? ex illis enim deſertis inquit animis impietatis tibi documenta afferebantur, quæ muſicis organis excipiebas iucundum ſuauemque ſonum reſonantibus.

Et dabas ipſis armillas in manus eorum, & coronam gloriationis in capita eorum. G

Vulg. Poſuerunt armillas in manibus eorum, & coronas ſpecioſas in capitibus eorum.

Nihil enim ab idolis accipiunt, qui eos ſibi colendos inſtituunt, immo dona ſibi a Deo conceſſa ipſis offerunt omnis generis ornatu eos inſtruentes.

Et dixi, non in his mœchantur, & opera meretricia hæc, & ipſa fornicata eſt.

Vulg. Et dixit ei, quæ attrita eſt in adulteriis, nunc fornicabitur in fornicatione ſua etiam hæc. H

Dicebam enim utens prophetis ut inſtrumentis, adulterium ueſtrum in rebus inanimis audacter committi, & meretricia hæc ueſtra eſſe inſtituta.

Et ipſi ingrediebantur ad eam, quemadmodum ingrediuntur ad mulierem meretricem, ita ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres iniquas ut facerent iniquitatem.

Vulg. Et ingreſſi ſunt ad eam quaſi ad mulierem meretricem, ſic ingrediebantur ad Oollam, & ad Oolibam mulieres nefarias.

Licentiam, enim, in reliquum nacti ex horum iniquitate, tanquam ad mulieres meretrices, omnibusque proſtitutas, ita ad Samariam & Hieruſalem ingreſſi ſunt etiam animarum euerſores dæmones, quique eorum cultum docti fuere, Chaldæi. deinceps igitur ad hos transfert orationem & ait. I

Et uiri iuſti hi.

Vulg. Viri ergo iuſti ſunt.

Iuſti epitheton appoſuit, non eorum iuſtitiæ perhibens teſtimonium; erant enim iniuſtiſſimi, iniquiſſimi, & admodum impii; ſed ex cõparatione impiorum iſtius facinorum, appoſuit, iuſtum. hoc eſt, ſi tecum conferantur hi iuſti ſunt, quod etiam ſuperius fecit, cum de Hieruſalem loqueretur, dixit enim, & iuſtificaſti ſorores tuas in peccatis tuis, & in iniquitatibus tuis, quas feciſti, & hic item uiri iuſti hi, ait, ideſt, iuſtiores te ſunt. K

Et ulciſcentur eas ultione adulterarum, & iudicio effundunt ſanguinem, quia adulteræ ſunt, & ſanguis in manibus earum.

Vulg. Hi iudicabunt eas iudicio adulterarum & iudicio effundentium ſanguinem, quia adulteræ ſunt & ſanguis in manibus earum.

Homicidii

A Homicidii inquit & adulterii pœnas luent suos amatores iudices sortiti, & ea patientur, quæ adulteræ mulieres & homicidæ iure perferunt. ita absoluta ænigmatica narratione contra ipsos sententiam pronunciat.

Hæc dicit Adonai dominus, adduc ad eas multitudines, & da in ipsis perturbationem, & direptionem, & lapidentur lapidibus turbarum, & confodiant eas gladiis suis, filios eorum & filias interficient, & domos earum incendent igne.

Hæc enim dicit dominus Deus, adduc ad eas multitudinem & trade *Vulg.*
B eas in tumultum & rapinam, & lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum, filios, & filias earum interficient, & domos earum igne succendent.

Deinde ostendit ex his rebus utilitatem futuram.

Et auertam impietatem de terra, & erudientur omnes mulieres, & non facient secundum impietates earum.

Et auferam scelus de terra, & dicent omnes mulieres ne faciant secundum scelus earum. *Vulg.*

C His enim hæc inquit sustinentibus, lapidibusque, & gladiis & igne consumptis, omnis ciuitas percipiet utilitatem, discens, qualia sint impietatis præmia. atque hic rursus mulieres nuncupauit ciuitates.

Et dabitur impietas uestra super uos, & omnia peccata cogitationum accipietis, & cognoscetis quia ego dominus.

Et dabunt scelus uestrum super uos, & peccata idolorum uestrorum portabitis, & scietis quia ego dominus Deus. *Vulg.*

Impietatis uestræ fructus, inquit, feretis, non enim coacti ipsam suscepistis, sed uoluntate atq; cupiditate. uerum ex ipso supplicio maximam colligetis utilitatem,
D qua me dominum agnoscetis. quam utinam agnitionem nos consequamur, non malorum experientia docti, sed diuina beneficia sentientes, & ingratum animum abominantes, & ob Dei memoriam in singulos dies renouati, & sanctissimi spiritus uirtute in Dei caritatem inflammati, & domini nostri Iesu Christi aduentum expectantes, cum quo patri gloria cum sancto spiritu nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO X.

Et factum est uerbum domini ad me in anno nono, in mense decimo *Cap. 24*
E decima mensis dicens, fili hominis scribe tibi ipsi nomen diei huius, a qua confirmatus est rex Babylonis super Hierusalem a die hodierna.

Et factum est uerbum domini ad me in anno nono in mense decimo, *Vulg.* decima die mensis dicens, fili hominis scribe tibi nomen diei huius, in qua confirmatus est rex Babylonis aduersum Hierusalem hodie.

Docuit nos, quo tempore contra Hierusulem Babylonius cum exercitu est profectus. illo autem urbem obsidente propheta iis, qui iam bello capti fuerant, impendentia mala præsignificat, iccirco prophetiæ quoque ueritatē ostendens dominus,

annotari iubet diem, qua hostis aggredi cœpit urbem, ut tum ex tempore tum ex euentu rerum, discant, & ii qui iam in seruitutem redacti sunt, & ii qui obsidentur, ab initio hæc de ipsis Deum prædixisse: et non propter hostium uirtutem se uictos esse, sed suorum peccatorum pœnas persoluere. F

Et dic ad domum exasperantem parabolam.

Vulg. Et dices per prouerbium ad domum irritatricem parabolam.

Post annotatum tempus per similitudinem & ænigma iubetur propheta, quæ ciuitati euentura sint edocere, ut propter eorum quæ dicuntur obscuritatem, studiosiores ad interrogandum auditores effecti exploratius oracula diuina percipiant.

Et dices ad eos, Hæc dicit Adonai dominus. statue lebetem, statue, G effunde in ipsum aquam, & immitte in eum diuisiones in duas partes, omnem diuisionem bonam crus, & humerum a carnibus separata, ab ossibus delectis pecoribus assumptis, & succende ossa sub eis.

Vulg. Et loqueris ad eos, hæc dicit dominus Deus, pone ollam, pone inquam, & mitte in eam aquam, congere frusta eius in eam, omnem partem bonam femur, & armum electa, & ossibus plena, pinguissimum pecus assume, compone quoque strues ossium sub ea.

Lebetem appellat urbem, aquam effusam, omnis generis calamitates, diuisiones H autem partium, & crura, & humeros ex electis pecoribus, abundantia rerum ac diuitiis & opibus affluentes principes & duces ac sacerdotes, eisdem simul calamitatibus affectos, ossa uero succensa paupertate oppressos, primum fame consumptos ignem Babylonium uocat, eiusque prœlium. his adiicit.

Efferbuit, efferbuit, & cocta sunt ossa ipsius in medio eius.

Efferbuit coctio eius, & discocta sunt ossa illius in medio eius.

Igne enim iniecto, inquit, ossa succensa consumpta sunt, famis enim consumptio fuit, quique effugerunt famis impetum, ad summum malorum peruenere obsiden I tium oppugnationes sustinentes.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, o ciuitas sanguinum lebes, in quo est rubigo, & rubigo non egressa est ex ea, per membrum suum protulit, non cecidit super eam sors.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, uæ ciuitati sanguinum, ollæ cuius rubigo in ea est, & rubigo eius non exiuit de ea, per partes, & per partes suas eiice eam, non cecidit super eam sors.

Docuit hic nos etiam supra se lebetem urbem nominasse: rubiginemque lebetis pec K catum uocat, & maxima est accusatio, quod ne tantus quidem calamitatum ignis lebetis rubiginem consumpsit. illud autem, per membrum suum protulit, non cecidit super eam sors, declarat neminem illatas effugisse calamitates, neque forte delectos fuisse alios ad perniciem, alios ad salutem, sicuti in quibusdam pristinis iam usu uenerat calamitatibus. sed omnes omnino partim fame, partim peste consumptos, eosque qui hæc euasissent, uel prœliantes interfectos, uel expugnatos obsidione in seruitutem redactos. causamque malorum docens.

Quia sanguis, inquit, eius in medio eius fuit.

Sanguis

A Sanguis enim eius in medio eius est. *Vulg.*

Hæc autem sustinent, inquit, eximiæ cædis pœnas luentes.

Super leuem petram posui illum, non effudi ipsum in terram, ut operiret ipse terram, ut ascenderet furor in ultionem, ut ulciscatur, dedi sanguinem eius, super leuem petram dedi ipsum, ne operiret ipsum.

Super limpidissimam petram effudit illum, nõ effudit illum super terram, ut possit operiri puluere, ut superinducerem indignationem meam, & uindicta ulciscerer, dedi sanguinem eius super petram limpidissimã B ne operiretur. *Vulg.*

Non cooperiam, inquit, ea facinora, quæ ipsi ausi sunt, sed ipsa enudabo, omnibusque ostendam, quasi sanguinem non in terra effusum, & ab ea absorptum, sed super leuem lapidem iniectum, qui continenter seruatur, ut eos accuset, qui illum effundere ausi sunt.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, o ciuitas sanguinum & ego magnificabo torram, & multiplicabo ligna, & incendam ignem, ut tabescant carnes, & minuatur ius, & ossa torreantur, & stet super carbones C suos inanis, incensa est, ut comburatur, & calefiat, & torreatur æs eius, & liquefiat in medio eius immunditia eius, & deficiat rubigo eius, & humilietur rubigo eius, & non exeat ex ea.

Propterea hæc dicit dominus Deus, uæ ciuitati sanguinum cuius ego grandem faciam pyram, congere ossa quæ igne succendam, consumentur carnes, & coquetur uniuersa compositio, & ossa tabescent: pone quoque eam super prunas uacuam ut incalescat, & liquefiat æs eius, & confletur in medio eius inquinamentũ eius, & consummatur rubigo eius, D multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius. *Vulg.*

Magnificabo, inquit, torrem. idest, augebo malorum principium, & ligna multiplicabo, hoc est multas occasiones præbebo, multamque materiam malorum igni, ut hunc incendam, & carnes coctas, homines uidelicet in urbe tabescere faciam, ita ut alii fame conficiantur ossium instar assati, alii omnis generis calamitatibus, ueluti coctæ carnes comburantur, multoque ignis impetu etiam ius cõsummatur. omne uidelicet quod ad refrigerandum usui esse possit, eiusque rei causa, ut deinceps ipsum per se æs igni appropinquans liquefiat, & cum rubigine simul absumatur. uictis enim iis, qui pro urbe propugnabant, capta deinde urbs euersa fuit, & incendio consumpta. uerumtamen, quamuis tot eam mala oppressferint, non est a E rubigine liberata, sed in ea remansit ad peccandum propensio. iccirco subiicit.

Multa rubigo eius, confundetur rubigo illius, in immunditia tua feruor.

Neque per ignem, immunditia tua execrabilis. *Vulg.*

Tu inquit in sceleribus tuis ebullitionem hanc, & ignis flammam incendisti, multam enim obtinebas rubiginem, quæ in præsenti patefacta ignominia perfundetur.

Pro eo quod polluebaris tu, & non es emundata ab immunditia tua,

& non eris emundata amplius, donec implebo furorem meum in te. F

Vulg. Quia mundare te uolui, & non es mundata a sordibus tuis, sed nec mundaberis prius, donec quiescere faciam indignationem meam in te.

Cum enim tua uulnera pænitentia sanari nolueris, ueniam minime consequeris, neque item id obtinebis, ut emunderis, quoad pœnas dederis pro iis, quæ deliquisti. deinde uera esse quæ dicta sunt, ostendit personæ qualitate.

Ego dominus locutus sum.

Quæque futura sint absque ulla controuersia

Et ueniet, & faciam, non differam, non parcam neque consolabor. G

Vulg. Venit, & faciam, non transeam, nec parcam, nec placabor.

Non enim alios dimittam, alios affligam, sed omnes iis malis, quæ minatus sum afficiam. indicat etiam iusta supplicia.

Secundum uias tuas, & secundum cogitationes tuas iudicabo te dicit Adonai dominus.

Vulg. Iuxta uias tuas, & iuxta adinuentiones tuas iudicabo te dicit dominus.

Atque hoc idem diffusius. H

Propterea ecce ego iudicabo te secundũ cogitationes tuas, & secundũ sanguines tuos iudicabo te, immũda & nominata, multaq; ad irritandũ.

Insignis inquit, ob improbitatem facta es, tuorum autem scelerum causa hæc est, quod improbas persequeris cogitationes. quod declarauit cum dixit, secundum cogitationes tuas, & secundum sanguines tuos iudicabo te: prius enim ratiocinantes cogitamus, bona ne an mala sint, tum opus cogitationibus adhibemus. hinc ad aliud genus prophetiam transfert & ait.

Factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis: ecce ego aufero a te desideria oculorum tuorum. non planges, neque plorabis, nec uenient tibi lacrymæ, geme tacens, gemitus sanguinis luctus lumbi est. I

Vulg. Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis ecce ego tollo a te desiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ, ingemisce tacens, mortuorum luctum non facies.

Cogitationes seu desideria oculorum, ita enim quædam habent exemplaria, coniugem uocat mulierem, qua mortua propheta iubetur neque plorare, neque lamentari, sed silentio gemere, præsertim cum luctus sit circa lumbos, per lumbos enim procreandæ sobolis appetitum declarauit, ita enim diuus quoque apostolus de Leui uerba faciens dixit, adhuc enim in lumbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedech, eique benedixit. iccirco etiam lumbos præcingere iubemur, ut cupiditatis comprimamus, coerceamusque impetus. cum uellet igitur affectionis exuperantiam indicare, merito dixit, gemitus sanguinis luctus lumborum est. hoc est, mortis gemitus, & luctus circa lumbos est. uerumtamen cum talis esset calamitas iubetur non lamentari. K

Heb. 7

humanum

A Humanum enim luctum non facies.

Tum etiam modum docet.

Erunt crines tui cōplicati super te, & calciamenta tua in pedibus tuis, *Vulg.* & non consolaberis in labiis eorum, & panem uirorum non comedes.

Corona tua circumligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora uelabis, nec cibos lugentium comedes.

Nihil, inquit, eorum, quæ lugentes facere consueuerunt, facere sustineas, neque caput detondere, neque pedibus nudis incedere, sed neque per funebres epulas,
B quæ parentalia uocantur, consolationem ullam accipere. uidetur autem propheta etiam Nazaræus esse, erunt enim, inquit, capilli tui complicati super te. & superius item non uinum sed aquam bibere iussus fuerat: & horum utrumque Nazaræorum proprium est.

Et locutus sum ad populum mane, quemadmodū mandauerat mihi, & mortua est uxor mea uesperi, & feci mane quemadmodum imperatum fuerat mihi.

Locutus sum ergo ad populum mane & mortua est uxor mea uespere, fecique mane sicut præceperat mihi.

C Typum quendam auctoris omnium rerū Dei perfecte exprimit propheta. cū enim populus Israelita pro sponsa domino copulatus esset, & sic in seruitutem redigendus foret, & interficiendus, diuinum quoque templum comburendum, formam quandam futurorum præbet prophetam. cuius repente mortua uxore, præcipit ei ne lugeat, ne ploret, ne ue luctuosum suscipiat habitum, ne ad eam mensam accedat, quæ consolationis ergo instruitur, uerum silentio gemat, ostendens fore ut ipse nulla clementia, qui sibi coniuncti erant, dignos censeat, præter uoluntatem tamen ipsis infligat supplicium. non enim uult mortem peccatoris, ut conuertatur ipse & uiuat. qua de causa prophetæ quoque ut silentio gemat, præcipit, hoc ipso significans etiam se præter uoluntatem sustinere illatas populo calamitates, cum &
D multa bonitate præstet, qua ad clementiam propensus est, & punire propter improbitatis exuperantiam cogatur.

Et dixit, inquit, ad me populus meus, non renunciabis nobis, quæ sint hæc, quæ tu facis? & dixi ad eos, uerbum domini factum est ad me dicens, dic ad domum Israel, hæc dicit Adonai dominus, Ecce ego profano sancta mea, superbiam roboris uestri, desideria oculorum uestrorum, & pro quibus parcunt animæ uestræ, & filii uestri, & filiæ uestræ quas reliquistis, gladio concident, & facietis quemadmodum feci, ab
E ore ipsorum non consolabimini, & panem uirorum non comedetis, & comæ uestræ super caput uestrum, & calciamenta uestra in pedibus uestris, neque plangetis, neque flebitis, & tabescetis in cordibus uestris, & non consolabimini unusquisque fratrem suum, & erit uobis Ezechiel in portentum. secundum omnia quæcunque feci facietis, quando uenerint hæc, & cognoscetis, quia ego Adonai dominus.

Et dixit ad me populus, quare non indicas nobis quid ista significent, *Vulg.*

quæ

quæ tu facis? Et dixi ad eos: sermo domini factus est ad me dicẽs, loque- F
re domui Israel, Hæc dicit dominus Deus, Ecce ego polluam sanctuariũ
meum, superbiam imperii uestri, & desiderabile oculorum uestrorum,
& super quo pauet anima uestra, & filii uestri, & filiæ uestræ, quas reli-
quistis gladio cadent, & facietis sicut fecit, ora amictu non uelabitis, &
cibos lugentium non comedetis, coronas habebitis in capitibus ue-
stris, & calciamenta in pedibus, non plangetis, neque flebitis, sed tabe
scetis in iniquitatibus uestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum,
eritque Ezechiel uobis in portentum, iuxta omnia quæ fecit, facient, G
cum uenerit istud, & scietis quia ego dominus Deus.

Per ipsas res inquit uobis prophetiam ostendi, & in meipso quæ futura sunt adum-
braui. quemadmodum enim ego mortua coniuge, nihil eorum feci, quæ pro mor-
tuis fieri consueuerunt, non lamentatus sum, non ploraui, non lugubrem uestem
sumpsi, ita etiam uos filiis & filiabus uestris interfectis, sanctoque templo profana-
to, impiorum barbarorum ingressu, pro quo ad hoc usque tempus superbia elati
gloriabamini, & insuper, infinitis aliis malis oppressi, neque lamentandi faculta-
tem consequemini, neque usitata faciendi uobis potestas concedetur, non capitis
detondendi, non calciamentis pedes exuendi, neque lacrymarum fontibus do- H
loris acerbitatem leniendi, neque illius fruendæ mensæ, quæ consolationis ergo
instruitur: neque demum aliud quippiam eorum, quæ usitata sunt faciendi. & re-
cordabimini eorum, quæ a propheta facta sunt, & ex euentu rerum cognoscetis
tanquam portẽtum quoddam & signum fuisse uobis prophetam, qui per ipsas res
futura uobis prædixerit.

Et tu fili hominis, nonne in die quando capio ab ipsis robur eorum,
elationem gloriationis eorum, desideria oculorum ipsorum, & elationẽ
animæ ipsorum, filios ipsorum, & filias eorum in die illa, ueniet salua-
tus ad te, ut renunciet tibi in aures, in illa die aperietur os tuum ad salua I
tum, & loqueris, & non eris mutus amplius, & eris ipsis in portentum,
& cognoscent quia ego Adonai dominus.

Vulg. Et tu fili hominis ecce in die, qua tollam ab eis fortitudinem eorum,
& gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum, super quo re-
quiescunt animæ eorum, filios & filias eorum, in die illa cum uenerit fu-
giens ad te, ut annunciet tibi, in die inquam illa aperietur os tuum, cum
eo qui fugit, & loqueris, & non silebis ultra. erisque eis in portentum &
scietis quia ego dominus. K

Non solum in præsenti hæc ipsos edocebis, sed etiam quando prædictio euentu fue
rit comprobata, & impiis barbaris tradita fuerint quæ sancta sunt, ac filii ipsorum
& filiæ occisi, & aduenerit inde aliquis qui facta doceat, tunc in memoriam illis
redigens prædictiones haud sustinebis tacere, ut percipiant mea uoluntate, meo-
que permissu facta hæc fuisse. pœnasque impiorum facinorum luent, non autem
propter hostium uires sed propter iustam meam iram, passi sunt, quæcunq; per-
tulerunt. deinceps ad eos qui finitimi erant Israel, quique propter eos lætabantur,
prophetiam conuertit: primosque filios Ammon in medium producit.

Et factum

A Et factum est uerbũ domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam super filios Ammon, & propheta super eos, & dices filiis Ammon, audite uerbum Adonai domini, Hæc dicit Adonai dominus, eo quod gauisi estis super sancta mea, quia profanata sunt, & super terram Israel, quia desolata est, & super domum Iuda, quia abiit in captiuitatem propterea ecce ego trado uos filiis Cedem in hereditatem, & firmabunt tentoria in peccato eorũ in te & dabunt in te tabernacula sua, & comedent fructus tuos, & ipsi bibent pinguedinem tuã. et dabo ciuitatem Ammon
B in pascua camelorum & filios Ammon in pascua ouium, & cognoscetis quia ego Adonai dominus. *Cap. 25*

Et factus est sermo domini ad me dicens fili hominis pone faciem tuã contra filios Ammon, & prophetabis de eis, & dices filiis Ammon, audite uerbum domini Dei, Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dixisti Euge euge super sanctuarium meum, quia pollutum est, & super terram Israel, quoniam desolata est, & super domum Iuda, quoniam ducti sunt in captiuitatem, iccirco ego tradam te filiis orientalibus in heredi-
C tatem & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua, ipsi comedent fruges tuas, & ipsi bibent lac tuum, daboque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum, & scietis quia ego dominus. *Vulg.*

Filios Cedem alii interpretes filios orientis interpretati sunt, hi autem sunt qui ab Ismael genus ducunt. dicit igitur auctor omnium rerum Deus per prophetam ad filios Ammon, quando gauisi estis, dedicatum mihi templum ab improbis nefariisque hominibus conculcatum cernentes, ac terram Israel desolatam, tribumque Iuda in seruitutem redactam, uos in eorum redigam potestatem, qui Babyloniis
D multo fuerint inferiores & imbecilliores, qui quidem uos multis afficient calamitatibus, tentoria in urbibus tuis collocantes, camelorum autem greges in tuis agris pascentes, uosque ipsos ouium constituentes pastores. cum hæc igitur uobis acciderint, intelligetis non propter meam imbecillitatem perpessum esse, quæ passus est populus meus, sed propter suam improbitatem.

Iccirco hæc dicit Adonai dominus eo quod plausisti manu tua, & gauisa es anima tua, & insonuisti pede tuo super terram Israel, propterea ecce ego extendam manum meam super te, & dabo te in direptionem in gentibus, & exterminabo te de populis, & perdam te de regionibus per-
E ditione, & cognosces quia ego Adonai dominus.

Quia hæc dicit dominus Deus, pro eo quod plausisti manu, & percussisti pede & gauisa es ex toto affectu super terram Israel, iccirco ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram, & scietis quia ego dominns. *Vulg.*

Quando inquit tu gauisus & admodum lætatus populi mei malis & manibus plau-

debas, & pedibus edebas sonitum, saltans, & tripudians, iccirco grauiora patieris, & ipsis rebus disces esse me dominum. Hinc ad Moab fratrem Ammon & finitimum prophetiam transfert. F

Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod dixit Moab & Seir ecce quemadmodum omnes gentes, domus Israel & Iuda, iccirco ecce ego dissoluo humerum Moab ab hostibus ipsius, a promontoriis eius, electam terram Bethiasimuth super fontem ciuitatis maritimæ Baelmon & Cariathem filios Cedem super filios Ammon dedi ipsos in hereditatē & dabo eam in ablationem, ut ne sit memoria filiorum Ammon in gentibus, & in Moab faciam ultiones & cognoscetis quia ego dominus. G

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dixerunt Moab & Seir, ecce sicut omnes gentes domus Iuda, iccirco ecce ego aperiam humerum Moab de ciuitatibus, de ciuitatibus inquam eius, & de finibus eius inclytas terræ Bethiesimoth Beelmeon, & Cariathaim, filios orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hereditatem, ut non sit ultra memoria filiorum Ammon in gentibus, & in Moab faciam iudicia, & scient quia ego dominus.

H

Seir cum Moab coniunxit, quia ipsi quoque finitimi erant, & Seir uocat ab Esau oriundos: uocabatur autem Edom flauum uidelicet aut rubrum, & Seir densum, *Gen.25* & hirsutum. & utrumque horum habuit Esau frater Iacob. egressus est enim primogenitus inquit rufus totus & tanquam pellis hirsutus. patriarcha item Iacob de *Gen.27* ipso cum matre loquens ait, est Esau frater meus uir pilosus, ego autem homo leuis. quando igitur Seir & Moab insultantes populi mei mala dicere ausi sunt, nihil interesse inter meum populum & reliquas gētes, & hoc maledictum in me coniectum est, siquidem perinde atque aliarum gentium idola præ imbecillitate populo auxiliari nequiui, hac de causa dissoluo humerum Moab ab hostibus ipsius. hoc est robur ipsorum destruam, neq; solum in promontoriis positas sed etiam maritimas ipsius urbes auertendas curabo: maritimas autem uocat ad mare mortuum sitas, procul enim ab alio mari incolebant Moabitæ, & urbium quoque profert nomina. quarum ad præsens usque tempus exiguæ reliquiæ permāserunt, & aliæ sunt huius, aliæ illius Arabiæ, addit item istos se hostibus traditurum, eisdem, quibus fratres etiam ipsorum filios Ammon, & experientia eos percepturos esse dominum potentem, qui opem ferre ualeat, sed propter populi scelera id facere recuset, iccirco subiecit, & cognoscent quia ego dominus. ita prædictis iis, quæ sint Moab euentura, ad Seir, qui idem est Edom, transfert orationem. I

Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod fecit Idumæa in ulciscendo eos ultione in ira in domo Iuda, & memoriam malorum retinuerunt, & ulti sunt ultionem ab eis, Iccirco hæc dicit Adonai dominus. & extendam manum meam super Idumæam, & exterminabo ab ea hominem & pecus, & ponam eam desertam, & de Thæmam & Dædan fugientes in gladio cadent, & dabo ultionem meam super Idumæam in manu populi mei Israel, & facient in Idumæa, secundum iram meam, & cognoscent ultionem meam dicit Adonai dominus. K

Hæc

A Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod fecit Idumæa ultionem ut se *Vulg.* uindicaret de filiis Iuda, peccauitque delinquens, & uindictam expetiuit de eis, icc irco hæc dicit dominus Deus, extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem & iumentum, & faciã eam desertam ab austro, & qui sunt in Dædan gladio cadent: Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israel, & facient in Edom iuxta iram meam & furorem meum, & scient uindictam meam dicit dominus Deus.

B Cum enim non ut Moabitæ solum & Ammanitæ lætati sint, sed etiam factis suam improbitatem indicarint, pristina illa seruata ira: iratus est enim ipsi Iacob, inquit, pro benedictione qua benedixit ei pater eius. quamobrem non aliis ipsos hostibus tradam, sed ipsi populo meo ab eo iniuria affecto, ut per solitudinem qua penitus deserentur, discant ipsi mei dominii potentiam. Thæman autem urbs est Idumææ & Dædan, eorum itidem qui a Chettura nati sunt patriarchæ Abrahæ, & cognomines fuere habitatorum. & propinqua erat Dædan Idumææ & cum ea consentiebat. ita quæ ad hos pertinent prædictis ad alienigenas transfert prædictionem, Idumæi enim cum ab Isaac oriundi sint, non sunt alienigenæ, neque item Ammanitæ, aut Moabitæ, qui a Lot genus ducunt. Alienigenæ igitur erant Tyrii & Sydonii & alii C omnes horum finitimi, sed præcipue alienigenas diuina scriptura uocat Ascalonitas & Gazzœos, Metthæos, & Acaronitas & Azotios, quandoquidem Iudæ tribui coniunctam habebant terram, & ualde finitimi erant, & in propinquis regionibus incolentes. dicit igitur etiam ea quæ his euentura sunt.

Hæc dicit Adonai dominus, eo quod fecerunt alienigenæ in ira, & suscitauerunt ultionem gaudentes ex tota anima, ut corrumperent ex animo secundum odium sempiternum: icc irco hæc dicit Adonai dominus, ecce ego extendam manus meas super alienigenas, & exterminabo Crotenses & perdam reliquos habitantes maritimam, & faciam in ipsos ul-D tiones magnas in redargutionibus furoris, et cognoscent quia ego Adonai dominus cum dedero ultionem meam super eos.

Pro eo quod fecerunt Palæstini uindictam, & ulti se sunt toto animo *Vulg.* interficientes, & implentes inimicitias ueteres, propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego extendam manum meam super Palæstinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis, faciamq; in eis ultiones magnas arguens in furore, & sciẽt quia ego dominus cum dedero uindictam meam super eos.

E His quoque æque atque Idumæis odium uitio uertit, memores enim iniuriarũ a populo meo acceptarum, quasi a uictore & proprio regno potito, calamitatis tempus ultionis tempus fecerunt, & in eos inuadentes infinitis eos malis affecere. hac de causa ego pœnas odii ab illis exigam, & diuinitus illis plagas infligam, & una cum principibus subiectos illis interficiam, & in mala, quæ euadere nequierint, impellam; ut per ea quæ sustinuerint mei dominii iura cognoscant. nos autem ne expectemus dum malorum experientia dominum nostrum agnoscamus, sed a sempiternis illius donis percepta cognitione erga illius beneficia gratos nos præbeamus, ultionisque cupiditatem cognitis ipsius perniciosis fructibus euitemus, apostolicoq; præcepto

præcepto pareamus, haud expectantes ut super mutuas offensas occidat sol, sed ante illius occasum iram sedemus, ita enim iram contra nos iusti iudicis mitigabimus amabilique illa & optatissima beneuolentia fruemur. cuius utinam compotes omnes simus gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula. Amen. F

SECTIO XI.

Cap. 26 Et factum est in undecimo anno una mensis, factum est uerbum domini ad me dicens, eo quod dixit Sor super Hierusalem Euge, contrita est, periit, gentes conuersæ sunt ad me, quæ plena est deserta fuit. G

Vulg. Et factum est in undecimo anno prima mensis factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis pro eo quod dixit Tyrus de Hierusalem, Euge, confractæ sunt portæ populorum, conuersa est ad me, implebor, deserta est.

Anno undecimo captiuitatis Iechoniæ, regni uero Sedeciæ mense quarto, quarta mensis, a Babyloniis Hierusalem capta est. paucis igitur diebus antequam capiatur, iubetur propheta contra Tyrum prophetica uerba facere, Tyrus enim Sor incolarum lingua uocatur, ipsa autem obsidione Hierusalem lætata fuerat & opinata est fore ut nobilissima illa urbe euersa ipsa in omnes finitimas gẽtes potiretur imperio. H

Propterea hæc dicit Adonai dominus, ecce ego induco super Sor, & adducam super te gentes multas, sicut ascendit mare fluctibus suis, & diruent muros tuos, & destruent turres tuas, & uentilabo puluerem eius ab ea, & dabo eam in leuem petram, exsiccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, dicit Adonai dominus, & erit in prædam gentibus, & filiæ ipsius in agro gladio interficientur, & cognoscent quia ego dominus.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans, & dissipabunt muros Tyri, & destruent turres eius, & radam puluerem eius de ea, & dabo eam in limpidissimam petram, siccatio sagenarum erit in medio maris, quia locutus sum ait dominus Deus, & erit in direptionem gentibus, filiæ quoque eius quæ sunt in agro gladio interficientur, & scient quia ego dominus. I

Per hæc Babylonum cum exercitu profectionem ipsi minatur, aitque dirutis muris ipsam ita desertam fore, ut quibusdam leuibus lapidibus comparari possit, quibus explicare sagenas piscatores cõsueuere. asserit item subiectas illi urbes & uicos euersum iri, has enim filias eius nuncupat, significat præterea utilitatem a calamitatibus futuram cum dicit, cognoscent quia ego dominus. K

Quia hæc dicit Adonai dominus: ecce ego adduco super te Sor Nabuchodonosor regem Babylonis ab aquilone, rex regum est, cum equis & curribus, & equitibus, & congregatione gentium multarum ualde, iste filias tuas quæ in campo sunt gladio interficiet, & dabit super te præcau-

A tionem, & circumædificabit te, & ponet tibi uallum, & circumædifica bit super te in circuitu, & uallum, & circumstantiam armorum, & lanceas eius contra dabit.

Quia hæc dicit dominus Deus, ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab aquilone regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu populoque magno. filias tuas quæ sunt in agro, gladio interficiet, & circumdabit te munitionibus, & comporta bit aggerem in gyro, & eleuabit contra te clypeum. *Vulg.*

B Speculam, uocat arces quas inuadentes hostes ædificare consueuerunt, ut & quæ foris sunt prædentur, & rerum necessariarum inopia obsessos interficiant. circumædificare autem ea quæ extra ab hostibus ædificantur mœnia nuncupat. & addet inquit ad hanc ædificationem uallum & fossas & aggeres, ut nemo exire audeat, & facile inde omnis generis tela coniici possint. deinde subiicit.

Muros tuos, & turres tuas destruet in armis suis, a multitudine equorum eius, operiet te puluis eorum, & a uoce equitum eius, & rotarum curruum ipsius, commouebuntur muri tui, ingrediente illo portas tuas tanquam ingrediente in urbem de campo, in ungulis equorũ suorum, C conculcabunt omnes plateas tuas, populum tuum gladio interficiet, & substantiam roboris tui in terram deducet, & deprædabitur potentiam tuam, & spoliabit facultates tuas, & destruet muros tuos, & domos tuas desiderabiles euertet, & lapides tuos, & ligna tua, & puluerem tuum in medio maris iniiciet, & dissoluet multitudinem musicorum tuorum, & uox psalteriorum tuorum non audietur amplius, & dabo te in leuem petram, exsiccatio sagenarum eris, & non ædificaberis amplius, quia ego locutus sum dicit Adonai dominus.

D Et uineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua, inundatione equorum eius operiet te puluis eorum, a sonitu equitum, & rotarum & curruum mouebuntur muri tui, cum ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dessipatæ. ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas, populum tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent, uastabunt omnes opes tuas, diripiet negotiationes tuas, & destruet muros tuos, & domos tuas præclaras subuertent, & lapides tuos & ligna tua, & puluerem tuum E in medio aquarum ponent, & quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur amplius, & dabo te in limpidissimam petram: siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultra, quia ego dominus locutus sum ait dominus Deus. *Vulg.*

Vera, inquit, omnia sunt quæ a me prædicuntur, igitur ut a mendacio uacuam excipe prædictionem, nam muros tuos diruent Babylonii, & domos tuas euersas, quæ illis propinquæ sunt, lapidibus complebunt, tantusque erit equorum & curruum strepitus, ut uideatur quodã ueluti terræ motu urbs commoueri, & facultates tuas

diripient, & incolas tuos redigent in seruitutem, tantaque solitudine occupaberis, ut in te piscatores sagenas madefactas exsiccent, & quæ in leuibus saxis mari propinquis facere consueuerunt, ea in te præ multa solitudine faciant. illud autem non amplius ædificaberis, ex beati Esaiæ prophetæ prophetia cognoscemus. etenim propheta ille itidem calamitates Tyro uaticinatus est. uerum tempore quodã definito miserias terminauit. derelinquetur enim Tyrus, inquit, septuaginta annis, sicut tempus regis unius, sicut tempus hominis, & erit post septuaginta annos, speculationem Deus faciet Tyri, & rursus restituetur in antiquum, & erit emporiũ omnibus regnis orbis terræ, super faciem totius terræ, & erit negotiatio eius sancta domino, & quæ sequuntur. illud igitur non ædificatur, morum innuit mutationem quia secundum pristinam impietatem non ædificabitur, sed aliam & aperte contrariam ædificationem nanciscetur, quæ secundum prophetam Esaiam sancta erit domino, & res testantur, atque ea quæ nunc uiget pietas: a pristina enim superstitione, & errore circa idola ad Deum conuersa diuinæ cognitionis lumen excepit.

Esa. 23.

F G

Quia hæc dicit dominus Sor, nonne a uoce ruinæ tuæ, cum gemuerint uulnerati tui, cum interfecti fuerint gladiis in medio tui, commouebuntur insulæ, & descendent de thronis suis omnes principes gentium maris, & auferent mitras de capitibus suis, & uestimentum suum uarium exuentur, furore insanient, super terram sedebunt, & uerebuntur perditionem suam, & suspirabunt super te? H

Vulg. Hæc dicit dominus Deus de Tyro, numquid non a sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum, cum occisi fuerint in medio tui commouebuntur insulæ, & descendent de sedibus suis omnes principes maris, & auferent exuuias suas, & uestiméta sua uaria abiicient, & induentur stupore in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur?

Illustris fuit Tyrus a principio non in Asia tantum sed etiam in Europa, necessario igitur, quæ ei accidit calamitas, nota fuit. qua percepta, inquit, insulas habitantes perterrebuntur, & eorum reges præ tristitia & mærore, etiam diadematis capita spoliabunt, hæc enim mitras uocauit, & sumptuosa deposita ueste, lugubrem habitum assument, eadem se passuros sperantes. quod significauit cum dixit, & uerebuntur perditionem ipsorum, itaque eos cruciabit malorum nuncius, ut etiam I

Lamentum super te assumant, & dicant: quo modo periisti, & euersa es ex mari, ciuitas laudabilis? quæ fuit fortis in mari ipsa, & habitantes eam, quæ dedit timorem suum omnibus habitantibus eam, & uerebuntur insulæ a die ruinæ tuæ, & turbabuntur insulæ a potestate tua in mari. K

Vulg. Et assumentes super te lamentum dicent tibi, quo modo peristi quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant uniuersi, nunc stupebunt naues in die pauoris tui, & turbabuntur insulæ in mari, eo quod nullus egrediatur ex te?

Reputantes inquit tuam pristinam potestatem, & eam quæ te in præsenti calamitas occupauit, conspicientes, te quidem lamentis prosequentur urbem olim nobilissimam

A mam ac celeberrimam, res uero suas, per se ipsi cogitabunt, ueriti ne in eadem incidant mala.

Quia hæc dicit Adonai dominus, cum dedero te urbem desolatam, sicut urbes quæ non habitabuntur, cum reduxero ego super te abyssum, & cooperiet te aqua multa, & deducam te ad descendentes in puteum, ad populum sæculi, & collocabo te in profunda terræ, sicut solitudinē æternam cum descendentibus in foueam, ut ne habiteris, neque resurgas super terram uitæ.

B Quia hæc dicit dominus Deus, cum dedero te urbem desolatam sicut ciuitates quæ non habitantur, & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ, & detraxero te cum his, qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocauero te in terra nouissima sicut solitudines ueteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris, porro cum dedero gloriam in terra uiuentium. *Vulg.*

Abyssum uocauit Babylonii exercitum propter multitudinem, cū enim ipsa quoq; circumflua sit & rotunda insula & tota intus in mari sita, unum a terra aditum habens, congrua usus est translatione, aquam multam & abyssum cum hostium uim
C nuncupauit, illud autem, deducam ad descendentes in foueam ad populum sæculi, mortem significat, sub qua omnes præsens æuum transigunt, quicunque e uita decesserunt, populum igitur sæculi mortuos nominauit; illud uero neque resurgas super terram uitæ, id quod in psalmis habetur declarat, ideo non resurgent impii *Psal. 1*
in iudicio, neque peccatores in consilio iustorum, cūque impii fuerint, qui eo tempore Tyrum incoluere in terram uitæ non resurgent, quam beatus Dauid uiuentiū nominat regionem, quia eripuit, inquit, animam meam de morte, oculos meos *Psal. 114*
a lacrymis, pedes meos a lapsu, ut placeam coram domino in regione uiuentium: & dominus in sacris euangeliis hanc facit diuisionem. hi enim resurgent, inquit, in uitam æternam, & hi in pœnam, & dedecus sempiternū. minatur igitur iis quoq;
D qui tunc Tyrum incolebant, impie degentes non solum Babylonii euentum, & futuram per illum perniciem, sed etiam in futura uita, tristes cruciatus, & molestias. quid enim tristius, quam super terram uitæ non resurgere? ad hæc adiicit.

Perditioni te dabo, & non eris ultra, & quæreris, neque inuenieris in sæculum, dicit Adonai dominus.

In nihilum redigam te & non eris, requisita non inuenieris ultra in sempiternum, dicit dominus Deus. *Vulg.*

Omnes diuini prophetæ sacrique apostoli eundem spiritum percepere, non igitur ea quæ inter se discrepent, loquuntur. spiritus enim ueritatis Spiritus sanctus est,
E quod si eodē spiritu diuini prophetæ dignati sunt, & ueritatis spiritus Spiritus sanctus est, inter se prophetarū oracula consentiunt, & quāuis inueniamus definitam Tyri solitudinem apud Esaiam prophetam, & audiamus prophetam Ezechielem, cum Tyro dicit, quæreris, neque inuenieris in sæculum dicit Adonai dominus: nō tamen discrepare inter se prophetas asseremus, sed ex idiomatis scripturæ, id quod quæritur dissoluemus, consueuit enim diuina scriptura sæpe etiam breue tempus sæculum uocare. tale est & illud quod a beato Dauid dictum est, sæculum nostrum *Psal. 84*
& in illuminatione uultus tui. & idem insuper dies inquit annorum nostrorum in *Ibidem*
ipsis septuaginta anni, si autem in potentatibus octuaginta anni, & amplius eorum

 labor

labor & dolor, tantam igitur cum nosset humanam uitam, sæculum eam nominauit: ergo illud non inuenieris in sæculum, hoc est, in definitũ tibi solitudinis tempus, definitum autem ipsi fuit septuaginta annorum tempus, per Esaiam prophetam. quod si quis hunc locum magis secundũ spiritũ uelit intelligere, sic quoque ueram comperiet prophetiam, si quis enim quæsierit Tyrũ, non inueniet illam priorem, illa enim impia fecit, quæ uero post illam desertam, floruit, ac pullulauit, pia conspicitur diuinæ cognitionis lumine illustrata. siue igitur secundum id quod dictum est uelit aliquis prophetiam intelligere, comperiet sæculum nominatum tempus ipsi definitum, siue in penitiorem partem uelit quis penetrare, reperiet rursus Tyrum non illam esse, sed illi omnino contrariam. F

Et factum est uerbum domini ad me dicens, & tu fili hominis assume super Sor planctum, & dices Sor habitanti in introitu maris emporio populorum ab insulis multis. G

Vulg. Et factum est uerbum domini ad me dicens, tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum, & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas.

Clementiæ Dei bonitatisque exuperantiam significant ea quæ dicta sunt, docet autem nos hæc oratio, cum peccantibus correctionem quandam adhibemus, non odio aliquo aut inimicitia id facere, sed commiserantes, & admodum dolentes, H etenim ipse iure & iustissime iudicans prophetæ præcipit ut ciuitatem punitam lamentetur, declarans qua animi affectione illam puniret.

Hæc dicit Adonai dominus Sor, tu dixisti ego circumdedi mihi ipsi decorem meum, in corde maris Baalim.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus o Tyre tu dixisti, perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita.

His ingrati eius animi uitium redarguit, ut superbiam, quæ a Deo acceptis decoris occasionibus ingrata erga bonorum largitorem fuit. propriæque sapientiæ ac uiribus, quæ sibi accessit, bonorum ascripsit abundantiam, quam item Baalim attribuit, ita autem idola sacra nuncupat scriptura. duplex igitur impietas, non enim solum bonorum datorem ignorauit, sed etiam iis, qui prorsus imbecilles, ne pulchritudinem quidem, quæ sensu percipiatur, sibi uindicare possunt, eorum subministrationem assignare ausa est. deinde narrat, quot & qualia dona perceperit, & ex quot gentibus ipsi abundantiæ occasiones afferentur. I

Filii tui circumdederunt tibi pulchritudinẽ, cedrus ex Sanir ædificata est tibi, tæniæ tabularum cyparissi ex Libano captæ sunt, ut facerent in abiegnos ex Basanitide fecerunt remos tuos. K

Vulg. Finitimi tui, qui te ædificauerunt, impleuerunt decorem tuum, abietibus de Sanir extruxerunt te, cum omnibus tabulatis maris, cedrum de Libano tulerunt, ut facerent tibi malum, quercus de Basan dolauerunt in remos tuos.

Hi montes diuersa ligna producunt, enumerat igitur, quæ undique ipsi afferebantur, & malos, inquit a Libano excisos comportabas, & a Basanitide remos, & ædificia a Sanir. ad hæc adiicit.

Templa

A Templa tua fecerunt ex ebore, domos nemorosas ab insulis Chettiim.

Et transtra tua fecerunt tibi ex ebore indico, & prætoriola de insulis Italiæ. *Vulg.*

Pro templa tua alii interpretes cornu tuum, posuerunt, ut ea quæ ante dicta sunt, consequatur. malum enim & remos antenna quoque consequitur. quod si etiam de idolis dictum sit, a ratione non abhorret, eburnea enim construxit, inquit, idola, & domos nemorosas. id est, tabulis contectas, ita enim Aquilas interpretatus est. declaransque quam pretiosa essent ligna illa, corū loca significauit. hæc enim afferebas, inquit, ab insulis Chettiim, Chettiim uero græcas insulas appellat, etenim B per Hieremiam Deus ait: Transite ad insulam Chettiim, & uidete, & in Cedar mittite & considerate ualde si facta sunt talia, si mutabunt gentes Deos suos, & ipsi nō sunt dii: & per Cedar sitas ad orientē gentes declarat, per Chettiim ad occidentem. Cittium uero oppidum in Cypro est, & ad hoc usque tempus ita nuncupatur, quod aspirationis nota signatum secundum Hebræorum idioma cum Chettiim cognationem ostendit, & Cyprus eo tempore insularum imperio potiebatur. iccirco græcas insulas Chettiim uocat. ex his inquit, insulis pretiosa tibi ligna afferebantur. his subiicit. *Hiere. 2.*

Byssus cum uarietate ex Aegypto, facta est stratum ut circumdaret ti-
C bi gloriam, & operiret te hyacinthus & purpura, ex insulis Elisa facta sunt indumenta tua.

Byssus uaria de Aegypto texta est tibi in uelum, ut poneretur in malo, hyacinthus & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum. *Vulg.*

Aegyptus, inquit, tibi uaria strata omnisque generis afferebat, indicat autem tapetas, & alia inde allata, Græcia uero indumenta tibi mittebat, omnis quidem generis purpurea, sed hyacinthino quædam colore tincta, Elisa enim Græciam uocat.

D Et principes tui habitantes Sidona, & Aradij fuerunt remiges tui.

Habitatores Sidonis & Aradii fuerunt remiges tui. *Vulg.*

Hebræorum & Syrorum uolumina non habent principes tui, sed finitimi tui, ut uero etiam septuaginta interpretationem intelligamus, ita accipiamus, Sydonii olim tibi imperantes nunc una çum iis, qui Aradum colunt, naualem tuam classem complent tuas remis naues impellentes, & qui apud te sapientes sunt, hi gubernatoris obeunt munus.

Sapientes enim tui, inquit, Sor, qui erant in te, isti gubernatores tui, seniores Bybli, & sapientes eorum, qui erant in te, isti corroborabant
E consilium tuum.

Sapientes tui Tyre facti sunt gubernatores tui, senes Biblij & prudentes eius habuerunt nautas ad ministerium uariæ suppellectilis tuæ. *Vulg.*

Non propriam urbem confirmabant, sed tibi optima consilia cousultationisque afferebant.

Et omnia nauigia maris, & remiges earum fuerunt in te permutantes commercio tuo, & facti sunt tibi in occidentem occidentis.

Vulg. Omnes naues maris, & nautæ parum fuerunt in populo negotiationis tuæ. F

Vndique, inquit, ad te mercatores confluebant, tum uendentes, tum ementes. hoc enim significat, permutantes commercio tuo, & non solum finitimi tui ad portus ap pellebantur, sed etiam extremas occidentis partes incolentes: illud enim ad occidentem occidentis hoc declarat. quia non solum illi, inquit, qui habitant tibi ad occidentem, sed etiam ii, qui illis magis incolunt ad occasum.

Persæ, & Libyes, & Lydi erant in exercitu tuo uiri bellatores tui, qui peltas & galeas suspenderunt in te, isti dederunt gloriam tuam, filii Aradiorum, & exercitus tuus in muris in circuitu erant, sed etiam Medi in turribus tuis erant custodes, pharetras suas suspenderunt super humeros tuos in circuitu. isti perfecerunt pulchritudinem tuam. G

Vulg. Persæ & Lydi & Libyes erant in exercitu tuo uiri bellatores tui, clypeũ & galeam susp enderunt in te pro ornatu tuo. filii Aradij cũ exercitu suo erant super muros tuos in circuitu, sed & pygmæi qui erant in turribus tuis pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinem tuam. H

Enarrata lignorum diuersitate, uestium item uarietatibus, nautis gubernationibus, cõsiliariis, qui quid facto opus esset indicarent, mercatoribus undique aduentantibus, militarẽ quoque cœtum recenset, e diuersis nationibus & ciuilia instituta edoctis profectum Persis & Lydis & Libybus, Aradiisque, & Medis. commemorat autem & omnis armaturæ genera pharetras, peltas, & galeas. pelta uero paruum est scutum, quod leuis armaturæ milites inter hostes ferunt, quo item utuntur pyrricham ludentes.

Chartaginienses mercatores tui a multitudine totius potentiæ tuæ, argentum & aurum, & æs & ferrum & stannum & plumbum, dederunt forum tuum. I

Vulg. Chartaginienses negotiatores tui a multitudine cunctarum diuitiarũ argento, ferro, stanno, plumboque repleuerunt nundinas tuas.

Chartaginem, metropolis hæc est illius quæ olim Libya hunc Africa nominatur, & Syrus & Hebræus Tharsis appellat, & per metropolim negotiationem earum rerũ, quæ ex omni natione afferebantur, e multiplici materia ibi inuentarum declarauit.

Græcia omnis, & pertinentia ad eam negotiati sunt in te in animalibus hominum, & uasa ærea dederunt forum tuum. K

Vulg. Græcia, & Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui, mancipia & uasa ærea adduxerunt populo tuo.

Mancipia inquit & uasa ærea, a Græcia finitimisque regionibus afferebantur tibi.

E domo Thorgoma equos & equites, & mulos dederunt forũ tuũ.

Vulg. De domo Thogormæ equos & equites & mulos adduxerunt ad forum tuum,

Equos

A Equos autem inquit, & equites & mulos tibi Phrygia mittebat; ita enim domum Thorgoma interpretantur.

Filij Rhodiorum mercatores tui ab insulis multiplicarunt negotiationem tuam, cornua & dentes elephantinos.

Filii Dædan negotiatores tui insulæ multæ negotiatio manus tuæ, dentes eburneos, & hebeninos commutauerunt in pretio tuo. *Vulg.*

Cornua Symmachus hebenos interpretatus est, a quibus ea fiunt, quæ hebenia uocantur. hæc inquit Rhodii mare transmittentes afferebant tibi, & horum tibi usum
B supplebant.

Et ijs, qui introducebantur, reddebas mercedes tuas homines negotiationis tuæ a multitudine commistos tuos.

Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum. *Vulg.*

Hæc autem omnia inquit tu suscipiens reddebas comportantibus mancipia, cum colonos plurimos haberes. hos enim commistos uocauit ex aliis quidem gentibus profectos, sed cum ipsis habitare non recusantibus.

Guttam, & purpuram, & uariatas uestes, & byssum e Tharsis & rhaa-
C moth, & Choth dederunt forum tuum.

Guttam & purpuram & scutulata, & byssum, & sericũ, & chodchod propòsuerunt in mercatu tuo. *Vulg.*

Habebas item, præter ea, quæ iam dicta sunt, alia a Chartagine bona, quæ non solum uestibus te exornarent, & uariis indumentis induerent, sed etiam unguenta multam tibi odoris suauitatem afferentia, guttam enim nominat id, quod balsamum uocatur, choth autem, gemmam quæ onyx dicitur, & rhaamoth, alia aromata.

Iudas & Israel, isti mercatores tui in frumenti uenditione, & unguen
D torum & casiæ, & primum mel & oleum, & resinam dederunt in commercium tuum.

Iuda & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo balsamum & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis. *Vulg.*

Tanta enim erat inquit ex iudaica negotiatione, quæ ad te afferebatur, abundantia, ut indigenæ tui, & hospites, & coloni comportatis bonis fruerentur, aliis ad usum edendi, aliis ad odoris delicias.

Damascus negotiatio tua in multitudine operum tuorum, in multitudine potentiæ tuæ.

E Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diuersarum opum. *Vulg.*

A multitudine, inquit, omnium opum tuarum, quæ apud te gignebantur, emebat Damascus, negotiabaris igitur cum ipsa quoque ei uendens, quæ tibi superabant, & inde aurum cogens.

Vinum pingue ex Chelbon, & lanam lucidam e Mileto, & uinum Dædan, & Ioanan, & Mezzel in forum tuum dederunt.

In uino

Vulg. In uino pingui, in lanis coloris optimi, Dan & Græcia & Morel in nundinis tuis proposuerunt. F

Ioanan Ioniam uocat, Dædan uero urbem Idumææ, & Chelban uicus quidam erat ipsi finitimus. undique tibi inquit bona afferebantur, uinum dulce, & odoratum, ex hac gente, optimaque lana e Mileto, hæc autem urbs olim quidem & ipsa Ioniæ, nunc uero Cariæ est. Chelbon Symmachus Chalen, interpretatus est.

Ex Asel ferrum elaboratum, & rotæ in commistione tua sunt, Dædan negotiatores tui, cum iumentis electis ad currus, Arabia, & omnes principes Cedar, isti negotiatores per manus tuas Camelos et Arietes, et agnos in quibus negotiantur tibi. G

Vulg. Ferrum fabrefactum, stacte & calamus in negotiatione tua Dædan institores tui in tapetibus ad sedendum, Arabia & uniuersi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ, cum agnis & arietibus, & hædis uenerunt ad te negotiatores tui.

Alii quidem tibi inquit ferrum elaboratum afferebant, alii autem mulos & equos ad currus. alii uero camelos, & arietes & agnos, ut illis ad onera ferenda, his ad cibos & uestes utereris. Cedar uero ab Ismaele oriundos uocat, & Dædan Idumææ urbem H sicut iam etiam paulo ante diximus. ita enim & apud Hieremiã & apud ipsum Ezechielem in uisione contra Idumæam inuenimus Theman cum Dædan cõiunctam, & Asel Asiam quidam esse opinati sunt, optimos habentem ferri artifices, & e ferro uasa optime construentem.

Mercatores Saba & Rhegma & ipsi mercatores tui cũ primis unguentis, & lapidibus pretiosis, qui etiam aurum dederunt mercatum tuum.

Vulg. Venditores Saba & Reema ipsi negotiatores tui, cum uniuersis primis aromaticis, & lapide pretioso & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo. I

Saba & Rhegma a Chuz genus ducunt, Chuz autem Cham primogenitus fuit. Aethiopiæ igitur hæ & Indicæ gentes, declaratque ea quæ inde comportabantur.

Lapides pretiosi & aurum & ungenta, Charran, & Chalan, & Dædan, isti mercatores tui.

Vulg. Haran, & Chenne, & Eden negotiatores tui.

Charran, Caræ, & Challan, Chalane est, ubi turris ædificata fuit, Dædan uero, sæpe interpretati sumus. K

Saba, & Assur, & Cham, negotiatores tui ferentes negotiationem in Mehallim, & Galima, hyacinthum & uarietatem, & thesauros electos in Magozis compositos, colligatos in funiculis, & in cyparissinis nauigijs, in ipsis negotiatio tua.

Vulg. Saba, Assur, & Chelma uenditores tui, ipsi negotiatores tui multifariam inuolucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obuolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoque habe-

bant

A bant in negotiationibus tuis, naues maris principes tui in negotiatione tua.

Saba Indicam nationem appellat, comperimus enim hoc nomen in ipsius Sem geneologia, & Assur, Assyrium, Charman uero eam, quæ Carmaene nuncupatur. & illud, in Machalim, & in Galima, hyacinthum & uarietatẽ, & thesauros electos in Magozis compositos. Aquilas ita interpretatus est. constructis inuolucris hyacinthi & uarietatis, & in Magozis compositis. & in Magozis ab hebræo in græcam linguam uertit, significatque in ocultis uasis. ita enim Syrus quoque in hanc sententiam interpretatus est. statim autem sumptuosa inquit, & uaria pretiosis inuolucris
B contecta, & in uasis optime instructis reposita, funiculisq; deuincta tibi afferebãtur.

Naues Chartaginiensium in negotiatione tua in multitudine commistorum tuorum.

Et ad negotiationem usa es Chartaginiensium nauibus infinitam habens multitudinem non solum domesticam, sed etiam aduentitiam.

Et repleta es, & grauata es ualde in cordibus marium, in aqua multa duxerunt te remiges tui.

Et repleta es & glorificata es nimis in corde maris, in aquis multis ad- *Vulg.*
C duxerunt te remiges tui.

Satietas, inquit, te ad exultandum induxit, perceptisque bonis auctorem beneficiorũ ignorasti. hoc quoque nomine Israel accusauit. comedit enim Iacob inquit, & expletus est & recalcitrauit dilectus. quia uero nihil ex tranquillitate utilitatis percepisti, contrariis te resipiscere docebo.

Spiritus enim austri inquit contriuit te in corde maris.

Ventus auster contriuit te in corde maris. *Vulg.*

Per translationem Babylonium ita appellauit, quando maximos excitare fluctus
D auster consueuit, & difficilem contra nauigantes suscitare tempestatem. per translationem quasi contra maritimam urbem austrum uocat, hostium incursum, tum dicit, at ne eisdem immoremur, & te & inquilinos tuos & remiges, & gubernatores, & consiliarios & mercatores, & bellicos supplentes cœtus pernicies opprimet, hoc enim significauit cum dixit.

Cadent in medio cordis marium.

Cadent in corde maris. *Vulg.*

Ad hæc addit ita fore ut obsessa & capta urbe procul degẽtes gubernatores tui, multo terrore affecti in fugam uertantur, eademque nautæ facient cum iis, qui ad pro-
E ram imperant, relictisque nauigiis lamentantes & lugentes in terram descendant, & terra caput conculcent, atque in ipso solo recumbant puluerem inde extergentes capitaque capillorum spolient ornatu, saccisque induti lamentari & lugere perseuerent. deinde lamentationem, quam ipsi adhibebant enarrat.

Quis sicut Tyrus quæ conticuit in medio maris?

Quæ est ut Tyrus quæ obmutuit in medio mari. *Vulg.*

In otio inquit & pace omne hoc tempus transegisti, quo nemo tibi perturbationem excitare ausus est.

Quantam inuenisti mercedem a mari? F

Satis hoc est ad docendos omnes homines ne superbia efferantur propter eam, quæ uidetur, felicitatẽ, propterea quod mutatio consequitur. hoc enim ipsi Tyro ait. Quid tanto tempore a negotiatione tua lucrata es? atqui inquit.

Et a commistione tua, & a commercio ditasti omnes reges terræ, nunc autem contrita es in mari, in profundo aquæ, commistio tua & omnis congregatio tua in medio tui ceciderunt, & omnes remiges tui, habitantes insulas tristabuntur super te, & reges ipsorum stupore obstupescent, & flebit facies eorum, mercatores a gentibus sibilabunt super te, perditio facta es, & non ultra eris in æternum. G

Vulg. Quæ in exitu negotiationũ tuarũ de mari implesti populos multos, in multitudine diuitiarum tuarum, & populorum tuorum ditasti reges terræ, nunc contrita es a mari, in profundis aquarum opes tuæ & omnis multitudo tua quæ erant in medio tui ceciderũt, uniuersi habitatores insularum obstupuerunt super te, & reges earum omnes tempestate percussi mutauerunt uultus, negotiatores populorum sibilauerunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum. H

Considerato, inquit, ut nihil tibi negotiationis labor profuit, neque ad te omniũ gentium concursus, instar enim nauigii demersi malorum deformitate cooperta es ueluti quosdam fluctus excipiens hostilium legionum defluxus. quamobrem omnes insulani, maritimique cum suis te regibus lugent, conspicati nobilissimam olim urbem repente deletam, & ad mihilum redactam, admirantesque in extremam te solitudinem mutatam, sibilo suæ mentis stuporem significabunt. illud autẽ non eris amplius in sæculum, secundum eam interpretationem, quæ iam a nobis allata est intelligemus. quod si altera quoque ad ea quæ dicta sunt addenda est, id facere nos non pigebit. audiuimus auctorem omnium rerum Deum per Hieremiam prophe- I
Hiere. 18 tam dicentem: finem loquar super gentem & regnum, ut auferam eos, & destruam, & perdam, & si conuersa fuerit gens illa a malis suis, pænitentiam agam de malis, quæ cogitaui facere illis, & finem loquar super gentem & regnum, ut iterum ædificetur, et plantetur, & si fecerint mala coram me ut non audiant uocem meam, pænitentiam agam de bonis quæ locutus sum, ut facerem eis. Igitur et fert dominus sententiam, & latam antiquat, neque ueritas mentitur, fert enim sententiam contra non pænitentes, in iis uero, qui pænitentiæ remedium exceperunt, supplicii decretum nullum habet locum. hoc uenit usui Nineuitis, quos damnauerat exitio, cum dixit. Adhuc tres dies & Nineue subuertetur, uerum facti pænitentes excepit, sententiamque dissoluit. Hic igitur itidem longi supplicii decretum abrogauit posterorum commutatio. K

Cap. 28 Et factum est uerbũ domini ad me dicens, & tu fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod exaltatum est cor tuum, & dixisti Deus ego sum, habitationem Dei, habitaui in corde maris, tu autem es homo, & non Deus, & dedisti cor tuum, quasi cor Dei.

Vulg. Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis dic principi Tyri, hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum est cor tuum, &

dixisti,

A dixisti, Deus ego sum & in cathedra Dei sedi in corde maris, cùm sis homo & non Deus, & dedisti cor tuum, quasi cor Dei.

Execranda quidem omnia peccatorum genera, sed omnium maxime detestabilis superbia, omne enim excelsum, inquit, abominatio coram domino, & superbis Deus resistit. & diuus apostolus, non neophytum, inquit, ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. hoc morbo laborabat etiam princeps Tyri, tum is qui uidebatur, tum is qui cerni non poterat, etenim nos pii regimur proprie ac uere ab auctore omnium rerum Deo, regemur item ab hominibus pietate præditis: & Tyrus igitur nunc quidem perinde ac nos, regem Deum habet, & eos homines quibus ab eo in ipsam regnum commissum est, olim uero Dei ignoratione quasi morbo laborans, & impietati addicta, principem habuit & regem, scelerum impietatisque auctorem & magistrum diabolum, habuit item & principem qui conspiciebatur, ab isto male uexatum. contra utrumque igitur oratio, sed neque in hunc neque in illum omnia conueniunt, quædam autem in utrosque, & alia in alterum tantum, & quæ nunc lecta sunt in utrumque. diabolus enim in illam insaniā lapsus est, & rabie percitus Deum se ipsum appellauit, hominibusque, ut hunc sibi cultū adhiberent persuasit. et qui cernebatur Tyriorum princeps, hoc fastu laborans cum in multam respiceret felicitatem, opinabatur esse se Deum, iccirco ad ipsum Deus ait, tu autem es homo & non Deus, & per comparationem 1. Tim. 3

B

C Numquid sapientior es tu Daniele? sapiētes non erudierunt te sapientia sua.

Ecce sapientior es tu Daniele? omne secretum nō est absconditū a te. *Vulg.*

Tantum abest, inquit, ut res tuas cum diuina natura comparem, ut etiam te prudentibus hominibus longe inferiorem ostendam, Daniel enim & diuina sapientia præditus fuit, & Chaldæorum scientiam sibi comparauit, tu uero & diuina gratia orbatus es, & ab hominibus sapientibus haud percepisti scientiam. deinde a rebus redarguit.

D Numquid in scientia tua, aut in prudētia tua fecisti tibi uires? et comparasti argentum & aurum in thesauris tuis, aut in multa scientia tua, & negotiatione tua multiplicasti potentiam tuam, exaltatum est cor tuum in potentia tua?

In sapientia tua, & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem & acquisisti aurū & argentū in thesauris tuis, & multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem, & eleuatum est cor tuum in robore tuo. *Vulg.*

E Ipsis inquit rebus disce, non tua sapientia, sed me subministrante fuisse tibi hanc negotiationem, bonorumque abundantiam, nam si uoluero ego statim te his omnibus orbabo, magistramque tibi rerum experientiam præficiam. si enim tua sapientia istam possessionem adeptus esses, eadem sapientia, iis, quæ possedisti, haud fuisses orbatus, sed spoliatus uacuusque ab istis omnibus redditus insanas abiicito cogitationes, & cognosce eum esse me qui dederim, quique ista rursus ademerim. cū enim non noueris me quando ea accepisti, disces quando ipsis spoliatus fueris.

Propterea hæc dicit Adonai dominus: quia dedisti cor tuum, sicut cor Dei propter hoc, ecce ego adduco super te alienas pestilentias de gētibus.

euaginabunt

euaginabũt gladios suos super te, & super pulchritudinẽ scientiæ tuæ, & F
sternent pulchritudinem tuam in perditionem, & deducent te, & morie ris morte uulneratorum in corde maris. num loquens dices Deus sum coram interficientibus te? tu autem es homo & non Deus, in manu uul nerantium te, mortibus incircumcisorum morieris, in manu alienorũ, quia ego locutus sum dicit Adonai dominus.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, eo quod eleuatum est cor tuum, quasi cor Dei, iccirco ecce ego adducam super te alienos robustissimos gentium, & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ G
& polluent decorem tuũ, interficient & detrahent te &, morieris in interitu occisorum in corde maris. nũquid dicens loqueris Deus ego sum coram interficientibus te, cum sis homo & non Deus, in manu occiden tium te? morte incircumcisorum morieris in manu alienorum, quia ego locutus sum ait dominus Deus.

Quando te, inquit, regia potestate priuabunt ii, quos contra te hostes misero, teq; interficient, num fremens et arrogantia insolens rursus Deum te ipsum nominabis, quasi eos Dei appellatione perterrefaciens? uerum hoc fieri nequit, rerũ enim H
commutatio superbiæ quoque mutationem afferet, discesque hominem esse te, non Deum, cum uulneratus, & cæsus, æque atque incircumcisi tibi subiecti, occideris, ualida est enim, & cui resisti nequit mea sententia, quod significauit, cum dixit: quia ego locutus sum dicit Adonai dominus. Hæc etiam improbo dæmoni, qui improbitatem in principe, qui cernebatur Tyriorum, molitus fuerat, conueniunt. iccirco ab alienis quoque ipsi minatur exitium, & pestilentiis & gentibus. Tales autem olim fuere, qui per euãgelicum præconium ad pænitentiã adducti Deum
ad Tit. 3 agnouere, quare diuus quoque apostolus ait: Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, seruientes desideriis & uoluptatibus uariis in malitia & inuidia agentes odibiles odientes inuicem. & ipse Deus per magnum Moy- I
Deut. 32 sem, isti inquit prouocauerunt me in non Deo, irritauerunt me in idolis suis, & ego prouocabo eos in gente, in gente stulta irritabo illos. Per hos igitur qui olim fuere insipientes & stulti errantesque & odibiles, & pestilentes, & alieni, & gentiles, diabolum destruendum prophetica prænunciat oratio. & licet inuenire piis
Ephes. 1 quoque, qui credidere, alienorum nomen impositum, uos enim inquit, qui olim longe eratis, facti estis prope: Hos ait suis gladiis diaboli scientiæ pulchritudinem deletum ire, & ad nihilũ eam redacturos, hoc est tuas machinas destruent, & insidias, quas contra homines molitus fueris, sedabunt, quæque ab ipsis tibi cõstru-
Luc. 10 cta fuerint delubra, a fundamentis euertent, & ueluti cuidam morti obliuioni tradent accepta potestate calcandi supra serpentes & scorpiones, & super omnem tu- K
am uirtutem, atque ipsis rebus disces incassum te hominibus persuasisse esse te Deum, & hæc patieris, quia incircumcisam mentem habuisti, grauemque tuæ arrogantiæ morbum nequaquam circumcidisti.

Et factum est uerbum domini ad me dicẽs, fili hominis assume lamen tationem super principem Tyri, & dic ei, hæc dicit Adonai dominus: tu es signaculum similitudinis, plenus sapientiæ, & corona pulchritudinis, & in deliciis paradisi Dei fuisti, omnem lapidem præciosum indutus es, sardium

A sardium, & topazium, & smaragdum, & hyacinthum, & carbunculum & sapphirum, & iaspidem, & argentum, & aurum, & ligurium, & achatem, & amethystum, & chrysolithum, berillum, & onychium, & auro impleuisti thesauros tuos, & apothecas tuas in te, a qua die creatus es.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis leua planctum *Vulg.* super regem Tyri, & dices ei hæc dicit dominus Deus, tu signaculum similitudinis plenus sapientia perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti, omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, topazius, & ia-
B spis, chrysolitus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus, aurum quoque decoris tui, & foramina tua, in die qua conditus es, præparata sunt.

Hæc extorquens aliquis de eo, qui cernebatur, principe Tyri dicta acceperit, proprie tamen & uere conueniunt pernitioso dæmoni, qui in illo suam uim exercebat. si igitur de principe Tyri, qui uidebatur, hæc accipiamus, ita intelligemus, tu es signaculum similitudinis, ad imaginem enim Dei plenus sapientia conditus est homo, rationis capax, & oratione instructus, pulchritudinisque corona, omnibus quippe rationis expertibus præstans, pedestribus & uolucribus, aquatilibus & am-
C phibiis, idest ancipitibus bestiis tum in aqua tum in terra degẽtibus: et in deliciis paradisi Dei fuisti, a primo siquidem parente genus ducis, qui simulatque creatus est, in paradiso deliciarum positus fuit, ut operaretur & custodiret illum. et iure *Gen. 2* etiam Hierusalem, quæ sacra & diuina urbs appellabatur, paradisum uocat habentem & Dei prophetiæ, & pontificatus maximi arbores, uitam salutemque subministrantes. olim uero Tyriorum regi cum rege Israelitarum intercedebat amicitia, eratque mutuum quoddam inter ipsos commercium, quod ex libris regnorum facile est percipere. illud autem, omnẽ lapidem pretiosum indutus est, perspicuum si secundum litteram intelligatur, & de rege dictum accipiatur; infinitis enim te bonis instructum curaui, & omnis generis undique tibi materiam suppeditaui, unde
D diadematis & coronis, fibulisque & zonis annulisq; constructis, & penibus completis, propter horũ abundantiam et ornatum contraria sentire perseuerasti. quod si ad diabolum hæc referantur non ita intelligenda sunt, uerum illud: Tu es signaculum similitudinis, de regno ipsi olim tradito & potestate concessa dictum accipiemus, ait enim diuus apostolus, secundum principem potestatis aeris huius, spi- *Eph. 2* ritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ. ut perspicuum sit antiquitus huius aeris administrationem illi commissam fuisse, sed propter superbiam principatu deiectum in iis qui non credunt præconii uerbo suam uim patefacere. plenus sapientia, & corona pulchritudinis, & in deliciis paradisi fuisti. pristinã per hæc illius innuit uirtutem. uidit enim Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. et iste quoq; *Gen. 1*
E unus erat eorum, quæ facta sunt, cum in deteriorem partem nondum mentẽ commutasset. per lapides autem qui commemorati sunt, omnis generis sapientiã, scientiamque illius significat. etenim sacerdotum princeps, rationale iudicii, in quo positi erant hi lapides in pectore gestans, in sancta sanctorum ingrediebatur, pectus uero est ueluti quoddam cordis penu, & phylacterium. et quæ sequuntur omnia, non principi Tyri, qui cernebatur, sed ei, qui uideri non potest, conueniunt.

Præparatus enim fuisti, inquit, cum Cherub unctus a Deo in tabernaculo habitante.

In Cherub extentus, & protegens. F

Cum sanctis enim illis & augustis potestatibus & opificio & unctione dignatus es. & unctionem hoc loco uocat sanctificationem a diuino spiritu, corporis expertibus & sanctis potestatibus subministratam.

Et posui te in monte sancto Dei, factus es in medio lapidum ignitorũ.

Vulg. In medio lapidum ignitorum ambulasti.

Montem sanctum Dei cognitionis celsitatem uocat, & lapides ingnitos, sanctissimas potestates, etenim id quod pretiosum est continent, & illustrandi ui præditæ sunt. consueuitque sæpe diuina scriptura, pios quoque homines sanctos lapides G nuncupare. lapides enim sancti inquit uoluuntur super terrã, sed hi sancti quidem, non tamen igniti. de superioribus uero potestatibus audiamus Dauid loquentem, *Psal. 130* qui facit angelos suos spiritus & ministros suos flammam ignis. Horum nihil in Tyriorum principem, qui cernebatur, conuenit, etiam si millies litigiosi quidam contendentes dixerint, lapides ignitos Iudæos esse & Tyriorum cum ipsis commercium: neque enim Iudæi lapides igniti. quod si prophetas, qui in ipsis fuere, lapides ignitos aliquis nominarit, tu uero ita sententiam obfirmato, nulla enim intercedebat impie uiuentibus Tyriis cum prophetis consuetudo, sed cõmercia negotiationum cum abiectissimis, & humilibus Iudæis habebant, quos nullus unquam sanæ mentis lapides ignitos ausus fuerit appellare, diuinam legem uiolantes, & præter illius sententiam cum gentibus commercia instituentes. H immo ne illud quidem posui te in monte sancto Dei, huic conuenire, uideri potest. neque enim in Hierosolymis degebat, ut concedamus etiam de Sion hæc monte dici, & quæ sequuntur hoc aperte declarant.

Ambulasti enim immaculatus, inquit, in diebus tuis, a qua die creatus es tu, quoad inuentæ sunt iniquitates in te.

Vulg. Perfectus in uijs tuis, a die conditionis tuæ, donec inuenta est iniquitas in te.

Talis enim fuit ante lapsum diabolus, de hominibus uero audiuimus, nemo mundus a sorde, ne si unius diei quidem fuerit uita ipsius super terram. I Hic autem cum corporis expers esset, immaculatus fuit a principio, ubi uero in deteriorem partem inclinatione uoluntatis lapsus est, uia penitus contraria incessit.

A multitudine enim circuitus tui replesti cellaria tua iniquitate, & peccasti, & uulneratus es.

Vulg. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate & peccasti.

Non contentus enim data tibi sapientia & potestate, sed maiorum cupiditate incensus, iniquitate repletus es, & peccati uulnera accepisti. K Hæc item propheta Esaias de ipso loquitur, quo modo cecidit de cælo lucifer mane exoriens, contritus est in terram, qui mittebat ad omnes gentes, cum enim omnes sibi subiectos haberet, per salutarem crucem a Tyrannide deiectus est, deinde pristinam ipsius narrat insaniam, & ingentem arrogantiam. *Esa. 14* tu autem dixisti in corde tuo, in cælum ascendam, super astra cæli ponam thronum meum, sedebo in monte alto, super montes excelsos ad aquilonem, ascendam supra nubes, ero similis altissimo: montes autem ad aquilonem uocat, scelerum occasiones, ab aquilone enim secundum prophetam

exardescent

A exardeſcent mala ſuper omnes habitantes terram. & ita patefacta illius ſuperbia, prædicit etiam euerſionem .. nunc autem in infernum deſcendes in fundamenta terræ. hoc item diuinus Ezechiel a Deo loqui docetur.

A monte enim Dei inquit, deduxit te cherub, obumbrans de medio lapidum ignitorum.

Et eieci te de monte Dei, & perdidi te o cherub protegens de medio lapidum ignitorum. *Vulg.*

Tunc igitur cherub, quod ut diuinam gloriam ferret, dignum effectum fuerat, ipſum a ſanctis poteſtatibus ſeparauit, quæ etiam ignitæ appellantur, nunc uero ii, B qui ſunt diuino aſcenſu digni, propter animi munditiem, in quorũ cordibus ſunt aſcenſus Dei ſecundum diuinum prophetam, poteſtatem ipſum conculcandi pedibus accepere.

Eleutaum eſt cor tuum, propter pulchritudinem tuam.

Et eleuatum eſt cor tuum in decore tuo. *Vulg.*

Ingenti inquit ſuper elatus es conſpectis iis bonis, quæ a me tibi ſuppeditata ſunt.

Corrupta eſt ſcientia tua cum pulchritudine tua.

C Perdidiſti ſapientiam tuam in decore tuo.

Omnibus, inquit, orbatus fuiſti, cum aſſignatum tibi ordinem reliquiſti.

Propter multitudinem peccatorum tuorum in terram proieci te. coram regibus dedi te ut traducereris.

In terram proieci te ante, faciem regum dedi te, ut cernerent te. *Vulg.*

Multa inquit, improbitate a ſuperiore ordine excidiſti, & deorſum proiectus es, ut ab iis, qui aſſignatum ſibi ordinem ſeruaſſent, quique recte ſuis affectionibus imperare nouiſſent, ridereris.

D Propter multitudinem peccatorum tuorum, & iniquitatum negotia tionis tuæ, profanaſti ſanctificationem tuam.

In multitudine iniquitatum tuarum, & in iniquitate negotiationis tuæ polluiſti ſanctificationem tuam. *Vulg.*

Dicant ii qui repugnant, quam ſanctificationem habuerit impius Tyri rex, uerum non poterunt oſtendere. iſte autem, de quo nunc loquimur, quando unus ſancto rum archangelorum erat, omnis ſãctificationis erat particeps, ſed ipſe profanata ſanctificatione, uſus mala negotiatione maioraque expetens etiam conceſſis ſibi E bonis excidit, & hoc ut itidem pateretur homo auctor fuit, ille enim ſecundum imaginem Dei quoque factus, blandis ipſius uerbis deceptus cum concupiiſſet Deum ſe fieri, illud etiam quod erat, imago ſcilicet Dei, amiſit.

Et educam ignem de medio tui.

Producam ergo ignem de medio tui. *Vulg.*

Hoc utrique conuenit, & ei, qui operatus eſt malitiam, & ei in quo id factum eſt, Tyriorum regi, utrique enim illati ſibi ſupplicii præbuerunt occaſiones. tale eſt quod per prophetam Eſaiam ad Iudæos dictum eſt. ecce omnes uos ignem incen- *Eſa. 50*

ditis & confortatis flammam, ambulate lumine ignis ueſtri, & flamma quam ſuccendiſtis. & hic quoque ait, educam ignem de medio tui. F

Hic deuorabit te.

Vulg. Qui comedat te.

Hoc eſt tuis ſceleribus, quaſi materia utar ad inferenda tibi ſupplicia.

Et dabo te in cinerem ſuper terram tuam, in conſpectu omnium uidentium te.

Et hoc itẽ utriſque conuenit, etenim homo in ſua terra lapſus, puluis factus eſt, & diabolus qui orbi terrarum imperare uidebatur, a Deo & ſaluatore noſtro euerſus cineris inſtar, ab impiis conculcatur. G

Et omnes ſcientes te in gentibus contriſtabuntur ſuper te.

Vulg. Omnes qui uiderint te in gentibus obſtupeſcent ſuper te.

Qui enim adhuc tibi ſeruiunt idolorum euerſionem cernentes, eorumque delubra penitus euerſa, cum mæſtitia degunt animum deſpondentes & cõtinenter dolẽtes.

Perditio factus es, & non eris amplius in ſæculum.

Nihil factus es, & non eris in perpetuum.

Illum omnino euerſum iri per hæc declarauit. ita abſoluta lamentatione Tyri, ad Sidonẽ tranſit item finitimam, & breui, quæ ipſi quoque euentura ſunt, prædicit. H

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, firma faciem tuam ſuper Sidonem, & propheta ſuper eam & dic, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in te, & cognoſces quia ego ſum dominus, cum fecero ego in te iudicia, & ſanctificabor in te, & emittam in te mortem & ſanguinem, in plateis tuis, & cadent uulnerati in medio tui in gladiis in te, & in circuitu tuo, & cognoſcent quia ego dominus. I

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuã contra Sidonem, & prophetabis de ea & dices, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Sidon & gloriabor in medio tui, & ſcient quia ego dominus cum fecero in ea iudicia, et ſanctificatus fuero in ea, & immittam ei peſtilentiam & ſanguinem in plateis eius, & corruent interfecti in medio eius gladio per circuitum, & ſcient quia ego dominus.

Quando inquit in tranquillitate degens ignoraſti me, multis te omniſque generis malis afficiam, fame & hoſtium cædibus, ut calamitatibus diſcas eſſe me dominum. narrat etiam interitus cauſas. K

Et non erunt amplius domui Iſrael palus amaritudinis & ſpina doloris, ab omnibus qui ſunt in circuitu eorum, qui ignominia affecerunt eos, & cognoſcent quia ego ſum Adonai dominus.

Vulg. Et non erit ultra domui Iſrael offendiculum, amaritudinis, & ſpina dolorem inferens, undique per circuitum eorum qui aduerſantur eis, & ſcient quia ego dominus Deus.

Hæc

A Hæc inquit & Tyro & aliegenis & omnibus finitima loca incolentibus inferam, ut neque exemplar impietatis uos habeat populus meus, neque hostes crebro in se inuadentes, & continenter eos excruciantes. ita calamitates uaticinatus, Israel bona prænunciat, augens in eos miserias: inimice enim animati occasionem doloris ipsius Israel felicitatem faciebant.

Hæc dicit Adonai dominus & cõgregabo domum Israel de gentibus in quibus dispersi sunt, & sanctificabor in eis coram populis & gentibus, & habitabunt in terra sua, quam dedi seruo meo Iacob, & habitabunt in ea in spe, & ædificabunt domos & plantabunt uineas, & habitabunt
B in spe, quando fecero iudicia in omnibus qui ignomina affecerunt eos, in circuitu ipsorum, & cognoscent quia ego sum dominus Deus ipsorum, & Deus patrum eorum.

Hæc dicit dominus Deus, quando cõgregauero domum Israel de populis in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis coram gentibus, & habitabunt in terra sua quam dedi seruo meo Iacob, & habitabunt in ea securi, & ædificabunt domos, & plantabunt uineas, & habitabunt confidenter, cum fecero iudicia in omnibus qui aduersantur eis per circui-
C tum, & scient quia ego dominus Deus eorum. *Vulg.*

Non æque omnes peccantes auctor omnium rerum Deus corripit, sed sibi amicos adhibita medici more curatione, alios uero more iudicis condemnatione. quamobrem etiam propheta supplicans ita dicebat: corripe nos domine, uerumtamen in iudicio & non in furore. quod idem quoque Dauid petebat, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Hoc discrimen in iis etiam, quæ paulo ante interpretati sumus uidere licet. aliis enim interim nihil pollicitus est boni, sed Israel ab exilio reuocationem, & reditum in patriam, domorum ædificationem, terræ cultum, arborum sationes, & bonorum spem, quodque omnium est bonorũ caput, Dei cognitionem. His enim gestis inquit cognoscẽt me ipsorum esse
D dominum, Deumque patrum ipsorum. Hanc nobis quoque contingat continenter adesse cognitionem, ut ipsum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis uiribus, & ex toto robore diligamus, non in partes beneuolentiam diuidentes, sed totam ibi collocantes, ut ipsum spiremus, & indelebilẽ ipsius memoriam retineamus, & sedentes, & resurgentes, dormientes & ambulantes in uia, sic enim continua illius quoque prouidentia fruemur, & promissa bona consequemur, in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen. *Hiere. 10* *Psal. 6*

SECTIO XII.

E

In anno duodecimo, in duodecimo mense una mensis factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma faciem tuam super regem Aegypti, & propheta super eum, & super Aegyptum totam loquere. *Cap. 29*

In anno decimo, decimo mense una die mensis factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem regem Aegypti & prophetabis de eo & de Aegypto uniuersa.

Prædictionibus de Tyro impoſito fine ad Aegyptum prophetiæ uerba transfert. F

Et dic, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad te Pharao rex Aegy-
pti, draconem magnum ſedentẽ in medio fluuiorum, & dicentem, mea
ſunt flumina & ego feci ea.

Vulg. Et dices, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Pharao rex Aegypti,
draco magne qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis, meus eſt
fluuius, & ego feci memet ipſum,

Quidam interpretes ſingulari numero fluuium dixerunt, alii uero numero multi-
tudinis fluuios, & utrumque uerum eſt, unus enim nilus, ſed illius foſſæ pluri- G
mæ: et fluuius unaquæque foſſa ab indigenis uocatur. reprehendit igitur Pharao-
nis arrogantiam, oſtenditque ipſum propter flumina glorianté, quaſi ab ipſo con-
fecta: draconem autem eum uocat propter tyrannidem, & potentiã qua ſe Deo op-
ponebat. ita enim diabolum quoque diuina nuncupat ſcriptura. dic enim illa in-
quit induet Deus gladium ſanctum, & magnum & fortem, ſuper draconem, ſer-
pentem, & quæ ſequuntur.

Et ego dabo frenum in maxillas tuas, & adglutinabo piſces fluminis
ad alas tuas, & extraham te de medio fluminis tui, & omnes piſces flu-
minis ſquammis tuis adglutinabuntur, & proiiciam in deſertum te & H
omnes piſces fluminis, & deiiciam te celeritate, & omnes piſces flumi-
nis tui, ſuper faciem campi cades, & non congregaberis, & non collige
ris, beſtiis terræ & uolatilibus cæli dedi te in deuorationem, & cogno-
ſcent omnes habitantes Aegyptum, quia ego ſum dominus.

Vulg. Et ponam frenum in maxillis tuis, & adglutinabo piſces fluminum
tuorum ſquammis tuis, & extraham te de medio fluminum tuorum, &
uniuerſi piſces tui ſquammis tuis adhærebunt, & proiiciam te in deſer-
tum, & omnes piſces fluminis tui, ſuper faciem terræ cades, non colli- I
geris, neque congregaberis, beſtiis terræ & uolatilibus cæli dedi te ad
deuorandum, & ſcient omnes habitatores Aegypti quia ego dominus.

Terribilia ſunt, quæ minatus eſt, & horroris plena, non ſolum ipſum enim, ſed illi
quoque ſubiectos, minatus eſt ſe neci daturum. piſces quippe adglutinatos ſubie
ctos appellauit. et quemadmodum de Tyro loquens, translationis occaſiones a ma
ri ſumpſit, maritima enim urbs erat, ita hic translatione a flumine ſumpta uſus eſt,
ſquammas autem eius & alas, imperium & poteſtatem nuncupauit, quibus neceſſa
rio regi ſubiecti illius ſupplicii participes fuere. et abũde per frenum innuit, ſaltatio
nes ante frenum. et minatus eſt alios in deſertam regionem ſe bello captos emiſſu- K
rum, alios interfecturum beſtiiſque eſcam relicturum. cauſam quoque ſubiecit.

Pro eo quod fuiſti uirga arundinea domui Iſrael, quando apprehende
runt te manu ſua, & confractus es, & quando plauſit ſuper eos omnis
manus, & quando requieuerunt ſuper te, contritus es, & confregiſti
omnem lumbum eorum.

Vulg. Pro eo quod fuiſti baculus arundineus domui Iſrael, quãdo apprehen
derunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum,
& inni-

A & innitentibus eis super te, cōminatus es, & dissoluisti omnes renes eorū.

Tyro igitur & alienigenis de quibus superius diximus, minatus est se calamitates illaturum, ut qui lætarentur iis malis, quæ Israel euenissent. sed Aegyptum non ob hanc causam reprehendit, sed omnia potius contra. quia cum operam dedisset ut populus suo confideret nixus auxilio, diuina eum prouidentia priuauit, nihilque ipsum sua ope iuuit, quod per arundineam uirgam declarauit, contritam confractamque ob imbecillitatem. ita etiam Sennacherim apud Esaiam Aegyptiorum auxilium appellauit, confisus est enim super uirgam inquit arundineam fractam, super *Esa. 36* Aegyptum, super qua si innixus fuerit uir, ingredietur in manum eius. sic est rex Aegypti & omnes qui confidunt in eo. hoc item hic dixit, apprehenderunt te ma- B nu sua, confractus es & plausit super eos omnis manus, ridiculi inquit & eiusmodi facti sunt, quibus hostes illuderent, te instar arundineæ uirgæ confracto uictoque.

Propterea hæc dicit Adonai dominus: ecce ego adduco super te gladium, & perdam homines a te, & iumenta, & erit Aegyptus in perditionem & desertum & cognoscent quia ego sum dominus.

Propterea hæc dicit dominus Deus. ecce ego adducam super te gladium, & interficiam de te hominem & iumentum, & erit terra Aegypti in desertum & in solitudinem, & scient quia ego dominus. *Vulg.*

C Cum enim superbia elatus aliis quoque te opem laturum pollicearis, experientia disces ne pro tua quidem terra propugnare te posse me tibi supplicium inferente, cognoscetque populus meus meam potentiam. deinde rursus facta illius arrogantium uerborum mentione,

Dicebas enim flumina, inquit, mea sunt, & ego feci illa,

Pro eo quod dixeris fluuius meus est, & ego feci eum, *Vulg.*

Solitudinem Aegypto minatur, non omni, sed ei quæ est a Magdolo & Syene usq; ad fines Aethiopum. & neque his urbibus perpetuam solitudinem, sed ad quoddā
D tempus.

Iccirco ecce ego ad te & ad flumina tua, & dabo terram Aegypti in desertum, gladium, & perditionem, a Magdolo & Syene usque ad terminos Aethiopum.

Iccirco ecce ego ad te, & ad omnia flumina tua, daboque terram Aegypti in solitudinem gladio dissipatam a turre Syenes, usque ad terminos Aethiopum. *Vulg.*

Non transibit eam inquit pes hominis, & pes iumenti non transibit E super eam, & non habitabitur quadraginta annis, & dispergam Aegyptum in gentibus, & uentilabo eos in regionibus.

Non pertransibit eam pes hominis, neque pes iumenti gradietur in ea, & non habitabitur quadraginta annis. *Vulg.*

Ineffabilis est Dei clementia quæ mensura quadam & pondere infert supplicia, & rursus ea sanat, quæ percussit, eius enim dictum illud est, ego occidam, & uiuere faciam, percutiam & ego sanabo. & hic igitur captiuitatem Aegyptiis minatur, & dispersionem, & solitudinem, quam breui tempore definit. quadraginta inquit

annos

annos erit eiusmodi ad quam nemo accedat, neque omnis Aegyptus, sed a Magdolo, & Syene usque ad terminos Aethiopum, statimque fore promittit ut reuocentur. F

Post quadraginta enim annos inquit congregabo Aegyptios de gentibus, in quibus dispersi sunt, & reducam captiuitatem Aegyptiorum, & collocabo eos in terra pathures, in terra unde capti fuere.

Vulg. Post finem quadraginta annorum congregabo Aegyptum de populis in quibus dispersi fuerant, & reducam captiuitatem Aegypti, & collocabo eos in terra phatures, in terra natiuitatis suæ, in terra de qua sumpti sunt. G

Ita pollicitus liberationem a captiuitate, prædicit etiã futurã regni illius teniutatẽ.

Et erit enim regnum humile inquit ibi præter omnia regna & erit humillima, ut non extollatur amplius super gentes, & paucissimos eos faciam, ne sint ipsi plures in gentibus.

Vulg. Et erunt ibi in regnum humile, & inter cetera regna erit humillima, & non eleuabitur ultra super nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus. H

Res prophetiæ ueritatem testantur, euersum enim a Nabuchodonosor Aegyptiorũ regnum, rursus Cyro Persa regnante floruit, uerum pristinã potentiam minime recuperauit, interiecto enim haud multo tempore, Cambyses Cyri eodem rursus euerso regno in suam potestatẽ redegit Aegyptum, sibique ferre coegit tributum. deinde Macedonas quoque reges accepit, Aegyptiis regibus omnino sublatis.

Et non erunt amplius domui Israel in spem reminiscentem iniquitatem, ut sequantur post eos, & cognoscent quia ego sum dominus.

Vulg. Neque erunt ultra domui Israel in confidentia docentes iniquitatem ut fugiant, & sequantur eos, & scient quia ego dominus Deus. I

Ita enim Aegyptiorum inquit regnum imminuam, ut non amplius meus populus illorum ope confidat, & impietatis ab illis capiat occasiones, uerum meam inquirat prudentiam, siquidem me dominum esse percipient.

Et factum est in septimo & uicesimo anno in una mẽsis primi, factum est uerbum domini ad me dicens fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitum suum seruitute magna contra Tirũ. omne caput caluities, & omnis humerus depilatus, & merces non fuit ei, & exercitui eius super Tyro, & seruitute qua seruiuit propter eam. K

Vulg. Et factum est in uicesimo & septimo anno in primo in una mensis, factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis Nabuchodonor rex seruire fecit exercitum suum seruitute magna aduersus Tyrum, omne caput decaluatum & omnis humerus depilatus est, & merces non est reddita ei, neque exercitui eius de Tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eam.

Illa

A Illa decimo anno captiuitatis Iechoniæ prædixit, ſiue duodecimo, ita enim & He-
bræus dicit & Syrus. hæc uero ſeptimo & uigeſimo poſt captam Tyrum, & longam
obſidionem, propter quā etiam omne caput caluum factum eſſe ait, omnemque hu
merum depilatum. commoratio enim diutina ſubdiuo talia facere conſueuit, æſtu
ſæpe cutem deſtrahente partibus illis, quæ nudæ membris corporis propoſitæ
ſunt. pollicetur autem Nabuchodonoſor ſe mercedem daturum Aegyptum, pro
laboribus ad oppugnationem Tyri ſuſceptis, non quia, animo diuinæ miniſtrans
uoluntati, hæc molitus fuit, ſuo enim conatu contra omnes has gentes adduxit ex
ercitum, uerum per hæc declarat, nihil ſe inuito factum iri. duo enim paſſeres in- *Matth.* 10
quit, aſſe ueneunt & unus ex illis non cadet ſine patre ueſtro qui in cælis eſt, quem
B nihil lantet eorū quæ fiunt, uerum alia quidem ipſe moderatur, alia uero fieri per-
mittit, modo libero hominis cedens arbitrio, modo eos, qui digni ſunt, per alios
puniri concedens. Igitur ut oſtenderet ſuo permiſſu hanc Nabuchodonoſor po-
tentiam adeptum, promittit etiam mercedem ei ſe daturum, pro Tyriorum op-
pugnatione, Aegyptiorum ſeruitutem.

Hæc dicit Adonai dominus: ecce do Nabuchodonoſor regi Babylo-
nis terram Aegypti: & capiet multitudinem eius, & diripiet ſpolia eius,
& prædabitur prædam eius, & erit merces exercitui illius, pro miniſterio
eius, quo ſeruiuit contra Tyrum, dedi ei terram Aegypti pro omnibus
C quæcunque fecit.

Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego dabo Nabuchodonoſor *Vulg.*
regem Bdbylonis in terra Aegypti, & accipiet multitudinem eius, & de-
prædabitur manubias eius, & diripiet ſpolia eius, & erit merces exerci-
tui illius, & operi pro quo ſeruiuit aduerſus eam, dedi ei terram Aegypti,
pro eo quod laborauerint mihi.

Rurſus eadem dixit, repetitione atque iteratione prædictionem confirmans.

Hæc dicit Adonai dominus, in die illa orietur cornu omni domui Iſra
D el, & tibi dabo os apertum in medio ipſorum & cognoſcent, quia ego
dominus.

Ait dominus Deus. In die illo pullulabit cornu domui Iſrael & tibi *Vulg.*
dabo apertum os in medio eorum, & ſcient quia ego dominus.

Cornu diuina ſcriptura alias pietatem uocat, alias potentiam, alias regnum. hoc
autem, orietur cornu per translationem a uitulis ſumptam poſuit. qui ante cornu-
um productionem ſunt imbecilles, ſed poſtquam ea creauerint, multum roboris
nanciſcuntur. Aegypto igitur euerſa, inquit, meus populus effloreſcet, pietateque
E potietur, non habens ſibi magiſtram improbitatem. præbebunt autem propheti-
cis uerbis aures, quod me dominum eſſe perceperint. hoc enim declarauit cum
dixit, & dabo os apertum in medio eorum. nam per Ezechielem omnem prophe
ticum chorum ſignificauit.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & *Cap.*30
dic: hæc dicit Adonai dominus, ululate, o, o, dies, quia prope dies
domini, & appropinquat dies nubis & tempus gentium erit.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta & *Vulg.*
dic

dic, hæc dicit dominus Deus, ululate, uæ, uæ diei, quia iuxta est dies, & appropinquabit dies domini, dies nubis, tempus gentium erit. F

His omnibus quæ dicta sunt terrorem incutit, lamentari & lugere iubens. diem uocat supplicii tempus, nubem autem animis offusas a calamitate tanebras; & tempus gentium supplicium gentibus illatum nuncupauit. non solum enim meus inquit, populus in hæc incidet mala, sed etiam gentes impietatis pœnas dabunt.

Et ueniet gladius super Aegyptios, & erit perturbatio in Aethiopia, & cadent uulnerati in Aegypto, & capietur multitudo ipsorum, & corruent fundamenta eius, & capientur Persæ & Cretes & Libyes & Aethiopes G & Lydi & omnis Arabia, & omnes commisti, & ex filiis testamenti mei in ipso gladio cadent cum ea.

Vulg. Et ueniet gladius in Aegyptum & erit pauor in Aethiopia cum ceciderint uulnerati in Aegypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta eius, Aethiopia & Libya, & Lydi, & omne reliquum uulgus, & Chub & filii terræ fœderis cum eis gladio cadent.

Quæ Aegypto, inquit, euentura sunt, perturbationem Aethiopiæ quoque afferent, quæ finitima illius sollicita erit ne eadem patiatur. deinde narrat Aegyptiorum adiutores cum Aegyptiis interfectum iri, Cretenses & Libyas, & Aethiopas, & H & Lydos & Arabas. græcorumq; historiæ Lydorum & Aegyptiorum docent societatem, Persas autem nō eos qui e Perside essent ipsis auxilio uenisse dicit, qui enim fieri poterat, ut Assyriis & Chaldæis cum ipsis bellantibus socios Persas haberent, sed eos qui olim inde coloni deducti in Aegypto inquilini erant. aiuntque hac de causa etiam Aegyptiacam Babylonem Persicæ cognominem fuisse, ut pote quam Persæ incoluissent, filios uero fœderis Iudæos ipsos uocat, qui post obsidionem Hierusalem, in Aegyptum assumpto secum Hieremia propheta descenderunt, & his similiter pœnas minatur, quandoquidem præter suā uoluntatem relicta Iudæa contenderunt in Aegyptum. atq; hæc item per Hieremiam prophetam dicta sunt. I
Hiere. 44 cognoscent enim omnes inquit reliqui Iuda habitantes in terra Aegypti, cuius nam uerbum maneat, meum an ipsorum, & hoc uobis signum, dicit dominus, ecce ego do Pharaonem Vaphrem regem Babylonis, traditum in manus inimicorum suorū, & in manus quærentium animam eius, sicut dedi Sedeciam regem Iuda in manus Nabuchodonosor regis Babylonis inimici eius, & quærentis animam eius. consentiunt igitur inter se quæ diuinis prædicta sunt prophetis, unius enim spiritus uerba sunt. ita rursus prædicta Aegypti solitudine definiti temporis, nuncupatoq; igne Assyriorum rege, subiicit.

In die illa egredientur nuncii a facie mea in Sim, festinantes delere Aethiopiæ spem, & erit perturbatio ipsis in die Aegypti, quia ecce uenit. K

In die illa egredientur nuncii a facie mea, in trieribus ad conterendam *Vulg.* Aethyiopiæ confidentiam, & erit pauor in eis in die Aegypti, quia absq; dubio ueniet.

Spem Aethiopiam uocauit, eo quod Aegyptii illorum ope confiderent, Sim autem græca lingua, in robore declaratur. hæc autem Aegyptiis inquit sustinentibus perturbabuntur eorum adiutores Aethiopes, non solum propter ea mala, quæ illos inuaserint,

A uaserint, sed propter sibi ipsis imminentes calamitates, quæ eos occupabunt per nuncios quosdam a me missos festinantesque imperata perficere.

Hæc dicit Adonai dominus, & perdam multitudinem Aegyptiorum per manum Nabuchodonosor regis Babylonis, ipsius & populi eius cū eo, pestes a gentibus missæ ad perdendam terrā, & euaginabunt omnes gladios suos super Aegyptum, & implebitur terra uulneratis, & dabo flumina eorum deserta, & reddam terram in manus improborum, & perdam terram, & plenitudinem eius in manibus alienorum, ego dominus

B locutus sum.

Hæc dicit dominus Deus, & cessare faciam multitudinem Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, ipse & populus eius cū eo fortissimi gentium adducentur ad dispergendam terram, & euaginabunt gladios suos super Aegyptum, & implebunt terram interfectis, & faciam alueos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum, & dissipabo terram & plenitudinem eius in manus alienorum, ego dominus locutus sum. *Vulg.*

C Omnibus inquit gentibus crudelioribus Babyloniis Aegyptum tradam, ut omnis eorum terra cædibus compleatur, & flumina ab incolis deserantur. illud autem & reddam terram in manus improborum, pro tradam posuit. conuenit hoc iis etiam, quæ ante dicta sunt, mercedem se daturum dixit Nabuchodonosor Aegypti seruitutem, pro exhaustis ab ipso laboribus in oppugnatione Tyri. deinde prædicit abominationes ipsorum, idest simulacra abominationis plena, ab hostibus euersum iri.

Et cessabunt Memphis principes.

D Quibus tunc Aegypti habenæ creditæ fuerint. et terror omnes inuadet Aegyptios, ipsa Tane incensa, & Diospoli funditus deleta, potenssimaque Saitarum urbe in diffi cillimas calamitates collapsa, & omnino ignis instar hostibus omnem uastantibus Aegyptum ita ut etiā Syene in intimis eius partibus sita hinc maxime perturbetur, & repentinum incursum satis declarauit cum dixit, erunt in Memphi bella eadē die, nam simulatque nuncius allatus fuerit, prœlium committetur. illud autem in Diospoli erit scissura, & diffundentur aquæ, murorum innuit demolitionem, & hostium aduentum instar aquæ influentium, & in omnes eius uicos domosque diffusorum. ad hæc addidit,

Iuuenes Heliopoleos & Bubasti gladio cadent.

E Perspicuum autem est, propter hos tanquam optimates & potentes eos gloriari, quin etiam

Mulieres inquit in captiuitate ibunt.

Et ipsæ captiuæ ducentur.

Tum adiicit.

Et in Taphnis obtenebrescet dies.

Et in Taphnis nigrescet dies.

Signifi-

Significans tenebras a calamitatibus profectas, quod idem rursus significauit, F cum dixit, & ipsam nubes operiet, qui enim in mala inciderunt, haud æque lumen uident, sed omnibus tenebris obscuriorem diem opinantur. deinde eorum quæ fiant propositum sibi finem declarauit.

Et faciam iudicia in Aegypto, & cognoscent Aegyptii quia ego sum dominus.

Vulg. Et iudicia faciam in Aegypto & scient quia ego dominus.

Hæc enim omnia inquit fieri permittam, ut etiam Aegyptii discant, non propter se ipsos gloriari, sed meæ dominationis ius agnoscere. G

Et factum est in undecimo anno, in primo mense in septima mensis factum est uerbum domini ad me dicens.

Hoc loquendi genus apud Hieremiam quoque prophetam reperitur, etenim ille sparsim apponit tempora, & priore loco positis quæ regnante Sedecia gesta sunt, qui postremus regnauit, rursus quæ ad Ioacim pertinent, recenset, qui quidem ante illum regnum administrauit, atque huiusce rei causa hæc est, quod non simpliciter ipsi historiam conscribunt, sed prophetias quibusdam temporibus factas. necessario uero, & iure optimo huius temporis nunc mentionẽ fecit. cum enim tantam calamitatum nubem sit Aegypto minatus, septimo & uigesimo anno, iustum H illud esse nos edocet supplicium.

In decimo enim anno, inquit, dixit dominus ad me, fili hominis brachia Pharaonis regis Aegypti contriui, & ecce non est colligatus, ut daretur ei sanitas, ut imponeretur ei malagma, ut colligaretur & corroboraretur, & apprehendent gladium.

Vulg. Fili hominis brachium Pharaonis regis Aegypti confregi, & ecce non est obuolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis, & recepto robore possit tenere gladium. I

Mediocre inquit ipsi supplicium intuli, neq; pænitentiæ remediis uti uoluit, ut pristinam rursus potentiam recuperaret.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti, & conteram brachia eius fortia, & extenta, & contrita, & deiiciam gladium eius de manu eius, & disseminabo Aegyptum in gentes, & uentilabo eos in regiones, & corroborabo brachia regis Babylonis.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad Pharaonem regem Aegypti & comminuam brachium eius forte, sed confractum, & deiiciam gladium de manu eius, & dispergam Aegyptum in gentibus, & uentilabo eos in terris, & confortabo brachia regis Babylonis. K

Cum noluerit mediocribus castigationibus resipiscere maximis illum pœnis afficiã, omnique eum robore priuabo, ut ne bellicis quidẽ instrumentis uti queat, omniq; robore, & uirtute inbuam Babylonium: per brachia siquidem, & de Aegyptio & de Babylonio loquens uires indicauit, quandoquidem brachiis res bellicæ perfici consueuere.

Et da-

A Et dabo inquit gladium meum in manus eius, & inducet eam super Aegyptum, & prædabitur prædam eius, & spoliabit spolia eius.

Daboque gladium meum in manu eius, & confringam brachiũ Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie eius. *Vulg.*

Ego inquit ulciscendi facultatem ei committam, ut omnia quæ prædicta sunt, faciat Aegypto, & hæc denuo adiecit iteratione priora confirmans, quamobrem ut perspicua & aperta, ex iis, quæ ante interpretati sumus, interpretari supersedimus.

Et factum est in decimo anno in tertio mense una mensis factum est *Cap. 13.*
B uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic ad Pharaonem regem Aegypti, & ad multitudinẽ eius, cui assimilasti te ipsum in altitudine tua?

Et factum est in anno undecimo tertio mense una mensis factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis dic Pharaoni regi Aegypti, & populo eius, cui similis factus es? *Vulg.*

Quando longanimitate, cum opus erat, uti noluit, sed fastu superbiaque insolescere perseuerauit, per interrogationem cum eo colloquitur: dic inquit o rex Aegypti quibus te ipsum comparas, & cui nam regum esse te similem censes? qui tanta superbia abuteris? deinde subiicit.

C Ecce Assur cyparissus in Libano pulcher propaginibus, & altus magnitudine, & densus tegumento, & in medium nubium factum est imperium eius.

Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes eleuatum est cacumen eius. *Vulg.*

Translationis rursus usus est charactere, aitq; Asyriorum regem cypresso in Libano natæ similem fuisse & magnitudine celsitatis, & frequentia, & copia sibi subiectorum, & decore prætorum & ducum, hos enim propagines uocauit. illud autem, in medium nubium factum est imperium eius, non solum hyperbolice secundum hominum ita loquentium idioma posuit, plerique enim dicere consueuere, usque ad nubes elatus est hic, sed etiam cogitationum eius arrogantiam patefecit, eius quippe dictum: illud est ascendam super nubes, super astra cæli ponam thronum meum. quod undique e diuina scriptura percipere licet. nam Sennacherim exclamabat, numquid eruet dominus Hierusalem de manu mea? Nabuchodonosor uero constructam imaginem auream, omnes sibi subiectos, & principes, & principum parentes imperio præcepit adorare. Igitur hic quoque superbam illius mentem per ænigmata declarauit. ad hæc adiicit.

D

E Aqua enutriuit illum, abyssus exaltauit eum, fluuios eius duxit in circuitu plantarum eius, & omnes congregationes eius emisit ad omnia ligna campi.

Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltauit illum, flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos suos emisit ad uniuersa ligna regionis. *Vulg.*

Aquam & Abyssum infinitas gentes ab eo in seruitutem redactas appellauit, quas

uectigal & tributum quasi quandam irrigationem exercitui afferentes ueluti arbores quasdam enutriuit, effecitque, ut eius cœtus, id est, ordines militares ad omnia ligna campi mitterentur, hoc est, ad eos qui nec dum subacti, neque in seruitutem redacti essent, ut illi etiam subiicerentur. F

Propter hoc exaltata est magitudo eius, ultra omnia ligna campi, & inde dilatati sunt rami eius, & exaltatæ sunt propagines eius, ab aqua multa, cum extenderet se.

Vulg. Propterea eleuata est altitudo eius super omnia ligna regionis, & multiplicata sunt arbusta eius, & eleuati sunt rami eius præ aquis multis. G

Hoc inquit ipsi arrogantiæ & superbiæ causa fuit: ab infinitis enim gentibus excipiens irrigationem cum propaginibus auctus est.

In propaginibus eius, inquit, nidos struxerunt omnia uolatilia cæli.

Vulg. Cumque extendisset umbram suam in ramis eius fecerunt nidos omnia uolatilia cæli.

Per hoc prudentiores homines, & ueluti mente uolantes ac celeres indicauit.

Et sub ramis eius gignebant omnes bestiæ campi.

Vulg. Et sub frondibus eius genuerunt omnes bestiæ saltuum. H

His barbaras gentes significauit, & ferinas, & humilia sentientes, quod ipse quoque interpretatus est cum dixit.

In umbra illius habitauit omnis multitudo gentium.

Vulg. Sub umbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum.

Et quod supra diuisim & per translationem dixit, hoc communiter & aperte hic adiecit. umbramque ipsius & propagines & ramos, non solum prætores, & duces, sed etiam gentibus imperantes satrapas uocauit, quibus subiecti populi seruiebant. Hæc item Nabuchodonosor ipse uidit in somnis, & beatus Daniel arboris interpretatus est somnium. I

Et fuit inquit pulchritudo in altitudine eius propter multitudinem ramorum suorum.

Vulg. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum.

Docet autem nos ramorum multitudinem beatus Daniel, qui dixit centum uiginti satrapas Dario fuisse, qui Baltasar regnum, illi succedens, excepit. deinde causam quoque multitudinis docet. K

Quia factę sunt radices eius in aquam multam.

Vulg. Erat enim radix illius iuxta aquas multas.

Extensis enim circumquaque radicibus, multaque excepta irrigatione hos ramos enutriuit. & in translatione commorans,

Cyparisso, inquit, non superextulerunt eum in paradiso Dei.

Vulg. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei.

Nemo

A Nemo enim ex iis, qui tunc per orbem terrarum regnabant, illustrior illo fuit: paradisum quippe hoc loco orbem terrarum nuncupauit, nanque omnia modo per translationem narrat.

Et pinus inquit non similes ramis eius, & abietes non fuerunt similes propaginibus eius.

Abietes non adæquauerunt summitatem eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius. *Vulg.*

Non solum autem ipse, inquit, illustrior aliis omnibus regibus fuit, sed etiam eius
B rami, propaginesque longo interuallo & proceritate & densitate aliarum gentium reges uicerunt. pinusq; & abietes per translationem minorum gentium reges appellauit, quibus satrapas præfecit, quorum munus erat ut hos obedire cogerent. ait igitur maximis regibus maiorem illum fuisse, inferioribus autem non ipsum tantum, sed etiam eius præfectos potentiores nobilioresque extitisse. deinde compendio quodam

Omne lignum in paradiso Dei non assimilatum est ei in pulchritudine eius propter multitudinem ramorum eius.

Omne lignũ paradisi Dei nõ est assimilatum illi & pulchritudini eius. *Vulg.*

C Pulchritudinem illam dicit, quæ circa corporis ornatum conspicitur, purpuream uestem, coronas, sedes lapidibus ornatas, hastatos, scutatosque satellites, & alia omnia quæ consueuerunt coram inspectantibus reges illustrare. asserit igitur neminem eorum qui tunc terrarum regno potiti sunt, ipsi æquatum fuisse. additq; eiusmodi fuisse, quem omnes illi æmularentur.

Aemulata enim sunt ipsum, inquit, omnia ligna deliciarum paradisi Dei.

Quoniam speciosum feci eum & multis condensisque frondibus, & æmulata sunt eum omnia ligna uoluptatis, quæ erant in paradiso Dei. *Vulg.*

D Deinde animi illius fastum enudat.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod factus est magnus magnitudine, & dedit principatum suum in medium nubium, & exaltatum est cor eius in exaltatione ipsius, & uidi, cum extolleretur ipse, & & tradidi eum in manus principis gentium, & fecit perditionem ipsius secundum impietatem eius.

Propterea hæc dicit dominus Deus, pro eo quod sublimatus est in al- *Vulg.*
E titudine, & dedit summitatem suam uirentem atque condensam, & eleuatum est cor eius in altitudine sua, tradidi eum in manus fortissimi gentium, faciens faciet ei iuxta impietatem eius, & eieci eum.

Quando inquit, haud contentus fuit in homines imperio, sed etiam contra me superbia abusus est, tradidi eum in manus principis gentium, Cyrumque intelligit, qui materno genere Medus, paterno Perses erat, & a duabus nationibus profectus Assyriorum & Babyloniorum regnum obtinuit. Et fecit inquit perditionem ipsius, secundum impietatem eius, digna enim iis quæ admisit supplicia pertulit. Secun-

dum historiam igitur hæc Nabuchodonosor accidere, qui tantæ crudelitatis superbiæque & impietatis morbo laborauit. si uero hæc accurate aliquis uelit inspicere, comperiet etiam communem hominum pestem, Deo infestum, & inimicum diabolum per hæc indicari, qui recte & pulchre fabrefactus, principibusque potestatibus exæquatus, inferioribusque nobilior, paradisum enim deliciarum, & ligna in ipso secundum allegoriæ leges, corporis expertes naturas uocauit, contra opificem suum, quique sibi talem decorem, potestatemque tribuerat, ueluti rabie exarsit, meditatusque tyrannidem, cum se Deum fore somniasset, excidit. hoc item *Tim.3.* beatus Paulus innuit, cum dicit, non neophytum ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli: nesciens enim perinde ut opus est honore uti, similia iis patietur, quæ diabolus passus est, qui tributum sibi honorem fastus & arrogātiæ fecit occasionem, hunc ait principi gentium traditum iri, quis autem hic princeps gentiū, *Hiere.10.* an unigenitus Dei uerbum, Christus dominus? ad quem propheta ait. quis non timebit te rex gentium? et beatus Iacob, non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec ueniat cui repositum est, & ipse expectatio gentium. hæc itē *Esa.11.* Esaias exclamat, erit enim radix, inquit, Iesse, & qui consurgit ut princeps sit gen- *Esa.42.* tium, in ipso gentes sperabunt. & pater ad eum, dedi te in fœdus generis, in lucem gentium, ut sis tu in salutem usque ad extremam terram. & ipse rursus propheta ei dicit, laborauit Aegyptus, & negotiatio Aethiopum, & Sabain uiri excelsi ad te ascendent & tibi erunt serui, post te sequentur, uincti compedibus, & in te supplicabunt quia in te Deus est & non est Deus præter te, & quæ sequuntur. ipse quoque beatus Dauid ait, populus quem non cognoui seruiuit mihi, & infinita alia licet inueniri testimonia hoc idem docentia. Huic igitur traditum esse asserit communem pestem, & hostem, & ab hoc perditum illum fuisse secundum impietatem suam. his subiicit.

Et eieci eum ego & exterminauerunt eum alieni pestilentes a gentibus, & deiecerunt eum super montes.

Vulg. Et eieci eum, & succident eum alieni, & crudelissimi nationum, & proiicient eum super montes.

Cum enim dominus illum uicisset, & principatu ac Tyrannide deiecisset, qui olim pestilentes erant & a Deo alieni ex gentibus, & diuino præconio crediderunt, ii prorsus eum exterminarunt, & radicitus eius tyrannidem extirparunt, & deiecerunt eum in montibus, ubi prius habebat delubra, arasque, erectis philosophiæ columnis.

Et in cunctis uallibus ceciderunt rami eius, & contritæ sunt stirpes eius in omni campo terræ.

Vulg. In cunctis conuallibus corruent rami eius & confringentur arbusta eius in uniuersis rupibus terræ.

Ramos autem & stipites omnis generis idolorum templa nuncupauit, quæ ab ipso occasionem, ut erigerentur, acceperant, quæque a montibus & campis omnino deleta sunt, per eos qui pridem pestilentes erant, sed postea fideles fuere gentes.

Et descenderunt ab umbraculo eius omnes populi terræ, & strauerunt eum.

Vulg. Et recedent de umbraculo eius omnes populi terræ & relinquent eū.

Cognita enim eius fraude non solum illius dominium effugerunt, sed etiam usque

ad ipsum

A ad ipſum ſolum proſtrauerunt domini mandatum illud exequentes. ecce dedi uobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones & ſuper omnem uirtutem inimici. *Luc.* 10.

Super ruina eius requieuerunt omnia uolatilia cæli, & ſuper truncis eius fuerunt omnes beſtiæ agri.

In ruina eius habitauerunt omnia uolatilia cæli, & in ramis eius fuerunt uniuerſæ beſtiæ regionis. *Vulg.*

Si quis enim in ſublime uolat, ad cælum mentis oculos intendẽs, is lætatur eius contemplans interitum, impietatisq; abrogationem. et qui prius ferino more uiuebant, B in eius ramos inuadent, idolorumque ſuis manibus templa ſubuertent: quæ ſtipites nominauit.

Et non exaltentur magnitudine ſua omnia ligna quæ ſunt in aqua, neque dent principatum ſuum in medio nubium, neque ſtent in excelſitate ſua ad eum bibentes aquam.

Quamobrem non eleuabuntur in altitudine ſua omnia ligna aquarũ, nec ponent ſublimitatem ſuam inter nemoroſa, atque frondoſa, nec ſtabunt in ſublimitate ſua omnia, quæ irrigantur aquis. *Vulg.*

C Iſtius, inquit, pernicies, & principatus eius euerſio proderit aliis, & ſecuritatis erit occaſio, qui ea cernentes, quæ ipſi acciderint, haud ſuſtinebunt immerito ſuperbia abuti. neque tentabunt imperium ſibi nequaquam decorum uſurpare. occaſionem ad tyrannidem nacti, quaſi irrigationem quandam honorem ſibi a me ſubminiſtratum.

Quia omnes dati ſunt in mortem.

Quia omnes traditi ſunt in mortem. *Vulg.*

Non enim ipſe ſolum diabolus, ſed etiam qui eius tyrannidis participes fuere dæmones, funditus interiere. Sed rurſus ad hiſtoriam redire tempus eſt, ſatis enim D ſunt eã quæ dicta ſunt ad hoc docendum, non tantum de Nabuchodonoſor ſuperiora fuiſſe dicta, ſed etiam de illo qui in eo operatus eſt, quique eum ſua ſuperbia inſtruxit: ait igitur ipſum Nabuchodonoſor & omnes qui cum eo fuerint morituros, atque eadem, quæ alii homines, perpeſſuros.

In terram profunditatis inquit in medio filiorum hominum qui abducuntur in foueam.

Ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos qui deſcendunt in lacum. *Vulg.*

E Ad hæc adiicit.

Hæc dicit Adonai dominus, in qua die deductus eſt in infernum, luxit eum abyſſus, prohibuit & ſtatuit flumina ſua, circumdedit multitudinem aquæ.

Hæc dicit dominus Deus, In die quando deſcendit ad inferos, indixi luctum, operui eum abyſſo, & prohibui flumina eius, & coercui aquas multas. *Vulg.*

Abyssum uocauit subiectas illi gentes, quæ cum eo militaria munera exequebantur, F
lugebantque non illius cædem, sed suam cladem, & euersionem. illum enim non luxisse eos abunde declarauit cum dixit: prohibuit multitudinem aquæ, hoc est, non amplius tibi mittere tributa sustinebit.

Obtenebratus est super eum Libanus, omnia ligna campi super eum soluta sunt.

Vulg. Contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri cōcussa sunt.

Libanū autem non montē uocat, sed regni densitatem, & ligna agri, principes, qui sub eo erant, præfectis inferiores, ueluti in agro quodam consitos. intelligit autem G
satrapas præfectis & ducibus subiectos, & in Libano cōsitos maiores principes. sicut igitur non Libanū Libanum, neque agrum agrum, neque item ligna ligna hic intelligimus, ita neque paradisum deliciarum, eum qui paradisus Dei uocatus est. sed si de Nabuchodonosor dictum accipiamus, regna orbis terrarum, si de diabolo, intelligentes & corporis expertes potestates.

A uoce ruinæ eius, inquit, commotæ sunt gentes, quando deducebam eum in infernum cum descendentibus in lacum.

Vulg. A sonitu ruinæ eius commoui gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui descendebant in lacum. H

Propter utrumque hoc accidit, etenim interfecto Babyloniorum rege, fama, quæ circumquaque peruaserat, subiectas illi gentes perturbauit, & diabolo profligato commotæ sunt gentes, & a pristina fraude ad salutarium dogmatum ueritatem desciuere, namque beatus Paulus commotionem, defectionem uocat.

Et consolabantur eum, inquit, in terra ima omnia ligna deliciarum, & delecta & pulcherrima Libani, omnia bibentia aquam, etenim & ipsa descenderunt cum eo in infernum, cum uulneratis a gladio.

Vulg. Et consolata sunt in terra infima omnia ligna uoluptatis egregia atque I
præclara in Libano, uniuersa quæ irrigabantur aquis, nam & ipsi cum eo descendent ad infernum ad interfectos gladio.

Imam autem terram & lacum & foueam, cum de Nabuchodonosor loquitur, mortem appellat, cum de diabolo in extrema deiectionem. ait igitur horum & illorum participes fore interitus, qui cum eo regnarint: euerso enim regno necesse est etiā magistratus, qui sub eo degunt, commutari. illud uero consolabuntur ipsum, ab iis quæ apud nos accidunt, dictum est. consueuit enim quodam modo calamitatū communio iis, qui animum desponderunt, aliquid consolationis afferre. non solum autem ab ipso delecti principes euertentur, sed etiam K

Semen eius habitantes sub umbraculo eius, in medio uitæ eorum perierunt.

Vulg. Et brachium uniuscuiusque sedebit sub umbraculo eius in medio nationum eius.

Baltasar enim semen & filius Nabuchodonosor propter ingentem impietatem haud permissus est ad senectutem peruenire, sed cum iam medium hominibus definiti temporis cursum transigeret interfectus est. si uero ad diabolum hæc referas, opus

est

A est intelligere, semen, disseminatam ab ipso impietatis doctrinã, quia ipsa quoq; funditus delebitur, quique pro ea propugnare contenderint. deinde ad ipsum orationem conuertit.

Cui assimilatus es in uirtute, & in gloria, & in magnitudine inter ligna deliciarum, descende, & deducaris cum lignis deliciarum in terræ profundum.

Cui assimilatus es o inclyte atque sublimis inter ligna uoluptatis, ecce deductus es cum lignis uuluptatis ad terram ultimam. *Vulg.*

B Cum enim nolueris iis lignis, quæ simul tecum sata sunt, similis esse, sed ipsi satori, cum iisdem lignis, quæ eadem quæ tu cogitarunt, iubeo te proiici, proiiciq; in terræ profundum. Hoc igitur utrique item conuenit. His subiicit.

In medio incircumcisorum dormies cum uulneratis gladio.

In medio incircumcisorũ dormies, cũ eis, qui interfecti sunt gladio. *Vulg.*

Incircumcisorum, non corpore, sed corde dixit, nouit enim non solum noua sed etiam uetus scriptura cordis circumcisionem, quod per prophetam Deus ait, quia omnes gentes incircumcisæ carne, domus autem Israel incircumcisi corde suo. *Hiere. 9* quando igitur superbiam circumcidere noluisti, uerũ in te superbiæ remansit abun-
C dantia, eadem sustinebis, quæ ii, qui hæc commisere. deinde sententiam absoluit.

Sic Pharao & omnis multitudo roboris eius, dicit Adonai dominus.

Ipse est Pharao & omnis multitudo eius dicit dominus Deus. *Vulg.*

Cum enim supra dixerit, cui assimilasti teipsum in excelsitate tua, narraueritque ea quæ pertinerent ad Assyrium siue Babylonium, subiecit ita Pharao, & omnis multitudo roboris eius: nam si ille inquit multo te maior & illustrior hæc patietur, tu quoque idem expectato supplicium, eadem præditus impietate.

Et factum est in decimo anno, in decimo mense, una mensis, factuũ est
D uerbũ domini ad me dicens, fili hominis assume lamentum super regem Aegypti, & dices ei, leoni gentium assimilatus es, tu, & ut draco in mari, & uentilabas cornu ipsis fluminibus tuis, & cõturbabas aquam pedibus tuis, & conculcabas flumina tua.

Et factum est duodecimo anno in mense duodecimo, in una mensis *Vulg.* factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Aegypti, & dices ad eum: leoni gentium assimilatus es, & draconi qui est in mari, & uentilabas cornu in fluminibus
E tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earũ.

Istius arrogantiam rursus & fastum accusat, aitque æmulatum eum fuisse draconis qui est in mari superbiam, docti sumus autem istum esse diabolum, qui olim in tristi gentium & amara superbia commoratus est. & Esaias ait, inducturũ Deum gladium sanctum super draconem qui est in mari, asseritque illum tentasse, & similem factum esse leoni, leonem uero gentium regno potientem dominũ esse didicimus, reccumbens enim requieuit inquit ut leo, & ut catulus leonis, quis excitabit eum? *Gen. 49* Hoc igitur dicit, quia tentasti similis fieri gentium leoni perinde atq; draco qui est in mari,

in mari, & contra auctorem omnium rerum Deum superbia inflatus es, fluuio fretus, eiusque fossis, ut qui non indigeres neque nubibus, neque pluuia, neque superna prouidentia & cura, uerum pedibus aquam conturbans eam deriuares ad agros irrigandos. hac de causa F

Circumiiciam, inquit, super te retia mea in ecclesia multorum, & extraham te in hamo meo.

Vulg. Propterea hæc dicit dominus Deus, expandam super te rete meum, in multitudine populorum multorum & extraham te in sagena mea.

Congruenter fluuio, & admodum apposite hamum commemorauit & rete, quæ interpretatus est cum dixit in ecclesia multorum, nam ueluti quodam rete adhibito hostium exercitu, & quasi quodam hamo mea uoluntate capiam te, & piscis instar uenabor. G

Et extendam te inquit super terram, & campi tui replebuntur, & sedere faciam super te omnia uolatilia cæli, & implebo ex medio tui omnes bestias terræ, & dabo carnes tuas super montes, & implebo a sanguine tuo campos, & potabitur terra a stercoribus tuis super montes, & ualles implebo a te.

Vulg. Et proiiciam te in terram, super faciem agri abiiciam te, & habitare faciam super te omnia uolatilia cæli, & saturabo de te bestias uniuersæ terræ, & dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua, & irrigabo terram fœtore sanguinis tui super montes, & ualles implebuntur ex te. H

Quando inquit ab hostibus captus & interfectus eris, insepultus permanebis, bestiarumque & uolucrum uentres implebis, sanguinisque riui, & putrefacti cruores, hos enim stercora uocabit, & agros & montes complebunt.

Et cooperiam cælum, cum extinctus fueris tu, & obtenebrabo astra eius, solem in nube tegam, & luna non ostendet lumen suum, omnia quæ lucent in cælo obtenebrabo super te & dabo tenebras super terram tuam dicit Adonai dominus. I

Vulg. Et operiam cum extinctus fueris cælos, & nigrescere faciã stellas eius, solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum, omnia luminaria cæli mærere faciam super te, & dabo tenebras super terram tuam, dicit dominus Deus.

Non natura hæc ait accidisse, sed propter eorum, qui cruciabantur affectionem, si quidem calamitatibus oppressi nocte obscuriorem diem opinantur, quod quidem docens ait, & dabo tenebras super terram tuam, non super omnem terram. quod si quis re uerà dicat tenebras in Aegypto fuisse belli tempore, ipso Deo ostendente se Babyloniis ad Aegyptios puniendos usum fuisse, a pia mente non aberrabit. K

Et irritabo cor populorum multorum, quando induxero captiuitatem tuam in gentes, in terram quam non cognouisti, & contristabuntur super te gentes multæ, & reges ipsorum stupore constupescent, cum

A extraxero ego gladium meum contra facies ipsorum expectantes ruinam suam, a die ruinæ tuæ.

Et irritabo cor populorum multorum cum induxero contritionem tuam, in gentibus super terras, quas nescis, & stupescere faciam super te populos multos, & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, propter uniuersas iniquitates quas operatus es cum uolare cœperit gladius meus super facies eorum, & obstupescent repente singuli pro anima sua, in die ruinæ suæ. *Vulg.*

B Cum captus inquit fueris, alii quidem ~~qui~~ pristinæ tuæ recordati audaciæ, se immites erga te & absque misericordia præbebunt, alii uero lugebunt cruciabunturq; ex iis quæ tibi acciderint impendentia sibi mala coniicientes. tum docet, Babyloniorum exercitum uenturum cum antesignanis optimatibus quibusdam, hos enim gigantes uocauit, ut qui etiam sint omnibus gentibus crudeliores. pœnas inquit a te o Aegypte superbiæ exigent, namque hanc contumeliam nuncupauit, contumeliosus enim superbus & arrogans, aitque fore, ut ipsorum robur destruant, & eos captiuos abducant, iumentaque diripiant, ac diutius imperturbatum fluminis permaneat fluentum, neque iumento neque homine eo perturbante propter
C eam solitudinem, quam captiuitas attulerit, & ut desinentes huc atq; illuc deriuari riui quasi oleum incedant, hoc est, leniter & placide nulla re impediente. atque hæc inquit erunt cum ipsam solitudo occuparit, & incolæ eius bello capti in seruitutem abducti fuerint.

Et cognoscent, inquit, quia ego sum dominus.

Et scient quia ego dominus. *Vulg.*

Experientia enim malorum & suam docebuntur tenuitatem, & meum dominium agnoscent. deinde ait, etiam

Filiæ gentium (intelligit autem urbes & uicos) lamentabuntur super
D Aegyptum, & super omne robur eius, & lamentabuntur ipsum, dicit Adonai dominus.

Planctus est, & plangent eum filiæ gentium super Aegyptum & super multitudinem eius plangent eum, ait dominus Deus. *Vulg.*

Non solum inquit Aegyptiorum nationem sed etiam ipsorum regem lamentabuntur, aliarum gentium urbes pristinam felicitatem reputantes, & repentinam factam commutationem cernentes.

Et factum est in decimo anno in primo mense in quintadecima men-
E sis factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis lamentare super robur Aegypti, & declinans attrahe ipsum.

Et factum est in duodecimo anno in quintadecima mensis factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis cane carmen lugubre super multitudinem Aegypti, & detrahe eam ipsam. *Vulg.*

Verbis inquit prophetiæ de statu ipsum declinato, & a regia sede eum detrahito atque deducito.

Et deducent filias eius gentes mortuas in profundum terræ ad descen dentes in foueam. F

Vulg. Et filias gentium robustarum ad terram ultimam cum iis, qui descendunt in lacum.

Filias rursus urbes & uicos uocat, quas ait interfectum iri, foueam enim mortem a sepulcro imposito nomine nuncupauit.

Ex aquis pulchris descende, & dormi cum incircumcisis.

Vulg. Quo pulchrior es descende & dormi cum incircumcisis.

Quæ olim inquit aquis fluminis oblectata ex fructibus qui inde nascebantur, hono rem adepta es, neque cordis impietatem circumcidisti, cum iis, quibus te similem præstitisti, cædis particeps fias. tum rursus eisdem commemoratis adiecit. G

Et dicent tibi gigantes, qui sunt in profundo foueæ, sis, quo enim melior es? descende, dormi cum incircumcisis in medio uulneratorum gladio.

Vulg. Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliantibus eius descenderunt & dormierunt incircumcisi interfectique gladio. H

Esa. 14. Hæc item beatus Esaias de Babylonio ait, & dicent tibi principes qui a sæculo sunt, & tu captus es, sicut & nos, in nobis autem connumeratus es, descendit in infernum gloria tua, & multa lætitia tua, subter te sternent tineam & operimentum tuum uermis. et hic quoque dicent tibi inquit, qui fuerunt potentia illustres, & olim mortui sunt, hos enim gigantes uocauit, sis, idest similis nobis mortuus, quo enim præstantior es, qui tentaris fieri immortalis? descende igitur, & fini uitam, & cum iis, qui eadem quæ tu ausi sunt, simili cæde perimaris, tum commemorat eos, qui potentia illustres fuere.

Ibi Assur & omnis congregatio eius, omnes uulnerati illi traditi sunt, & sepulcrum eorum in profundo foueæ, & facta est congregatio eius in circuitu monumenti eius. I

Vulg. Ibi Assur & omnis multitudo eius in circuitu illius sepulcra eorum, omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulcra in nouissimis laci.

Quis inquit fuit adeo celeber ut Asyriorũ rex? uerumtamen iste quoque sortitus est uitæ finem. et omnis eius exercitus mortis illius particeps fuit.

Omnes uulnerati qui ceciderunt gladio, qui dederunt sepulcra sua in femoribus lacus. K

Vulg. Omnes interfecti & qui ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulcra in nouissimis laci.

Sepulcrorum formam ita nuncupauit, longa enim sepulcra & femoribus similia.

Et facta est ecclesia in circuitu sepulcri eius, omnes uulnerati cadentes gladio.

Et facta

A Et facta est multitudo eius per gyrum sepulcri eius uniuersi interfecti, cadentesque gladio. *Vulg.*

Quemadmodum enim rex ipsorum, ita ipsi quoque interfecti sunt, & apud illius sepulcrum necati. et hæc inquit, passi sunt uiri,

Qui uiderunt timorem suum in terra uitæ,

Qui dederant quondam formidinem suam in terra uiuentium. *Vulg.*

Attamen illi omnes perterrentes & territi capient, inquit, dedecus suum cum iis, qui deducuntur in foueam. Illa enim gloria priuati, cum dedecore uitam finient eadem B cæde interfecti, qua alios ipsi occidere. deinde commemorat gentium monumenta.

Ibi Elam, & omnis potentia eius in circuitu monumenti eius, & omnis multitudo eius, & omnes uulnerati qui ceciderunt gladio, & qui descenderunt incircumcisi in terræ profundum.

Ibi Elam & omnis multitudo eius per gyrum sepulcri sui, omnes hi interfecti ruentesque gladio, quia descenderunt in circumcisi ad terram ultimam. *Vulg.*

C Mos erat in bellis, ut secundum gentes, struerentur sepulcra, propinquos enim coactos cognati uni sepulturæ mandabant. hoc igitur indicauit hic quoque gentem Elam fecisse, quæ Asyriis proxima est, docetque etiam incircumcisos periisse, cum ab impietate nequaquam recesserint. deinde cum rursus dixerit eos, qui formidabiles olim omnibus fuere proprio tormēto punitos, & æque atque alios mortuos esse, adiecit.

Vnicuique in circuitu sepultura eius, omnium incircumcisorum uulneratorum gladio.

In medio interfectorū posuerunt cubile eius in uniuersis populis eius *Vulg.*
D in circuitu eius sepulcrū illius omnes hi incircumcisi interfectiq; gladio.

Aliasque gentes enumerat, quæ hac cæde sunt interfectæ.

Ibi traditi sunt Mosoch & Thobel.

Ibi Mosoch, & Thubal. *Vulg.*

Thobel uocantur Iberes, Mosoch Cappadoces. eisdemque repetitis, quæ de Elamitis dixerat, subiecit.

Et posuerunt gladios suos sub capitibus suis.

E Superuacua enim arma sunt iis interfectis, qui ipsis uterentur. narrat etiam cædis causam.

Et factæ sunt iniquitates eorum in ossibus eorum.

Et fuerunt iniquitates eorum. *Vulg.*

Pœnas inquit impietatis persoluerunt. deinde etiam impietatis genus declarat.

Quia terruerunt gigantes in uita sua, & timor dominantium fuit, in terra uiuentium.

Quia

F

Vulg. Quia terror fortium facti sunt in terra uiuentium.

Tantam inquit crudelitatem adhibuere, atq; temeritatem ut omnibus terrorem incuterent, non solum tenuibus sed iis quoq; qui robore & potentia gloriabantur, Iccirco inquit, simili cæde peribis, qua ii, quos ipse occidisti. hæc autem sustinuere aliæ quoque gentes.

Ibi enim Edom, & reges ipsius, & omnes principes eius qui dederunt robur suum in uulnera gladii.

Vulg. Ibi Idumen & reges eius, & omnes duces eius, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio. G

Hoc est, qui ad cædes uiribus abusi sunt. cumque ostenderit istos similiter interfectos itidem subiecit.

Ibi principes aquilonis omnes ipsi, omnes duces Assur, qui deducti sunt cum uulneratis cum timore suo.

Vulg. Ibi principes aquilonis omnes & uniuersi uenatores, qui deducti sunt cum interfectis pauentes & in sua fortitudine confusi.

Exibit enim spiritus eius & reuertetur in terrã suam ut inquit diuinus Dauid, in illa die peribunt omnes cogitationes eius, hoc etiam hic Deus ait, qui deducti sunt cum uulneratis, cum timore suo, morte enim etiam potentiæ terror euertitur, uicti inquit a robore ipsorum, id est, nudi & uacui a robore fuerunt. dedecore affecti dormierunt incircumcisi, nihil enim ita ignominia afficit, ut illius, qui sibi sceleris est conscius, accusatio. & incircumcisos denuo uocauit eos qui peccati non amputent excrementa. deinde cum dixerit H

Acceperunt tormentum suum, cum descendentibus in foueam,

Hoc est, supplicium, subiecit,

Illos uidebit rex Pharao, & consolabitur super omne robur ipsorum, I
uulnerati gladio Pharao, & omnis exercitus eius dicit Adonai dominus, quia dedit timorem suum super terram uitæ. & dormiet in medio incircumcisorum uulneratorum gladio, Pharao & omnis multitudo eius dicit Adonai dominus.

Vulg. Vidit eos Pharao & consolatus est super uniuersa multitudine sua, quæ interfecta est gladio Pharao & omnis exercitus eius ait dominus Deus, quia dedit terrorem suum in terra uiuentiũ & dormiuit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio, Pharao & omnis multitudo eius ait dominus Deus. K

In illos enim respiciens, inquit Pharao, qui maiores fuerunt, & longe potentiores, aliqua consolatione afficietur, & una illi subiecti, dabit tamen impietatis pœnas, quia multo sibi subiectis incusso metu, ipse legem meam non admisit, sed animam reliquit incircumcisam. quamobrem cum talibus ipse quoque & una qui eadem sentientes similiter uixerunt, occidentur. His igitur perceptis cum cognouerimus ex diuinis oraculis, quales pœnas luant, qui animam non circumcidunt, accipiamus, hortor, sanctissimi spiritus haud manu factam circumcisionem: de qua

A de qua beatus Paulus ait: & circumcisio cordis in spiritu, non littera, cuius laus
non ex hominibus sed ex Deo est. circumcisionem uero cordis edocti sumus pec-
cati ablationem, & improbarum mentis affectionum amputationem esse. quod do
minus docebat, cum diceret: si oculus tuus dexter scandalizat te, excide, & proiice
a te: & de manu ac pede idem dixit, addiditque: expedit tibi ut pereat unum
membrorum tuorum, & non totum corpus tuum proiiciatur in gehēnam. & mem-
bra hoc loco, membrorum actiones uocauit, quæ circumcidere opus est, & exci-
dere, & partem in qua ratio inest expurgare, totumque diuinis legibus dedicare
& consecrare. ita enim ab aduersarii communione alieni erimus, & dominum no-
strum, & beneficiorum nobis auctorem in nobis habitantem excipiemus: quem
B decet gloria in sæcula. Amen.

SECTIO. XIII.

Et factum est uerbum domini ad me dicens: fili hominis loquere fi- *Cap.* 33.
lijs populi tui.

Loquere ad filios populi tui. *Vulg.*

Beneuolus Deus suum populum, populum uocat; sed propter scelera eum aduer-
satus non amplius domestico nomine usus est, quod erga magnum Moysem fecisse
conspicere licet: siquidem ante scelus admissum dixit Pharaoni, dimitte populum
meum, ut seruiat mihi: sed post uituli cultum Moysi dicit, festina descende celeri-
C ter hinc, peccauit enim populus tuus. Ita igitur hic quoque non suum populum,
sed prophetæ populum uocat.

Et dices ad eos, terra super quam ego induco gladium, & capiet po-
pulus terræ uirum unum ex ipsis, & dabit eum sibi in speculatorem, & ui
derit gladium uenientem super terram, & canet tuba, & significabit po-
pulo, & audierit audiens tubam, & non obseruauerit, & uenerit gla-
dius, & comprehenderit eum, sanguis eius super caput eius erit, quia
uoce tubæ audita, non obseruauit se, sanguis eius super eum erit.

D Et dices ad eos, terra cum induxero super eam gladium, & tulerit po- *Vulg.*
pulus terræ uirum unum de nouissimis suis, & constituerit eum super se
speculatorem, & ille uiderit gladium uenientem super terram, & ceci-
nerit buccina, & annunciauerit populo: audiens autem quisquis ille est
sonitum buccinæ, & non obseruauerit, ueneritque gladius & tulerit
eum, sanguis ipsius super caput eius erit, sonum buccinæ audiuit &
non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit.

Gladium dicit bellum, speculatorem uero exploratorem: docetque nos oratio,
E ipsum esse qui pacem hominibus præbet propter bonitatem, & bellum fieri per-
mittit propter hominum scelera, quæ ad calamitates trahunt. si igitur suscepto in-
quit bello contra urbem aliquam, speculatorem in tumulo aliquo constituerint ii,
quibus bellum infertur, deinde ille conspecto adueniente exercitu signum tuba
dederit, neque contempserit neglexeritue eos, qui se hac de causa ibi illum pro-
posuerunt, ipse quidem inquit insons erit, cum commissum sibi munus executus
fuerit: qui uero noluerit obseruare, neque suæ salutis rationem ducere, sibi & cæ-
dem & captiuitatem conciliabit. iccirco ait, sanguis eius super eum erit, sibi in-
quit, cædis causas attribuat. ille autem quia obseruauit, animam suam liberauit:

si uero inquit obseruarit, salutis sibi auctor erit. F

Et speculator si uiderit gladium uenientem & non cecinerit tuba, & non significauerit populo, & populus non obseruauerit, & gladius ueuiens ceperit ex ipsis animam, ipsa quidem propter suam iniquitatem capta est, sanginem autem eius de manu exploratoris requiram.

Vulg. Quod si speculator uiderit gladium uenientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, ueneritque gladius & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. G

Quod si, inquit, delectus speculator neglexerit, neq; populo significauerit hostium aduentum, capti quidem pœnas eorum quæ deliquerint persoluent: sed proditionis quam speculator fecerit, pœnas ipse sustinebit. atque hæc dixit ut magis attentum prophetam, ac studiosiorem in dispensatione uerbi redderet. Iccirco subiicit.

Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies ex ore meo sermonem, & præcustodies ipsum a me.

Vulg. Audiens ergo de ore meo sermonem annunciabis eis ex me.

Quod in hostibus obseruandis facere speculator consueuit, hoc te facere o propheta decet, & quæ a me dicuntur omni animi alacritate renunciare. H

Cum dixero ego peccatori, peccator morte morieris, & non distinxeris peccatori ut custodiat se impius, & reuertatur ipse a uia sua, ut uiuat ipse, ipse impius impietate sua morietur, sanguinem eius de manu tua requiram.

Vulg. Si me dicente ad impium, impie morte morieris, non fueris locutus ut se custodiat impius a uia sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. I

Si aliquem inquit morte damnaro, neque ei latam contra ipsum sententiam indicaueris, ut pænitentia sententiam euertat, ille quidem dignum uitæ finem inueniet, sed a te interitus illius exigam pœnas: si uero tu, inquit, omnia quæ a me decreta sunt, indicaris impie uiuenti, & ille tuis contemptis uerbis in suo scelere permanserit, ille iustum subibit supplicium, tu uero te ipsum a pœnis liberabis.

Et tu fili hominis dic domui Israel: ita locuti estis dicentes, peccata nostra & iniquitates nostræ in nobis sunt, & in ipsis nos tabescimus, & quo modo uiuemus?

Vulg. Tu ergo fili hominis dic ad domum Israel, sic locuti estis dicentes: Iniquitates nostræ & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus, quo modo ergo uiuere poterimus? K

Me inquit omnia pro salute Israel moliente, nolenteque eos repudiare, ipsi uerbis utuntur, quibus se repudiant, & fieri non posse existimant, ut pænitentia salutem consequantur, grauissimum peccatorum pondus sibi impositum asserentes, & hodie quoque sceleri & iniquitate se obstrictos, aiuntque non posse ita affectos, pænitentia salutem adipisci.

A Dic igitur eis, uiuo ego dicit Adonai dominus, quia nolo mortem peccatoris, ut conuertatur ipse a uia sua, & uiuat ipse.

Dic ad eos, uiuo ego dicit dominus, nolo mortem impii, sed ut conuertatur impius a uia sua, & uiuat. *Vulg.*

Quis pro dignitate admirari poterit domini bonitatem? qui neglectus ab iis, quos beneficiis affecit sibi admodum ingratis, tamen ingratissimi animi crimine execrandos omni prouidentia prosequitur, ut eorum conspiciat mutationem. Iccirco subiicit paternam, & beneuolentiæ plenam admonitionem.

B Conuersione conuertimini a uia uestra mala, & ut quid moriemini domus Israel?

Conuertimini a uijs uestris pessimis, & quare moriemini domus Israel? *Vulg.*

Conduplicatio hebræorum linguæ idioma est declaratque ingenuã conuersionem.

Et tu fili hominis dic ad filios populi tui: iustitia iusti non liberabit eum in qua die errauerit, & iniquitas iniqui non occidet eum in qua die reuertetur ab iniquitate sua.

C Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit, & impietas impii non nocebit ei, in quacunque die conuersus fuerit ab impietate sua. *Vulg.*

Cum persuadere uelit acceptam sibi esse peccatoris pænitentiam a contrario hoc ostendit. quemadmodum enim si quis eorum, inquit, qui cum uirtute uixerunt hac uia relicta, alterã uitiorum illi anteposuerit, necesse est ut dignum uiæ exitum inueniat: ita si quis in sceleribus educatus ad uirtutis uiam redire uoluerit, ab eo supplicio quod sceleratis definitum est, liber prorsus erit.

D Cum dixero ego iusto quia uita uiuet, & iste confisus est in iustitia sua, & fecerit iniquitatem, omnes iustitiæ eius non memorabuntur: in iniustitia sua quam fecit, in ipsa morietur. & cum dixero ego impio morte morieris, & reuersus fuerit ab iniquitate sua, & faciet iudicium & iustitiam, & pignus debitoris reddiderit, & rapinam restituet, iniquus in præceptis uitæ ambulauit, ut non faciat iniustum, uita uiuet & non morietur.

Etiam si dixero iusto quod uita uiuet, & confisus in iustitia sua fecerit iniquitatẽ, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur. si autem dixero impio morte morieris, & egerit pænitentiam a peccato suo, feceritque iudicium & iustitiam, & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis uitæ ambulauerit, nec fecerit quidquam iniustum, uita uiuet & non morietur. *Vulg.*

E

Neque iusto inquit profuerit ea quæ facta est a me bonorũ pollicitatio nisi in bonis operibus exercendis perseuerauerit, sed pro eorũ, quæ in uita egerit, dignitate pœ-

nas dabit, neque peccatori supplicii sententia nocuerit, qui pænitentiæ remediis uti non recusarit, & ab omni impio scelere desciuerit, & clementiam erga eum qui sibi proximus est, adhibuerit, & omnino obseruare ea instituerit, quæ a me præcepta sunt: pænitentia siquidem sententiam euertet, ac uita fruetur. quodque omnium amabilissimum est, F

Omnia, inquit, peccata eius, quæ peccauit, non memorabuntur ei, quia iudicium & iustitiam fecit, in ipsis uiuet,

Vulg. Omnia peccata eius, quæ peccauit, non imputabuntur ei, iudicium & iustitiam fecit, uita uiuet. G

Ita ostensa sua bonitate, iniqui & ingrati populi crimen redarguit.

Et dicunt filii populi tui, non recta uia domini, & hæc uia ipsorum non recta.

Vulg. Et dixerunt filii populi tui, non est æqui ponderis uia domini, & ipsorum uia iniusta est.

Tanta inquit a me proposita bonitate atque clementia, accusare meas administrandi rationes, ut minus rectas, audent: atqui oportebat eos a rebus ipsis intelligere mea quidem omnia & recta & iusta esse, sua uero peruersa. deinde idem apertius per interrogationem dicit. H

Audite domus Israel, num uia mea non recta, nonne uiæ uestræ non rectæ?

Tum repetens ea quæ dicta sunt ait: iustus, qui scelera persequi instituerit, punietur. & peccator ad institiam reuersus salutem consequetur. uobis autem hoc inquit haud iustum uisum est, icirco subiecit.

Et hoc est quod dixistis, non recta uia domini.

Vulg. Et dicitis non est recta uia domini. I

Deinde per sententiæ prolationem.

Vnumquemque secundum uias uestras iudicabo uos domus Israel.

Vulg. Vnumquemque iuxta uias suas iudicabo de uobis domus Israel.

Satis hoc est ad persuadendum uel iis, qui adamantini sint, ut relictis sceleribus uitæ in melius mutationem complectantur.

Et factum est in duodecimo anno in duodecimo mense, quinta mensis captiuitatis nostræ, uenit saluatus ad me de Hierusalem dicens: capta est ciuitas, & manus domini facta est super me uespere, antequam ueniret saluatus, & aperuit meum os donec uenit ad me mane, & apertum os meum non se continuit amplius. K

Vulg. Et factum est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, uenit ad me qui fugerat de Hierusalem dicens, uastata est ciuitas, manus autem domini facta fuerat ad me uespere antequam ueniret, qui fugerat, aperuitque os meum donec ueniret ad me mane, & aperto ore meo non silui amplius.

Syrus

A Syrus ait undecimo anno, & duodecimo mense, idque magis consequi uidetur; anno enim undecimo capta est ciuitas. asseritque eo tempore, quod dictum est, uenisse quendam, qui captam Hierusalem renunciaret, sed anteueniens dominus uespere imposuit mihi prophetiæ uerba. cumque mane ille apparuisset, non amplius me silentio prophetica uerba continere permisit, sed indesinenter ea proferre me iussit, idque ipse effecit, omnium quippe maxime & silentii & locutionis tempus nouit dominus.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis habitantes desertas has in terra Israel dicentes, aiunt, unus erat Abraham, & obti-
B nuit terram, & nos plures sumus, nobis data est terra in possessionem.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis qui habi- *Vulg.*
tant in ruinosis his, super humum Israel loquentes aiunt, unus erat Abraham, & hereditate possedit terram, nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

Stultitiæ morbo ita laborant, ut nihil supra possit, qui post tot, tantaque supplicia adhuc temerarii sunt, & solitudinem Iudææ conspicantes dicere audent: si solus cum esset Abraham, hanc terram possedit, multo magis nos qui plures sumus,
C ipsius compotes erimus. oportebat autem simul nouisse Abrahæ uirtutem, suumq; uitium, neque multitudine confidere, sed iustitiam inquirere. quare etiam dominus hanc ipsis adhibet correctionem.

Propterea dic eis, hæc dicit Adonai dominus: quia sanguinem comeditis, & oculos uestros attollitis ad idola uestra, & sanginem effunditis, & terram hereditate obtinebitis? stetistis in gladio uestro, fecistis abominationes & unusquisque uxorem proximi sui polluistis, & terram hereditate obtinebitis?

Iccirco dices ad eos hæc dicit dominus Deus: qui in sanguine comedi- *Vulg.*
D tis, & oculos uestros leuatis ad immunditias uestras, & sanguinem funditis, numquid terram hereditate possidebitis? stetistis in gladijs uestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit, & terram hereditate possidebitis?

Propriis inquit confidentes operibus speratis patria uos terra potituros, & tamen scelerata uestra est uita, ea enim facitis, quæ lege uobis interdicta sunt: sanguinem quippe comeditis, quod legem ferens ipsi Noe interdixi, & per Moysem in terram effundi præcepi: & idolorum cultum plurimi facitis, & cædes atque adulteria patrare perseueratis. hæc igitur audentes ne sperate terram uos hereditate pos-
E sessuros.

Hæc dicit Adonai dominus. Viuo ego uere, qui in desertis cadent gladio, & qui in facie campi bestijs agri tradentur ad deuorationem, & eos qui fuerint in urbibus muro munitis, & qui in speluncis, morte interficiam & dabo terram in solitudinem.

Sic dicit dominus Deus; uiuo ego quia qui in ruinosis habitant gla- *Vulg.*
dio cadent, & qui in agro est bestiis tradetur ad deuorandum, qui au-

tem in præsidiis & speluncis sunt peste morientur: & dabo terram in solitudinem & desertum. F

Eorum quæ dicta sunt obsignatio est, uiuo ego, & asserit eos qui muro munitas incoluerint urbes, quique in speluncis & desertis locis degent, modo dictas pœnas persoluturos. causamque ostendens subiicit.

Et peribit contumelia roboris eius, & desolabuntur montes Israel, eo quod non sit pertransiens, & cognoscent quia ego dominus, & faciam terram ipsorum desertam, & desolabitur propter omnes abominationes suas quas fecerunt. G

Vulg. Et deficiet superba fortitudo eius, & desolabuntur montes Israel, eo quod nullus sit, qui per eos transeat, & scient quia ego dominus, cum dedero terram eorum desolatam & desertam, propter uniuersas abominationes suas, quas operati sunt.

His omnibus & illi & nos docti sumus, qui scelerate uiuimus, ne multis quidem & innumerabilibus nos confidere oportere hominum millibus, sed solis pænitentiæ remediis, quæ anteuertens dominus ostendit.

Et tu fili hominis filij populi tui loquentur de te apud parietes, & in ostiis domorũ, & loquentur unusquisque proximo suo, & unusquisque fratri suo dicentes, congrediamur, quod uerbum egrediens a domino, & ueniunt ad te, sicuti conuenit populus, & sedet coram te populus meus, & audiunt uerba tua, & non facient ea. H

Vulg. Et tu fili hominis filij populi tui qui loquuntur de te iuxta muros & in ostijs domorum, & dicunt unus ad alterum uir ad proximum suum loquentes, uenite & audiamus quis sit sermo egrediens a domino, & ueniunt ad te quasi si ingrediatur populus, & sedent corã te populus meus, & audiunt sermones tuos & non faciunt eos. I

Igitur omnia quæ ante dicta sunt, de ijs qui in Iudæa erant dicta sunt. hæc uero de iis qui iam captiui abducti fuerant, & Babylonem incolebant, qui audire quidem studebant prophetarum oracula, sed iis quæ dicerentur, non item obtemperare. uerum in suis conciliis se mutuo hortati ut ad prophetam accurrentes, quæ a Deo iuberentur ediscerent, repugnare perseuerabant. iccirco neque facient ea inquit,

Quia mendacium in ore ipsorum.

Vulg. Quia in canticum oris sui uertunt illos.

Non consentit, inquit, lingua cum corde. K

Post pollutiones enim cor eorum graditur.

Vulg. Et auaritiam suam sequitur cor eorum.

Iucunda enim tantum, non utilia uerba audiunt, quare congruenter adiecit.

Et es eis quasi uox psalterij dulcisoni concinni.

Vulg. Et es eis quasi carmen musicum, quod suaui dulcique sono canitur.

Sicut musicum, inquit, quoddam instrumentum concinnam uocem reddens, audientes inde oblectantur, non tamen sonorum percipiunt disciplinam, ita etiam uerba

A uerba tua o propheta aures tantum ipsorum delectatione afficiunt, animã uero improbitati addictam minime demulcent: hoc enim subiecit.

Et audient uerba tua & nõ facient ea, quia mendaciũ in ore ipsorum.

Sed nunc, inquit, haud credentes, cum uiderint euentum experientia credent.

Quando enim uenerint, inquit, dicent, ecce uenit, & cognoscent, quia propheta erat in medio eorum.

Et cum uenerit quod prædictum est, ecce enim uenit, tunc scient, quod prophetes fuerit inter eos. *Vulg.*

B Iis enim, quibus nullam nunc fidem habent, rebus ipsis credent, & tunc propheticam uim percipient. Hinc ad pastores transfert orationem, uocatque pastores nõ solum reges, sed etiam sacerdotes. quorum accusat impudentiam, & segnitiem, ouium proditionem.

Fili enim hominis, inquit, propheta super pastores Israel, propheta & dic pastoribus, hæc dicit Adonai dominus: o pastores israel, num pascunt pastores seipsos? nonne oues pascunt pastores? *Cap.34.*

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis propheta de C pastoribus Israel, propheta & dices pastoribus. Hæc dicit dominus Deus, uæ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos, nonne greges a pastoribus pascuntur? *Vulg.*

Dicite, inquit, uos, quod nam proprium pastoris munus est, seipsum pascere, an oues?

Ecce lac comedebatis, & lanis induebamini, & crassum occidebatis, & oues meas non pascebatis.

Lac comedebatis & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. *Vulg.*

D Omnia per translationem dicit, uos enim sacerdotes primitias, & decimas, & sacrificiorum partes a uictimis ablatas percipiebatis, uos autem reges tributum & uectigal exigentes haud quaquam his contenti fuistis, sed occisis ditioribus eorum diuitiis fruebamini, neque sacerdotes uestri, neque uos ullam curam ouium curandarum habebatis. deinde sigillatim ipsorum negligentiam recenset.

Quod infirmum fuit non corroborastis, & quod ægrotum non sanastis, & contritum non colligastis, quodque male se habebat, non in unum redegistis, & errans non reduxistis, & quod perierat, non inquisistis, & quod omnium grauissimum, ualidum oppressistis labore, & in E potentia instruxistis eas, & in ludo.

Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia. *Vulg.*

Non enim infirmis tantum idoneum non attribuistis remedium, sed etiam ualentibus multos imposuistis labores; quod ex historiis facile est percipere. nãque eos, qui

qui idola colerent, sceleribus addicti, curare, & ad Deum transferre improbi pastores recusarunt, diuinosque prophetas summa uirtute præditos, flagris cædere, & in uincula coniicere, infinitis malis opprimere perseuerarunt, atque hæc facientes ipsis illudebant, ea quæ ab ipsis dicerentur, reprehendentes. iccirco ait: in potentia instruxistis eas, & in ludo; ostendens simul eos calamitates intulisse sanctis, & iocum ac ludum quæ fierent duxisse. F

Propter hos improbos inquit pastores, dispersi oues meas, & factæ sunt in deuorationem omnibus bestijs agri.

Vulg. Et dispersæ sunt oues meæ eo quod non esset pastor, & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri. G

Per translationem rursus bestias uocauit: quādoquidem hac ratione oues quoque nuncupauit. appellat autem bestias intelligentia quidem præditos dæmonas, animarum interfectores, sensiles uero feras undique in ipsas hostes aduentantes.

Et dispersæ sunt & errauerunt oues meæ in omni monte, & in omni colle excelso, & super faciem totius terræ dispersæ sunt oues meæ, & nō erat exquirens, neque reducens.

Vulg. Dispersæ sunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in uniuerso colle excelso, & super omnem faciem terræ, dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret, non erat inquam qui requireret. H

Montes, & colles, & alia quæcunque dixit, cultum ab eis idolis adhibitum nuncupauit, in montibus enim & collibus, atque adeo in omni loco, idolorum templa posuerant, neque regibus, neque ipsis sacerdotibus impietatem prohibentibus: qua de causa non erat inquit exquirens, neque reducens. ita absoluta accusatione, pastoribus pœnas minatur, aitque: Cum propter facilitatem, ac negligentiam a bestiis captæ fuerint oues meæ, neque ullum uestræ curæ aut prouidentiæ fructum perceperint, solam enim uoluptatem propriam, & corporis uestri cultum curastis;

Propterea o pastores audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego super pastores, & requiram oues meas de manibus eorum, & desistere faciam eos pascere oues meas, neque pascent eas amplius pastores, & liberabo oues meas de ore ipsorum, & non amplius erunt eis in deuorationem. I

Vulg. Propterea pastores audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus: ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos, ut ultra non pascant gregem meū, nec pascant amplius pastores semetipsos. & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam. K

Per hæc uerba præsignificauit & regni Iudæorū & sacerdotii finem: liberabo enim oues meas, inquit, a mala istorum cura, qui nulla eas unquam prouidentia gubernarunt, sed tantum eas comedere perseuerabant. deinde per saluatorem nostrum salutem pollicetur.

Quia hæc dicit Adonai dominus; ecce ego requiram oues meas & uisitabo eas, sicut uisitat pastor gregem suum, in die quando fuerit caligo

&

A & nubes in medio ouium ipsius separatarum, ita requiram oues meas, & eruam eas ex omni loco, ubi dispersæ fuerunt, in die nebulæ & caliginis.

Quia hæc dicit dominus Deus, Ecce ego ipse requiram oues meas, & uisitabo eas, sicut uisitat pastor gregem suum in die quando fuerit in me dio ouium suarum dissipatarum, sic uisitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. *Vulg.*

Nubem hic & caliginem inscitiæ tenebras appellauit, quæ per orbem terrarum, antequam saluator noster homo fieret, diffusæ erant, ita igitur asserit: Instar dili-B gentis pastoris, suarum ouium maximam curam habentis, cum imminentem nubem conspexerit, quæ lupis ac furibus securitatem præbet, ego quoque satagam ouium mearum, easque dissipatas cogam, & dispersas unum ouile efficiam. talis est ex Iudæis & gentibus coacta ecclesia. Deinde duplicat prophetiam: quod enim aspectu se ostendit solis conuenit Iudæis, quod autem quasi mysterium occultum est, omnibus hominibus: typus præsertim cum sint rerum nostrarum, quæ Iudæis accidere. cum illorum enim ab exilio reuocatione, & a captiuitate liberatione, noster quoque a diabolo ad Deum reditus, & a tyrannica illa seruitute in libertatem uindicatio consentit.

C Et educam eos de gentibus, & congregabo eos de regionibus, & introducam eos in terram ipsorum, & pascam eos in montibus Israel, & in uallibus, & in omni habitatione terræ, in pastu bono pascam eos.

Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam, & pascam eas in montibus Israel in riuis, & in cunctis sedibus terræ, in pascuis uberrimis pascam eas. *Vulg.*

Atqui bona lex & mandatum secundum apostolum, sanctum & iustum & bonum, sed aliud ipsis pabulum promittit, nam legalem pastum habebant. quis autem hic D ultra legalem bonus pastus? an perspicuum est diuinorum euangeliorum hic innui doctrinam, quam depascentes oues Dei nutriuntur, & pinguescunt, & satulem con sequuntur? quod apertius declarans, *Psal. 67*

In monte, inquit, excelso Israel erit decor ipsarum.

Et in montibus excelsis Israel erunt pascua earum. *Vulg.*

Atqui mentionem fecit multorum montium, & uallium, attamen montem quendam excelsum præcipue commemorat, in quo prædicit, eorum qui pascantur, decorem futurum. Huius item montis beatus Dauid meminit, cum dicit. Mons Dei mons pinguis, mons coagulatus, mons pinguis. tum Israeliticis montibus huic ipsi monti inuidentibus ait: ut quid suspicamini montes coagulatos, mons E in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, etenim dominus habitabit in finem. frustra inquit huic monti inuidetis, siquidem in ipso habitare Deus decreuit, quod perpetuo faciet. atque ita nos intelligere alii interpretes docuerunt. Aquilas quidem cum dixit, ut quid contenditis montes coagulati: Theodotion uero, ut quid iudicatis. de hoc monte Esaias quoq; exclamat, & Michæas itidem. Erit in nouissimis diebus manifestus mons domini, & domus domini in summis montium, & uenient ad eum omnes gentes: & quæ sequuntur. & dominus in sacris euangeliis, non potest, inquit, ciuitas abscondi super montem posita. excelsum igitur & conspicuum euangelicæ doctrinæ montem, hic quoque nominauit, in *Rom. 7.* *Esa. 2.* *Mich. 4.* *Matth. 5.*

quo

quo futurum ouium decorem pollicitus est. tum subiicit: F

Et erunt ouilia eorum illic.

Et hoc aperte nobis, non autem Iudæis conuenit: illi enim unum ouile quod fuit in Hierosolymis templum habuerunt, nos autem innumerabiles per totum orbem terrarum ecclesias.

Et dormient, & requiescent illic, & in delicijs bonis & in pastu pingui pascentur in montibus Israel, & ego pascam oues meas.

Vulg. Ibi requiescent in herbis uirentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel, ego pascam oues meas. G

Psal. 36. Delicias bonas & pingues diuina nuncupat oracula: delectare enim in domino inquit, & dabit tibi petitiones cordis tui: mõtes autẽ Israel propheticos libros, in quibus rursus depascimur accessum quendam per illos ad maximum montem habentes. a propheticis enim oraculis ad euangelicam ducimur doctrinam quam illa testantur, habemusque pastorem ipsum herum ac dominum exclamantem, ego sum pastor bonus. quod hoc quoque loco prædicẽs, & ego inquit pascam oues meas.

Et ego requiescere faciam eas, & cognoscẽt, quia ego sum dominus.

Vulg. Et ego eas accubare faciam dicit dominus Deus.

Ab ipso enim pasti & in eius doctrina ueluti in quadam herba quiescentes ipsum esse dominum agnoscimus. H

Hæc dicit Adonai dominus, quod perierat requiram, & errans reducam.

Vt Paulum, quique eum sequebantur: & contritum colligabo, ut publicanum & meretricem, & latronem, & similes illorum: & quod infirmum fuerat corroborabo, ut Petrum qui negauit: & pingue & ualidum custodiam, ut sanctos apostolos, & eos qui sibi illorum uitam ad imitandum delegere: & pascam eas cum iudicio, bona subministrans, & cum opus fuerit erudiens. Ita absoluta contra improbos pastores oratione, & futuræ suæ diligentiæ prædictione ad oues transfert orationem, I docetq; pastorum ignauiam nullam ouibus ad se defendendum relinquere excusationem, etenim oues ratione præditæ uim discernendi habent, possuntque & mala fugere, & bona sectari. Iccirco,

Et uos oues meæ, inquit, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego iudico inter ouem & ouem, arietem & hircum.

Vulg. Vos autem greges mei hæc dicit dominus Deus, ecce ego iudico inter pecus & pecus, arietum & hircorum.

Sicut enim pastores inquit & oues iudico, itaetiam ouium iudex ero, & peccantes puniam. K

Et nonne satis uobis quia bonũ pastum pascebatis? & reliquias pastus uestri conculcabatis pedibus uestris, & consistẽtem aquam bibebatis, & reliquum pedibus uestris turbabatis, & oues meæ cõculcationes pedum uestrorum pascebantur, & turbatam aquam a pedibus uestris bibebant.

Vulg. Nonne satis uobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pa-

scuarum

A ſcuarum ueſtrarum conculcaſtis pedibus ueſtris, & cum puriſsimam aquam biberetis, reliquam pedibus ueſtris turbaſtis, & oues meæ, his, quæ conculcata pedibus ueſtris fuerant paſcebantur, & quæ pedes ueſtri turbauerant hæc bibebant.

Contra locupletes hæc habetur oratio, qui diuitiis ad laſciuiam abūtebantur, neque id ſolum quod ſibi uſui eſſet ex ipſis percipiebant, ſed etiam ultra eorum, quibus opus haberent, fines egrediebantur. quod in præſenti quoque ab aliquibus fieri uidemus. teſtatur etiam Lazari parabola, quæ diuitem illum oſtendit, B ne de micis quidem e menſa cadentibus pauperi impertitum fuiſſe. illud uero, conculcabatis reliquias pedibus, per translationem tanquam de ouibus dictum eſt herbam comedentibus, reliquam conculcantibus, ut primo aquam bibentibus deinde pedibus eam ſuis turbantibus.

Propterea hæc dicit Adonai Domiuus: ecce ego ad uos & iudicabo inter ouem fortem & imbecillem.

Propterea hæc dicit dominus Deus ad uos, ecce ego ipſe iudico inter pecus pingue & macilentum. *Vulg.*

Deinde ualidarum confidentiam narrat.

C Quia lateribus ueſtris, & humeris ueſtris impellebatis, & cornibus ueſtris uentilabatis, omneſque deficientes affligebatis, quoad expuliſtis ipſas foras, & diſperſæ ſunt oues meæ omni pertranſeunti, & ſaluabo oues meas, & non amplius erunt in prædam.

Pro eo quod lateribus & humeris impingebatis, & cornibus ueſtris uentilabatis omnia infirma pecora, donec diſpergerentur foras, ſaluabo gregem meum, & non erit ultra in rapinam. *Vulg.*

D Omnia hæc ut de ouibus dixit, humeros & cornua & latera, & his omnibus, eorum qui in imperio conſtituti eſſent, iniuſtam potentiam redarguit, attamen ouibus ſecuritatem pollicetur.

Et iudicabo inter ouem & ouem, & inter arietem & arietem.

Et iudicabo inter pecus & pecus. *Vulg.*

Iudicabo inquit neque negligam qui iniuria affecti fuerint, ſed ab iis qui læſerint exigam pœnas. deinde communis omnium ſalutis pollicitatio ſequitur.

Et ſuſcitabo ſuper eos paſtorem unum, qui paſcet eos ſeruum meum E Dauid, ipſe paſcet eos, & ipſe requieſcere faciet eos, & erit eorū paſtor.

Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem unum, qui paſcat eas ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem. *Vulg.*

Cum ſupra dixerit ego paſcam, hic ipſum Dauid paſtorem ait fore, quem etiam ſeruum appellat. quis autem hic eſt? an perſpicuum eum eſſe dominum Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem natum? & propterea tanquam homo ipſe ſeruus eſt, idque ſecundum naturam, non ſecundum dignitatem: ſi enim qui in ipſum credidere non ſerui ſed filii, multo magis ipſe, per quem ſerui in libertatē uindicati

ſunt,

sunt, non seruus sed filius. quod item beatus Paulus asserit, cum dicit, qui cum F
in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed exinaniuit
Esa.49. semetipsum formam serui accipiens. & Esaias ex persona ipsius exclamat: sic dicit dominus, qui formauit me ex utero seruum sibi, ut congregarem Iacob, & Israel congregabitur ad eum, ecce dedi te in testamentum generis in lucem gẽtium
Esa.42. ut sis tu in salutem usque ad extremum terræ: & Iacob autem puer meus assumam eum. apud Hebræum ponitur, seruus meus: atque hoc testimonium etiam diuus Euangelista sumpsit in dominum nostrum Iesum. seruus igitur uocatus est ut homo, & hoc sicut dixi, non secundum dignitatem, sed secundum naturam, serui enim formam assumpsit. unum uero esse pastorem ouium dominus item in euangeliis dixit, & alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unũ ouile, & unus pastor. deinde subiicit. G

Et ego Dominus ero ipsis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio ipsorum.

Vulg. Ego autem dominus ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum.

Et ea quæ dicta sunt a mendacio uacua esse ostendit iis, quæ sequuntur.

Ego dominus locutus sum.

Satis est enim ad confirmanda uerba illius qui ea dixit auctoritas. H

Et disponam Dauid testamentum pacis.

Vulg. Et faciam cum eis pactum pacis.

Ephe.2. Huius rei Paulus interpres est, cum de Christo exclamat, ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum & medium parietem maceriæ soluens. hoc itidem supra dixit, & suscitabo super eos pastorẽ unum: unus enim tum eos qui ex gentibus, tum qui ex Iudæis credidere, pascit.

Et delebo bestias malas de terra.

Vulg. Et cessare faciam bestias pessimas de terra.

Et malorum dæmonum cœtus, & feritatis morbo laborantes homines partim de I
sententia deductos, & ad rationem redactos, ac penitus, ne bestiæ omnino essent, liberatos, partim uero morte consumptos.

Et habitabunt in deserto confidentes, & dormient in siluis.

Vulg. Et qui habitant in deserto securi dormient in saltibus.

Vtrunque horum fructuum expers. dicit autem fore ut solitudinem gentium obtineant, & earum terram colant, & in silua Iudæorum quietem, & curationem cõsequantur. Et supra item cum uellet Hierusalem sterilitatem ostendere, propheta inquit fili hominis super saltum Nagem: indicat autem, ut prædiximus, austrum. K

Et dabo in circuitu montis mei benedictionem, & deducam pluuiam uobis in tempore suo, pluuiæ benedictionis erunt.

Vulg. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionem, & deducam imbrem in tempore suo, & pluuiæ benedictionis erunt.

Talia enim diuinorum apostolorum documẽta irrigationem benedictione plenam credentium animis afferentia, & sæpe in diuina scriptura pluuiam doctrinam uoca-
Esa.5. ri, testis est propheta Esaias, qui ex persona Dei antiquæ uineæ minatur. non putabitur,

A tabitur, neque fodietur, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

Et ligna in agro dabunt fructum suum, & terra dabit robur suum.

Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum. *Vulg.*

Nam & ii, qui animo terreni sunt, idest ex gentibus profecti, & Iudæi instar arborum sterilium infecundi ad fidem accedentes, & huiusmodi irrigatione fruentes mihi præbebunt pietatis fructum.

Et habitabunt in terra sua in spe pacis.

Et erunt in terra sua absque timore. *Vulg.*

Et non dixit in pace, sed in spe pacis. his enim, qui in ipsum credidere dominus
B dixit; in mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego uici mundum. & diuus *Ioan.16.*
item apostolus; spe enim salui, inquit, facti sumus, spes autem quæ uidetur, nō est *Rom.8.*
spes: quod enim uidet quis, quid etiam sperat? si autem quod non uidemus speramus, per patientiam expectamus. & rursus: non solum autem sed & nos ipsi primitias spiritus habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectātes redemptionem corporis nostri. Deinde, quod omnium quæstuosissimum est,

Et cognoscent quia ego sum dominus, cum contriuero ego catenas iugi eorum, & liberabo eos de manu eorum, qui eos in seruitutem redegerunt, & non erunt amplius in prædam gentibus, & bestiæ terræ non
C amplius comedent eos.

Et scient quia ego dominus, cum contriuero catenas iugi eorum, & eruero eos de manu imperantium sibi, & non erunt ultra in rapinam in gentibus, neque bestiæ terræ deuorabunt eos. *Vulg.*

Et iam dixi duplicem esse prophetiam, & alteram Iudæis, alteram omnibus hominibus conuenire: etenim Iudæos a Babyloniorum captiuitate uindicauit, & omnes nos a diaboli tyrannide liberauit: catenas autem iugi, seruitutis necessitatem uocauit. gentes autem & bestias, si ad Iudæos hæc referamus, ferinos hostes; si ad nos ipsos, uarias dæmonum legiones, qui instar ferarum agrestium homines inuadunt.
D deinde etiam scutum ostendit inexpugnabile, spem inquam in ipsum.

Et habitabunt in spe, & non erit qui deterreat ipsos.

Sed habitabunt confidenter absque ullo terrore. *Vulg.*

Bonum est enim sperare in domino, quam sperare in homine; quia qui hanc spem habet exclamat, omnes gentes, & nomine domini ultus sum eos.

Et suscitabo eis plantam pacis in nomen.

Et suscitabo eis germen nominatum. *Vulg.*

E Hoc item Esaias prædicit, Egredietur uirga de radice Iesai & flos de radice eius *Esa.11.*
ascendet, & requiescet super eum spiritus Dei: & quæ sequūtur. & rursus: Erit radix Iesai, & qui consurgit ut princeps sit gentium, in ipso gentes sperabunt, & erit requies eius honor. hoc interpretans dominus dixit: Ego sum uitis uera, uos palmites. & in canticis canticorum comperimus sponsam dicentem: sicut malum in *Cant.2.*
lignis siluæ, sic nepos meus in medio filiorum. Igitur hic quoque, suscitabo eis, inquit, plantam pacis in nomen, id est, nobilissimam, gloriosam, celeberrimam. Et fortasse aliud quoque innuit oratio, scilicet a planta eos nomen adeptum iri, a Christo enim omnes pii christiani.

Et non amplius erunt pauci numero in terra. F

Hoc est, pii, qui admodum exigui fuerunt ante Christi aduentum.

Et non amplius erunt fame pereuntes in terra.

Vulg. Et non erunt ultra imminuti fame in terra.

Omni inquit spiritali fruentur alimento. hic enim famem uerbi indigentiam uocat, *Amos.8* quam per prophetas minatus est Deus: Inducam enim non famem panis, inquit, neque sitim aquæ, sed famem audiendi uerbum domini.

Et non portabunt amplius opprobrium gentium.

Vulg. Neque portabunt ultra opprobrium gentium. G

Et hoc rursus tum nobis, tum Iudæis conuenit: nos enim in multitudinem aucti, cum orbem terrarum compleuerimus, non amplius ab iis, qui in impietate permanserunt, conuitiis afficimur, immo potius nobis inuidetur, & alii nos æmulantur: Iudæi uero post reditum e Babylone a captiuitate liberati suam existimationem receperunt.

Et cognoscent quia ego sum dominus Deus ipsorum, & ipsi populus meus, domus Israel, dicit Adonai dominus.

Vulg. Et scient quia ego dominus Deus eorũ cum eis, & ipsi populus meus domus Israel, ait dominus Deus. H

Rom.9. Necesse est apostoli uerba meminisse: quia non omnes qui ex Hierusalem, ii Israel, neque, quia sunt semen Abrahæ, omnes filii. ad quæ addere oportet ea quæ a diui-*Matth.3* no Ioanne Baptista pharisæis fuere dicta: quoniam potẽs est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Ex quibus perspicuum est omnes illos, qui credidere, & auctorem omnium rerum Deum per fidem uident, sicuti uideri potest, Israel nuncupari. Hoc enim nomen interpretatur, & illis hoc accidit post reditum, & nobis magis proprie utriusque cõuenit prophetia, quando nõ figura nostra sunt, sed ueritas.

Et uos oues meæ, inquit, & oues pascuæ meæ. I

Vulg. Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ.

Ostendensque non solum se cum Israel colloqui, sed cum omni humana natura, necessario apposuit.

Homines estis, & ego dominus Deus uester, dicit Adonai dominus.

Vos enim a feritate liberati conuenientem hominum naturæ sensum adepti estis, ego autem ero Deus uester & dominus, qui omni uos prouidentia & cura complectar. prophetia igitur talem habet sensum. Ego uero Iudæos quidem usitato more desipere, nihil noui arbitror; admiror autem, quod ex nostris audeant quidam omnia hæc de Zorobabel accipere, cum non intelligant, eorum quæ dicta sunt plurima aperte ijs esse contraria, quæ ab illo gesta sunt. illud enim; Disponam Dauid testamentum pacis; & exterminabo bestias malas de terra; & habitabunt in deserto confidentes; & dormient in saltibus; & habitabunt in spe; & non erit qui exterreat eos; & suscitabo eis plantam pacis in nomen; & non amplius erunt pereuntes fame in terra; & non portabunt amplius opprobrium gentium, historiæ, quæ de illo habetur, sunt omnino contraria. ille enim e Babylone reuersus, cum cœpisset sacrum Dei templum rursus ædificare, a finitimis gentibus prohibi- K

tus

A tus est operi finem imponere. quare cum sex & quadraginta præteriissent anni, & secundum antiquam historiam & secundum euangeliorum testimonium solum templum recens factum est, post uero alios duos & octuaginta annos, urbs muros recepit, quos Neemias erexit altero & trigesimo Artaxerxis regni. docetque nos Esdræ historia tantum metum ædificantes inuasisse, ut cogerentur arma gestantes ædificare, eodemque tempore & lapides afferre, & in hostes tela iaculari. quo modo igitur his conueniunt, non erit qui exterreat eos, uel suscitabo eis plantam pacis, uel non erunt pauci in numero? docet item nos rursus Esdras, ut multo labore Neemias uis sacerdotibus persuasit, ut desinentes in agris degere urbem incolerent, & alia similiter discendi studiosis facile est historiæ apponere, di-
B screpantiamque percipere. Igitur aliqua illis conueniunt, plurima uero orbis terrarum saluti. Itaque relictis Iudæorum nugis, qui ad animam transtulerunt, corporis oculum, suæ matris, Liæ inquam imbecillitatem, neque ueritatem uolunt inspicere, qui nobiscum fideles sunt adhortemur, ut omnia probent, & quod bonum est, secundum diuum Apostolum teneant, & quod in cibis facere consueuimus, ut ei, quod iniucundum est iucundum anteponamus, & tamen etiam iucundo iucundius præferentes: hoc etiam in diuinis oraculis faciant, mens enim sicut Iob ait, uerba discernit, guttur autem cibos gustat, & in multo tempore sapientia inuenitur, in longa autē & multa uita scientia, accurata enim experientia magistra est superne adepta adiutricem reuelationem quā consecuti, & ab illius splendore il-
C lustrati, nunquam a ueritate aberrabimus, in Christo Iesu domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum. Amen.

SECTIO. XIIII.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis conuerte faciem tuam ad montem Seir, & propheta super eum, & dic illi, hæc dicit Adonai dominus: ecce ego super te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desertum & desolaberis, & in urbibus tuis so-
D litudinem faciam, & tu in desertum eris, & cognosces quia ego sum dominus.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem *Vulg.*
tuam aduersum montem Seir & prophetabis de eo et dices illi, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum, urbes tuas demoliar, & tu desertus eris, & scies quia ego dominus.

Seir mons est Idumææ, sicuti etiam ante diximus, Idumæi uero ab Esau oriundi
E inimice admodum & hostiliter erga Iudæos affecti erant, quare etiam illatis ipsis calamitatibus gauisi sunt. his minatur auctor omnium rerum Deus extremam solitudinem. illud uero: extendam manum meam super te, per translationem eorum qui manibus percutiunt, posuit, iræ uehementiam ostendens. nouimus tamen diuinam naturam omnis affectionis expertem, & huiuscemodi uerba auditorum uiribus metienda. ita supplicium minatus causam etiam subiicit.

Eo quod fuerit in te inimicitia sempiterna, & assedisti domui Israel in dolo in manu inimicorum gladio in tempore tribulationis eorum, &

Q ii in

in tempore iniustitiæ in extremo. F

Vulg. Eo quod fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israel in manus gladij, in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

Reprehendit Idumæos, eis obiicit iniuriarum memoriam, & insidias arguit, quas occulte contra Israel moliti sunt: hæc enim indicauit cum dixit; assedisti domui Israel in dolo in manu inimicorum, gladio in tempore tribulationis eorum, hoc est, cum in ipsos hostes inuaserunt, insidiis, & cohortibus uias eorum obstruebas, ut ne fugiendi quidem facultatem ipsis concederes: ita enim alii etiam interpretes G interpretati sunt, & conclusisti inquit filios Israel, in manum gladii in tempore tribulationis ipsorum, in tempore iniquitatis coram me. iniquitatis enim uel secundum septuaginta, iniustitiæ in me perpetratæ pœnas luentes inquit domus Israel, incrementum habuere calamitatum, tuos dolos, & cum hostibus insidias. docet igitur nos prophetica oratio, non insultandum esse in eos, qui propter peccata puniuntur, sed cum flentibus secundum apostolicam admonitionem flendum.

Propterea uiuo ego dicit Adonai dominus. uere in sanguinem peccasti, & sanguis persequetur te, sanguinem enim tuum odisti, sanguis tuus persequetur te. H

Vulg. Propterea uiuo ego dicit dominus Deus, quoniam sanguini tradam te & sanguis te persequetur, & cum sanguinē oderis sanguis persequetur te

Sanguinem autem hoc loco non bellum sed cognationem nominat, quando enim generi tuo bellũ inquit prætulisti merito ab ipso debellaberis, & cognati quos odisti excitabunt hostes. cognati autem Idumæorum sunt Iudæi, qui a duobus fratribus genus ducunt, hi quidem ab Edom, qui & Esau dictus est, illi uero a Iacob, qui item Israel est appellatus.

Et dabo montem Seir in desertum & desolatum. I

Vulg. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum.

Deinde narrat desolationis modum.

Et perdam ab eo hominem & iumenta & prætereuntē & redeuntem.

Vulg. Et auferam de eo euntem & redeuntem.

Hæc autem declarant solitudinis exuperantiam, quia non solum ipsum incolis spoliabit, sed etiam uiatoribus prætereuntibus. prædicitque qua ratione incolas delebit.

Et implebo uulneratis tuis colles tuos, & ualles tuas, & in omnibus K agris tuis uulnerati gladio cadent in te, & solitudinem sempiternam ponam te, & urbes tuæ non habitabuntur amplius, & cognosces quia ego sum dominus.

Vulg. Et implebo montes eius occisorum suorum in collibus tuis, & in uallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent, in solitudines sempiternas tradam te, & ciuitates tuæ non habitabuntur, & scietis quia ego dominus Deus.

Rursus

A Rursus solitudinem sempiternam, & non habitabuntur amplius, secundum scripturæ idioma posuit, ab iis quæ iã interpretati sumus in solitudine Tyri hæc etiam intelligemus, ita supplicium minatus, denuo improbitatem patefacit.

Propterea quod dixeris tu duæ gentes, & duæ regiones meæ erunt, & hereditate possidebo eas, & dominus illic est.

Eo quod dixeris duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hereditate possidebo eas, cum dominus esset ibi. *Vulg.*

Vel secundum alios interpretes, & dominus ibi es. hoc autem non solum insatiabilem cupiditatem, & auaritiam arguit, sed etiam impietatis ostendit exuperantiam: & insolentibus atque arrogãtibus Sennacherim uerbis hæc similia sunt. etenim ille dicebat, numquid liberabit dominus Hierusalem de manu mea?& similiter Idumæi temerarie loquebantur: etiam si dominus fuerit in Hierusalem, duas nos obtinebimus regiones. & tamen auctor omnium rerum Deus cum eduxisset Israel ex Aegypto, non permisit ipsum bellum facere Idumæis: non pugnabis enim aduersus eum *Deut. 2.* inquit, quia frater tuus est, iccirco etiam ab itinere exclusi circuierunt montem & solitudinem, ut iussi fuerant. & de omni illa terra dixit Deus Israel, non dabo tibi eam, Esau enim dedi eam in hereditatem. uerumtamen haud contenti Idumæi bonis sibi a Deo concessis sperarunt etiam se hereditate Iudæorum regionem obtenturos. quare merito auctor omnium rerum Deus & pœnas minatur, & iureiurando sententiam suam confirmat.

B

C

Propterea enim uiuo inquit ego dicit Adonai dominus, & faciam tibi secundum inimicitiam tuam, & secundum zelum tuum, quem fecisti, cum tu odisses eos.

Propterea uiuo ego dicit dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuã, & secundum zelum tuum, quem fecisti, odio habens eos. *Vulg.*

Inuidia, inquit, & odio digna patieris.

D Et notus ero tibi cum iudicabo te, & cognosces quia ego sum dominus.

Et notus efficiar per eos cũ te iudicauero, & scies quia ego dominus. *Vulg.*

Illatis tibi suppliciis, me ipsum inquit perspicuum faciam, ne existimes aliunde eas tibi calamitates. sed cum cognoueris me dominum esse, ab ea cognitione utilitatem percipias.

Audiui uocem omnium blasphemiarum tuarum, quas dicebas de montibus Israel dicens, Montes Israel excelsi, sempiterni, deserti nobis

E dati sunt in possessionem, & magnifice locutus es super me ore tuo, & multiplicasti super me uerba tua quæ ego audiui.

Audiui uniuersa opprobria tua quæ locutus es de montibus Israel dicens; Deserti nobis ad deuorandum dati sunt, & insurrexistis super me ore uestro, & derogastis aduersum me uerba uestra, ego audiui. *Vulg.*

Verba maledica ne commemorare quidem sustinet, docens nos aliorum maledicta minime lingua proferre, meminisse uero dicti illius prophetici, ut non loquantur

os meum opera hominum. his omnibus autem non ſolum ipſorum odium, & iniuriarum memoriam oſtendit, ſed etiam arrogantiam, & contra Deum rabiem & inſaniam. & utiliſſime appoſuit, multiplicaſti ſuper me uerba tua, quæ ego audiui, ut doceat nos nihil eſſe eorum, quæ uel dicuntur uel aguntur a nobis, quod ipſius uidendi uel audiendi uim latere poſſit. F

Hæc dicit Adonai dominus: in lætitia omnis terræ deſertum te faciã ſempiternum, ſicut gauiſus es hereditate domus Iſrael, quia deleta eſt, ita faciam tibi, in deſertum eris mons Seir, & omnis Idumæa conſumetur, & cognóſcent quia ego ſum dominus Deus ipſorum.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus: lætãte uniuerſa terra in ſolitudinem te redigam, ſicuti gauiſus es ſuper hereditatem domus Iſrael, eo quod fuerit diſſipata, ſic faciam tibi, diſſipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis, & ſcient quia ego dominus Deus. G

Supplicium eiuſmodi minatus eſt, cui remediũ adhiberi non poſſit. omnibus enim inquit in pace & tranquillitate animi degentibus, te calamitatibus afficiam, ut ne ab iis quidem qui ſocii ſint malorum conſolationem queas percipere, quam oblectationem habuit Iſrael, cum Nabuchodonoſor nõ ſolum ipſos, ſed etiam Tyrios, & Sidonios, & Palæſtinos atque Aegyptios inuaſiſſet. attamen ad hæc pollicetur per ſupplicia beneficium. Cognoſcent enim quia ego ſum, inquit, dominus Deus ipſorum. utilitatem igitur affert diſciplina, quæ ſecundum prophetam Eſaiam, noſtras aures aperit, efficitque ut proprium dominum agnoſcamus percutientem & ſanantem. H

Cap. 36. Et tu fili hominis propheta ſuper montes Iſrael, audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod dixit inimicus ſuper uos Euge, ſolitudines ſempiternæ in poſſeſſionem nobis factæ ſunt, iccirco propheta & dic: Hæc dicit Adonai dominus, pro eo quod fuiſtis uos in deſolationem omnibus gentibus, & pro eo quod inhonorati fuiſtis uos, ab omnibus qui in circuitu ueſtro ſunt, ut ſitis uos in poſſeſſionem omnibus reliquis gentibus, & aſcendiſtis loquela linguæ in labiis, & in opprobrium gentibus. I

Vulg. Tu autem fili hominis propheta ſuper montes Iſrael & dices: Montes Iſrael audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus, eo quod dixerit inimicus de uobis; Euge, altitudines ſempiternæ in hereditatẽ datæ ſunt uobis, propterea uaticinare & dic. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod deſolati eſtis, & conculcati per circuitum, & facti in hereditatem reliquis gentibus, & aſcendiſtis ſuper labium linguæ, & opprobrium populi. K

Triſtibus atque moleſtis Idumæis prænunciatis ad montes Iſrael uerba transfert, ipſiſque bona pollicetur, iubetque bono animo eſſe, quod quæ ab inimicis dicta ſint, ea falſa ſint ac uana. non enim diutius inquit ſolitudo permanebit, ſed gentium quæ uobis finitimæ ſunt opprobria redarguam: ipſarumque contra uos audaciam ita comprimam, ut non amplius ueſtras enarrent calamitates, ueſtraque mala diuulgent. His ſubiicit,

Propterea

A Propterea montes Iſrael audite uerbum domini. hæc dicit Adonai dominus, montibus, & torrentibus, & uallibus, & ſaltibus, & deſertis, & deſolatis, & urbibus derelictis, quæ factæ ſunt in prædam, & in conculcationem reliquis gentibus, quæ ſunt in circuitu ipſorum.

Propterea montes Iſrael audite uerbum domini Dei, Hæc dicit dominus Deus montibus & collibus, torrentibus, uallibusque, & deſertis parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ ſunt, & ſubſannatæ a reliquis gentibus per circuitum. *Vulg.*

B Facile erat & admodum in promptu omni terræ Iſrael ſummatim bona polliceri, uerum ſigillatim montium & uallium, & collium, & urbium atque aliorũ omnium meminit, ut eos, qui animum propter ſolitudinem deſponderant, conſoletur.

Propterea hæc dicit Adonai dominus, uere in igne zeli mei locutus ſum, ſuper reliquas gentes, & ſuper Idumæam omnem, quia dederunt poſſeſſionem meam ſibi in hereditatem cum lætitia, ex toto corde inhonorantes animas, ut delerent in præda.

Propterea hæc dicit dominus Deus: quoniam in igne zeli mei locutus ſum de reliquis gentibus & de Idumæa uniuerſa, quæ dederunt terram meam ſibi in hereditatem cum gaudio & toto corde & ex animo, et eiecerunt eam ut uaſtarent. *Vulg.*

C

Me ualde inquit irritauit Idumææ & aliarum gentium audacia, quæ contra meam terram, ipſius ſolitudine exultantes abuſi ſunt, cum ſperarẽt ea ſe potituros, & animas, quæ in ipſa incolerent, ſe in ſeruitutem redacturos. quamobrem contra eos ſententiam tuli.

Propheta igitur, propheta rurſus ſuper terram Iſrael & dic montibus & collibus, & rupibus, & uallibus, hæc dicit Adonai dominus. Ecce ego D in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod opprobria gentium tuleritis uos, propterea hæc dicit Adonai dominus: Ecce ego extol lo manum meam ſuper gentes quæ ſunt in circuitu ueſtro: iſti ignominiam ſuam capient.

Iccirco uaticinare ſuper humum Iſrael, & dices montibus & collibus, iugis & uallibus, hæc dicit dominus Deus, ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus ſum, eo quod confuſionem gentium ſuſtinueritis, iccirco hæc dicit dominus Deus: ego leuaui manum meam, ut gentes, E quæ in circuitu ueſtro ſunt, ipſæ confuſionem ſuam portent. *Vulg.*

Opprobrium contra uos illatum, inquit, cauſa fuit ut contra eos, qui probris laceſſerunt, ſententia lata ſit, & illi quidem impietatis in me, & memoriæ iniuriarum ueſtrarum, atque audaciæ fructus ferent.

Veſtram autem montes Iſrael uuam, & fructum ueſtrum comedet populus meus Iſrael, quia ſperant ut ueniant.

Vos autem montes Iſrael ramos ueſtros germinetis, & fructum ue- *Vulg.*

ſtrum

ſtrum afferatis populo meo Iſrael, prope enim eſt ut ueniat. F

Confirmabo, inquit, populi ſpem, ſtabiliamque ipſius bonam expectationem, & reuertetur, & iis fructibus qui a uobis producuntur, fruetur, perſpicuum eſt autem non cum montibus ut animatis eum colloqui, qui & ratione, & animo uacant, ſed ipſo cum inianimis colloquio eorum incolas bona promittens conſolatur.

Ecce ego ſuper uos, & reſpiciam ad uos, & colemini, & ſeminabitur in uobis, & multiplicabo ſuper uos homines omnem domum Iſrael in finem, & habitabuntur urbes, & deſerta ædificabuntur, & multiplicabo homines ſuper uos, & iumenta, & augebuntur, & multiplicabuntur, G & habitare faciam ſuper uos, ſicut in principio ueſtro, & bene faciam uobis, ſicut annis ſuperioribus ueſtris, & cognoſcetis, quia ego ſum dominus.

Vulg. Quia ecce ego ad uos, & conuertar ad uos, & arabimini, & accipietis ſementem. & multiplicabo in uobis homines omnemque domũ Iſrael, & habitabuntur ciuitates, & ruinoſa inſtaurabuntur: & replebo uos hominibus & iumentis: & multiplicabuntur, & creſcent, & habitare uos faciam ſicut a principio, boniſque donabo maioribus quam habuiſtis H ab initio, & ſcietis quia ego dominus.

Non montes cognoſcent, ſed in montibus incolentes, hæc autem ad exitum poſt reditum e Babylone perducta ſunt, & res ipſæ teſtantur, incolis enim refertæ ſunt palæſtinæ urbes: omneſque inſtauratæ ita ſunt, ut nobilitate ſplendeant, illa autem ſola deſerta permanſit, in qna contra dominum & ſaluatorem rabie perciti Iudæi crucis audax facinus patrarunt, omnibus quidem hominibus ſalutem, ſibi uero exitium machinati. ut uero omnis Iſrael reditum conſequeretur, & pollicitus eſt dominus, & promiſſum ſeruauit; effecit enim ut Cyrus omnibus reditum concederet: ſed ii, qui uſitato contumaciæ morbo laborabant, imperatis reſtitere, & ſuæ externam patriam prætulere. I

Hæc dicit Adonai dominus, eo quod dixerunt tibi terra comedens homines tu es, & a liberis ſpoliata a gente tua fuiſti, propterea homines non amplius comedes, & gentem tuam non abſq; filijs facies, amplius, dicit dominus, non audietur amplius ſuper uos ignominia gentium, & opprobrium non amplius portabitis, & gens tua non abſque filijs fiet, amplius dicit Adonai dominus.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, pro eo quod dicunt de uobis, deuoratrix K hominum es, & ſuffocans gentem tuam, propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis, ultra ait dominus Deus, nec auditam faciam in te amplius confuſionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes amplius ait dominus Deus.

Hæc item ad exitum perueniſſent ſi Iudæi uoluiſſent: quia uero quaſi canes rabie furentes in dominum inſanierunt, ipſi auctores fuere, ut quæ prophetia prædixit,

minime

A minime perficerentur, atque ita mendacii expers eſt prædictio. anteuertens quippe auctor omnium rerum Deus, per Hieremiam prophetam dixit: finem loquar *Hiere. 18.* ſuper gentem & ſuper regnum ut iterum ædificetur, & plãtetur, & facient mala coram me, ut non audiant uocem meam, & pænitentiam agam de bonis, quæ locutus ſum ut facerem eis. Iudæi igitur in culpa fuere, ne per prophetiam promiſſa ſibi conſequerentur bona.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicẽs, fili hominis domus Iſrael habitauit in terra ſua, & polluerunt eam in uia ſua, & in idolis ſuis, & in immunditiis ſuis, ſecundum immunditiam menſtruatæ facta eſt uia eo-B rum ante faciem meam, & effudi furorem meum ſuper eos.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens, fili hominis domus Iſrael *Vulg.* habitauerunt in humo ſua, & polluerunt eam in uiis ſuis, & in ſtudiis ſuis iuxta immunditiam menſtruatæ facta eſt uia eorum coram me, & effudi indignationem meam ſuper eos.

Ipſæ inquit res iuſtum eſſe ſupplicium teſtantur, neque enim ſolum omnis generis idola colere perſeuerarunt, ſed etiam omne ſceleris genus perſecuti ſunt, ita ut omni execratione & odio imbuerentur, & quando ſecundum legem admodum impura menſtruata habebatur, hoc eſt, cui ſanguis flueret, illi excremento ſceleris com-C parat execrationem. deinde rurſus in accuſatione commorans,

Eo quod effuderũt ſanguinem, inquit, in terra, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſſipaui eos in gentes, & uentilaui eos in regiones.

Pro ſanguine, quem fuderunt ſuper terram, & in idolis ſuis polluerunt eam, & diſperſi eos in gentes, & uentilati ſunt in terras. *Vulg.*

Ac rurſus iuſtum oſtendit ſupplicium.

Secundum uiam ipſorum, & ſecundum inſtituta eorum iudicaui eos.

Iuxta uias eorum, & ad inuentiones eorum iudicaui eos. *Vulg.*

D Collegerunt, inquit, quos ſeuere fructus, ſanguinem hoc loco uocauit non ſolum alias cædes, ſed etiam filiorum ſacrificia, quæ cruda uorantibus, & improbis dæmonibus adhibebant. non contenti enim fuere, inquit, ſceleribus ante captiuitatem admiſſis, ſed etiam poſtquam bello capti exules fuere in eiſdem facinoribus permanſere.

Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & profanarunt nomen meum ſanctum, cũ diceretur ipſis populus domini iſti, & de terra eius exierunt.

Et ingreſſi ſunt ad gentes, ad quas introierunt, & polluerunt nomen *Vulg.* E ſanctum meum, cum diceretur de eis populus domini iſte eſt, & de terra eius egreſſi ſunt.

In improbitate, inquit, degentes auctores fuerunt, ut in me maledicta coniicerentur: primum ſiquidem opinatæ ſunt gentes propter meam imbecillitatem iſtos uictos fuiſſe, & in hoſtium poteſtatem redactos; deinde experiẽtia cognita ipſorum improbitate contra me conuicia congeſſere, ut qui talibus inſtitutis gauderem, & adeo ſceleſtos homines meum populum nominarim, uerumtamen eorumdem ipſorum habita ratione,

Peperci

Peperci eis propter nomen meum ſanctum, quod profanauit domus Iſrael, quò ingreſſi ſunt. F

Vulg. Et peperci nomini ſancto meo, quod polluerat domus Iſrael in gentibus, ad quas ingreſſi ſunt.

Cũ eos, inquit, docere uelim meas uires, iſtos ab imminentibus malis uindicabo.

Propterea dic domui Iſrael, hæc dicit Adonai dominus; nõ uobis ego facio domus Iſrael, ſed propter nomen meum ſanctum, quod profanaſtis in gentibus, ad quas ingreſſi eſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum profanatum in gentibus, quod profanaſtis in medio ipſarum, & cognoſcent gentes, quia ego ſum domimus, dicit Adonai dominus, cum ſanctificatus fuero ego in uobis ante oculos ipſorum. G

Vulg. Iccirco dices domui Iſrael, hæc dicit dominus Deus, non propter uos ego faciam domus Iſrael, ſed propter nomen ſanctum meum, quod polluiſtis in gentibus, ad quas intraſtis, & ſanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt inter gẽtes, quod polluiſtis in medio earum, ut ſciant gentes, quia ego dominus, ait dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in uobis coram eis. H

Non uos, inquit, ſalute digni eſtis, ſed decet gentes, quæ a uobis in me maledicti occaſionem accepere conſequi remedium, ueſtra autem ſalute, qua mea uirtus indicabitur, hoc ipſorum maledictum opprimetur. nam cum didicerint quodammodo meum magnum eſſe nomen, & eiuſmodi, quod idoneum ſit ad opem domeſticis ſuis ferendam, meam potentiam laudabunt, & celebrabunt. hoc enim declarauit, cum dixit, & cognoſcent gentes, quia ego ſum dominus Deus, cum ſanctificatus fuero ego in uobis ante oculos ipſorum.

Et accipiam uos de gentibus, & congregabo uos ex omnibus generationibus, & introducam uos in terram ueſtram. I

Vulg. Tollam quippe uos de gentibus, & congregabo uos de uniuerſis terris, & adducam uos in terram ueſtram.

Hoc in omnes eos conuenit, qui redierunt: quicunque enim redire uoluerunt, reditum conſecuti ſunt. ea uero quæ ſequuntur non item in omnes, ſed in eos tantũ, qui euangelico præconio fidem inſtituerunt habere. ait enim.

Et ſpargam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis ueſtris, & ab omnibus idolis ueſtris mundabo uos.

Vulg. Et effundam ſuper uos aquam mundam, & mũdabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & ab uniuerſis idolis ueſtris mundabo uos. K

Aquam autem mundam regenerationis aquam nũcupauit, in qua baptizati remiſſionem peccatorum accepimus. & quæ ſequuntur ea confirmant, quæ dicta ſunt.

Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum dabo uobis.

Vulg. Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio ueſtri.

Per

A Per hæc mentis mutationem significauit, ad meliora enim cor uestrum inclinabit, non item secundum pristinam consuetudinem ad deteriora propendens. illud uero, dabo, nequaquam libera læditur uoluntate, uerbis enim, & operibus, & infinitis adhibitis miraculis non illis tantum, sed etiam omnibus gentibus, ut ad pietatem accederent, persuasit, non coegit: & tamen, quamuis non coegerit, sed persuaserit, se, ait dedisse animis ad meliora propensionem: quippe ipse auctor huiusce rei, tum his, quæ dixit, tum quæ fecit, effectus.

Et auferam cor lapideum de carne uestra, & dabo uobis cor carneum, & spiritum meum dabo in uobis.

B Et spiritum meum ponam in medio uestri. *Vulg.*

Ne hæc quidem ante Christi domini aduentum facta sunt: cum enim tres dumtaxat post reditum prophetas habissent, Aggæum, & Zachariam, & Malachiam, post ipsos statim prophetico munere spoliati sunt: sed postquam Deus saluator noster homo factus est, & ad cælos ascendit, aduenit super sacros apostolos Spiritus sanctus per quos gratia non Iudæis solis sed etiam omnibus his, qui ex gentibus ad fidem conuenere, subministrata fuit. lapideum autem cor uocat aduersarium, & rebelle, carneum uero obediens, & dicto parens, quodque diuinarum litterarum figuras possit excipere.

C Et faciam, ut in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & faciatis ea.

Et faciam ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis, & operemini. *Vulg.*

Hoc autem spiritus gratiæ proprium est, quæ nostrum adiuuans liberum arbitrium efficit, ut recte procedant quæ dicta sunt.

Et habitabitis in terra, quam dedi patribus uestris.

Rursus ad communem redit orationem, quam a spiritalibus ad ea, quæ corporis
D sunt, transfert.

Et eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deum, & mundabo uos ab omnibus peccatis uestris, & uocabo frumentum, & multiplicabo ipsum, & non dabo super uos famem, & multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non accipiatis amplius opprobrium famis in gentibus.

Et saluabo uos ex uniuersis inquinamentis uestris, & uocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam uobis famem, & mul- *Vulg.*
E tiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non portetis ultra opprobrium famis in gentibus.

Noui igitur unumquodque horum etiam secundum spiritum exponi posse: attamen existimo propheticam orationem ea, quæ corporis sunt Iudæis nunc polliceri: cum enim multa solitudo terram eo tempore occupasset, pollicetur ipsis omnis generis fructuum abundantiam, & futuram hinc utilitatem prædicit.

Et recordabimini, inquit, uias uestras malas, & instituta uestra non

bona

bona, & odio erunt uobis ante faciem ipsorum scelera uestra, & abominationes uestræ. F

Vulg. Et recordabimini uiarum uestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum, & displicebunt uobis iniquitates uestræ & scelera uestra.

His, inquit, bonis fruentes, & quantos afferat iustitia fructus discentes pristinæ reminiscemini improbitatis, & illius supplicii, quod propter illam uobis fuerit illatum, & priora scelera summo uobis erunt odio. illud enim abominabimini, pro execrabimini posuit. tale est illud, quod de improbo dictum est a Dauid, astitit omni uiæ non bonæ, malitiam autem non odiuit, hoc est malitiam non est execratus. ita ipsis bona pollicitus, eorum denuo superbiam deprimit, cum dicit. G

Non propter uos ego facio domus Israel, dicit Adonai dominus, notum sit uobis domus Israel.

Vulg. Non propter uos ego faciam, ait dominus Deus, notum sit uobis.

Non uos inquit promissis bonis digni estis, sed ego ea facio quæ meam decent naturam. deinde admonens simul ac redarguens.

Erubescite & conuertimini, inquit, a uiis uestris domus Israel.

Vulg. Confundimini & erubescite super uijs uestris domus Israel.

Ne stulte, inquit, neue absque sensu uaria uestra supplicia feratis, sed sero tandem uestrorum institutorum improbitate in mentem reuocata pro iis quæ ausi estis erubescite. H

Hæc dicit dominus, in die qua mundauero uos ab omnibus iniquitatibus uestris & habitari faciam urbes, & ædificabuntur deserta, & terra desolata coletur, eo quod desolata fuit ante oculos omnis transeuntis.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus, in die qua mundauero uos ex omnibus iniquitatibus uestris, & inhabitari fecero urbes: & instaurauero ruinosa, & terra deserta fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis uiatoris. I

Quando, inquit, remissionem uobis peccatorum gratificabor, uosque puros igno scendo efficiam, tum & urbibus ædificia, & terræ consitiones præbebo, & pro pristina solitudine, quam omnes uiatores conspicabantur, ut incolantur, auctor ero.

Et dicent, terra illa desolata, facta est ut paradisus deliciarum, & urbes desertæ & desolatæ, & effossæ in muris munitæ sederunt.

Vulg. Dicent, terra illa inculta, facta est ut hortus uoluptatis, & ciuitates desertæ, & destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt. K

Quemadmodum enim omnes, inquit, olim tuam solitudinem in ore habentes diuulgabãt, ita nunc eris celeberrima, omnibusque afferes admirationem cum deserta tua terra paradiso uoluptatis æquiperabitur, & urbes ab incolis uacuæ, atq; adeo euersæ ualidis communientur muris.

Et cognoscent gentes, quæcumque relictæ fuerint in circuitu uestro, quia ego dominus ædificaui desertas, plantaui desolatas: ego dominus locutus sum & faciam.

Et scient

A Et ſcient gentes, quæcunque derelictæ fuerint in cicruitu ueſtro, quia ego dominus ædificaui diſſipata, plantauique inculta, ego dominus locutus ſim, & fecerim. *Vulg.*

Diſcent autem finitimæ gentes me eum eſſe, qui triſtia prius, & nunc iucunda ac læta præbuerim, atque ea, quæ dicta ſunt illius qui dixit auctoritate confirmantur, ego dominus locutus ſum & faciam: dominus enim cum ſim ac facere poſſim, ea quæ dixi ad exitum perducam.

Hæc dicit Adonai dominus: Adhuc hoc quærar domui Iſrael ut faciam eis.

B Hæc dicit dominus Deus, adhuc in hoc inuenient me, domus Iſrael ut faciam eis. *Vulg.*

Illud quærar, Symmachus inueniar dixit. ad priſtina inquit beneficia hoc quoque addam, ut eos reuocandos cenſeam.

Et multiplicabo eos ut oues ſanctas.

Multiplicabo eos ſicut gregem hominum, ſicut gregem ſanctum. *Vulg.*

Cum enim ouium inſtar ſub meam tutelam eos ſegregarim, paſtoritiam ipſis curã

C impertiar.

Sicut oues Hieruſalem in ſollemnitatibus ipſius, ſic erunt urbes deſertæ plenæ ouium, & hominum, & cognoſcent quia ego dominus.

Vt gregem Hieruſalem in ſollemnitatibus eius, ſic erunt ciuitates deſertæ, plenæ gregibus hominum, & ſcient quia ego dominus. *Vulg.*

Sicut enim Hieruſalem ante oppugnationem referta erat ouibus in maximis eorum publicis celebritatibus, ita omnes ipſorum urbes & hominibus & ouibus & aliis bonis complebo, & ipſis rebus intelligent, eſſe me dominum ac Deum, occidentem & uiuere facientem, percutientem & ſanãtem. Cognita igitur domini noſtri bo-

D nitate & potentia, propter eam amemus, propter hanc metuamus, ut & amantes & timentes ipſius mandata obſeruemus, & promiſſa bona cõſequamur, in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo patri gloria cum Sancto ſpiritu in ſæcula ſæculorum, Amen.

SECTIO XV.

Et facta eſt ſuper me manus domini. *Cap. 37*

Manum rurſus diuinam uim uocat.

Et eduxit me in ſpiritu domini, & poſuit me in medio campi.

E Et dimiſit me in medio campi. *Vulg.*

Spiritalis hæc rurſus cõtemplatio eſt, neque enim oculis corporis ea cernebat, quæ ſibi oſtendebantur, ſed ſanctiſſimi Spiritus reuelationem percipiebat.

Et hic erat plenus oſſibus, & circumduxit me ſuper ea per gyrum in circuitu, & ecce ualde multa ſuper faciem campi.

Qui erat plenus oſſibus & circumduxit me per ea in gyro, erãt autem multa ualde ſuper faciem campi. *Vulg.*

Consentaneas rebus accipit reuelationes: cum enim propter perfidiam, cuius morbo laborabant, meliora desperassent Iudæi illi, qui ex Iudæa captiui abducti fuerant, suam ipsis auctor omnium rerum Deus potentiam ostendit, & longe difficiliorem illa in pristinum statum ipsorum restitutione, mortuorum corporum resurrectionem indicat prophetæ: per quem omnem populum docet, omnia sibi esse facilia uolenti. Iudæos igitur & alios Israelitas, per hunc docuit, facillimum esse uolenti Deo, in seruitutem redactos in pristinam libertatem uindicare, nobis autem & omnibus omnino, qui præconium euangelicum cum fide excepimus, resurrectionis corporum nostrorum ostendit facilitatem, diuinoque uerbo ac nutui rerum obsequi naturam. F

Et dixit ad me, fili hominis, an uiuent ossa hæc? & dixi domine Deus tu scis hæc. G

Vulg. Et dixit ad me, fili hominis putasne uiuent ossa ista? Et dixi domine Deus tu nosti.

Non dubitauit propheta, sed accuratiorem cognitionem Deo concessit, cum optime quidem nosset illius potentiam, sed uoluntatem ignoraret.

Et dixit ad me: propheta super ossa hæc, propheta fili hominis, & dices ad ea, ossa arida hæc audite uerbum domini, hæc dicit Adonai dominus ossibus istis. Ecce ego introduco in uos spiritum uitæ, & dabo super uos neruos, & reducam super uos carnes, & extendam super uos pellem, & dabo spiritum meum in uos, & uiuetis, & cognoscetis quia ego sum dominus. H

Vulg. Et dixit ad me, uaticinare de ossibus istis, & dices eis, ossa arida audite uerbum domini, Hæc dicit dominus Deus ossibus his, ecce ego intromittam in uos spiritum, & uiuetis, & dabo super uos neruos, & succrescere faciam super uos carnes, & superextendam in uobis cutem, & dabo uobis spiritum, & uiuetis, & scietis quia ego dominus. I

Ministro propheta, ac ueluti quodam resurrectionis in uisione usus est instrumento, & linguæ uerbo, illis inanimis & prorsus mortuis ossibus, præcipit ut carnes producant, & neruos, atque cutem, uitalemque spiritum excipiant. Et fuerunt hæc non solum reuocationis in pristinum statum Iudæorum, sed etiam resurrectionis omnium hominum figura. canet enim tuba inquit diuus Apostolus, & mortui resurgent incorrupti. *Cor.11.*

Et prophetaui, sicut mandauerat mihi dominus, & facta est uox cum prophetarem ego, & ecce commotio, & accesserũt ossa os ad os, unumquodque ad iuncturam suam. K

Vulg. Et prophetaui sicut præceperat mihi, factus est autem sonitus prophetante me, & ecce commotio, & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad iuncturam suam.

Propheta quidem diuino inseruiens præcepto, quæ iussus fuerat uerba protulit, uerba autem opus est subsecutum, & commotio Dei aduentum declarabat, uox uero angelorum diuinæ uoluntati ministrantium munus: ossaque uidebam inquit accu-

A accurrentia, & propriam commissuram capientia, & quam a principio compositionem sortita fuerant, adipiscentia.

Et uidi & ecce accedebant super ea nerui, & carnes nascebantur, & ascendebant super ea, & circumstetit ea cutis desuper, & spiritus non erat in eis.

Et uidi & ecce super ea nerui & carnes ascenderunt, & extēta est in eis cutis desuper, & spiritum non habebant. *Vulg.*

Pristinum opificium altera instauratio cōsequitur, sicut enim primi parentis Adam
B corpus prius effictum fuit deinde in ipsum anima inspirata, ita hic quoque utraque conuenere ad propriam compagem. produxerunt autem carnes & neruos, & cute cooperta sunt, uerum quædam sine spiritu, & motus expertia iacebant: quæ rursus uitam & sensum diuina uoluntate consequuntur.

Et dixit ad me, propheta super spiritum, propheta fili hominis & dic spiritui, hæc dicit Adonai dominus, a quattuor uentis ueni spiritus, & insufflato in mortuos istos & uiuant.

Et dixit ad me, uaticinare ad spiritum, uaticinare fili hominis, & dices *Vulg.*
ad spiritum, Hæc dicit dominus Deus, a quattuor uentis ueni spiritus,
C & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscant.

Docet nos hæc oratio, quam facilia omnia diuinæ sint potestati, omniaque in manu eius esse: in manu enim eius anima inquit omnium uiuentium: iccirco prophe *Iob 12.*
tæ præcipit, ut iubeat omnes animas, ubicumque sint, redire, & sua rursus corpora habitare.

Et prophetaui sicut mandauerat mihi, & ingressus est in eos spiritus, & uixerunt, & steterunt in pedibus suis congregatio multa ualde.

Et prophetaui sicut præceperat mihi, & ingressus est in ea spiritus, & *Vulg.*
D reuixerunt, steteruntque super pedes suos exercitus grādis nimis ualde.

Renunciato inquit a me diuino præcepto, reuixerunt ossa deuincta, & resurrectionem consecuta, neque exigua erat eorum, qui resurrexere, multitudo. ita reuelatione conspecta eius docetur interpretationem.

Et locutus est dominus ad me dicens, fili hominis ossa hæc domus Israel est. & ipsi dicunt, arida facta sunt ossa nostra, periit spes nostra, dissensimus.

Et dixit ad me, fili hominis ossa hæc uniuersa domus Israel est, ipsi di- *Vulg.*
E cunt, Aruerunt ossa nostra, periit spes nostra & abscissi sumus.

Figura, inquit, hæc sunt Israel o propheta, sed illi quidem per se spem abiecerunt, hæc autem figura bonorum spem ostendit.

Propterea propheta fili hominis & dic ad eos, hæc dicit Adonai dominus, ecce ego aperiam monumenta uestra popule meus, & reducam uos de sepulcris uestris, & introducam uos in terram Israel, & cognoscetis quia ego sum dominus cum aperuero ego sepulcra uestra, & cū eduxero

ego uos de ſepulcris ueſtris populum meum, & dabo ſpiritum meum F
ſuper uos, & uiuetis, & ponam uos ſuper terram ueſtram, & cognoſcetis quia ego dominus locutus ſum & faciam, dicit Adonai dominus.

Vulg. Propterea uaticinare & dices ad eos, hæc dicit dominus Deus, ecce ego aperiam tumulos ueſtros,& educam uos de ſepulcris ueſtris populus meus, & inducam uos in terram Iſrael, & ſcietis quia ego dominus cum aperuero ſepulcra ueſtra,& eduxero uos de tumulis ueſtris popule meus, & dedero ſpiritum meum in uobis, & uixeritis, & requieſcere uos faciā
ſuper humum ueſtram, & ſcietis quia ego dominus locutus ſum, & feci, G
ait dominus Deus.

Si id, quod uobis multo difficilius uidetur, admodum facile a me fieri poſſe oſtendi, ſane perſpicuum eſt, hoc item me facillime ac nullo negotio facturum, qui uos e captiuitatis uinculis ueluti e quibuſdam ſepulcris eductos in propriā patriam reducam: mendacium a ueritate alienum. ita reditum pollicitus, futuram poſt reditum tribuum concordiam prædicit.

Et factum eſt uerbum domini ad me dicens,fili hominis cape tibi uirgam unam, & ſcribe ſuper eam Iudam & filios Iſrael appoſitos ad ipſum, H
& uirgam alteram cape tibi ipſi, & ſcribes eam Ioſeph uirgam Ephraim, & omnes filios Iſrael appoſitos ad eos, & cōiunges eas inter ſe,tibi ipſi in uirgam unam, ut colliges eas, & erunt ſimul in manu tua.

Vulg. Et factus eſt ſermo domini ad me dicens, & tu fili hominis ſume tibi lignum unum, & ſcribe ſuper illud, Iudæ & filiorum Iſrael ſociorū eius, & tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud Ioſeph lignum Ephraim, & cunctæ domus Iſrael, ſociorumque eius, & adiunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum, & erunt in unionem in manu tua. I

Regnante Roboam diuiſæ fuere tribus, & decem per ſe ſeorſum in unam urbium Ephraim Samariam cum ſe recepiſſent, ibi regiam conſtituendam curarunt. tribus uero Iuda & ſuæ, & Beniamin tribui imperauit.uerum poſt reditum ſub uno omnes imperio degere, iccirco prophetæ Deus, ut duas uirgas caperet, præcepit, & alteram inſcriberet Ephraim, & illi ſubiectas tribus adiiceret, alteram uero Iuda,& eorum qui cum illo conſentiebant. deinde uirgas ſimul coniungeret, ut in poſterum finita diuiſione, futuraque unitate: tum prophetæ præcipit, ut percontanti populo & cognoſcere cupienti, interpretationem aperte renunciet.

Ecce ego capiam tribum Ioſeph per manum Ephraim, & tribus Iſrael K
appoſitas ad ipſum, & dabo eas ſub tribum Iuda, & erunt in uirgam unā in manu Iuda.

Vulg. Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſrael, quæ ſunt ei adiunctæ, & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum unum, & erunt unum in manu eius.

Eos inquit qui olim ſeipſos a Iudæ regno ſepararunt, ita comparabo,ut rurſus illius agnoſcant imperium, & factam diuiſionem finiam, efficiamque ut omnes tribus

ipſi

A ipsi Iuda communi consensu obediant, quod item apertius interpretatur.

Ecce ego assumo omnem domum Israel de medio gentium, ad quas ingressi sunt, & congregabo ipsos in terram Israel, & dabo eos in gentem unam in terra mea & in montibus Israel, & princeps unus erit omnium ipsorum in regem.

Ecce ego assumam filios Israel de medio nationum ad quas abierunt, & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum suam, & faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israel, & rex unus erit imperans. *Vulg.*

B

Hæc exitum consecuta sunt, secundum figuram in Zorobabel, accurate autem & uere in domino Christo, neque enim rex fuit Zorobabel, sed populi atque exercitus ductor.

Et non erunt amplius in duas gentes, neque diuidentur amplius in duos reges ut ne polluantur amplius in idolis suis, & in offensionibus eorum, & in omnibus impietatibus suis: & eruam eos ab omnibus impietatibus eorum, in quibus peccauerunt, & mundabo eos, & erunt mi
C hi in populum, & ego ero eis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio ipsorum, & pastor unus erit omnibus ipsis.

Et non erunt ultra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna neque polluentur ultra in idolis suis, & abominationibus & cunctis iniquitatibus suis, & saluos eos faciam de uniuersis sedibus suis, in quibus peccauerunt, & emundabo eos, & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus: & seruus meus Dauid rex super eos & pastor unus erit omnium eorum. *Vulg.*

D His etiam ea congrunt, quæ a domino Christo in sacris euangeliis dicta sunt: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus pastor. Dauid autem dominum dicit Christum, ut ex Dauid secundum carnem oriundum: seruum uero propter humanam naturam, cum enim in forma Dei esset, formam serui accepit. ut assumptam igitur naturam ostendat, seruum nuncupauit; hoc est, e seruili secundum carnem ille natura genitus est, non enim seruus est omnium dominus unigenitus, neque item, qua Deus, Dauid nominatur, sed qua ex Dauid, Dauid appellatur; neque secundum assumptionem autem seruus est. quod si e seruo hanc etiam naturam uerbum Deus homo factus suscepit, non amisit quod erat, sed unitam cum di
E uina natura humanitatem nostram gloriosam reddidit. docet igitur prophetica oratio impietatem extinctum iri, & colendorum idolorum errorem, regnorumque diuisionem uno tandem imperio terminandam, sub quo degentes ii, qui etiam ab uno pastore significantur, suum & Deum & dominum agnoscent. *Ioan. 10*

Et in præceptis meis ambulabunt, & iudicia mea custodient, & facient ea, & habitabunt in terra sua, quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ipsorum, & habitabunt in ea ipsi & filij eorum, &

filij filiorum ipſorum uſque in ſæculum, & Dauid ſeruus meus princeps F
eorum erit in ſæculum.

Vulg. In iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient & facient ea, & habitabunt ſuper terram quam dedi ſeruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres ueſtri, & habitabunt ſuper eam ipſi, & fili eorum, & filii filiorum eorum uſque in ſempiternum, & Dauid ſeruus meus princeps eorum in perpetuum.

Dicant Iudæi, quis ſempiternus ipſorum rex ſit, qui Dauid appelletur? nequaquam enim Zorobabeli huiuſcemodi appellationes conuenire, ipſi quoque con G
fitebuntur. primum enim haud regnauit ille, ſed populi ductor fuit, deinde etiam illud ipſum imperium morte finitum eſt: quod ſi de genere dauidico hunc ſempiternum intelligunt Dauid, oſtendant Dauid genus regnare, quod ſi præter regnum ipſum quoque Dauid genus incertum eſt, in præſenti duorum alterum neceſſe eſt, uel falſam prophetiam opinari, uel domini Chriſti ex Dauid ſecundum carnem nati regnum adorare; uerum a mendacio uacuam eſſe prophetiam, ipſi itidem fatebuntur. quod ſi uera eſt, quemadmodum igitur mendacii expers eſt, neque uidemus aliud Iudæorum regnum, neque inſuper ipſum genus Dauid, clarum eſt & perſpicuum, & ipſe regnat, ut ex Dauid ſecundum carnem, filius autem Dei ſecundum diuinitatem, etiam ſempiternum obtinet imperium. perſpicua & aperta H
eſt & illorum deliratio, perfidiaque, & noſtra Dei cognitio; confirmantur enim quæ dicta ſunt in iis, quæ ſequuntur. etenim

Diſponam, inquit, ipſis teſtamentum pacis, teſtamentum æternum erit cum ipſis.

Vulg. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis.

Oſtendant igitur nobis, uel pacis, uel ſempiternum teſtamentum: at non poterũt, cum utroque priuati ſint: nobis autem utrunque dedit dominus. namque & ſempiterna nobis bona pollicitus eſt, & id nobis eſt elargitus, ut cum ipſo reconcilia- I
1.Tim.2 remur. ipſe enim eſt pax noſtra, ſicut auctor eſt diuus Apoſtolus, & rurſus unus ac mediator Deus homo, Chriſtus Ieſus, qui dedit ſeipſum redemptionem pro omnibus; & quæ ſequuntur item iis conſentiunt, quæ dicta ſunt.

Et ordinabo eos, inquit, & multiplicabo eos, & ponam ſancta mea in medio ipſorum, in ſæculum, & etit tabernaculum meum in eis, & ero ipſis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

Vulg. Et fundabo eos, & multiplicabo, & dabo ſanctificationem meam in medio eorum in perpetuum, & erit tabernaculum meum in eis, & ero eis K
Deus, & ipſi erunt mihi populus.

Atqui deſertum templum, & quæ antiquitus ſancta erant, quo modo igitur promiſit ſe poſiturum ſancta ſua in medio ipſorum in ſæculum, & tabernaculum ſuum in ipſis? igitur cum neque horum cernamus euentum, ſecundum Iudæorum ſententiam, nouerimusque ſpiritalium uerborum ueritatem, ita hæc intelligemus ut iis congruant, quæ ante interpretati ſumus. habemus enim etiam rerum ipſarum conſentiens teſtimonium: neque enim ſolum ſanctæ domus Dei, ſed etiam diuina altaria omnibus hominibus donata ſunt; neque ſolum iis qui ex gentibus, uerum iis qui

A iis qui e Iudæis credidere: & unus idemque & horum & illorum Deus nuncupatur, ipse enim, inquit, dominus omnium diues in omnes qui inuocant illum, merito subiecit. *Rom. 10*

Et cognoscent gentes, quia ego sum dominus, sanctificans eos, cum sint sancta mea in medio ipsorum in sæculum.

Et scient gentes quia ego dominus sanctificator Israel, cum fuerit sanctificatio in medio eorum in perpetuum. *Vulg.*

Reuera enim per eos qui ex Iudæis credidere, etiam gentes cognitionis Dei lumen B exceperunt: ex Iudæis enim diui apostoli, & primi apostolorum discipuli, & ex propheticis libris, qui apud Iudæos custodiebantur, quæ ad saluatorem nostrum Christum pertinent percipientes diuino præconio gentes credidere: quamobrem diuus quoque apostolus, inseri, qui ex gentibus crederent dixit, in pia Iudæorum radice, frangique & ab hac radice separari eos, qui e Iudæis minime crederent. salute igitur Iudæis, inquit, primum suppeditata cognoscent gentes quia ego sum dominus sanctificans eos: ex Iudæis enim dominus Christus secundum carnem, apud Iudæos, crux, sepulcrum, resurrectio. ex Iudæis apostoli, primique præcones. merito igitur gentes per hos salutem consequuntur.

Et factum est uerbum domini ad me dicens, fili hominis firma fa- *Cap. 38*
C ciem tuam super Gog, & terram Magog principem Rhos, Mosoch, & Thobel.

Et factus est sermo domini ad me dicens, fili hominis pone faciem tuam contra Gog, & terram Magog, principem capitis Mosoch, & Thubal. *Vulg.*

Gog & Magog sunt Scythicæ gentes, Mosoch autem Cappadocas esse aiunt, & Thobel, Iberos, Rhos uero Hebræorum lingua interpretata est caput. & Aquilas item, Rhos, caput Mosoch interpretatus est.

D Et dic eis, hæc dicit Adonai dominus; Ecce ego super Gog, & Magog, principem Rhos Mosoch, & Thobel, & circumuertam te in circuitu, & dabo frenum in maxillam tuam, congregabo te & omnem exercitum tuum, equos & equites, indutos thoracas omnes, congregatio multa, peltas & galeas, gladios, & scuta omnes ipsi habentes.

Et uaticinare de eo, & dices ad eum, hæc dicit dominus Deus, ecce ego ad te Gog, principem capitis Mosoch, & Thubal, & circum agam te, & ponam frenum in maxillis tuis, & educam te, & omnem exerci- *Vulg.*
E tum tuum, equos & equites uestitos loricis uniuersos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.

His quæ dicta sunt docuit nos diuinæ efficaciæ potestatẽ, & istiusmodi nihil absq; diuina fieri uoluntate, quæ uel propter bona, res administrat, uel propter ante commissa peccata calamitates permittit accidere. illud igitur, dabo frenum in maxillas tuas, & congregabo te, non frenum quod sensu percipiatur imponi intelligimus, sed quod nutu diuino Gog, & Magog ducat, atq; adeo omnes, qui cum ipso erũt, quorum genera recenset.

Persæ

Persæ enim & Aethiopes, inquit, Lydi, & Libyes, & Phut cum ipsis. F

Vnus autem etiam iste fuit ex filiis Cham Libyam ad occidentem incolentium primus parens.

Omnes isti, scuta, & galeas, & peltas habentes.

Vulg. Omnes scutati, & galeati.

Gomer, & omnes isti circa eum.

Vulg. Gomer & uniuersa agmina eius.

Galatas, ita uocat.

Domus Thogorma. G

Phryges hos aiunt esse.

Ab extremo aquilone, & omnia fulcra eius & gentes multæ cum eo.

Vulg. Latera aquilonis, & totum robur eius, populique multi tecum.

Fulcra dicit subiectos illi populos regnum sustinentes, ac dirigentes.

Præparare, præpara te ipsum tu, & omnis congregatio tua, coacta ad te, & eris mihi in custodiam. a diebus pluribus præparaberis & in extremo annorum uenies, & uenies in terram auersam a gladio, collecta a populis multis in terram Israel, quæ facta est deserta omnino. H

Vulg. Præpara & instrue te, & omnem multitudinem tuam quæ coaceruata est ad te, & esto eis in præceptum. post dies multos uisitaberis, in nouissimo annorum uenies ad terram, quæ reuersa est gladio, & congregata est de populis multis, ad montes Israel, qui fuerunt deserti iugiter.

Post reditum e Babylone, ii qui fuere pro tempore ecclesiæ doctores aiunt istas gentes cum exercitu in Iudæam profectas esse, & cum prophetia consentit interpretatio, dicit enim, uenies in terram auersam a gladio, ab hostibus liberatam & a seruitute in libertatem uindicatam. subiicitque.

Collecta a populis in terram Israel, quæ facta est deserta omnino. I

Aiunt autem cum Zorobabel exercitus dux esset, has fuisse gentes interfectas, & de manubiis ipsarum sacrum Dei templum constructum. neque enim pauperes homines & captiui pecuniis abundabant: ac uerisimile est finitimos quoq; Iudæorum felicitati inuidentes, has contra ipsos gentes mercede conduxisse. ædificationem siquidem ab ipsis prohibtam fuisse modo præfectis, modo Persarum regibus deceptis, testis est Esdræ scriptura. ad hæc adiicit.

Et ipsi ex gentibus exierunt, & habitant in pace omnes ipsi.

Vulg. Hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter uniuersi. K

Ex his item perspicuum est, statim post reditum in ipsos istas gentes inuasisse, cum dicat & ipsi ex gentibus exierunt, & habitant in pace.

Et ascendes, quasi pluuia, & uenies ut procella, & ut nubes operire terram, & cades tu & omnes qui circa te erunt, & gentes multæ tecum

Vulg. Ascendens autem quasi tempestas uenies, & quasi nubes ut operias terram, tu et omnia agmina tua, & populi multi tecum.

A Alia inquit expectans, alia patieris, & uictoriam sperans, exitio peribis. deinde ipsius quoque cogitationes describit.

Ascendent, inquit, cogitationes in cor tuum, & ratiocinaberis malas cogitationes, & dices ascendam in terram abiectam, ueniā ad quiescentes populos, in quiete habitantes terram, in qua non est murus, neque portæ, neque uectes ad diripiendum spolia, & prædandum prædam ipsorum. ut conuertam manum meam ad terram desertam, quæ habitata est, ad gentem coactam de populis multis, qui fecerunt possessionem &
B substantiam, habitantibus super umbilicum terræ.

Hæc dicit dominus Deus, in die illa ascendent sermones super cor *Vulg.* tuum, & cogitabis cogitationem pessimam & dices, ascēdam ad terram absque muro, ueniam ad quiescentes, habitantesque secure, hi omnes habitant sine muro, uectes & portæ non sunt eis, ut diripias spolia, & inuadas prædam, ut inferas manum tuam super eos qui deserti fuerant & postea restituti, & super populum qui est congregatus ex gētibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ.

C Et hæc item omnia nos docent post captiuitatem hæc accidisse, cum neque muros haberent urbes Iudææ, neque portas, neque uectes secundum prophetiam, quare etiam ausæ sunt paulo ante dictæ gentes in ipsam cum exercitu inuadere. Insignis autem post reditum Israelites populus euasit, diuino munere reditum consecutus, & sicut exitus ex Aegypto multam ipsi attulit claritatem, ita reditus e Babylone illustres & conspicuos eos reddidit, quare contra ipsos cum exercitu proficisci ausæ hæ sunt gentes. ac nemo existimet a fide prophetiam abhorrere, secum reputans quod interest inter Scythicas gentes & Iudæam interuallum. uerum cogitet nostra quoque memoria ab hac gente omnem orientem occupatum, quæ maximo hominum numero in seruitutem redacto, discessit. Phrygas autem & Galatas, Iberas &
D Persas & Aethiopas non ut ipsi obedientes asserit cum eo militasse, sed ut diuersis rationibus cum eo coniunctos, & partim, qui ad eum transfugere, ac uoluntate militarunt, partim bello captos, & una coactos bellare. quibus etiam diuina oratio morum institutionem ex aliarum gentium persona attribuit, cum dicit.

Saba & Dedan mercatores Tharsis, & omnes uici eorum, dicent tibi, num ad prædam prædandum tu uenis, & ad spoliandum spolia? congregasti populum tuum, ut acciperes argentum & aurum, ut ferres possessionem, & substantiam, ut spoliares spolia magna.

E Saba uero, sicut iam dixi, natio est Aethiopica & Indica, Dedan autem Idumææ finitima, est item alia Aethiopia; & Tharsis ipsa est Carthago. Omnes inquit hæ gentes cum te inuasisse conspexerint, pecuniarum cupiditate istam tuam cum exercitu profectionem fuisse intelligent.

Iccirco propheta fili hominis, & dic Gog, hæc dicit Adonai dominus: nonne in die illa cum habitauerit populus meus Israel in pace, cognosces, & excitaberis, & uenies a loco tuo, ab extremo Babylone, tu & multæ gentes tecum; ascensores equorum omnes, congregatio magna

&

& exercitus multus, & aſcendes ad populum meum Iſrael quaſi nubes ut F
operias terram? in nouiſſimis diebus erit.

Vulg. Propterea uaticinare fili hominis & dices ad Gog: Hæc dicit dominus Deus, numquid non in die illa cum habitauerit populus meus Iſrael cõfidenter, ſcies? & uenies de loco tuo a lateribus aquilonis, tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum uniuerſi, cœtus magnus & exercitus uehemens, & aſcendes ſuper populum meum Iſrael quaſi nubes ut operias terram? in nouiſſimis diebus eris.

Hoc eſt poſt reditum Iſrael, quod etiam ſuperius dixit, cum habitauerit populus G
meus Iſrael in pace, cognoſces & excitaberis. tale eſt & illud, quod a beato Moyſe dictum eſt, oſtendam eis quid erit in nouiſſimo dierum, quia generatio peruerſa eſt: uocatque nouiſſimum dierum non cõſummationem, ſed tempus quo ipſi diſſipati fuere.

Et adducam te ſuper terram meam, ut cognoſcant me omnes gentes, cum ſanctificatus fuero in te, coram ipſis o Gog.

Vulg. Vt ſciant gẽtes me cum ſanctificatus fuero in te in oculis eorũ o Gog.

Gentes nunc Gog non indigent, ad percipiendam auctoris omnium rerum Dei do H
ctrinam, quæ per Chriſtum dominum hanc cognitionem adeptæ ſunt. antiquitus uero, antequam dominus homo fieret, huiuſcemodi miraculis indigebãt. etenim cum Sennacherim multa illa millia in Iudæa confeciſſet, hoc miraculo gentes om-
Pſal.75. nium Deum agnouere. qua propter beatus quoque Dauid exclamat: Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius. & his item gentibus interfectis omnes cognita auctoris omnium rerum Dei poteſtate linguam ad eum hymnis celebrandum excitarunt. iccirco ut cognoſcant me inquit omnes gentes cum ſanctificatus ego fuero in te; hoc eſt, cum mea gloria celebrabitur perſpicua facta mea poteſtate.

Hæc dicit Adonai dominus, Gog tu es de quo locutus ſum ante dies priores per manum ſeruorum meorum prophetarum, Iſrael, qui prophe I
tauerunt in diebus illis, & annis ut adducerem te ſuper eos.

Vulg. Hæc dicit dominus Deus. Tu ergo ille es de quo locutus ſum in diebus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarum Iſrael, qui prophetauerunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te ſuper eos.

Et Ioel, & Oſee, & Michæas, & alii prophetæ de his gentibus uaticinati ſunt. nam
Oſee 2. Oſee dicit, Et diſponam ipſis teſtamentum in die illa, cum beſtiis agri, & cum uolatilibus cæli, & cum reptilibus terræ, & arcum, & gladium, & bellum conteram
Ioel 3. de terra, & habitare faciam te in ſpe. Et Ioel: Ecce ego, inquit, in diebus illis, & in K
tempore illo, quando conuertam captiuitatem Iuda & Hieruſalem, & congregabo omnes gentes, & deducam eas in uallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis ibi pro
Mich.4. populo meo, & hæreditate mea Iſrael. Michæas uero ita ait: Dole & uiriliter age filia Sion, quaſi patiens, quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & uenies uſque ad Babylonem: inde liberabit te dominus Deus tuus de manu inimicorum tuorum, & nunc congregatæ ſunt ſuper te gentes multæ, dicentes, exultabimus & intuebuntur oculi noſtri in Sion, & ipſi non cognouerunt cogitationem domini, & non intellexerunt conſilium eius, quia congregauit eos, ut manipulos

areæ,

A areæ, ſurge & tritura eos, filia Sion, quia cornua tua ponam ferrea, & ungulas tuas ponam æreas, & deduces in ipſis gentes, & minues populos multos, & conſecrabis domino multitudinem ipſorum, & robur eorum domino totius terræ. Et Zacharias item: Hoc uerbum domini inquit ad Zorobabel dicens, non in poteſtate magna, neque in robore, ſed in ſpiritu meo dicit dominus omnipotens, quis es tu mons magnus ante faciem Zorobabel, ut corrigas? ex quibus perſpicuum eſt poſt reditum, gentes cum exercitu profectas, quæ diuina manu euerſæ ſunt. *Zach.4.*

Et erit in die illa, in die qua uenerit Gog ſuper terrã Iſrael, dicit Adonai dominus. aſcendet furor meus in ira mea, & zelus meus in igne iracundiæ meæ, locutus ſum uobis uere, in die illa erit commotio magna in terra Iſrael. B

Et erit in die illa in die aduentus Gog ſuper terram Iſrael ait dominus Deus, aſcendet indignatio mea in furore meo, & in zelo meo, in igne iræ meæ locutus ſum, quia in die illa erit commotio magna ſuper terram Iſrael. *Vulg.*

Commotionem uocat rei magnitudinem, ſicut enim cõmotionis omnes metuentes ſenſum percipimus, ita etiam miraculorum ingentium cognitionem. neque a C ratione abhorret commotionem factam eſſe, cum impiis & immanibus inferretur ſupplicium, furorem uero, & iram, & zelum, & ignem iracundiæ quatenus Deo conueniunt intelligemus, humano enim more ea poſuit ſupplicia declarãs. ait autem fore præ metu eorũ, quæ facta fuerint, ut nõ homines modo, ſed etiam piſces, & uolucres, & ſerpentes, & beſtiæ commoueantur, & montes abrumpantur, ualles impleantur, & muri diruantur. ex quibus perſpicuum eſt commotionem reuera ab eo commotionem uocatam. non enim ſolum ratione præditis, ſed etiam rationis expertibus terrorem incutit commotio, monteſque abrumpit, ita ut a partibus illis quæ abſciſſæ ſunt, ualles obturentur. muros item diruit, & urbes in puluerem redigit. & prorſus huiuſce rei magiſtra eſt experientia.

D Et conuocabo aduerſus eum metum gladii in omnes montes meos dicit Adonai dominus.

Et conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladium, ait dominus Deus. *Vulg.*

Commotione inquit præeunte terrorem ipſis iniiciam, & hoſtium metum, ita ut fugæ ſe committentes alius alium ignorent, ſeque mutua cæde conficiant. hoc enim declarauit, cum dixit.

Gladius hominis in fratrem ſuum erit, & iudicabo ipſum in morte & E ſanguine.

Gladius uniuſcuiuſque in fratrem ſuum dirigetur, & iudicabo eum peſte & ſanguine. *Vulg.*

Non ſolum autem ipſi mutuo occidentur, ſed ego etiam ſuperne cum ipſis prœliabor.

In pluuia inundante & lapidibus grandinis, & ignẽ & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper omnes qui cum ipſo erunt, & magnificabor, &

glori-

glorificabor, & sanctificabor, & cognoscar coram gentibus multis, & cognoscent quia ego sum dominus. F

Vulg. Et imbre uehementi, & lapidibus immēsis, ignem & sulphur pluam, super eum, & super exercitum eius, & super populos multos, qui sunt cum eo, & magnificabor, & sanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego dominus.

His enim exitio datis, qui tunc ignorabant me, meam potestatem agnoscent, meumque dominium adorabunt. Deinde rursus prophetæ præcipit ut de eo prophetet, & de iis gentibus, quæ cum eo erant se uidelicet permittente eas ab extremo aquilone uenturas, ut meritas feritatis pœnas persoluant. adiicitque futuram ipsorum imbecillitatem. G

Cap.39 Excutiam enim arcum tuum, inquit, de manu tua sinistra, & sagittas tuas de manu tua dextra, & deiiciam te super montes Israel, & cades tu, & omnes qui circa te erunt, & multæ gentes tecum.

Vulg. Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua deiiciam, super montes Israel cades tu & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum.

Tuas inquit uires destruam ita ut arma quæ manibus gestaueris, excidant: ad hæc adiicit, uolucribus cæli & cruda uorantibus feris ad deuorandum eum traditum iri. & illud, H

Mittam ignem super Gog, & habitabuntur insulæ in pace & cognoscent quia nomen meum dominus.

Vulg. Et immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in insulis confidenter, & scient quia ego dominus.

Declarat, postquam Gog tali exitio funditus perierit, fore ut non solum, qui continentem incolant, sed etiam insulani, bono animo sint, & confidant, ueriti siquidem fuerant audito illius cum exercitu aduentu. I

Et nomen meum, inquit, sanctum cognoscetur in medio Israel, & non profanabitur nomen meum sanctum amplius.

Vulg. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israel, & non polluam nomen sanctum meum amplius.

Causamque docet.

Et cognoscent gentes, quia ego sum dominus sanctus in medio Israel. K

Vulg. Et scient gentes quia ego dominus sanctus Israel.

Cum enim gentes meæ prouidentiæ uires didicerint, & quemadmodum pro eo populo, qui meus nuncupatur propugno, nō amplius meam imbecillitatem accusabunt, neque existimabunt propter meam impotentiam captum populum meum in pristinam seruitutem redactum fuisse. deinde eorum quæ dicta sunt stabilitatem ostendit.

Ecce uenit, & cognosces quia erit, dicit Adonai dominus.

A Ecce uenit & factum est ait dominus Deus. *Vulg.*

Existimato hæc inquit accidisse, & quasi de iis quæ euenerint, minime dubiam habeas fidem. nam quæ a me prædicta sunt, ea prorsus fient.

Hæc est dies, de qua locutus sum.

De hac inquit die sæpe prædixi; uocatque diem tempus supplicii Gog. deinde docet, ut omnis Israel pro lignis, illorum armis utentur, hastis, & arcubus, & sagittis, scutis & peltis, & baculis, neque opus habebunt ligna cædere, sed arma ante dicta septem annis ad usum illis suppetent. atque per hæc eorum frequentiam declarat, prædicitque futurum Gog monumentum.

B In die illa dabo Gog, locum nominatum, monumentum Israel, sepulcrum aduenientium ab oriente maris.

Et erit in die illa dabo Gog locum nominatum sepulcrum in Israel, uallem uiatorum ad orientem maris. *Vulg.*

Vbi sepelierunt, inquit, eos qui ab orientis partibus in ipsos inuasere, illic etiam hunc sepelient. & per hoc in mentem eis reuocat cædem Assiriorum quæ regnante Sennacherim facta est, quia ut tempore ipsius opem sensere, ita deinceps eiusdem prouidentiam consequentur.

C Propter multitudinem autem mortuorum, inquit, ædificabunt circuitum oris uallis, & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem eius, & uocabitur uallis sepulcrum Gog.

Quæ obstupescere faciet prætereuntes & sepelient ibi Gog & omnem multitudinem eius, & uocabitur uallis multitudinis Gog. *Vulg.*

Tanta enim erit inquit interfectorum copia, ut nulla fossa manu facta eos excipiat, sed altissima uallis ipsis fiat sepulcrum utrinque circumædificata & superne aggeribus obruta. septemque mensium inquit in hanc sepulturam tempus consumetur, diemque illius exitii, quo funditus peribit, insignem facient.

D Erit enim ipsis, inquit, in nomen dies in qua glorificabor, dicit Adonai dominus.

Et erit eis nominata dies, in qua glorificatus sũ ait dominus Deus. *Vulg.*

Sed & uiros, inquit, secernent, ut circueant terram, & sepulturæ mandent eos qui inter fugiendum occubuerint.

Et quærent omnis pertransiens terram, & præteriens, & uidens os hominis ædificabit iuxta illud sepulcrum, quoad sepeliant ipsum sepelientes, in ualle sepulcri Gog.

E Et circuibunt peragrantes terram, cumque uiderint os hominis statuent iuxta illud titulum, donec sepeliant illud pollinctores in ualle multitudinis Gog. *Vulg.*

Multum inquit temporis circuibunt insepultos sepulturæ mandãtes, & sicubi uiatores aliquod os inuenerint, lapidibus apud eum congestis indicabunt iis, quibus sepeliendi munus commissum fuerit, ut etiam illa cogant, eisque iusta faciant.

Nomen autẽ loci uocabitur, ruina, & sepulcrum, & expiabitur terra.

Vulg. Nomen autem ciuitatis amona, & mundabunt terram. F

His ita prædictis auibus & bestiis præcipit, ut ad conuiuium quoddam & epulas accedant, ut pote multorum atque adeo infinitorum cadauerum. Non autem ut ratione præditis ipsis hoc imperat, sed ut rationis participibus hæc se permittente fieri persuadeat. illud autem, comedite carnes uitulorum, & arietum, & agnorum, & hircorum, & taurorum impinguatorum omnium, per translationem dixit, regibus ipsorum, & principibus atque optimatibus, uitulorum & arietum & hircorum & taurorum nomine designatis. & per agnos subiectos populos indicauit, ac sacrificium suum uocauit illorum cædem sua uoluntate factam.

Et saturabimini, inquit, super mensam meam. G

Hoc est cibo a me uobis allato. atque ostendens quisnam sit hic cibus, adiecit.

Equum & ascensorem, & gigantem, & omnem uirum bellatorem dicit Adonai dominus.

Vulg. De equo, & equite forti, & de uniuersis uiris bellatoribus ait dominus Deus.

His interpretatus est, arietes, & tauros, & hircos.

Et dabo gloriam meam in uobis, & uidebunt omnes gentes iudicium meum, quod feci, & manum meam quam induxi super eos. H

Vulg. Et ponam gloriam meam in gentibus, & uidebunt omnes gentes iudicium meum, quod fecerim, & manum meam quam posuerim super eos.

Facta inquit hac cæde, & tali uobis exhibito conuiuio, conspicient omnes gentes & meæ prouidentiæ uires, & meũ iustum iudicium. quin etiam domus, inquit, Israel rebus ipsis percipient, esse me dominum ipsorum, & herum. illud uero, ab hac die & ultra; pristinam accusat inscitiam.

Et cognoscent omnes gentes, quia propter peccata sua in seruitutem redacti sint domus Israel, pro ijs quæ in me deliquerunt, & auersa est facies mea ab eis, & tradidi eos, in manus inimicorum suorum, & ceciderunt omnes gladio, secundum immunditias ipsorum & secundum iniquitates ipsorum feci eis. & auerti faciem meam ab eis. I

Vulg. Et scient gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israel, eo quod dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis, & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio uniuersi iuxta immunditiam eorum, & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis. K

Conspicientes inquit gentes illatam Gog perniciem, cognoscent Babyloniis quoque idem me supplicium inferre potuisse: sed ut ab Israel impietatis ac scelerum pœnas exigerem nulla eos ope dignos censentem concessisse ut in seruitutem redigerentur. Hoc autem nos item aperte docet, post reditum istas gentes in eos inuasisse. cognoscent enim omnes gẽtes, inquit, ut propter peccata sua in seruitutem redacti sunt omnis domus Israel, omnes enim qui conspexerint frequentem illorum cædem, recte cogitantes intelligent, ut pœnas peccatorum luerent, eos illam sustinuisse captiuitatem: quæ quidem testantur etiam ea quæ sequuntur.

Pro-

A Propterea hæc dicit Adonai dominus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miserebor domus Israel, & zelabor propter nomen sanctum meum, & capient ignominiã suam & omnes iniustitias suas quas iniuste egerunt in me, cum habitauerint ipsi in terra sua in pace. & non erit exterrens cum reduxero ego eos de gentibus, & eduxero eos de regionibus ipsorum.

Propterea hæc dicit dominus Deus, nunc reducam captiuitatem Iacob, & miserebor omnis domus Israel, & assumam zelum pro nomine B sancto meo, & portabunt confusionem suam, et omnem præuaricationem, qua præuaricati sunt in me, cum habitauerint in terra sua confidenter neminem formidantes. et reduxero eos de populis et congregauero de terris inimicorum suorum. *Vulg.*

Illud, capient ignominiam suam, & omnes iniustitias suas quas iniuste egerunt in me, pro animo secum reputabunt, propter eas, quas sustinuerint calamitates, earundem sibimet se auctores fuisse, & ignominiæ causam iniustitiam. hæc autem cogitabunt, inquit, in patriam terram reuersi, atq; ab his grauibus hostibus liberati. Tunc enim

C Et sanctificabor in ipsis coram gentibus.

Et sanctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum. *Vulg.*

Hoc est perspicua facta mea potentia ab omnibus adorabor, propter eam prouidentiam, quam erga eos adhibuerim.

Et cognoscent, quia ego sum dominus Deus ipsorum, cum apparuerim ego ipsis in gentibus.

Et scient, quia ego dominus Deus eorum, eo quod transtulerim eos in nationes. *Vulg.*

D Mea enim prouidentia a Babyloniorum dominio liberati, etiam Scythicarum gentium interitum conspicabuntur.

Et congregabo eos in terram ipsorum, et non derelinquam amplius ex ipsis ibi.

Et congregauerim eos super terram suam, et non dereliquerim quemquam ex eis ibi. *Vulg.*

Hoc etiam quantum in diuina prouidentia fuit, effectum est: quod si diuinis legibus repugnare consueti redire noluerunt, at plures certe patriam terram externæ E anteposuerunt.

Et non auertam amplius faciem meam ab eis, eo quod effudi furorem meum super domum Israel, dicit Adonai dominus.

Et non abscondam ultra faciem meam, ab eis, eo quod effuderim spiritum meum super omnem domum Israel ait dominus Deus. *Vulg.*

Hoc etiam sequitur hominum uoluntatem, in nobis est enim situm, bonas pollicitationes ad exitum perducere. ita nobis quoq; regnum cælorum dominus pro-

misit, sed illud consequi minime poterimus, si nos eo indignos in hac rep. degentes præbuerimus. at si studiose, omnique alacritate diuinas leges obseruauerimus, omnibus promissis bonis perfruemur. ita Iudæis pollicitus fuerat, non auersurum se faciem ab eis, parentibus uidelicet & credentibus, diuinasque leges obseruantibus. Atque hæc ita se habere, testis est historia. cum enim de Aegypto populum eduxisset, in promissam eos terram pollicitus est se introducturum: at ubi diuinis decretis aduersantes impie uiuere perseuerarunt, in deserto omnes eos occidit, duobus tantum ex iis, qui pollicitationes exceperant seruato promisso. Hic igitur itidem, qui credidere & salutare præconium exceperunt, firmam habent pollicitationem, non enim auertit faciem suam ab eis, qui uero ea committunt, quæ diuinæ uoluntati repugnant, ab eius procul absunt aspectu, neque ullum eius proui- G
Esa. 50. dentiæ fructum percipiunt, ambulantes secundum Esaiam lumine ignis sui, & flam
Psal. 80. ma, quam succenderũt; & ibunt secundum diuinũ Dauid in adinuentionibus suis: hæc quidem nos ita intelligere a diuina scriptura docti sumus. ego uero admiror non solum Iudæorum inscitiam, sed etiam quorundam, qui Christianum nomen obtinent, sed Iudaicas fabulas attendunt, & Gog, atque Magog inuasionem non factam asserunt, sed futuram expectant. quos intellexisse oportuit primum huius prophetiam cum reuocatione e Babylone coniunctam fuisse, deinde per hæc dixisse gentes Dei potentiam cognituras. qua enim doctrina nunc dicant ipsi gentes indigent ad diuinam potentiam cognoscendam, quæ credere in nomen patris & filii & spiritus sancti doctæ sunt, celebrare autẽ & adorare diuinam didicere naturam, H & ab idolorum errore liberati sunt. quam uero huiuscemodi doctrinam Gog interitus afferre potuit, qualem sanctorum apostolorum continet præconium, hoc enim quæ ad trinitatem, & unitatem pertinent, omnes homines edocet, & in una natura tres proprietates nos contemplari, & ad hæc mortuorum resurrectionem, & iudicium, & præmium tum bonorum, tum malorum, cælorum regnum, supplicium in gehenna, uirtutis disciplinas, philosophiæ documenta, & alia quæcumque diuinum continet euangelium, & sacra apostolorum uolumina. Gog autem interitus gentes dumtaxat edocuit, maxima potentia præditum Iudæorum Deum, & non propter ipsius imbecillitatem, sed propter propriam ipsorum iniquitatem in Babyloniorum eos potestatem redactos. Si igitur nondum ea quæ spectant ad I Gog, accidere; uerum nouissimis diebus euenient, & per illum discent gentes auctorem omnium rerum Deum colere, maiora sunt ea quæ ad Gog attinent, salutari cruce, & morte illa, quæ mortem destruxit, & diuinis apostolis; qui cognitionis Dei lumine orbem terrarum illustrarunt, hæc enim omnia non potuerunt, gentes auctorem omnium rerum Deum docere, sed solus Gog interitus perspicuum ipsum omnibus efficiet. ita aperte Iudæis fauent qui hæc fabulantur: nos autem diuina scriptura adducti attulimus modo dictam interpretationem, quia docuimus & istum uenisse, & ea quæ ad ipsum pertinebant, ad exitum perducta. & tunc quidem gentes didicere non propter diuinam impotentiam seruitutem sustinuisse Iudæos, sed propter sua impia facinora: In præsenti uero per dominicam mortem & K resurrectionem cognitionis Dei radios gentes excepere; & a patria impietate solutæ ac liberæ adorare didicimus patrem, & filium, & spiritum sanctum ipsum decet gloria in sæcula. Amen.

SECTIO. XV.

Et factum est in uigesimo & quinto captiuitatis nostræ anno, in quinto mense, decima mensis, in quartodecimo anno postquã capta est urbs.

In uige-

A In uigesimo quinto anno trãsmigrationis nostræ in exordio anni decima mensis, quartodecimo anno postquam percussa est ciuitas. *Vulg.*

Hinc etiam perspicuum est prophetã Iechoniæ regis captiuitatis socium fuisse. post quem Sedecias undecim regnauit annos, minus tamen mensibus paucis, quippe cum undecimo Sedeciæ regis anno capta sit urbs. Iure igitur dixit, annum quo capta fuit urbs quartum decimum suæ captiuitatis quintum & uigesimum esse.

In die hac facta est super me manus domini, & duxit me illuc in uisione Dei, adduxit autem me in terram Israel, & posuit me super montem B excelsum ualde, & in eo quasi ædificatio ciuitatis e regione.

In ipsa hac die facta est super me manus domini & adduxit me illuc in uisionibus Dei adduxit me in terram Israel, & dimisit me super montem excelsum nimis, super quem erat quasi ædificium ciuitatis uergentis ad austrum. *Vulg.*

Vaticinatus ipsis auctor omnium rerum Deus, reditum a captiuitate, ostensaque per aridorum illorum ossium resurrectionem sua potentia, prædicit item urbis ac templi ædificationem; neque uerbis tantum usus est, sed etiam talem indicat uisionem prophetæ diuini spiritus efficacia mentis illius acie illustrata. Ne uero singula C interpretantes huius libri legendi studiosos orationis longitudine defatigemus, eorum quæ in spiritu diuino prophetæ ostensa sunt, summatim paraphrasim quandam facere instituimus. Ait igitur in uisione Dei, hoc est, spiritus, non corporis uisione, suam mentem in terram Israel abductam fuisse, uidisseque in monte quodam excelso ædificium, & quandam ibi stantem humana quidem forma præditum, sed colore splendidissimi, atque pulcherrimi æris, calamumque & funiculum ad ædificandi usum confectum afferentem, sibique præcipientem, ut & quæ ostenderentur conspiceret, & quæ dicerentur, audiret. ea enim gratia se uenisse aiebat, ut & ostenderet & doceret, ut etiam tu inquit hæc renuncies domui Israel. deinde metiens calamo ostendit mihi omnes ædificii mensuras, ac primum portarum mensu-D ras, & eorum quæ limina uocantur, & superliminarium & postium, Aelam enim singulari numero postem uocat, Aelamoth uero numero multitudinis postes, & Thee rursus, & limen, & superliminare, Theim uero eadem numero multitudinis. ita enim comperi apud Syrum horum interpretationem. asserit autem uidisse se nõ solum exteriores, sed etiam interiores portas, & rursus aulas interiectas, atque ex illis interiores, aliæ enim sacerdotibus attributæ fuerant, ad alias omnibus Israelitis aditus patebat, & unum circum septum habebat Dei tẽplum, maximum & celsissimum, & intus post illud aliis muris id omne quod sub diuo erat, definitum fuerat, & hæc quidem omni populo fuerant attributa; interiora uero, & quæ prope ipsum templum sacerdotibus dedicata. ait igitur in interiore atrio se uidisse pasto-E phoria, locaque columnis fulta triginta: pastophoria uero Syrus exhedras appellauit. & hæc item sacerdotibus dedicata fuerant, ut idem propheta docet. diuino autem Esaiæ: Ingredere, inquit, in pastophorium ad Sommam scribam, dicitque centum cubitorum latitudinem exterioribus aulis assignatam fuisse illi quæ ad aquilonem, & illi quæ respicit ad meridiem, itidemque ei quæ ad orientem solem: interiorum uero aularum longitudinem cubitorum quinquaginta, latitudinem cubitorum uigintiquinque. asserit item portas sibi similes in omnibus fuisse, & secundum mensuras, & secundum palmarum sculpturas. & ab utraque parte ianuæ pisomata siue cymatica Aeleu appellat, in quibus insculptas fuisse dixit palmarum ima-

gines. ait item conspexisse se mensas ab utraque parte portarum positas, in quibus F positas uictimas sacerdotes iugulabant, & holocaustomata, & quæ pro peccato & ignorantia offerebantur, & prope fuisse dixit riuum quendam sanguinem uictimarum excipientem, & in quendam locum prorsus remotum deferentem. Habebant autem mensæ, inquit, etiam tecta superne operientia, pluuiæque & solis impetum propulsantia. deinde narrat, duas se exedras conspexisse, alteram ad aquilonem, alteram respicientem ad meridiem, utramque in interioribus aulis ædificatam; & quæ ad austrum respiceret, eam fuisse dixit sacerdotibus attributam sacrum Dei templum custodientibus: quæ uero ad aquilonem, iis, qui exterius altare custodirent, & tum hos, tum illos a Sadoch oriundos dixit, antiquitus enim Abiathar genus sacerdotio abdicauit auctor omnium rerum Deus secundum latam contra Eliu G principem sacerdotum sententiam: interiorem quoque aulam, quæ respiceret ad orientem solem ait, a uestibulo Dei templi usque ad portam centum habuisse cubitos longitudinis, totidemque latitudinis: e regione uero templi altare, & templi uestibulum, uiginti cubitorum longitudinem, quattuordecim latitudinem, portamque ipsius similiter quattuordecim latitudinem; & ab utraque parte ipsius latera uel postes usque ad angulum ex tribus cubitis utrumque. ita enim uiginti cubitorum mensura perficitur; ianua quattuordecim excipiente, & anconibus ab utraque parte, hos enim epomidas uocauit, alios sex; ternos hinc, ternos illinc: ipsius quoque templi portam habere dixit latitudinem cubitorum decem, & ab utraque parte anconas quinque, ut rursus uiginti cubiti absoluerentur. & dimēsus est, H inquit, & ipsum templum, & ostendit mihi quadraginta cubitorum lōgitudinem, ac uiginti latitudinem æqualem uestibuli mensuræ. & uidi inquit alteram quoque portam illa interiorem, cuius latitudo erant cubiti sex, & ab utraque parte ancones cubitorum septem. sex igitur cubiti quattuordecim additi, uiginti perficiunt. conspexisse item affirmat se portas separantes a sanctis sancta sanctorum, quarum latitudinem dixit æqualem fuisse templi mensuræ, hoc est cubitorum uiginti, altitudinem uero cubitorū quadraginta. cū uero quæsierim & apud Syrum & apud Hebræū mensuras, repperi altitudinem mensura æqualem latitudini. consentiunt enim uterque & Syrus & Hebræus, qui latitudinem & altitudinem uiginti cubitorum dixere. commemorat quoque duplex se in circuitu templi ædificium conspexisse, & I alios muros extra tectum constructos, & inter duos muros undique porticum & aditum, atque huiusce ædificii causam affert. ne quis inquit templi parietibus appropinquaret. & hunc ipsum angustum ambitum dixit in plana & cænacula diuisum fuisse, ac fenestras extrinsecus angustas, intrinsecus latiores habere, quas obliquas appellare consueuimus: & alias inquit duas exedras ab utraque parte Dei templi conspexi; alteram ad aquilonem respicientem, alteram autem ad austrum: hoc enim uocauit orationem, siquidem eas partes Hierusalem, quæ magis uergunt ad aquilonem incolentibus Iudæis mos est, cum precantur ad meridiem respicere, secundum urbis situm. aitque inter Dei templum & eam quæ uocatur exedra quinque cubitos definiri, & a pariete occidentis usque ad ipsam exedram septuaginta K cubitos interesse, & lōgitudinem cubitorum nonaginta. medium autem Dei templum, inquit, tabulis totum contectum, neque parietes tantum, sed etiam pauimentum & tectum, habebat autem fenestras quoque reticulatas, hoc est perforatas retibus similes. Et sculpturæ in parietibus & in liminibus cherubim & palmarum imagines continebant, & unumquodque cherubim duas facies habebat, alteram leonis, hominis alteram, & altera ad hanc altera ad illam palmam respiciebat, duasque facies pro quattuor insculptas contemplatus est: quandoquidem fieri non poterat ut accurate in tabulis quattuor insculperentur. addit etiam se contemplatum

A tum altare ante sancta, cuius altitudo tres cubiti, longitudo duo, & latitudo totidem, hoc est quadratum isopleuron, id est, æqualibus constans lateribus, & ab eo, qui hæc mihi ostendebat, edoctus fui, hanc esse mensam coram domino, & scire oportet mẽsam, quæ panes propositionis exciperet, altare eũ appellasse, cum magnus Moyses mensam ipsam dumtaxat nominarit. ante igitur nostris aperitur ianua per prophetiam. Erat autem ianua inquit sanctorum, non duorum, sed quattuor ostiorum, ut aperta in se refringerentur, & hæc easdem sculpturas habebãt. adiicit etiam alias exedras in exteriore aula se uidisse positas, & ante exedras porticum decem cubitorum latitudine, centum longitudine: lumen autem porticus uocat, quod apud nos luminare nuncupatur. & hæc dixit dedicata sacerdotibus fuisse ad uescen
B dum sanctificato cibo, præcepisseque eum, qui sibi hæc ostenderet, ut nemo cum sacerdotibus illuc introiret, neque item sacerdotes ipsi sacerdotali ueste induti, & diuini cultus munus obeuntes in exteriorem egrederentur aulam. neque enim fas est aliquem e populo eos ueste sacerdotali indutos contingere. quare opus est in illis domibus dedicatam diuino cultui uestem exuere, & alteram indutos ad populum prodire. ostendit item mihi circuitum, quem mensus est, & cum mensus esset docuit, unamquamque partem, orientis, occidentis, aquilonis & austri, quingentos cubitos habuisse, ita ut circuitus quadruplicatus in bis mille cubitos cogeretur.

Et adduxit me inquit ad portam quæ respiciebat ad orientem, & edu *Cap. 43*
C xit me, & ecce gloria Dei Israel ueniebat per uiam ad orientem, & uox castrorum quasi uox geminantium multorum.

Apud Hebræum & apud Syrum comperi, ut uox aquarum multarum.

Et terra splendebat quasi fulgur, a gloria eius per circuitum, & uisio quam uidi, secundum speciem quam uideram, quando ingrediebar ut ungerem ciuitatem.

Quando uenit ut disperderet ciuitatem. *Vulg.*

Rursus hic etiam & apud Syrum & apud Hebræum comperi, quando ingressi sunt
D ut perderent ciuitatem. declarat autem secundum uisionem, qua contemplatus est & eos qui afferebant secures & ciuitatem cædebant, & illum qui carbones per omnem urbem dissipauit. quando etiam signum illud impositum uidit iis, qui populi scelera deplorabant. & uerisimile est septuaginta sensum attendentes unctionem uocasse frontium annotationem eorum qui liberati fuerant a cædentium pœnis.

Et uisio currus, similis erat uisioni, quam uidi super fluuiũ Chobar.

Et species secundum aspectum quem uideram iuxta fluuiũ Chobar. *Vulg.*
Statim autem conspicatus.

Cecidi, inquit, & gloria domini ingressa est in domum per uiam portæ respicientis ad orientem.
E
Et cecidi super faciem meam, & maiestas domini ingressa est ad templum per uiam portæ quæ respiciebat ad orientem. *Vulg.*

Neque dixit dominum ingressum esse: diuina enim natura eiusmodi est, quæ circumscribi nequit: sed domini gloriam, id est, conspectam uisionem.

Et assumpsit me spiritus, & introduxit me in aulam interiorem, & ecce plena gloriæ domus domini, & steti & ecce uox ex domo loquentis ad me.

Et ele-

Vulg. Et eleuauit me spiritus, & introduxit me in atrium interius, et ecce repleta erat gloria domini domus, & audiui loquentem ad me de domo. F

Cum enim eo quoque tempore quo tabernaculum beatus fixit Moyses, gloria domini ipsum repleuerit, & quando Salomon absoluta templi ædificatione encæniorum celebritatem peregit, rursus eadem domini gloria domum impleuerit, necessario etiam hac ædificatione ostensa, & dominus apparet, & propria gloria implet domum ostendens fore, ut non solum ædificetur, sed etiam diuina ui compleatur.

Et uir stetit adhærens mihi.

Vulg. Et uir stabat iusta me. G

Ostendit angelum fuisse qui ædificationem mensus est, & hæc ostendit & uerisimile est ipsum sanctum Michaelem esse, cui populi cura commissa fuerat.

Et dixit ad me: (non angelus sed dominus) Vidisti fili hominis locum throni mei, & locum uestigii pedum meorum.

Vulg. Fili hominis locus solii mei, & locus uestigiorum pedum meorum.

Psal.98. Ita etiam beatus Dauid, scabellum Dei, diuinum templum nominat. adorate enim scabellum, inquit, pedum eius quoniam sanctum est. & locum throni hunc appellauit, tanquam in quo ipse requiescat. his subiicit.

Vbi habitabit nomen meum in medio domus Israel in sæculum. H

Vulg. Vbi habito in medio filiorum Israel in æternum.

Non dixit habitauit, sed habitabit: habitabit autem in perpetuum in medio sanctorum, & eorum qui uere Israel appellantur, quique uidere ipsum possunt quatenus homini uidere licet, non figura, sed reuera, illa uero supercælestium erant figura: uide enim facies, inquit, omnia secundum exemplar, quod tibi monstratum est in monte. mendacii igitur expers est promissio quam dominus Christus sacris apostolis confirmans dixit, multæ mansiones apud patrem meum, si quo minus dixissem uobis: quia ibo & parabo uobis locum: iterum ueniam, & accipiam uos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & uos sitis. in figura igitur non habitauit neq; habitabit Deus in perpetuum, condemnauit enim ipsos, cum dixit ecce relinquetur domus uestra deserta. oportet igitur a figuris ad unitatem ascendere & illam Dei habitationem expectare: & quæ sequuntur, modo dictæ interpretationi consentiunt.

Exo.26. *Ioan.14.* I

Et non profanabunt, inquit, amplius hi domus Israel, nomen meum sanctum ipsi, & duces ipsorum in fornicatione sua & in ruinis ducum suorum in medio eorum.

Vulg. Et non polluent ultra domus Israel nomen sanctum meum ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis. K

Hoc autem si quis de Israel simpliciter accipiet falsum comperiet, quos etiam post reditum multæ impietatis & Esdras accusat & Macchabæorum historia, & non solum alios Israelitas, sed etiam sacerdotes, & principes sacerdotum. rabies uero contra dominum cuinam impietatis istius exuperandæ locum relinquit? neque hæc igitur Israel tantum conueniunt, sed iis, qui pura mentis acie præditi sunt, ac uidere Deum possunt, quiq; spiritalem cultum complectuntur.

Cum

A Cum ponerent ipsi uestibulum meum, inquit, in uestibulis suis, & limina mea hærentia liminibus suis, & dederunt parietem meum prope me, & ipsos, & profanarunt nomen meũ sanctum in iniquitatibus suis, quas faciebant.

Qui fabricati sunt limen suum iuxta limen meum, & postes suos iuxta postes meos, & murus erat inter me, & eos, & polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt. *Vulg.*

His omnibus docet ne ipsis quidem sacrum Dei templum attributum fuisse, ut omnia in eo facerent, quæ domi facere consueuerant. quare B

Et consumpsi eos, inquit, in ira mea, & in cæde.

Propter quod consumpsi eos in ira mea. *Vulg.*

Pœnas, inquit, ab ipsis scelerum exegi, eosque occidi. Deinde admonet ut ipsi relicta pristina uia ab impietate deficiant, & ipsi inquam & duces ipsorum, ac pollicetur si hæc fiant se in medio ipsorum in perpetuum habitaturum, & hæc promissa cõsecuti essent, si dominum, qui ad ipsos uenit, excepissent; sed quia cum uidissent ipsum dixerunt inter se, hic est hæres, uenite occidamus eum, & habebimus *Matth.21* hæreditatem eius; illos quidem de uinea deiectos in orbem terrarum dissipauit, uineam uero tradidit aliis agricolis, quibuscum in perpetuum habitat in tempore ab C ipsis fructum percipiens. Deinde præcipit prophetæ ut populo ostendat templi ædificium ut propter beneficii magnitudinem, & spem restitutionis in pristinum statum conuersi delinquere desinant, & ab impietate deficiant. non solum autem leuiter adumbrare, & describere templi ædificationem iussus est, sed etiam illius cærimonias & consuetudines ostendere, ut ipsorum obseruatione dominum colant. asserit item contemplatum esse se, & thymiamatum altare, cuius altitudo duorum cubitorum, longitudo unius, & latitudo eiusdem mensuræ. & duo se altaria conspexisse ait, non æqualis mensuræ, sed alterum maius, alterum minus. necesse est inquirere, cur nã cum beatus Moyses unum altare secundum diuinum præceptum fecerit, hic propheta duo contempletur. arbitror autem id quod breue est maioris D figuram, figura enim erat antiquum noui testamenti, & altare illud nostri altaris, Christus autem propitiatio nostra est, sicut ait diuus Apostolus, quem proposuit *Rom. 3* Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ. ait item inter duo altaria cubitos quattuor esse diuinis euangeliis numero æquales: inter legem enim, & sperata bona euangeliorum gratia data est.

Et Ariel, inquit, cubitorum duodecim longitudine, & latitudine totidem.

Ariel uero Hebræorum lingua montem Dei significat, uel secundum aliam interpretationem lumen Dei. uocat autem, ut ego arbitror, sic altaris basim, atque hic nu E merus cubitorum cum sacris apostolis consentit, qui bases & crepidines diuinæ gratiæ fuerunt, & Ecclesiæ fundamenta, & crepido. tu enim es Petrus inquit, & super *Matth.16* hanc petram ædificabo Ecclesiam meam dixit dominus, & rursus: uos estis lux *Matth. 5* mundi. & ipsum altare duobus cubitis asserit maius esse Ariel & longitudine, & latitudine, neque enim sola diuinitate, sed etiam assumpta humanitate infinito interuallo maior est seruis dominus. Deinde prophetæ imperat auctor omnium rerum Deus, ut sacrificiorum leges edoceat sacerdotes, & quemadmodum oportet pro peccato uitulum & afferre, & sacrificare, & ubi oporteat desistere, & quem-

admodum

admodum item altaris cornua circum aspergenda sint, & altaris anguli, deinde pro peccato hædi ab omni macula liberi offerendi. & rursus eodem modo sanguine altare perfundendum, & ita inquit cum hæc facta fuerint, & absoluta propitiatio pro peccato afferent uitulum & ouem, ipsos quoque omnis maculæ expertes, & cum salibus sacrificium peragent, sales autem indicium sunt rationis, & iudicii, & piæ opinionis; neque enim simpliciter, aut moribus inseruientes hæc facient, sed quadam cum ratione, & consilio, quod recte agere instituerit, & facient inquit septem dies huiuscemodi sacrificia; a die uero octaua, & ultra talia sacrificia, ne singula percurram. F

Cap. 44. Ostendit item mihi portam quoque ad orientē conuersam clausam, præcepitque hanc continenter claudi, & attribui ipsi auctori omnium rerum domino, nō quod porta indigeret, cum ingredi uellet, qui ubique interest, & omnibus adest. quo modo enim hac clausa ingressus esset, si per portas ingredi cōsueuisset? uerum imbecillioribus auribus sese accommodans hæc designat, & par est per hæc nobis uirginalem aluum innui, per quam neque ingressus est, neque egressus aliquis alius, quam solus ipse dominus. præcepit item apud hanc ipsam portam ducem quoque hoc est principem sacerdotum cibo uesci, & per uestibulum trāsire, & accedentem, & abeuntem: hoc enim uocauit Aelam. Ita his narratis & ostensis rursus intuetur domini gloriam in porta ad aquilonem sita, & dicere iubetur exacerbanti populo uel litigioso & contentioso, ita enim & alii interpretes interpretati sunt, ut contenti sint pristinis facinoribus, quæ patrare ausi sunt alienigenas & incircumcisos in sacrum Dei templum introducentes, & quod maximum criminum est, quia non solum carnem circumcisam habebant, sed etiam amplius carne mentem ipsam; ita ut perspicuum sit cordis circumcisionem iustitiæ perfectionem esse, carnis uero circumcisionem eius circumcisionis, quæ mentis est, argumentum esse & signum. præcipit igitur auctor omnium rerum Deus, eos, qui animo incircumcisi erant, & corpore alienigenas, & externos procul a diuinis septis morari: Leuitas autem qui scelerum populi participes fuere, & idolorum cultum amplexi a proprio ordine defecerunt, neque genitorum officio fungi, neque holocaustum iugulare, aut sacrificium pro peccato, neque insuper sacris appropinquare, sed suæ impietatis fructum ignominiam percipere: genus uero Sadoc, quod patriam pietatem seruauit, dumtaxat ministrare, & custodire, & alia omnia sacerdotum munera obire. & decet ipsos inquit uestibus e lanis contestis nequaquam uti, sed linea tantum uestimenta indui ministrandi tempore, & cidarim unusquisque capiti imponat, & subligaria intus præcingat, atque exeuntes ad populū, uestes cultui dedicatas exuant, & alias induti portas egrediantur, neque enim fas est a sacerdotio alienum sacerdotalibus uestibus appropinquare, & capita item non radent, quod facere consueuerant idolorum sacerdotes, & comas suas non nudabunt: Hebræus uero & Syrus non nutrient dixere. neque enim radi ipsos, inquit, oportet, neque comas nutrire, sed tonsuræ mediocritatem obseruare. hoc enim significauit cum dixit; cooperientes cooperient capita sua. oportet item ipsos eo tempore, quo sacerdotio fungendum est a uini potu abstinere: ac si uelint uxorem ducere neque uiduam, neque repudiatam mulierem accipere sed uirginem. quod si etiam aliqua fuerit sacerdotis uxor uidua relicta, & uoluerit aliquis eam ducere, ne tales quidem nuptiæ a lege interdicentur, inuiolatum siquidem manet sacerdotii genus eius quæ sacerdoti copulatæ sacerdoti rursus coniungatur, quos rursus oportet etiam populum erudire, & communium sacrorumque discrimen docere, ipsi etiam causas ad cædes pertinentes iudicent, & alias lites dissoluant, semper id quod iustum est præferentes, & celebritates secundū legem peragant, & sabbata quiete, & aliis rebus honorent, G H I K

&

A & ad animam hominis non ingredientur, ut polluātur, hoc est ad cadauer, sic enim & Hebræus & Syrus dixit, sed ad solum patrem, & matrem, inquit, filium, & filiam, fratrem, & sororem nondum nuptam. Deinde præcipit quo modo immundus emundandus sit, ut ita possit ad obeundum munus accedere, non quia reuera execrandum esset mortuos inspicere; si enim uere hoc læsisset, læsisset etiam mortui patris, aut matris, aut fratris spectaculum; sed per hæc ostendere uult maiore obseruantia dignum apud Iudæos, qui parua extollere didicerant, esse sacerdotem. Deinde præcipit sacerdotem quoque pro se ipso oblaturum in sancta ingredi, neque partem accipere cum filiis Israel in distributione terræ: ego enim hereditas, inquit, ipsorum, & possessio eorum, mihi enim oblata primogenita, & primitias ipsis
B ad fruendum dedi, & partes a sacrificiis ablatas rursus eis attribui: ego enim nullius indigeo.

Iubet item terram quandam in suburbanis definiri sacerdotibus, ab oriente sole ad occasum decem millia cubitorum, & ab aquilone ad meridiem uiginti quinq; millia, ut habentes ipsi decimas & primitias, & primogenita, & sacrificiorum separatas partes, & a terra consolationem, id quod iustum est amplectantur, nec amplius concupiscant, neque populo noceant eo fruentes, quo contenti esse queant. iccirco subiecit. *Cap.45*

Sufficiat uobis duces Israel, iniustitiam & miseriam proiicite, & iudi-
C cium & iustitiam facite, & auferte oppressionem a populo dicit Adonai dominus.

Sufficiat uobis principes Israel, iniquitatem & rapinas intermittite, & iudicium & iustitiam facite, separate confinia uestra a populo meo ait dominus Deus. *Vulg.*

Deinde de stateris & ponderibus & mensuris præcipit, quæ æqualitate, & iustitia ait obseruanda; iubetque introitus & exitus unam esse mensuram, nosque docet corum continere gomor decem & unumquodq; chænicas decem, ut sit corus chænices centum, et ephi habere eandem mensuram, quam chænix, & minam præci-
D pit quinquaginta siclos continere, & unumquemque siclum obolos uiginti. & decem olei cotylas item gomor uocat, quam decimam esse dixerat cori partem. iubet etiam primitias oblatas frumenti & hordei, sextam gomor partem continere, quæ apud nos semimedimnus nūcupatur. cum enim corus triginta sit medimnorum, gomor uero decima pars cori, necesse est gomor trium esse medimnorū: trium autem medimnorum sexta pars semimedimnus est. iussit item de decem cotylis unam cotylam offerri, & ouium itidem decimas. Hæc autem omnia dabit, inquit, populus principi ad sacrificiorū usum, ut in neomeniis & celebritatibus, & sabbatis ab ipso sacrum munus obeatur, & pro populo Deus placetur. præterea docet, quænam facere conueniat neomenia decimi mensis, quæ quarta decima, & quæ
E rursus septimo mense: oblatam autem siliginem sacrificium uocat. sacrificium enim coctionem, inquit, uitulo, & coctionem arieti facies, & olei hyn coctioni: hyn uero apud Syrum heminam comperi.

Iubet quoque portam, quæ respicit ad orientem, sex hebdomadis diebus claudi, sabbato per totum diem apertam patere: & sacerdotibus, inquit, pro principe sacerdotum sacrificia offerentibus, ipse super hac porta stabit, & cum sacrificium offeretur, stans in uestibulo adorabit, & ita egredietur, & omnis populus ante hanc portam stans Deo cultum adhibebit. in sabbatis & neomeniis, & holocaustoma sabbatorum offeret princeps sacerdotum; ipsum enim ducem uocat. recenset *Cap.46*

etiam

etiam ſacerdotum numerum,& ſimiliter,quæ neomeniis offerenda ſint, docet. Man F
naa uero ſimilaginis ſacrificium nuncupat; ita enim Syrus quoq; interpretatus eſt.
præcipitque eos qui ingreſſi fuerint ad adorandum Deum,in exteriorem aulam,ſi a
porta quæ eſt ad aquilonem ingrediantur,per eam quæ eſt ad meridiē exire: quod
ſi hinc ingreſſi fuerint, per alteram exire ut ordine ingreſſi & egreſſi ſine ulla pertur
batione Deum adorent.& ſacerdotum princeps iis,quæ fiant interſit, ut maiore ue-
recundia cultus adhibeatur,& omni populo ſabbatis,& aliis celebritatibus portam
aperiri iuſſit quæ eſt ad orientem, principi uero ſacerdotum uoluntarium ſacrifi-
cium offerre Deo uolenti,quacunque die uoluerit ſacrificium peragere, liceat, in-
quit,portam aperire.ſimile enim erit, inquit, oblatum ab ipſo ſacrificium ſabbato-
rum ſacrificio. & ex definita ipſi terra, ſi cui filiorum tradere uoluerit, ipſius per- G
petuum ius, qui accipit, obtineat:quod ſi ſeruo data fuerit, illius dominio potiatur
uſque ad remiſſionis annum:& anno illo qui hebdomadicus appellatur, principi ſa
cerdotum reddet hereditatem; ſoli enim ſacerdotali generi hæc hereditas dedica-
ta eſt. non enim decet paterna hereditate priuatis filiis & ſpoliatis ad iniurias po-
puli procedere, alia rurſus ſacerdotibus pro compenſatione definita terra.ſit igitur
definitæ ſacerdotibus terræ heres genus.& oſtendit, inquit, mihi alium locum ſi-
tum ad occaſum,& aquilonis exedris propinquum, quē dixit ad coquendum ſacer
dotibus definiri, ut pro ignorantia & peccato ibi coquant,& mannaa illic coquant.
neque enim fas eſt, quæ ſemel definita ſunt & ſanctificata,ea cōmunia facere extra
ferendo.& uidi alias aulas illa breuiores, circum maximam aulam ſitas:& unaquæ- H
que habebat longitudine cubitos triginta,latitudine quadraginta,apud quas ædifi-
catæ domus erāt, quas exedras uocauit,in quibus populi ſacrificia coqui præcepit.

Et inde me rurſus aſſumens introduxit ad ueſtibula domus, & ecce a-
qua egrediebatur de ſub dio domus, ad orientem, quia facies domus re-
ſpiciebat ad orientem, & aqua deſcendebat ab angulo domus dextro ab
auſtro ad altare.

Vulg. Et conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ quæ egrediebantur
ſubter limē domus ad orientem:facies enim domus reſpiciebat ad orien I
tem, aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad meridiem
altaris.

Ita ea quæ ad ſacrificia pertinēt edoctus,cum didicerit offerenda eſſe ſacrificia pro
peccato ſecundum figurā docetur animarum uerā expiationem ex aqua & ſpiritu
fieri,uidet autē hanc aquam a portis domus exeuntem & per altare tranſeuntē per
partes magis aquilonares ad orientem procedere, ex Iudæis enim ſalus gentibus,
& Chriſtus ex Dauid ſecundum carnem ex uirginali utero ueluti a quibuſdam di-
uinis ueſtibulis apparens, per aquam & ſpiritum regenerationem orbi terrarum eſt
impertitus.Hæc item beatus Eſaias uaticinatur cum dixit. Erit in die illa, ſicut flu-
uius qui fertur glorioſus in terra ſitienti.& beatus Zacharias prædicta ſalutari paſſio- K
Zach. 14 ne & ea quæ accidit obſcuritas; non dies enim,inquit,& non nox, & dies illa nota
domino.neq; enim plena dies inquit,neq; plena nox,media enim die tenebræ acci
derunt. ſubiecit, in die illa egredietur aqua uiua de Hieruſalem dimidium eius in
mare nouiſſimum,& dimidium eius in mare primum, & per hæc declarat ortum
& occaſum, quibus totus terrarum orbis intelligitur. memorat etiam ſcaturiendi
Ioan. 4 tempus;in æſtate,inquit,& in uere ſic erit.hoc etiam Samaritanæ dixit dominus:qui
biberit ex aqua, quam ego dabo ei non ſitiet in æternum,ſed erit aqua, quam ego
Ioan. 7 dabo ei, fons aquæ uiuentis ſalientis in uitam æternam. & alio loco, ſi quis ſitit

A ueniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. hanc aquam diuinus Ezechiel uidit, profluentem a uestibulis domus; per legem enim & prophetas fuere prædicta nostra bona; & transeuntem per altare, quia per Iudæos dumtaxat transiit. qui ubi non credentes fidei fructus reddere noluerunt, transiit ad gentes, & maximum atque pulcherrimum ecclesiarum irrigat paradisum. Ait deinde se conspexisse quendam, qui mensus est mille mensura, & transiit usque ad talos, & rursus eandem dimensum esse quantitatem, & pertransisse usque ad genua: & tertio adhibita eadem mensura, transiisse usque ad lumbos. at ubi quartum impleuit numerum, torrens, inquit, factus est maximus, quem pertransire non potuit, quia ebulliens aqua ut impetus torrentis, quem non pertransi-
B bit quis. Docuitq; nos per hæc fore ut initio euangelicum præconium paucos ad salutem adducat, deinde eos duplicet ac triplicet, ac postea totum impleat orbem terrarum, secundum prophetiam illam: Replebitur uniuersa terra cognitione domini, *Esa.* 11
sicut aqua multa operiens maria. & scire operæpretium est, quater illum dimēsum fuisse, & diuinis euangeliis æqualem numero mensuram adhibuisse. existimo uero quartam mensuram diuini Ioannis euangelium indicare, quod theologiam continet inaccessam, & ad quam hominibus aspirare minime liceat: quæ enim mens ultra illud, in principio, poterit penetrare? & quæ ad illud, erat, transcendere? quare ebulliētem aquam, quasi torrentis fluctum, quem nemo pertransire queat, dixit, exiisse. & statim inquit, atque e uestigio ostendit mihi apud ripam aquæ arbores om-
C nis generis producentes fructus, & in utraque ripa hæ arbores erant, neque enim fidem tantum in Deum, sed etiam actionem secundum Deum hæc aqua, ut homines producerēt, effecit. & dixit inquit ad me: aqua fluminis quæ egreditur in Galilæam ad orientem, & descendit ad incultam, ac uenit usque ad mare ad aquam hostii maris. & hæc licet in historia nobis accurate inuenire: nam primo in Galilæam salutare præconium cucurrit, inde ad incultam & a pietate uacuam gentium regionem, peruenit etiam ad mare. barbarorum genera inundans, subiicitque se aquas sanaturum. efficiet enim ut Græcæ & fabulosæ doctrinæ diuino præconio ministrent, & morbosæ aquæ illæ per has aquas sanctificatæ salutem suppeditent.

D Et erit omnis anima animalium bullientium, super omnia ad quæ aduenerit fluuius, uiuet.

Et omnis anima uiuens quæ serpit, quocunque uenerit torrens uiuet. *Vulg.*

Omnis enim, quicunque, salutaribus aquis fruetur, salutem consequetur. & asserit plenam piscium hanc aquam futuram, & piscatores multos habituram, multi enim per has aquas ad salutem quasi expiscatione capientur, & multi erunt, quibus huius uenandæ prædæ munus committetur. illud uero Engaddi, usque ad illud Enaglim, significat a tentationibus & afflictionibus lætitiam, Engaddi enim, oculum tentationis designat, Enaglim uero, oculum uituli ad sacrificium ob-
E lati, & peccatum soluentis, uel sub iugum tracti, cui colendæ terrræ munus imponatur. exsiccatio autem sagenarum, non solum frequentiam, sed etiam studium & curam significat: non enim desistent piscari, inquit, sed ibi requiescent, requietem enim sagenarum exsiccationem uocauit. quandoquidem cessantes expiscari piscatores sagenas explicare & exsiccare consueuerunt. per se, inquit, erit, hoc est, ab impietate remota anima, quæ saluatur, & copiam piscium asserit non fluuio similem fuisse sed maximo mari: neque enim pristino populo æqualis numero nouus populus, sed gentium mari comparatus & orbem terrarum complens. his subiicit.

Et in exitu eius, & in conuersione eius, & in elatione eius, lacunæ F
eius non sanabuntur, in sales tradentur.

Vulg. In littoribus autem eius & in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

Et hoc in præsenti uidemus accidisse, qui in multitudinem aucti, in segnitiem la-
Matth.24 psi sumus, & consentanea dominus quoque prædixit: cum enim abundauerit, inquit, iniquitas, refrigescet caritas multorum. Eos igitur qui in superficie uersantur, & prædicatione dumtaxat indutos, quales nostrum plurimi, lacunas uocat. etenim lacunæ non profundam, sed in superficie continent aquam. eos igitur qui ita affe- G
cti sunt asserit minime consequi remedium, quin etiam isti, inquit, reliquis non inutiles, castigati enim utilitatis aliis causa erunt. quamobrem in sales dabuntur dixit: instruere enim nos quodammodo & utilitatis implere consueuit, non solum oratio docens, sed etiam illatum pro peccato suppliciũ. ita iis prædictis, quæ ad segnes attinent, rursus studiosorum, sanctorumque fructus commemorat, & nihil apud ipsos infructuosum, sed omnia eiusmodi quæ comedi possint.

Et præter fructum, inquit, eitam folium eius non diffluet, neque inueterascet super ea, neque deficiet fructus eius: nouitatis ipsius in menses eius primitiua afferet, quia aquæ eorum de sanctis hæ egrediuntur, & H
erit fructus earum in cibum, & germinatio earum ad sanitatem.

Vulg. Non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius, per singulos menses afferet primitiua, quia aquæ eius de sanctuario egredientur, & erunt fructus eius in cibum & folia eius ad medicinam.

Hæ, inquit, arbores omnes ad esum utilem producent fructum, atque hunc in perpetuum. non enim semel in anno aut mense, neque in celebritatibus tantum pie uiuunt sancti, sed continenter diuinas leges obseruant: quin etiam folia, inquit, non defluent ab ipsis. habent enim uirtutis exercitationi consequentem animi tranquil- I
litatem; & fructus ipsarum totus in cibum. admirari enim consueuimus, uirtutis athletas, & germinatio earum ad sanitatem. reputantes enim quantum sit bonum secundum Deum uita, hinc utilitatem percipimus: & sanitatem, quæ est secundum Deum, consequimur. deinceps edocetur propheta, quinã sint fines Israel: ab aquilone ait uiam esse Emath per fines Damasci, Emath autem Athiphaniam uocant, & quidam Emisan, etenim diuina scriptura duas nouit eiusdẽ nominis, quæ dicit, ad Emath magnam, & ab ortu ait Iordanem finem, & Phæniconem ad orientem. a meridie uero usque ad aquas contradictionis. sic enim mariboth Syrus interpretatus est, Cades, ab occasu uero mare finem esse. & hanc præcepit non solum iis qui ab Israel genus ducerẽt, distribui, sed etiam proselytis inter eos incolentibus: qui filios, K
inquit, in uobis genuerint, & in unaquaque tribu incolentes proselyti cum eadem tribu hereditatem capiant.

Cap.28 Deinde præcipit ut primam capiat tribus Dan, ab aquilone, alteram Aser, tertiam Nephthalim, quartam Manasse, quintam Ephraim, sextam Ruben, septimam Iuda, tum eam quæ sacerdotibus attributa est, quinque & uiginti millium latitudinem, decem millium longitudinem: iubetque huius hereditatem circum ipsam urbem poni. Erit enim sanctificatio mea, inquit, in medio ipsorum sacerdotibus sanctuarium filiis Sadoch, custodientibus custodias domus. Præterea quin-

A quingentos rursus templi cubitos diuidit per urbem: cum uero ædificabitur urbs, inquit, huius terræ fructus attribuantur ædificantibus, deinde post hanc hereditatem, capere iubet Beniamin, & post illum Symeon, tum Isachar, deinde Zabulon, postremo Gad. ait item portas fore urbi duodecim, in unaquaque parte tres, omnemque circuitum decem & octo millium cubitorum dixit.

Nomen autem urbis ex qua die, inquit, facta fuerit, erit nomen eius. Et nomen ciuitatis ex illa die dominus ibidem. *Vulg.*

Non quod alterum post ædificationem nomen inuenerit, Hierusalem enim etiam post Zorobabel uocata fuit, sed insignem eam denuo futuram per hæc indicauit: B consueuit siquidem diuina scriptura nomen ipsam gloriam nominare. sicut denique idem propheta ad Hierusalem ex persona Dei, dixit, & fuit tibi nomen. hæc urbis ædificatio post reditum e Babylone a Zorobabel primo facta est, longo tempore constructo templo propter finitimorum bellum, mœnia uero erexit Neemias post absolutam templi ædificationem interiectis annis octoginta. & Maccabæis item florentibus multa cum felicitate renouatum est, & post illos rursus Herodes illud nobilius effecit. at fabulosis orationibus gaudens Apolinarius, & a uetulis fabellas enarrantibus nihil differens, aliam quoque nobis pollicetur Hierusalem ædificationem, & secundum Iudæorum legem cultum, & præter legis obseruationem in dominum fidem. Deinde rursus ecclesias mutuo sibi aduersantes: quæ ex gentibus C constet, extra legem uiuentem, quæ ex Iudæis secundum legem suam remp. administrantem, neque cognouit sapientissimus, diuinarum sententiarum ueritatem. nã de Iudæis dixit: malos male perdet, & uineam suam locabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Et item, ego ueni in nomine patris mei, & non accepistis me, ueniet alius in proprio nomine & illum accipietis. de templo uero, ait: primum non relinquetur hic lapis super lapidẽ qui non destruatur. deinde: ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Et Esaias quoque exclamat, impiorum ciuitas in æternum non ædificabitur; & domus Israel cecidit, non amplius resurget. non audiuit item ut par est, Pauli doctrinam, quam Galatis protulit, cum dixit: qui in lege iustificamini a gratia excidistis. & rursus: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro, sed per fidem Iesu Christi, lex enim iram operatur. ubi enim non est lex nec præuaricatio. itemque: nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne ut iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. & alio loco: iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum, per dominum nostrum Iesum Christum. & Petro qui legis obseruationem simulauerat, propter discipulorum imbecillitatem, coram omnibus dixit. si tu cum Iudæus sis gentiliter uiuis, & non iudaice, quo modo gentes cogis iudaizare? deinde subiicit: nos natura Iudæi, & non ex gentibus peccatores. scientes autem quod non iustificatur homo E ex operibus legis, sed per auditum fidei, & nos in Iesum Christum credidimus, ut ex fide iustificemur. ita Galatas qui sustinuerant post fidem circumcidi insensatos uocat. & ad Philippenses scribens, accusansque quod hæc docerent, canes appellat, cum dicit: uidete canes, uidete malos operarios, uidete concisionem; nos enim sumus circumcisio, qui spiritu seruimus Deo, & nõ in carne fiduciam habentes. & ne quis ipsum opinaretur spiritalibus inniti, tanquam eorum quæ carnis sunt expertem, merito subiecit; quanquam & ego habeam fiduciam in carne, & si quis alius uidetur confidere in carne ego magis. narratque ea quibus Iudæi gloriabantur: octaua die, inquit, secundum legem circumcisus sum, & quia accidit ut proselyta-

Matth. 21 *Ioan. 5* *Matth. 24* *Matth. 23* *Esa. 25* *Esa. 24* *Gal. 5* *Gal. 2* *Rom. 4* *Rom. 8* *Rom. 5* *Gal. 2* *Philip. 3*

rum filii ſecundum hunc dierum numerum circumciderentur, neceſſario adiecit, ex ſemine Iſrael. neque contentus patriarchæ appellatione, tribus quoque nomen memorat, nobilitatem oſtendens, de tribu Beniamin; a Rachel enim dilecta ſum, inquit, oriundus. non enim ſolum ex iis non ſum, qui ſunt ſemiſerui, ſed etiam liberis excello, tanquam ex ea quæ prius deſponſa fuit, & ualde dilecta propagatus, & hinc ad antiquiorem ſtirpem progreditur, Hebræus ex Hebræis, Hebræi enim ab Heber appellati ſunt. quin etiam honeſtiſſimæ ſectæ, inquit, fui, ſecũdum enim legem phariſæus, neque ſolum nomen pietatis obtinui, ſed etiam re ornari alacri animo ſtudebam, ſecundum zelum enim perſequens inquit eccleſiam. Ita omnibus pro quibus gloriandum uideretur, enarratis, adiecit: ſed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus ſum propter Chriſtum detrimenta, & arbitror omnia ſtercora eſſe, ut Chriſtum lucrifaciam. ſed quæ beatus Paulus detrimentum & ſtercora appellauit, cum ſpiritalibus collata: hæc ſapientiſſimus Apolinarius ab Helia Iudæis prædicatum iri, & ab ipſo Chriſto domino confirmanda fore dixit. qua de cauſa autem dicat ille iis, qui e Iudæis erunt reipub. adminiſtrationem dabit ſecundum legem, quaſi fides ſalutem dare nequeat? & cur hanc nobis omnibus gentibus tradidit, ut ipſis perfectam præbeat ſalutem? quod ſi ut fide idonea ad ſalutem afferendam, & conciliandum nobis regnum cælorum, legis obſeruationem abrogauit, qua de cauſa legem, quæ ſaluum facere nequit, rurſus Iudæis conſtituet? nam plurima ipſius legis nullam afferre obſeruantibus iuſtitiam ipſe Deus per hunc prophetam nos docuit: dedi enim ipſis inquit præcepta non bona, & iuſtificationes in quibus non uiuent. quo modo igitur non bona, quæque uitam præbere nequeant, Iudæis rurſus imponet, cum eos ſaluare uelit & non perdere? & alia quoque ratione facile eſt hæc expectantis amẽtiam cognoſcere. ſi enim res Iudæorum noſtrarum figura rerum fuere, quod ipſe confitetur, neque repugnat, ubi nam anniculo agno opus eſt, poſt immaculati agni, qui ſuſtulit peccatum mundi, ſacrificium? & quæ azymorum utilitas poſt ſupercæleſtem panem? uel paſchatis typici poſt ſpiritale?

1.Cor.5 ſed neque diuum apoſtolum audit, dicentem: itaque epulemur non in fermento ueteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & ueritatis: etenim paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. neque dominum ſuos diſcipulos docentem, cum dicit: hoc eſt corpus meum, quod pro uobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. & hic eſt ſanguis meus, qui pro uobis effunditur in remiſſionem peccatorum, hoc facite in meam cõmemorationem. & alibi cum dixiſſet Iudæis: patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & mor-

Ioan.6 tui ſunt, adiecit. Hic eſt panis uitæ, ut ſi quis ex ipſo manducauerit non moriatur. & ut alia quæ infinita ſunt, & innumerabilia omittam, etiam num in Hieroſolymis & crucis templum, & reſurrectio, & in cælum aſſumptio, & templum in Syon & ſacra Bethleem, & alia infinita orationis loca exiſtunt. Inſtaurato igitur Iudæorum templo, deſtruentur iſta, uel eodem in honore habebuntur, & in priſtino honore perſeuerantia a Iudæis colentur, uel ignominia afficientur. ſi igitur ignominia afficient, & in priſtina inſania permanebunt, nullam percipient utilitatem ex magni Heliæ prædicationibus: quod ſi in honore habebunt, quæ orationis loca, magis quam crucis locum, uel reſurrectionis, uel eum qui inſtaurandus eſt, colent? nam ſi illis amplius, quaſi non perfecta cognitione præditi hoc facient. quod ſi hæc antepoſuerint ſuperuacanea erit illorum ædificatio, ſi uero æqualem honorem tribuent & iſtis & illi, offerent quidem ibi ſacrificia, ſed hic ſacris myſteriis fruentur. & quo modo fieri poteſt, ut una cum iis, qui e gentibus credidere, diuinis ipſi myſteriis fruantur, cum lex commercium cum gentibus ipſorum prohibeat? relinquitur igitur, ut eodem in templo & euangelica & legalia eodem tempore abſoluãtur,

A ac rursus necesse est & pugnam & contentionem intercedere: nobis quidem secundum leges nostras degentibus, illis uero cultum secundum legem præferentibus. & quo modo uerus est Paulus cum dicit: Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitiam in carne ipsius, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condat, hoc est gentilem & iudaicum in unum nouum hominem, & reconciliet ambos in uno spiritu cum patre? ac rursus, non est Iudæus neq; Græcus. & alio loco, ubi non est Iudæus, neque græcus, circumcisio & præputium, sed omnia & in omnibus Christus? næ, inquit, sapientissimus, & apostolis prædicantibus, qui in Hierosolymis præconio credidere Iudæi, cultum secundum legem obseruabant, aliis ecclesiis extra legis cultum degentibus. neque intelligit sacros apostolos illorum se se accommodantes imbecillitati, hoc eo tempore fieri permisisse, sed ipsos libere legem non obseruasse, quam uiolare haud quaquam sustinuissent, si legis obseruationem necessariã cognouissent: uerum ipsi cum optime nossent superuacaneam esse secundum legem reipub. administrationẽ, euangelicam uitam transegere, iis uero qui imbecillius affecti erant legis obseruationem concedebant, paulatim eos ad perfectiora ducentes. ita Timotheum beatus Paulus circumcisum euangelicæ reipub. magistrum delegit. uerum fortasse nos etiam Apolinarii nugationis participes facti sumus conati non falsam solum sed etiam iniucundam illius fabulationem redarguere, contra quem beatus Paulus merito dixerit: utinam & abscindantur, qui uos conturbant. Hic igitur orationi fine imposito, hunc librum lecturos hortabimur, ut si quid inuenerint in iis, quæ interpretati sumus studio dignum, omnium celebrent dominum, qui pro communi hominum beneficio occultorum tribuit reuelationem: quod si minus ipsa spe lucrum, neque laboribus æqualem fructum offenderint, naturæ imbecillitati ueniam tribuant, animi tamen alacritatem complectantur, & labores precibus compensent, remissionem peccatorum nobis ab omnium saluatore deprecantes, cum quo patri gloria cum Sancto spiritu nunc & semper & in infinita sæcula sæculorum. Amen.

Eph.2 (B) *Gal.5* (C)

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM quæ in Theodoreti in Ezechielem interpretatione continentur.

aqui-

gentes

L

N

O

P

T

tauri

V

INDEX

. FINIS.

Errata

Ch.1.F prædicto, prædictio 5.A præditum, præditus 9.D hereditas uero, creditas 18.H coculte, occulte 25.E habebunt, habebant 28.E conformet, confirmet 30.H præcepto, percepto. ſuas, ſuis 43.C nomine, numine 47.E neq; dominium, meumq; dominium 47.H permiſsi, permiſi 48.A ibunt, ibunt in 48.D inquis, iniquis 51.F gloribitur, gloriabitur 58.D ſecundum, ſecundam 58.K meū, mecum 61.C facimus, ſacinus 66.B quamobrem, hanc ob rem 66.I Babylonum, babyloniorum 72.A regemur, regimur 74.B ſuper, ſuperbia 75.A aliegenis alienigenis 82.C factuum, factum 89.D ſatulem, ſalutem 94.F inianimis, inanimis 98.G mendacium a, mendacium enim 106.I unitatem, ueritatem 107.H circumciſam, incircumciſam.

Series chartarum

a A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V

Omnes ſunt terniones, præter a V duerniones.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm